Nicolae JOSAN **Liliana**

CETATEA
ALBA IULIA
IN TIMPUL
REVOLUȚIEI DIN ANH 1848-1849

DOCUMENTE VIENEZE

Editura "ALTIP"
Alba Iulia -
România

Tehnoredactare:
Marius Crișan

Fotografii:
Lacrima Rădulescu

Grafica
Ileana Damșa

Colaborator principal:
Alexandrina Josan

A mai colaborat:
Cristina Rahoveanu (traduceri în limba franceza)

Lucrare apărută sub egida Consiliului Municipal Alba Iulia

ISBN 973-8141-21-4

CUVÂNT ÎNAINTE

în septembrie 1995. am avut norocul, de a beneficia de o bursă de studii de două săptămâni acordată de Institutul austriac pentru Europa de Est și Sud-Est.

Cu această fericită ocazie am putut să consult în celebra Arhivă de Război (KriegsArchiv) din capitala Austriei, impozanta colecție de hărți, planșe și planuri dedicată fortificației austriece de la Alba Iul ia. Alături de acestea am aflat câteva prețioase documente scrise de mână în limba germană "gotică" sau "veche".

întrucât timpul scurt avut la dispoziție, nu mi-a permis efectuarea unei traduceri în limba română a acestora, a trebuit să mă mulțumesc cu notarea cotelor acestora, care ulterior mi-au fost trimise la Alba Iulia prin poștă, sub formă de xerosuri prin bunăvoința unui arhivist vienez.

Este vorba de rapoartele unor ofițeri austrieci ai garnizoanei alba- iuliene din Cetate, trimise autorităților militare și politice superioare din Viena privind asedierea Cetății de către trupele maghiare având drept comandant suprem pe generalul Iosif Bem, pe timpul revoluției din 1848-1849 mai ales din perioada martie-iulie 1849.

Era prima punere la grea încercare, prin asediere, a Cetății, construită în anii 1714-1738.

în tot timpul revoluției, garnizoana austriacă a beneficiat de colaborarea si sprijinul oastei revoluționare române din Munții Apuseni, condusă de Avram lancu, Axente Sever, Simion Balint și alți prefecți și tribuni revoluționari români.

Cu prețul unor mari eforturi, dar și al unor serioase distrugeri suferite. Cetatea Alba Iulia a rezistat cu succes asediului, până la sfârșitul revoluției.

Confirmând aprecierea de atunci a reputatului cărturar român George Barițiu, Alba Iulia se dovedise "cea mai tare" fortificație din întreaga Transilvanie.

dr. Nicolae Josan

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Materialul prezentat în această lucrare, aflat la dispoziția autorilor ca urmare a procurării sale de la KriegsArchiv din Vicna, sub forma unor copii xarografiate, de către d-1 Nicolae Josan, este alcătuit din 10 documente diferite, concepte sau copii autentificate, unele însoțite de anexe, scrise de mînă în limba germană "gotică".

Documentele sunt redactate într-un stil tehnic, însă clar și concis, concizie mergând până în a-1 face eliptic.

în pofida caligrafiei impecabile de care beneficiază documentele, mai ales cele păstrate în copie, în text apar uneori formulări incorecte, de la anacoluturi, pînă la omisiuni și de la inconsecvențe pînă la cuvinte inexistente. Cauza acestora ar putea rezida în faptul că autorii și copiștii materialelor sunt, fără excepție, militari de grad mai mare sau mai mic, care nu excelează în cunoașterea ortografiei și a sintaxei limbii pe care o folosesc.

Pentru edificare, transcriem aici câteva din aceste situații: (Referirile se fac la pagina de manuscris, indicată în partea stângă a textului tipărit.

Pg. 16, 38: "Grafin Weba Westa, verheiralete Webbe Werton Esq.", "Graf Webbewesten".

Pg. 29 : orii (pentru "civil").

Pg. 41." ...um in falie der Feind jene Mannschaft zum ahmahen des schon maneshonen aufgeschossenen Fruchtfeldes beschafligten von dem beunruhigenden Feinde sich mehr Sicherheit zu verscheffen..."

Pg. 43.52: "engegen", "engegengesetzt".

Pg. 47: Kanonemebst.

Pg. 51,60: "hintem", "hinterte" (pentru hindem, hinderte).

Pg. 54: "und gleich wurden mehreren Bomben und Raketen noch drei Hauser...angesundet".

Pg. 56-57: "Der Muth der Truppe steigt heute zusehend und kampflustig blicki nachdem sie der Uberseugung hat dass alle angedrohte Gefahr und ausgefuhrte morderischen Bombardements des Feindes die Besatzung nicht zu beugen vermag, aus jedes einzelnea Auge".

Pg. 70. "...Beldeidung der Trometen...").

Pg. 79,100,102: Caramba, Karampa (numele unei cârciumi).

în ce privește modul de editare, autorii au preferat publicarea doar a traducerii în limba română a fondului de documante. în cuprinsul acesteia neam străduit să păstrăm, pe cât posibil, spiritul de

epocă al materialului, precum și pe acela al limbii de originejără a scăpa însă din vedere faptul că lucrarea se adresează cititorilor români, cărora trebuie să le fie accesibilă. S-a păstrat structura originală a materialului, cu o singură excepție, semnalată în note.

în cazul în care documentele au fost însoțite de regește, acestea apar în fruntea documentului, scrise cu aldine, și urmate de cota de arhivă. în caz contrar, documentul apare ca în original, având în frunte adresa destinatarului sau titlul, cu aldine.

în privința inadvertențelor semnalate mai sus, am ales calea unei traduceri aproximative, semnalând situația în note. Tot în note sunt semnalate omisiunile, exprimările confuze, cuvintele inexistente în limba germană și intervențiile efectuate de altă mână în text.

Am păstrat grafiile diferite ale unor nume proprii, mai ales în cazul celor a căror formă corectă nu ne era cunoscută. în schimb , am folosit forma corectă, încetățenită în limba română, a numelor unor persoane cunoscute, semnalând în note grafiile alternative.

Am reprodus cu italice denumirile diferitelor părți ale cetății, ale căror denumiri în limba română nu ne-au fost cunoscute.

în privința toponimelor care abundă în text, am ales varianta actuală în limba română a denumirii lor, menționând în note forma din original. La fel am procedat și în cazul unor toponime aflate pe teritoriul altor țări, menționând în notă numele din original, urmat de cel valabil astăzi în țara respectivă.

Liliana Popa (traducătoarea
documentelor din limba germană
folosite în carte)

STUDIU INTRODUCTIV

în pragul revoluției de la 1848, focarele politice și culturale ale județului Alba, pe atunci comitatul Alba Inferioară, au fost orașele Blaj și Aiud, pentr români și respectiv pentru maghiari. în comparație cu ele. Alba Iulia, sub raport ideologic revoluționar, s-a aflat permanent pe plan secund, deoarece pătura lui intelectuală era impregnată de conservatorismul cercurilor clericale și militare, care o predominau. în plus, orașul avea o slabă dezvoltare economică și o structură îndeosebi agrară. Existau totuși câteva familii românești de meseriași și negustori mai înstărite ca Cirlea, Berghianu, Rozor, Gorog (Grecu), dar care se mulțumeau cu o existență politico-culturală modestă'.

în afara cetății, care pe lângă garnizoana aflată sub conducere și autoritate austriacă, cuprindea și o populație civilă de câteva sute de locuitori, de compoziție etnică mixtă - români, maghiari, evrei, germani,etc -, la poalele acesteia se afla orașul de jos, a cărei parte principală, cu organele de conducere ale orașului, se afla în zona actualului centru vechi al acestuia și la capătul sudic al actualei străzi Tudor Vladimirescu și purta denumirea maghiară de "Varos". Având și el o populație mixtă, dar cu un număr important de evrei, datorită unor împrejurări istorice deosebite, Varos- ul includea și un număr destul de important de români, care locuiau îndeosebi în cartierul Lipoveni și pe Ulița Șurilor, actuala stradă Vasile Alecsandri, la capătul dinspre nord al acesteia aflându-se cartierul Lumea Nouă, locuit îndeosebi de țigani. Un număr mare de români populau, apoi, cartierele Hăiuș și Maieri, situate la sud de numitul "Varos", cartiere care din toate punctele de vedere puteau fi asemuite cu niște sate românești, având și o viață social-economică asemănătoare acestora.

"Varos"-ul, asemeni majorității celorlalte orașe din centrul și nordul Transilvaniei, avea o conducere maghiară, sau, oricum, de orientare filo- maghiară, astfel că nu este de mirare că primele manifestări revoluționare au fost și aici influențate de revoluția maghiară, care a început la Budapesta la 15 martie 1848 și ale cărei ecouri s-au resimțit repede și Transilvania.

[1] E. Hulea, Cronica evenimentelor albaiuliene în anii revoluției de la 1848 - 1849, în "Apulum", XI, 1973, p. 469; N. Josan, înființarea și activitatea despărțământului Alba Iulia al "Astrei" până la 1900. în "Apulum". XXVII-XXX, 1990 - 1993, p. 378.

Din cauzele arătate, în primele săptămâni care au urmat după izbucnirea revoluției, atmosfera locală nu a cunoscut frământări mai accentuate, ci s-a menținui pe linia unei așteptări mai calme, cu participări

modeste la desfășurarea evenimentelor.
Numai după primirea instrucțiunilor din partea guvernului de la Budapesta, din 16 aprilie 1848, în "Varos" s-a trecut la organizarea unei gărzi naționale maghiare, care cu timpul a ajuns la 4oo oameni. S-a mai hotărât ca orașul să contribuie cu un contigent de 190 de recruți la formarea oastei revoluționare maghiare.

La 8 mai 1848 a fost aleasă o nouă magistratură a orașului, având ca jude primar pe liberalul Toth Gyorgy.

De remarcat că la nici una din aceste măsuri de organizare și de reorganizare a magistraturii sau legate de garda națională, românii n-au fost invitați să participe sau să-și spună cuvîntul. în pofida superiorității lor numerice relative, ei au fost practic ignorați sau cel puțin neglijați, inclusiv la constituirea delegației permanente orășenești, în componența căreia au fost acceptați abia 17 români, din totalul de 190 membri[2].

Firește, în agitata "primăvară revoluționară" a anului 1848, românii din Alba Iulia nu au rămas nici ei înafara frământărilor revoluționare, mai ales că acum au avut loc Blaj, deci în apropiere, importantele
adunări naționale românești din 30 aprilie (Duminica Tomii) și 3/15 mai, cea de-a doua, la care au participat peste 40.000 de oameni, având și meritul de a fi formulat și lansat programul și direcția revoluției române. Se știe precis că din zona Albei țăranii, în frunte cu preoții și dascălii lor, au participat masiv la cele două adunări și că pe lângă Alba Iulia, s-a revărsat spre Blaj grupul foarte numeros și impresionant al românilor din Munții Apuseni, condus de tinerii cărturari Avram lancu, Ioan Buteanu, Simeon Balint și alții[1].

Urmare aprobării curții vieneze, ca unitățile militare din Transilvania să pună la dispoziția gărzilor armamentul necesar și instructori, garnizoana Alba Iulia din cetate a livrat arme gărzii naționale din "Varos", adică din orașul de jos.

La 19-2' iunie 1848 și aici se organizează de către cercurile conducătoare magriare manifestații și demonstrații de adeziune cu hotărârile Dietei de la Cluj, mai ales cu hotărârea arbitrară de alipire a Transilvaniei la Ungaria.

---

[2] . E. Hulea, op. cit, p. 378.
\ V. Cheresteșiu. Zdunarea Națională de la Blaj. Editura politică, București, 1966, p. 308-309; A1. Papiu Ilarian. Istoria românilor din Dacia Superioară. p. 134-135; C. Sudu, Cum a fost pregătit 3/15 mai 1848. Blaj, 1925.

Dar nerespeclarea legilor votale la Cluj în legătură cu desființarea

iobăgiei și robotelor. obligarea prin forță a țăranilor de a lucra mai departe în vechile condiții, recrutarea cu forța pentru armata maghiară, nerestituirea pământurilor, pășunilor și pășunilor răpite de nobili, către țărani, teroarea și omorurile practicate de nobilime prin gărzile naționale și armată, precum și politica perfidă a curții vieneze. de ațâțare a naționalităților unele împotriva celorlalte, au făcut ca la cea de-a treia adunare națională românească de la Blaj să se hotărască înarmarea poporului român în scopuri de apărare.

Acum, după ce Curtea din Viena, care a considerat că și-a recîștigat poziții mai sigure, a rupt relațiile cu revoluția maghiară și a trecut la acțiune militară contra acesteia, românii s-au pus și ei sub protecția împăratului de la Viena, care cel puțin le-a promis drepturile lor elementare, și s-au declarat hotărâți să lupte alături de acesta și pentru acesta[4].

După cea de-a treia adunare de la Blaj, Comitetul Național Român de la Sibiu, organul conducător românesc ales la această adunare, în frunte cu Simion Bărnuțiu, a început organizarea unei părți a Transilvaniei ca "țară românească", cu avizul autorităților habsburgice. în octombrie 1848 are loc organizarea celor 15 prefecturi și legiuni românești și a subunităților lor. Alba Iulia și împrjurimile sale imediate intră în sfera prefecturii și legiunii a l-a Blasiana[5]. cu sediul la Blaj, dar în același timp până la Alba Iulia se întindea și prefectura III "Auraria Gemina" cu centrul la Câmpeni, condusă de Avram lancu. Practic, Alba Iulia, constituia un fel de punct de interferență între cele mai întinse și mai bine organizate prefecturi și legiuni românești din Transilvania, conduse în același timp de cei mai destoinici dintre prefecții români.

în Alba Iulia, C.N.R. - ul din Sibiu la desemnat ca "'jceprefect pe preotul din localitate. loachim Băcilă[6]. decizie luată numai la începutul lui decembrie 1848[7]. Această relativă întârziere a deciziei se data'este mai mult ca sigur situației deosebit de complexe de la Alba Iulia, fipt pentru care acesta, "vizat" pentru respectivul post încă din octombrie 1P48 a trebuit să fie verificat din punct de vedere al capacității și a simțămintclor sale politice, atât de C.N.R. - ul din Sibiu, cât și de comandantul garnizoanei din Alba Iulia.

Remarcând că mișcările românilor din zonă se întețesc, consiliul orașului se adresează încă din 11 octombrie comitelui de Alba, baronul Kemeny. cerând ajutor, "să facă lot posibilul pentru prevenirea primejdiei

---

4. I. Pleșa. Alba Iulia în revoluția de la 1848-1849. în "Re'ista Arhivelor", anul L, voi. XXXV, 1973, supliment, p. 77.
5'. Ibidem.
6. Vezi I. Pleșa, loachim Băcilă în revoluția de la 1848-1819. în "Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca", XXI, 978, p. 67-100.
7. Ibidem, p. 84.

de a cădea orașul în ghearele cetelor de valahi”. Dar lipsa de eficacitate a măsurilor excepționale decretate de conducerea comitatului, refugiul în oraș a administratorilor și vechililor de pe moșiile feudale, alungați de furia răzbunătoare a iobagilor, formarea "lagărelor” țărănești, toate aceste desfășurări, care prefațau iminenta izbucnire a războiului civil, au pus orașul într-o alternativă dramatică, din care nu se întrezărea nici o alternativă de scăpare.

Dar, în loc să recurgă la măsuri echitabile de împăciuire cu românii, garda națională maghiară din oraș procedează la arestări în rândul acestora, sub cuvânt că ei complotează împreună cu frații de la sate, prin întruniri nocturne ținute mai ales în casa lui loachim Băcilă, intrat de acuma în atenția conducătorilor orașului ca suspect. în același timp, garda națională își mărește efectivul și prin mijlocirea conducerii comitatului, cu reședința la Aiud. ea stăruie și pe lângă comandantul cetății să detașeze și el forțe militare pentru asigurarea securității orașului. Dar nu primește decât răspunsul că “pentru urmările vitrege ce se vor abate asupra orașului” cetatea nu-și asumă nici o răspundere, care apasă exclusiv asupra “acelor care au învrăjbit situația prin măsurile luate”.

Sesizat, comisarul general Vay Miklos propune la 13 octombrie 1848 Ministerului de Interne să pună cetatea Alba Iulia sub comanda unui ofițer maghiar[11].

în dimineața de 15 octombrie loachim Băcilă ține o liturghie în fața soldaților români din garnizoana cetății, urmată de un emoționant discurs despre credința în împărat. în zilele următoare, românii, la chemarea lui loachim Băcilă, se concentrează în jurul “Varos”-ului, ceea ce stârnește o mare teamă în rândul autorităților maghiare de aici și care se transmite și celor centrale.

La 17 octombrie 1848, comandantul cetății, generalul Horak, primește un ordin de la Kossuth, prin care i se cerea să se supună insurgenților, întreaga garnizoană refuză ordinul, declarându-se categoric de partea împăratului[8 9].

La 18 octombrie garda maghiară atacă casa lui loachim Băcilă. unde surprinde pe mai mulți fruntași români locali, pe care îi arestează. Ei au fost duși la închisoarea orașului și maltratați, fără nici o vină. în replică, românii. înarmați, se constituie într-o formație înarmată și se postează în fața primăriei, obligând consiliul orășenesc să-i elibereze pe cei arestați. Un grup pornit de la Partoș, s-a prezentat la comandantul cetății, pentru a reclama abuzurile de tot soiul ale gărzii maghiare"’.

De acum raporturile revoluției maghiare a lui Kossuth cu autoritățile habsburgice erau clare, precât de categorică era orientarea revoluției române, căreia cel dintâi îi nega însăși existența. în acest sens

---

8[K]. E. Hulea, op. cit., p. 470; I. Pleșa, op. cit, p. 78.
9. I. Piesa, op. cit., p. 75.

era mai mult decât edificatoare proclamația lui Kossuth "către poporul valah", din 10 octombrie, în care românii vinovați de nesupunere față de autoritățile maghiare erau amenințați practic cu exterminarea fără nici o milă".

loachim Băcilă a primit ordinul scris de dezarmare a gărzii maghiare de la Axente Sever, superiorul său nemijlocit, la 19 octombrie 1848. în aceeași zi, încercarea guvernului de a înlocui pe generalul Horak cu colonelul Donath la comanda cetății s-a dovedit tardivă și irealizabilă[12].

înainte de a ne referi la aceste evenimente decisive pentru raporturile din oraș dintre români și maghiari, să vedem cum descrie evoluția relațiilor dintre garnizoana austriacă din cetate și forțele maghiare locale până în toamna lui 1848. căpitanul inginer I. V. Domaszewski, șeful serviciului de geniu al cetății. Apreciem că Raportul lui Domaszewski către organele sale superioare este cel mai complet pentru descrierea evenimentelor revoluționare de la Alba Iulia din 1848-1849, dintre toate documentele vieneze pe care le prezentăm în prezenta carte.

x

Acțiunile maghiare din primăvara lui 1848 au produs surpriză în sînul garnizoanei militare albaiuliene, pe care au aflat-o într-o stare relativ slabă - ea constând, ca efective, doar dintr-un batalion al Regimentului de linie A. S. Ferdinand - , într-o măsură treptată și crescândă. Această situație a impus reducerea măsurilor de apărare la menținerea centurii principale a cetății, precum și la limitarea circulației care exista, prin intermediul porților. Ca urmare, s-au restaurat porțile și podurile mobile. Poarta Carolină superioară (Poarta a IlI-a) a fost asigurată prin palisadarea ravelinului de pământ din față, cazematele de locuit din ravelin și din contragărzile de la

---

Ibidem, p. 76.

". S. Dragomir, Avram lancu. ediția a Il-a, Editura științifică. București, 1968, p. 95-96.

!2. Idem, Studii si documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848-1849. III, Cluj, f. a.

 ieșirea prin Poarta Nouă (Poarta a IV-a) prin închiderea cu palisade a șanțului principal, iar gurile canalelor prin gratii de fier[1]'.

în urma ordinelor comisarului regal, baronul Vay, cetatea a fost obligată să predea un număr important de tunuri din arsenal, împreună cu muniția aferentă. Gărzii Naționale din oraș și batalioanelor de honvezi în

form are'[4].

Deja în iulie 1848, când a remarcat accentuarea "tendințelor rele" ale partidei revoluționare maghiare condusă de Kossuth, generalul comandant Puchner s-a văzut obligat să ia de aici o baterie de 7 funți și să o transfere la Sibiu, iar pentru predarea de armament și muniție către gărzi să instituie obligativitatea aprobării sale personale.

în 16 septembrie 1848, trupa batalionului românesc de graniță aflată aici în garnizoană, s-a împotrivit chemării comandantului său, locot-col. Trausch la Sibiu, declarând prin câte doi delegați de la fiecare companie, că în acest caz vor părăsi și ei cetatea[15].

La scrisoarea lui Kossuth, cu nr. 893, din 17 octombrie 1848, prin care comandantul cetății este chemat să se supună guvernului de la Budapesta, corpul ofițeresc din cetate a decis cu unanimitate să apere drepturile drepturile împăratului și fortificația albaiuliană împotriva oricărui atac. Această hotărâre a fost comunicată printr-un curier trimis la Sibiu și generalului comandant[16].

în noile condiții, care păreau de acum mai primejdioase, garnizoana este întărită prin 2 companii ale Regimentului de infanterie Bianchi și ea se decide să fie aprovizionată pe două luni, locuitorii civili ai ei fiind îndemnați să facă la fel, se introduce controlul corespondenței printr-un ofițer. Casele de bani erariale (de stat) aflate în împrejurimi sunt preluate, se dispune apoi îndepărtarea din cetate a populației școlare și a clericilor, iar clădirile bisericești, seminariale, școlare și mănăstirești sunt preluate pentru destinația de cazărmi și de adăposturi pentru bolnavi. Tot acum se cere luneta cea mare de la observatorul astronomic din clădirea bibliotecii Bathyaneum, precum și cheia de la turnul catedralei romano-catolice, cel mai înalt din cetate. Se înțelege, că episcopul maghiar din cetate, ale cărui sentimente naționale nu erau în nici un caz filohabsburgice, și cu mult mai puțin filoromânești, s-a supus cu sufletul îndoit și doar de nevoie acestor solicitări.

". Kriegsarchiv, Wien (Austria), fond Inland C. VI, Galizien, Bucovinen und Siebenburgen. inv. nr. 33.
[4]. Ibidem, p. 3.
[5]. Ibidem, p. 4.
[6]. Ibidem, p. 5.

în 2o octombrie 1848 se declară starea de asediu a cetății, iar locuitorii civili ai acesteia, ca și cei din zona esplanadei cetății, au fost dezarmați.

în 21 octombrie 1848. dimineața, fără știrea comandantului cetății,

a avut loc iminentul atac al landsturmului românesc din zonă asupra "Varos”- ului. adică asupra orașului de jos. dominat și condus de autoritățile maghiare și de garda maghiară. Au căzut mai mulți morți de ambele părți, iar câteva case de pe “glacis” au ars. în urma intervenției comandantului cetății, se pune capăt luptei, iar garda națională maghiară este dezarmată. Tuturor locuitorilor din “Varos” li se cere să depună jurământul de credință către împăratul de la Viena.

Tot atunci, la Alba Iulia apare o delegație a locuitorilor din Vințu de Jos, care declară că comuna se supune ordinelor comandantului cetății. Ca atare, se renunță la plănita expediție acolo, dezarmarea acesteia realizându-se în fața unui ofițer trimis la fața locului în acest scop.

în următoarele zile, cetatea Alba Iulia mai este informată de prefectul Avram lancu printr-o scrisoare și un emisar, despre lupta dintre maghiari și români de la Zlatna, în urma căreia acest orășel minier a fost grav distrus, el fiind practic transformat în cenușă. Atît lancu, cât și Axente Sever, se roagă să li se împrumute tunuri, ceea ce nu se aprobă, din cauză că numărul acestora, de care dispunea cetatea a fost considerat prea mic. Acestora, însă, li se trimit toate armele mici disponibile și muniție de luptă[17].

Ordonată de către comandantul general, primirea în cetate a Landsturm-ului nu este considerată oportună nici de către consiliul general al cetății, “din motive politice”.

Tot spre sfârșitul lui octombrie 1848, un grup de voluntari unguri provenind mai ales de la Aiud. conduși de contele Grigore Belhlen, de baronul Ioan Bannfy și de căpitanul Baumgarten, faimos pentru zelul și rolul său în măcelărirea românilor din zona Arieșului inferior, încearcă a sfărâma legiunea viceprefectului Ioan Balas din Cricău, lupta dându-se la locul numit Pârâul Cingălui. de lângă Cricău. A fost prima victorie importantă a legiunii lui Avram lancu. realizată prin căpitanii săi. Acest atac unguresc violent și surprinzător . respins eroic de oastea populară, i-a îndârjit în așa măsură pe românii din zonă, încât în zilele următoare el a generat măcelărirea unui [17]. Ibidem, p. 7. Vezi pentru aceste regretabile evenimente lucrarea Marjalaki Lajos Kiss. Zalatna es Abrudbănya puszlulăsa 1848-1849-ben. Miskolc, f.a., 87 pag.

mare număr de nemeși și în general de unguri, la Cricău. Ighiu, Bucerdea și Șard"[1].

Revenind la sângeroasa scenă a dezarmării gărzii naționale maghiare de la Alba Iulia, arătăm că după unele informații, în această încleștare au murit 14 români, iar 3o-40 au fost răniți. Numărul celor căzuți din gardă nu este indicat de nici o sursă, se știe doar că numărul celor căzuți dintre aceștia a fost mult mai mare[19]. Conducătorul principal al gloatelor românești a fost tribunul Antoniu Rozor, tot din Alba Iulia.

Preotul loachim Băcilă, ajutat de protopopul Molnar Conslantim. au depus mari eforturi pentru ca să-i domolească pe combatanți, agitând prin mulțime eșarfe albe agățate pe prăjini și strigând "pace". Dar țăranii dezlănțuiți au aprins câteva case din "glacis" și se lăsau cu greu liniștiți la asemenea apeluri.

în fața pericolului ca lupta să ia proporții loachim Băcilă se decide să ceară intervenția comandantului cetății pentru pacificarea celor două tabere. Acesta acceptă și astfel lupta a fost oprită[2"].

în zilele următoare, "landsturm-ul". care a avut un moment important de concentrare în zona Alba Iulia, și-a început deplasarea pentru dezarmarea gărzilor ungurești din orașele Aiud, Turda și Cluj[21].

Tot acum, bolnavii garnizoanei, adăpostiți în cazemate, sunt transportați în clădirea mare a seminarului, considerându-se că șederea lor în cazemate în timpul rece este dăunătoare sănătății acestora și ea poate genera mai ales tuberculoză.

în scopul de a se restabili liniștea în oraș, la 24 octombrie 1848 în Varos se alege un magistrat nou, provizoriu. Cu acest prilej se alege o comisie orășenească, în care au fost aleși și români, iar protocolul acestei comisii este înaintat, spre aprobare și confirmare, comandantului cetății[22].

Acum au loc și importante modificări în componența garnizoanei. Două companii ale Regimentului românesc 1 de graniță au fost transferate de

Kriegsarchiv, Wien, loc cit., p. 8; S. Dragomir. Avram lancu. 1968, p. 101-102.; Idem, Studii si documente.... vol. I, p. 20; R. Păiușan, Ioan Balas, viceprefectul prefecturii "Auraria Gemina". în "Acta Musei Napocensis", 1982, 19, p. 105-119.

'9. Szilăgyi Farkas. Alsofeher vărmegye monografiaia. III, Aiud. 1898.

2". Ibidem, p. 129-133: Kriegsarchiv. Wien, loc cit..p. 6.

21. S. Dragomir, Avram lancu. 1968, p.lo5-106; G. Barițiu, Părți alese din istoria Transilvaniei....D. 281-282; E. Hulea, Cronica evenimentelor albaiuliene.... în "Apulum". XIII, 1973, p. 471.

22. Kriegsarchiv. Wien. loc cit., p. Io; E. Hulea, op. cil., p. 471.

13 aici la Sibiu și Mediaș, și pentru a le înlocui sunt aduse companiile 15 și 16 Leiningen.

Pentru a-și păstra capacitatea de apărare pe care o are, cetatea protestează oficial contra oricărei echipări cu lunuri a altor unități militare de pe diferite câmpuri de luptă din Transilvania.

în ziua de 15 decembrie, garnizoanei întregi i se aduce la cunoștință cu toată solemnitatea, abdicarea împăratului Ferdinand și urcarea pe tron a tânărului împărat Francisc Iosif I.

La 18 decembrie se consemnează că rechiziționarea de bucate în împrejurimi se desfășoară “cu toată energia”.

în 18 decembrie 1848, moare la Alba Iulia generalul Wardenner, comandantul austriac care fusese înfrânt de Bem și care pentru finalul vieții se refugiase de la Cluj la Alba Iulia. Cu această tristă ocazie sosește tot de la Cluj un corp de armată, condus de colonelul Rhennen.

■ în aceeași zi, conducerea magaziei de alimente este aspru dojenită pentru delăsarea dovedită în măcinarea bucatelor, fapt pentru care funcționarii responsabili cu aprovizionarea cu alimente sunt amenințați cu concedierea[23]

După numai două luni, viața pașnică a orașului cunoaște o nouă perioadă de tensiune și de agitație crescândă, ca urmare a întorsăturii provocate la sfârșitul anului 1848 de înfrângerea armatei austriece de către cea revoluționară maghiară, condusă de acum de către generalul polonez Iosif Bem.

Spre Alba Iulia, din fața trupelor acestuia se refugiază o mulțime de țărani, români și unguri, în zona dintre aceste trupe existând un întins “hiatus" plin de abuzuri de tot felul, cum a fost și cel de la Aiud, din ianuarie 1849.

într-un climat social și politic extrem de dificil, în care se conturau tot mai mult și mai clar simptomele unei apropiate furtuni revoluționare, apare pe scena evenimentelor revoluționare figura dramatică a lui Simion Prodan-Probu, preot în Măgina în toamna lui 1848, care avea să fie acuzat pe nedrept, alături de prefectul Axente Sever de tragica incendiere și pustiire a Aiudului de către îndreptățită furie populară românească, pe care cei doi, în realitate au încercat s-o stăvilească și s-o potolească, fără a reuși[24].

23. Kriegsarchiv, Wien, loc, cit., p. 12-14.

24. Vezi Sz. Farkas, Nagy-Enyed pusztulăsa 1849-ben. Aiud, 1896, p. 334-335; Axente Sever, Răspuns la cartea neagră. Brașov, 1896. p. 186-189; S. Dragomir. Avram lancu. 1968, p. 111-112.

învinuirile și știrile calomniatoare la adresa lui Simion Prodan au fost aduse în mod constant și succesiv la cunoștința conducerii garnizoanei Alba Iulia, alături de repetate cereri pentru arestarea acestuia din ianuarie-martie 1849.

Amintim că cei doi conducători ai oastei de lăncieri români au învinuit tocmai pe acest comandant austriac că nu a intreprins nimic pentru salvarea Aiudului de previzibila furie populară și primejdie, când el

ar fi fost singurul care ar fi putut face ceva în acest sens.

La 9 ianuarie 1849, conducerea cetății era deja anunțată că românii, sub viceprefectul Prodan, au incendiat și au jefuit Aiudul, omorând pe majoritatea locuitorilor de acolo, ceea ce era o exagerare. La rândul lor, mai mulți refugiați din Aiud, se plâng de furturile și jafurile, pe care, după opinia lor, Simion Prodan le comite pe față. La 24 februarie, comandantul escadronului "de casă' din Teiuș, se plânge și el împotriva acțiunilor viceprefectului Prodan, la fel, rabinul evreilor din Alba Iulia contra "atrocităților" acestuia[25].

Ca urmare a acestor învinuiri, cu ocazia unei deplasări la Alba Iulia, unde i se afla familia, el a fost arestat de o patrulă de ostași din ordinul noului comandant al cetății, colonelul August, în urma denunțului făcut la acesta de femeia Szoboszlai[26].

Bolnav, vlăguit de tot felul de suferințe, neînțeles nici de superiorul său bisericesc, Andrei Șaguna, Simeon Prodan se va stinge ca un adevărat martir al revoluției, în dimineața zilei de 5 ianuarie 1852, în timpul unei deplasări de la Alba Iulia spre Teiuș și Măgina, de comoție cerebrală, după ce la repetate cereri, fusese pus în libertate condiționată cu domiciliul obligatoriu la Alba Iulia[27].

Anterior, la 9 martie 1850, înaltul comandament general de la Sibiu, a ordonat eliberarea lui Simion Prodan, ceea ce nu s-a executat de către conducerea garnizoanei din Alba Iulia, pe motiv că el a fost arestat pentru numerose crime, jafuri și incendii și se află în cercetare judiciară[28]

La 28 ianuarie 1849, domnul colonel August este numit ca locțiitor al comandantului cetății, iar la 12 februarie 1849, generalul maior Horak anunța că este bolnav și din acest motiv colonelul August preia comanda cetății[29].

25. Kriegsarchiv, Wien, loc cit., p. 20.
26. Ibidem, p. 20; E. Hulea, op. cit., p. 535.
27. Vezi întreg studiul privitor la Simion Prodan-Probu, al lui E. Hulea, în "Apulum", XVII, 1979, p. 529-537.
2H. Kriegsarchiv, Wien, loc, cit, p. 22.
29. Ibidem, p. 19.

15

La 13 februarie 1849, după apriga bătălie de la Podul Simeriei (Piski) din 8 februarie 1849, armata insurgenților unguri trece prin Oarda și Limba spre Blaj și Mediaș cu 8.000 de oameni și 22 tunuri. Garnizoana Alba Iulia decide în aceeași zi să trimită prefectului Avram lancu și landsturm-ului său muniția cerută, iar căpitanul Csernoevici, cu o trupă de români bănățeni, cu știrea și sprijinul cetății Alba Iulia este trimis de aici

să acționeze în zona Deva-Brad.'"

Este perioada unor importante victorii militare ale generalului Bem, care după străpungerea frontului austriac în regiunea comunei Gănești de pe Târnava Mică, la 17 februarie 1849, se îndreaptă cu mare iuțeală spre Brașov și Sibiu, pe care le ocupă.-Sibiul în 11 martie 1849-, iar trupele austro-ruse din sudul Transilvaniei sunt izgonite în Muntenia.

Apreciind în mod deosebit importanța strategică a cetăților Alba Iulia și Deva, singurele rămase necucerite din Transilvania și care rămâneau în spatele forțelor conduse de el. Bem a încercat să le supună prin intimidare, ceea ce însă nu i-a reușit.

încă pe când se afla la Tumu Roșu, în ziua de 16 martie 1849, el adresa o scrisoare ultimativă cetății Alba Iulia, căreia îi oferea condiții onorabile de capitulare. Această somație de la Bem, sosită în 17 martie, este adusă de poșlamești erul Csergedi din Miercurea Sibiului. Se certifică doar primirea ei, iar consiliul militar din cetate, decide, că. întrucât obiceiurile militare nu sunt respectate, să nu dea răspuns. în schimb acesta decide să ia toate măsurile de apărare posibile, de sporire a proviziilor de hrană și nutreț, iar întreaga garnizoană depune jurământul solemn față de împăratul de la Viena.

La 14 martie 1849 inamicul ocupă deja podul de la Partoș de peste Mureș. în aceeași zi vestea cuceririi Sibiului de către Bem a fost confirmată de către tunarul Franz Daniel de la postul districtual, care fusese luat prizonier de către inamic cu acest prilej, dar care a reușit să scape și să fugă până la Alba Iulia.

în 16 martie consiliul militar al cetății decide ca zidurile groase dintre contragărzi și raveline să fie asigurate prin palisade împotriva escaladării, în poterna nr.8, până acum închiriată, să fie amenajat un atelier pentru artilerie, iar în potema 9 (depozitul de materiale pentru șanțuri), un al doilea atelier pentru artilerie; fântânile de Ia arsenal, de la cazarma de infanterie și din piața postului principal de gardă, să fie adâncite și în fine, toate ambrazurile care dau spre câmp, ale cazematelor fortificațiilor exterioare, să fie zidite până la o grosime de 3 picioare.

Ibidem, p. 21.

Garda națională din Orăștie, sosilă la Alba Iulia în 13 martie 1849. a fost primită în baza unei decizii a consiliului militar. în serviciul cetății, și a fost inclusă în întreținerea erarială, ea fiind primită aici cu mult mai mare bunăvoință decât orice detașament din oastea populară românească,

după cum se va vedea în săptămânile și lunile următoare.

în 18 martie 1849 se înalță corturile pentru bivuacare pe platoul de alarmă al cetății, acestea fiind ocupate în fiecare noapte de trupa militară gala de intervenție.

în aceeași zi se organizează o incursiune bine pregătită și susținută la podul de la Parloș. care a fost ars și toate vehiculele plutitoare sau neplutitoare au fost făcute inapte pentru construcția de poduri, distrugându-se și toate plutele de lemn în construcție[31].

După ce în zilele de 20-23 martie 1849 comandamentul cetății a pus în vedere tuturor locuitorilor civili ai acesteia, să-și facă provizii pe 3 luni, și pentru ca nici garnizoana cetății să nu se simtă nevoită a duce lipsa vreunui articol alimentar, din "Varos" și din satele învecinate au fost rechiziționate, pe bază de adeverință, vite de tăiat, bucatele de tot felul, slănina, fânul, ovăzul și lemnul de construcție și de foc. adică toate cele necesare, care au putut fi găsite.

Porțile Caroline, atât cea de sus. cât și cea de jos, adică porție I și III, au fost închise și astupate cu bălegar, iar panta dintre ele a fost închisă cu baricade și parțial cu palisade. Cele două porți au fost încuiate de la apusul soarelui, până dimineața, iar podurile acestora s-a decis să fie în permanență ridicate.

S-a ordonat repartizarea unor noi puști. în bună stare, pentru întreaga garnizoană, precum și amenajarea unor postamente pentru tunuri, pe care să fie așezate afete, pe toate bastioanele.

La 24 martie 1849. în fiecare bastion au fost instalate câte 3 străji, adăpostite în corturi. S-au luat noi măsuri pentru ca Poarte Carolină superioară să fie astupată cu bălegar în grosime de doi metri și prin ridicarea permanentă a podului. Comunicația cu "Varos"-ul. strict controlată, s-a decis să se facă numai prin Porțile Caroline, în timp ce Poarta Nouă (Poarta a IV-a), va rămânea permanent închisă, urmând a se deschide și utiliza doar în caz de forță majoră.

S-a mai luat măsura ca totmaterialul din lemn care ar fi putut să fie incendiat prin bombardare cu tunuri și rachete să fie eliminat sau adăpostit. în locuri ferite de această primejdie.

", Ibidem, p. 24-26.

S-au efectuat repetate exerciții pentru respingerea oricărui gen de atac, inclusiv pentru cazul extrem, că inamicul va ajunge să încerce

escaladarea zidurilor.

O măsură importantă, deosebită, a fost desemnarea locotenentului Eduard Olszewski, de la comisia de efecte, împreună cu 4 oameni dintre soldații garnizoanei, să supravegheze permanent mișcările inamicului din tumul catedralei romano-catolice, în care scop acestuia i s-a pus la dispoziție și ocheanul de la Institutul Astronomic din clădirea bibliotecii Bathyaneum.

în 29 martie 1849, magistralul din Varos este solicitat să furnizeze 4o de boi, 25 care de fân , 2o care de paie și 4oo feldăre de ovăz, după ce cu 10 zile înainte, detașamentele de rechiziție, care acționau de săptămâni, au fost îmboldite să urgenteze strângerea de bucate, slănină, fân, vin. care mai puteau fi găsite în satele din împrejurimi, precum și tot lemnul care se putea găsi în Varos?[2]

Acum, trupele de asediu, lăsate la Alba Iulia de generalul Bem, s-au înmulțit și întărit cu cele venite de la Cluj, ale colonelului Kemeny Farkas, care în 25 martie 1849 se afla la Teiuș și în aceeași zi intra și se așeza în Bărăbanț".

La 25 martie 1849, cetatea a fost somată să se predea de către un parlamentar al insurgenților, respectiv al colonelului Kemeny, căruia însă i s-a răspuns că “garnizoana nu este dispusă să-și trădeze monarchul și este hotărâtă să-și încheie viața sub dărâmăturile cetății”'[4].

La 28 martie, conducerea cetății a fost somată a treia oară să se predea de către un parlamentar, dar toți oamenii garnizoanei, care au ținut consiliu au decis “să reziste până la ultimul om” și astfel, pretențiile inamicului, apreciate drept impertinente, au rămas fără răspuns’[5].

După căderea Sibiului sub Bem se încadrează și Axente Sever în sistemul de apărare al Munților Apuseni. Colonelul August ar fi dorit să însărcineze trupele populare ale lui cu un fel de pază în zona Blajului, acestea sub conducerea unui căpitan împărătesc'[6].

Mai mult, pentru a-și întări forța de rezistență față de inamic, acum, când se întrezăreau dificultăți majore, fără precedent, colonelul August solicită

'[2]. Ibidem, p. 26-28; Loc cit, inv. 35, p. 4-6.
Loc cit, inv. 35, p. 4-5; I. Pleșa, Alba Iulia în revoluția din 1848.... p. 81; E. Hulea. Cronica evenimentelor albaiuliene.... p. 479.
’[4]. Kriegsarchiv, Wien. loc cit., inv. 33. Anexa nr. 3; Ibidem, p. 3.
”. Ibidem, loc cil. p.8.
’[6]. S. Dragomir. Avram lancu. 1968, p. 140; Raportul lui Axente Sever.... Sibiu,1884, p. 69.

 pe Avram lancu, să vină cu oastea sa, pentru operațiuni comune în zona Alba Iulia și Târnavelor.

Dar la 13 martie 1849, prompt, lancu răspunde prin intermediul viceprefectului loan Boer de la Abrud că nu poate veni ia Alba Iulia, atâta timp cât este asediat în munți.

Mai bună și mai strânsă se va dovedi colaborarea cetății cu prefectul Axente Sever, care. înainte de a se retrage pe țărmul nordic al Mureșului, ajută posturile garnizoanei din cetate să transporte de la Blaj la Alba Iulia o cantitate de 1400 mierțe de grâu, capturat într-o magazie abandonată de unguri. El ia contact cu comandantul cetății, de la care obține autorizația să rechiziționeze bunuri alimentare [7]și pentru trupa sa, în satele învecinate.

Un rol important în marea problemă a aprovizionării din satele de lîngă Alba Iulia a oastei lui Avram lancu, și-a asumat subprefectul loachim Băcilă, care la început avea doi tribuni, pe Antoniu Rozor și pe Ioan Muntean, cărora, apoi. Avram lancu le atașează și pe Petru loanette, tot în calitate de tribun. însărcinarea lor de căpetenie era să achiziționeze cereale pentru lagărul țărănesc.

Dar în împrejurimile cetății și orașului Alba Iulia, garnizoana revendică pentru sine monopolul rechizițiilor. Locotenentul Mânzatu sechestrează pentru cetate cu forța, 1.000 ferdăle de grâu. Băcilă. însă, pe de altă parte, face rost de cereale pentru muntenii lui Avram lancu. Tabăra lui Băcilă era așezată din 6 februarie 1849 în satul Micești. Din 11 februarie el este oprit, printr-un ordin al comandantului, să rechiziționeze pe seama cetelor române altceva decât porumb. Băcilă protestează și intervine personal la comandant. Viceprefectul Ioan Bălaș din Cricău, trimite de asemenea, un transport de cereale la Câmpeni. lancu insistă să i se acorde un stoc mai mare de cereale “spre a tempera foametea, care a luat proporții deosebit de mari”, dar fără succes[38].

în urma unor repetate reclamații înaintate Comitetului Național Român din Sibiu, acesta, în mod nejustificat și fără a cerceta situația la fața locului, l-a destituit pe loachim Băcilă din funcția de viceprefect. înlocuindu-1 cu Antoniu Rozor. Din nici o sursă documentară cunoscută până în prezent, nu ne arată vreo vină a lui loachim Băcilă, iar înlocuirea sa cu Antoniu

[7]. S. Dragomir, Studii si documente..., vol. II, p. 62 și 69.

[38]. S. Dragomir, Studii și documente ... II, , doc. nr. 161, 174, 176 și 186 și p. 217-221; Ibidem. I, p. 288. ; Idem, Avram lancu. 1968. p. 139-140; E. Hulea, Cronica ... p. 474; G. Barițiu, op. cit., II, p. 442: Radu Păiușan, op. cil., p. 105-119.

Rozor se va dovedi neinspirată, întrucât noul subprefect se va complace într- un anonimat total.

Deși profund afectat de această schimbare a sa. Băcilă va continua să lupte pentru cauza revoluției române, el continuând să fie menționat în documente, dar în calitatea de tribun.

Atunci, când cordonul militar din jurul munților s-a strâns, viceprefectura Alba Iulia s-a desființat efectiv. Sectorul său de pe Valea Ampoiului, intră sub controlul lui Axente Sever, iar Băcilă, împreună cu ceilalți tribuni și cu o parte a lagărului, din oraș, intră în cetate, unde va activa până la ridicarea asediului. Ei vor efectua aici servicii diverse, auxiliare, de o importanță vitală pentru cei asediați.

Colonelul August, care la 12 februarie 1849 preluase comanda cetății, s-a informat, probabil, care sunt conducătorii români cei mai capabili și mai de încredere, după care a început să colaboreze strâns cu loachim Băcilă. Acesta, într-un memoriu al său din 1858, arăta că colonelul August, necunoscând modul de lucru cu landsturm-ul român, s-a folosit în acest scop de serviciile sale. Pentru aceasta, preotului român i s-a eliberat un permis special, cu care putea să iasă oricând din cetate, pentru a putea discuta cu alți români chestiuni importante legate de războiul civil și pentru a transmite unele ordine[19].

în așa numita Cronică anonimă, privind revoluția de la 1848-1849. păstrată la biblioteca Bathyaneum din Alba Iulia, se semnalează existența în luna aprilie 1849 a unor mișcări ale românilor din oraș, îndeosebi în cartierele Partoș, Maieri și Lipoveni, pentru despresurarea cetății, care. însă, au fost lichidate de către trupele insurgente de încercuire. Dacă informațiile acesteia sunt reale, ne putem explica într-un fel măsurile de masacrare a peste 100 de bărbați, femei și copii, luate de către trupele de ocupație și mai marii orașului în perioada dintre 25 martie și 25 iulie 1849[41'].

în acest context, cronicarul anonim exagerează, evident, când afirmă că Băcilă ar fi primit o scrisoare de la "înaltul împărat" Avram lancu, prin care i se cere acestuia ca împreună cu lăncierii, pușcașii și grănicerii din cetate să-i aresteze pe ofițeri și să ocupe cetatea. Aceeași sursă afirmă că Avram lancu ar fi dat românilor adăpostiți în șanțurile exterioare, ordinul să intre în cetate, și ocupând-o, să se instaleze în ea cu toate bunurile lor[11].

Dintr-un raport oficial al unui alt ofițer din garnizoana cetății, aflăm că la începutul lunii aprilie 1849, insurgenții și-au întărit forțele de asediu.

[19]. I. Pleșa, loachim Băcilă .... p. 89.
[41.] . Biblioteca Bathyaneum Alba Iulia, inv. XI-291, nr. 1239, p. 20 și 57-64;

Sz. Farkas, op. cit., p. 110.
[42]. Cronica anonimă, p. 77.

20 aducând noi trupe din direcția Vințu de Jos și Teiuș, numărul acestora fiind la 1-2 aprilie de circa 8.000 de oameni, dotați cu 24 tunuri și numeroase rachete. La 2 aprilie 1849, șeful insurgenților, Bem, aflat în preajma cetății Alba Iulia, a trimis un nou parlamentar, care a somat cetate să se predea, amenințând că altfel, bombardamentul va continua. Primind un nou răspuns de refuz categoric, în 3 aprilie a avut loc un nou bombardament intens[42].

în aceste împrejurări încărcate, la Alba Iulia a sosit, prin intermediul insurgenților, pe adresa comandantului cetății, un mesaj de la consulul englez din București, prin care se cerea aprobarea plecării libere din cetate a soției căpitanului Webbewerten. ceea ce s-a și aprobat, contesa engleză primind a doua zi avizulde apleca, aceasta și plecând, având și avizul de liberă
trecere prin Transilvania de la generalul Bem[45].

La 11aprilie 1849 s-a luat o măsurădeosebită contra extinderii incendiilor, în cetate. Anume, s-a obținut de la comandant, ca pentru a se
face o cât maibunăprotecție contra scânteilor,care săreau în jur când se trăgea cu tunurile, artileriștilor să li se predea de către cei de la serviciul de aprovizionare toate pieile de bou proaspăt jupuite, umede și moi, urmând ca înainte de uscare ele să fie înlocuite,cu altele proaspete[44].

La 23 aprilie 1849, comandantul cetății îi trimite un mesaj lui Avram lancu că în cazul când se va apropia de cetate pentru a primi muniție, cetatea se va pune în legătură nemijlocită cu el, printr-o expediție organizată la depozitul de pulbere pentru timp de pace. îl încurajează, totodată, pe lancu să reziste în continuare.

în 24 aprilie trec probabil spre Ighiu o parte din insurgenți, prin Micești și Șard, pustind și incendiind aceste sate.

în zilele următoare, 25-25 aprilie, prefectul Avram lancu comunică că nu se poate mișca din munți, fiind încercuit de dușman[45].

La 30 aprilie 1849 apare un nou parlamentar, cu o scrisoare cuprinzând o cerere de capitulare de la colonelul Stein, căruia de asemenea i se dă un răspuns hotărât de refuz. Evident. în aceste condiții, raporturile dintre cetate și maghiarii din "Varos" devin tot mai încordate.

Din cauză că a colaborat cu inamicul. Samuel Szekely din oraș este judecat de tribunalul marțial instituit de garnizoană și executat la 3 mai 1849.

La 7 mai comandantul cetății este informat de locotenentul major Mânzatu despre lipsa de alimente și muniții a "landsturm"-ului, dar nu se aprobă rugămintea acestuia, ca românii să fie folosiți în cetate. Cu această

[43]. Kriegsarchiv Wien, loc cit., inv. 36-37.
[45]. Ibidem, p. 39.
[44]. Kriegsarchiv, Wien, loc cit, inv. 35, p. 17.
[45]. Loc cit, inv. 33, p. 44.

ocazie află comandantul și despre venirea în munți cu misiune de împăciuire a deputatului bihorean Dragoș.[46] în aceeași zi, locotenentul Mânzatu,
nemulțumit de raporturile acestea cu armata populară românească, a plecat din cetate spre munți, anume spre tabăra lui Avram lancu, aflată în acel timp lângă Zlalna.

La 12 mai, a fost trimisă o patrulă formată din 29 infanteriști și 9 cavaleriști români să rechiziționeze alte vite de tăiat. Aceasta a avut o confruntare cu insurgenții veniți din Partoș, dar au fost sprijiniți cu bune rezultate de către artileria din cetate[47].

Câteva zile mai târziu, în dimineața de 17 mai, încă înainte de revărsatul zorilor, insurgenții au adunat vitele locuitorilor din Varos, rămase peste noapte pe pășune, și le-au mânat spre tabăra maghiară de la Bărăbanț.

în aceeași zi, la ora 3 după masa, de pe munți, dinspre Zlatna au coborât și au pătruns în cetate, printre bastioanele IV și V. după ce la poatele munților au străpuns avanposturile inamice, un număr de peste 6oo de pedestrași din Landsturm conduși de locotenentul Mânzatu, care s-au pus la dispoziția comandantului cetății. A doua zi s-au împărțit acestora 112 puști și o cantitate de pulbere necesară pentru acestea.

Conform deciziei consiliului militar, noii sosiți au fost cazați în cazematele ravelinului X și s-a stabilit că fiecare primește zilnic o porție de vin sau 1/3 cană de vinars, este instruit, o serie de arme, în special lănci au fost reparate, sau înlocuite cu arme de foc.

Din Varos au fost cumpărate toate vitele care au mai putut fi găsite.

4 companii din Landsturm au fost puse să jure pe "Articolele de război", ceea ce a produs asupra acestora un puternic efect, deoarece ei mai juraseră odată credință față de împărat la primirea în "loagăr"[4]".

Curând însă s-a decis expedierea lăncierilor români din cetate și îndrumarea lor spre continuarea războiului în munți.

Motivele invocate de consiliul militar au fost că pe de o parte, proviziile s-ar epuiza pre repede, iar pe de altă parte garnizoana cetății este suficientă pentru a-și îndeplini sarcinile de apărare, în timp ce "landsturm"-ul, ocupând forțele înarmate în munți, ar ține departe de cetate o parte a forțelor inamice, și menținându-se acolo, ar influența cu siguranță moralul populației românești.

Locotenentul Mânzatu din Regimentul I românesc de graniță

primește comanda din partea conducerii cetății, instrucțiunile și o sumă de bani, iar

---

46. Ibidem, p. 47.
47. Kriegsarchiv, Wien. loc cit., inv. 35, p. 34-36.
4". Loc cit, inv. 33. p.54.

 prefectul Axenle Sever îi este subordonat, ierarhie arbitrară stabilită cu preferarea vădită a militarilor de carieră.

Pornirea Landsturm-ului a fost fixată pentru ziua de 26 mai 1849 și ea s-a produs într-adevăr în acea zi, încă înainte de revărsatul zorilor, iar pentru sprijinirea și ajutarea atacului asupra punctului inamic de la turnul de pulbere, mai ales pentru eventualitatea unei retrageri, au fost destinate două companii și 2 tunuri din cetate.

După părerea exprimată în raportul căpitanului de geniu Domaszewski, românii ajunși la turnul de pulbere, au deschis prea repede focul asupra inamicului care îi aștepta acolo, facilitând în acest mod alertarea celor din Barabanț și respingerea lor de către insurgenți.

Inamicul a mai avut de susținut o scurtă luptă cu o unitate de români bănățeni, care înaintase în ajutorul connaționalilor lor, și care nu a avut nici o piedere.

97 de oameni din landsturm, despărțiți de restul trupei de către inamic, și care au constatat că nu mai puteau înainta spre munți, au fost nevoiți să revină spre cetate. 20 dintre aceștia au fost asentați la cererea lor, pentru serviciul militar, iar restul au fost reținuți pentru lucrări de întreținere și alte munci gospodărești din cetate și pentru cetate[49]. (Numărul acestora, diferă puțin, la diferite surse de informare!).

In Raportul său privind faptele săvârșite de el în [impui revoluției, Axente Sever ne spune:

“După ce în noaptea de 26 mai s-au împărțit comandele pentru erupțiunea noastră plănuită asupra turnului de pulbere, viceprefectului Ioan Maior i-a revenit aripa dreaptă. După lupta cerbicoasă de la tumul de pulbere, o parte din insurgenți apucase fuga spre Barabanț. Viceprefectul, în fruntea unei companii, i-au alungat până în sat și întreținând un foc necurmat, le-a făcut /mari/ stricăciuni. în reversul zilei ieșiră insurgenții staționați în Bărăbanț, cu artileria lor asupra companiei lui Maior. Văzând el puterea preponderentă, s-a retras, bătându-se, până la tumul de pulbere. Aici, însă, a observat că noi ne-am retras către munți și că insurgenții, care alergaseră de la Partoș și din alte puncte, îi tăiaseră calea spre munți. Aflându-se în neputința de a ne urma nouă și amenințat din două laturi, s-a văzut strâmtorat cu cei 85 oameni care mai rămăseră cu el. ca să se retragă în cetate. Insurgenții l-au urmării neîncetat, fără însă ca să-l poată ajunge pe el și pe cei 85 oameni ai săi, pentru că le lipsea

cavaleria. El se retrase în ordinea cea mai bună și luptându-se bărbătește. până în apropierea cetății. în acel timp s-au tras câteva focuri de .tun din cetate, nu însă cu scopu de a apăra pe viceprefect și pe bravii săi, ci spre a apăra pe șase călăreți ușori.

[49]. Ibidem, p. 54-55 și inv. 35. p. 36-39.

23 care fuseră trimiși din cetate, ca să spună acestor suferinzi în numele comandantului cetății, că n-au să se întoarcă în cetate, ci să se retragă spre munți. Aceasta însă au fost absolut presle putință.

Acești 85 de oameni primiți în cetate, cu viceprefeclul Maior, au prestat în timpul petrecerii lor acolo, servicii foarte însemnate. Ei au cosit toată iarba din șanțurile cetății și de prin prejur. prefăcând-o în fim pe care l-au așezat în cazemate. Acești oameni se îmbulzeau cu sânge rece admirabil, pe întrecute în cel mai mare pericol, ca să stingă focul ce se aprindea din bombele și rachetele șuierătoare în cetate din partea vrăjmașilor care o bombardau. Căpitanul de cavalerie George Popa, sub a cărui comandă au stat ei în cetate, i-au dat o remunerațiune de 100 floreni monedă convențională pentru serviciul ce au făcut acei oameni la stingerea focului[5]".

în 25 mai 1849 un nou parlamentar este trimis de la Partoș, cu o scrisoare în care se plânge îl legătură cu românii din Landsturm, plecați din cetate și luați prin surprindere la turnul de pulbere. Prin aceasta se fac reproșuri cetății că sprijină "landsturm"-ul.

în ziua următoare, judele prim al Varos-ului se plânge împotriva insultelor venite din partea unor români din oraș, indicând și numele multora din ei. Au fost cercetați de o comisie și pedepsiți exemplar.

în aceeași zi. din cauza lipsei de furaje, s-a început cositul lanurilor, a ierbii din cimitir și de pe contragărzi.

La 31 mai 1849 dinspre dealul Mamut apare pe neașteptate "landsturm-ul" condus de însuși Avram lancu (după căpitanul Domaszewski de locotenentul Mânzatu!) și de Axante Sever și reușește să pătrundă până la tumul de pulbere de la poalele munților. Prin sosirea unor puternice întăriri de la Bărăbanț și Partoș. românii au fost apoi obligați să se întoarcă înapoi în munți.

Căpitanul Domaszewski apreciază că "landsturm-ul" românesc a apărut pe neașteptate și a fost respins prea rapid, de aceea nu i s-a putut veni în ajutor în timp util, dar Axente Sever este de altă părere. După ce colonelul August a respins ofertele de colaborare ale românilor cu cuvintele biblice "Dumnezeu să vă sfătuiască și să vă călăuzească pașii"[51], acum el a afirmat "Ich brauche sie nicht", adică "eu n-am trebuință de ei (de români)" și cu convingerea aceasta n-a vrut ca garnizoana să colaboreze cu românii, ceea ce ar fi fost de natură a cauza pierderi

decisive vrăjmașului. Ca urmare, lagărul țărănesc, după ce a pierdut în luptă vreo 25 oameni, a fost silit să se

[5]". Kriegsarchiv, Wien, loc cit, inv. 33, p. 54-55. Ibidem, inv. 35, p. 36-41; Raportul lui I. Axentie Se veni..., Sibiu, 1884, p. 63-64.
[51]. E. Hulea, Cronica ..., p. 478.

 retragă pe valea Ampoiului. până la satul Tăuți, de unde apoi au revenit în munți'[2]. Cu acest prilej, insurgenții au incendiat din nou satele Șard și Ighiu.

La 1 iunie se consemnează că cositul fânului și al bucalelor pentru cetate, precum și lucrările de apărare, la care participă întrega garnizoană, continuă cu succes".

La 3 iunie colonelul Stein face cunoscut cetății că în ziua anterioară generalul Bem a fost iar la Partoș și a aprobat proiectul de atac asupra cetății, apoi a plecat iar spre Sibiu.

îm noua situație, apreciată ca tot mai acută. în privința proviziilor, se decide de consiliul cetății, reducerea porțiilor de pâine și a rațiilor, cu 1/3, iar a drepturilor de lemne de foc. cu 1/5. Toate vitele mari cornute, care mai pot fi găsite în Varos, sunt cumpărate, iar cele ale particularilor din cetate, deocamdată sunt conscrise.

Conform altei decizii a aceluiași consiliu militar, cei 77 oameni din "landslurm", vor primi zilnic o pâine. 1/2 font de carne și 4 creițari[54].

La 12 iunie 1849. mai mulți locuitori din "Varos" îl reclamă în scris pe judele prim al orașului, că ține cu ungurii. A doua zi acesta, împreună cu magistratul, a fost convocat în fața consiliului militar al cetății, unde însă el nu se dezvinovățește.

La 13 iunie se decide să se taie toți pomii înalți din grădinile "Varos"-ului, din fața baslioanelor V și VI, iar pentru că inamicul menținea ocupația militară asupra Morii Cavalerilor, aceasta să fie distrusă de tunurile cetății. Cu ocazia tăierii pomilor s-a încins o luptă între românii bănățeni, care serveau drept acoperire și trăgătorii inamici de la Lumea Nouă, care au fost respinși[55].

Ziua de 24 iunie 1849 a fost ziua cea mai grea din istoricul asediului cetății Alba Iulia. Conform raportului ofițerilor de artilerie Jozsef Aynsak și lozsef Rhesak, în acea zi avut loc "un bombardament ucigaș, de 5 ore", care a produs mari stricăciuni aproape tuturor clădirilor aerariale și civile, iar pe unele le-a distrus de tot. Asediatorul a reușit să incendieze cu o rachetă grajdurile episcopești (incendiul a fost intensificat de vîntul care bătea puternic, astfel că nici nu putea fi vorba despre o stingere a focului, numai la Arsenalul de artilerie s-a putut opri cu ajutorul pompelor.) Clădirile auxiliare ale acestei case și cele de același fel. ale maiorului porții, lipite de ea, au ars în întregime, împreună cu celelalte

clădiri civile învecinate și cu [5:]. Kriegsarchiv, Wien, loc cit, inv. 35, p. 67-68.; Raportul lui Avram lancu.
Sibiu, 1884, p. 52.
". Kriegsarchiv Wien, loc cit, inv. 35, p. 57-58.
'[4]. Ibidem, inv. 33, p. 60.
'[5]. Ibidem, inv. 33, p. 61-62; Ibidem, inv. 35, p. 48.

biserica franciscanilor. Trei fântâni dintre cele mai bogate în apă din cetate au fost distruse de bombele inamice, iar clădirea străjii principale a avut și ea de suferit din cauza bombelor. O bombă a pătruns în turnul catedralei, adică a obseratorului principal și a explodat, punându-1 în mare dificultate și pericol pe maiorul Olszewski dela comisia de echipament, care doar cu multă osteneală și cu autorul soldaților care erau alături deel, s-a putut salva. Se apreciază în genere căpaguba provocată aerariului și locuitorilor privați de acest bombardament a fost foarte mare'[6].

Iată acum descrierea făcută acestui bombardament și rezulltatelor sale, de căpitanul I. V. Domaszewski: "în urma loviturilor inamice toate clădirile cetății au suferit în așa măsură stricăciuni ale zidurilor, acoperișurilor, podurilor de grinzi, încât etajele mai multor locuințe, ca cele ale clădirii arsenalelor monetăriei, casei transporturilor, de infanterie, clădirea seminarului, aripa vestică a seminarului, clădirea mănăstirii franciscane, clădirea școlii (toate acestea fiind adăposturi pentru trupă și bolnavi) au devenit în întregime nelocuibile. Bombele au distrus 3 din cele mai bune fântâni aerariale. de asemenea bazinul de apă de pe promenadă a suferit și el stricăciuni, inclusiv plantațiile de pomi au fost și ele distruse[57].

în timpul acestui moment greu pentru cetate, colonelul Stein a trimis un nou parlamentar acesteia. încredințându-i mesajul: "Spuneți domnului comandant al cetății că admir credința, tenacitatea și sângele rece al excepționalei garnizoane și-l onorez pe fiecare în parte" și că este hotărât să accepte orice capitulare onorabilă propusă de comandantul cetății, dar că în caz contrar se vede constrâns să bombardeze în continuare și să atace fortificația mai departe[5'].

îngrijorat că rezerva de pulbere, a cărei fabricare se oprise de trei luni, a ajuns la doar 2oo de quintale și socotind că vor trebui respinse alte atacuri inamice, iar armatele c. c. aflate în marș ar fi avut și alte nevoi, când va sosi momentul să fie sprijinite cu muniție, comandantul a ordonat "respectuos" ca în cazul oricărui bombardament asemănător , care va urma, să nu se tragă cu tunurile, decât decă va fi neapărată nevoie și să se reducă pe cât posibil și focul de mortiere, în schimb să se dubleze atenția asupra flancurilor, pentru ca să se poată acționa eficient[59].

[56]. Ibidem, inv. 35, p. 54-55.
[57]. Ibidem, inv. 33. p. 77-78.
[5’]. ibidem, inv. 35, p. 56; Ibidem, inv. 33. anexa nr. 7.
[59]. Ibidem, inv. 33. p. 57.

în 25 iunie 1849, locuitorii români din Varos au raportat că inamicul s-a ascuns în număr mare în casele de pe strada Șurilor.

Tot atunci s-a apreciat că mai multe case acopereau vizibilitatea bună spre Varos. S-au aruncat acolo niște bombe și mai multe case au fost distruse, mai ales de pe ulița Șurilor.

Fapt deosebit, în 3o iunie 1849, deci câteva zile după greaua încercare din 24 iunie, monelăria din cetate a fost însărcinată în numele majestății sale, cu baterea a 6 medalii de vitejie de aur și 12 de argint, în scopul recompensării trupelor*'.

în zilele următoare, în care devenise evidentă slăbirea capacității de asediere a cetății, s-a făcut evidentă preocuparea garnizoanei de a se aproviziona, mai ales cu furaje, în care scop au fost folosiți mai ales românii, care proveneau din “landsturm”, cu toate riscurile pe care aceasta le comporta'[11]

întrucât drapelul negru-galben (austriac), care la 22 octombrie 1848 fusese arborai lîngă statuia împăratului Carol al VI-lea deasupra Porții Caroline, era complet despuiat și deteriorat de intemperii, a fost procurat un altul asemănător, iar în 21 iulie 1849, ora 5 1/2 după masa, în prezența actualului comandant al cetății, colonelul von August, a întregului corp ofițeresc și a întregii garnizoane a cetății , în timp ce se cânta imnul național cu acompaniamentul muzici de trompetă a diviziei de vânători, noul steag, cu deviza “victorie sau moarte”, a fost înălțat cu toată solemnitatea, în locul celui, vechi, în bubuitul tunurilor din toate cele 7 bastioane ale cetății. Căpitanul Domaszewski, mai spune despre acest moment solemn:

“Comandantul cetății. în fruntea corpului ofițeresc, toastează în onoarea M. S. împăratul Rusiei, capelanul garnizoanei Dionisiuz Thalson ține, în toate limbile folosite în rândul efectivelor, o cuvântare înflăcărată către trupe, care mișcate de acest moment, salută fiștecare între ele că “Să trăiască”.

Această solemnitate a produs mânie în rândul insurgenților, care pentru ultima oară își intensifică tirul de artilerie, dar și replica cetății a fost pe măsură.

în 3o iulie 1849 sălciile plantate pe Canalul Sanitar, în jos până la

Partoș, care seviseră și ele mascării dușmanului, au fost tăiate din ordinul comandantului cetății.

*'. ibidem, inv. 33, p. 85.
61. Ibidem, inv. 33, p. 61-62 și 69-70.

A doua zi , au venit vești sigure despre apropiata sosire a rușilor la Alba Iulia dinspre Sibiu, prin intermediul unei scrisori de la feldmareșalul rus Hassford[62].

Pentru a studia poziția și intențiile insurgenților și a lua legătura cu primele avangărzi ruse, pe malul stâng al Mureșului, în flancul stâng al inamicului, a fost trimisă o patrulă de recunoaștere, formată din 25 oameni ai locotenentului maior Bartsch de la cavalerie ușoară A. S. Max. Acesteia, pentru a o conduce i-a fost oferit inginerul Tschoop. care după îmbolnăvirea locotenentului major Bartsch la Sibiu, a preluat comanda patrulei respective, patrulă care a reprezentat cu cinste armatele austriece în bătălia de la Sebeș, din 12 august 1849.

în condițiile retragerii insurgenților în stânga Mureșului, la 27 iulie 1849, toate bateriile de pe Dealul Furcilor, au fost demontate de garnizoană. Partoșul a fost ocupat de o divizie de infanterie, iar efectele, proviziile de bucale și casele de bani au fost aduse în cetate, după o luptă desfășurată pe malul Mureșului, care a durat 4 ore.

în timpul bătăliei insurgenților cu generalul rus Liiders, desfășurată la Sebeș în 12 august 1849, garnizoana Alba Iulia a făcut o nouă incursiune spre Oarda.

în ultimele luni ale revoluției și confruntării ditre cetate și insurgenții asediatori, în cadrul garnizoanei Alba Iulia au izbucnit o serie de boli. La 2o iulie, ca o măsură preventivă profilactică elementară , pentru ca bolnavii să fie protejați mai bine, aceștia au fost transferați din cazemate, unde fuseseră transferați de nevoie, provizoriu, în spitalul părăsit după bombardamentul distrugător din 24 iunie, care fusese refăcut parțial, și care, oricum, oferea condiții de viață mai uscate și mai sănătoase. Avându-se în vedere bolile și molimile care au început să bântuiască, s-a urmărit prin respectivul transfer să se stăvilească prin acesta îndeosebi răspândirea scorbutului și tuberculozei.

în 2 august 1849, în amintitul raport al celor doi ofițeri artileriști Aynsak și Rhesak se consemnează că numărul bolnavilor de holeră crește și că până în acea zi au murit de această boală 8 oameni[6ʼ].

în dimineața zilei de 25 iulie, s-a auzit din nou un puternic foc de

trăgători în zona defileului, spre Zlatna, unde a avut loc o încăierare de aproape 3 ore, care a determinat consiliul militar să considere că cea mai mare parte a armatei de asediu a fost îndepărtată de cetate, în scopul opririi unui atac din partea landsturm-ului din munți, lucru confirmat și mai mult de

[62]. Ibidem, inv. 33, p. 98-99 și Anexa nr. 11.
[61]. Ibidem, inv. 35. p. 79.

 faptul că de jur împrejurul cetății nu se mai găseau decât foarte puține patrule de cavalerie[64].

La 26 iulie 1849, locotenentul major Mânzatu. cu 800 de oameni, a sosit din nou în cetate pentru muniție . iar în 28 iulie a părăsit cetatea, după ce a obținut așteptata dotare cu muniție[61].

într-adevăr, la sfârșitul lunii iulie 1849 a avut ultima luptă mai de anvergură, între lăncierii români, conduși de Axente Sever și locotenentul Mânzatu. despre care prefectul român spune în Raportul său:

"După întoarcerea mea de la lancu. eu eram prea decis ca să mai atac odată cu orice preț trupele vrăjmașe de împresurate și să scap cetatea. Spre scopul acesta făcui dispozițiunile necesare; însărcinai pe tribunul Ioan Procopiu ca să conscrie pe toți oamenii tineri din tribunalul său. să-i armeze și să-i deprindă bine în folosirea armelor de foc. Eu am conscris din prefectura lui lancu 400 de feciori, cu care mi-am întregit batalionul; am cumpărat puști și lănci pentru aceia cărora le lipseau; am cumpărat și cai pentru câțiva călăreți, de care mie-mi lipseau până atunci. De la lancu am adus un tunuleț cu 12 încărcături, iară pentru celălalt pe care-l aveam eu am cumpărat lafetta și roate, m-am prevăzut și de munițiune. am luat în ajutoriu și pe parochul Simeon Groza din Rovina cu cei 600 de oameni ai săi. în 24 iuliu am plecat către cetatea Alba Iulia, a cărei soartă apăsa greu asupra noastră. Noi eram 2000 de oameni bine deprinși, bine disciplinați, dar afară de batalion nu toți înarmați bine și provezuți numai cu câte 5-6 fâșicuri. în acea zi venirăm până la Gura Ursului, de unde ajunserăm preste noapte până la Gura Ampoiței, unde stăteau 4 companii de insurgenți la anleposturi. în 25 iulie noi atacarăm acele 4 companii și se încinse o bătălie fierbinte cu foc din 4 tunuri, rachete și muschete, care ținu 6 ore necurmat.

Garnizoana din cetate auzise și știuse foarte bine despre lupta noastră desperată cu insurgenții, ca și mai înainte, ea însă nu s-a mișcat ca să ne vie într-ajutor, prin curajul și perseverența noastră am bătut și respins una după alta pe vrăjmașul din cele cinci pozițiuni ale sale alese foarte bine. 1- am scos apoi și afară din Șard. ... Insurgenții crezură că cei

veniți din nou, noi, suntem numai avangarda lui lancu. și că acesta se apropie cu potere mare. Apucați de o frică, panică, vrăjmașii s-au întors în disordinea cea mai mare. Noi îi luarăm la goană cu atâta celeritate, încât ci își lăsară morții neîngropați și cei greu răniți trântiți la pământ. Ei își părăsiră și magazinele de la Teiuș. Barabanț și Secaș. cum și pâinea de la turnul de pulbere. Ei au lăsat și cetatea . iară trecând Mureșul, au dat foc podului, pentru ca

---

Ibidem, inv. 35. p. 71.
Ibidem, inv. 33, p. 74-76.

29 lancu, care nu era acilea, să nu-i poală urmări. Perderea vrăjmașului în această lovire decisivă a fost mare: ei au lăsat pe locul de luptă 12 cară cu morți, și un mare număr de greu răniți, care în trei zile, au murit toți. Noi încă am pierdut 21 de luptători ... După aceea noi am mas împrejurul cetății, iară în 27 iulie eu am intrel cu batalionul în cetate.

Aceasta fu cea din urmă lovire a noastră cu insurgenții. Resullatul ei au fost , că noi am spart de trei ori prin corpul de împrejurare și pe acesta l-am risipit cu totul, apoi despresurarea cetății care au fost împresurată și bombardată în răstimp de 18 săptămâni.

După toate acestea în regiunea cetății au mai rămas unele despărțăminte de insurgenți, acelea au fost ocupate numai dincolo de Mureș cu observarea trupelor noastre împărătești și ale celor împărătești rusești ajutătoare, care veniseră de la Sibiu; iară regiunea cea mai de aproape a cetății era curățită cu totul de vrăjmași; cu un cuvânt, cetatea fu despresurată perfect. Așa dară meritul acestei despresurări și al gonirei insurgenților de pe lângă cetate, îl poate denega românilor numai pisma urâtă, care își ia de problemă a întuneca curatul adevăr și a defăima virtutea”[66].

într-un scurt referat despre asediul cetății al aceluiași căpitan Domaszwski, se face și un succint bilanț al pierderilor umane suferite de aceasta în decursul revoluției, fie din cauza bolilor, fie din cauza armelor inamice. Astfel el consemnează că din cauza scorbutului, holerei și tifosului au pierit 354 de oameni, iar în fața inamicului au căzut 18 oameni și au fost răniți 4o oameni și 3 ofițeri. După cum se vede, au pierii mult mai multe persoane din cauza bolilor, și acestea mai ales la sfârșitul asediului, decîl au căzut în confruntarea nemijlocită cu armele, respectiv de bombardamentele cu artileria[67]

în zilele de 5-9 august, viceprefectul Axente Sever, aflat în cetate, a informat pe conducătorii acesteia, despre acțiunile sale și ale lui Avram lancu în munți și despre rolul acestora pentru cetate[611].

Desigur, colonelul von August și ofițerii austieci din jurul său. vor fi ascultat cu plăcere vorbele despre faptele de vitejie ale lăncierilor lui Avram lancu, Axente Sever și ceilalți prefecți și tribuni români, care au

fost și în interesul și folosul cetății Alba Iulia, dar ei simțeau și trăiau mai ales bucuria de a fi rezistat inamicului, fapt pentru care garnizoana își asuma toate meritele și pentru care conducerea cetății era foarte mândră. Câțiva dintre principalii ofițeri ai cetății au primit chiar importante decorații rusești pe care bătrânul colonel August le-a anunțat cu mândrie în fața întregii garnizoane.

66. Raportul lui Axente Severu .... Sibiu. 1884, p. 75-78.
67. ibidem, inv. 35, p. 4.
6X. Kriegsarchiv. Wien. Loc cit., inv. 33. p. 106.

Este vorba tocmai de autorii principalelor rapoarte despre asediul și rezisten|a cetății, pe care le prezentăm și publicăm în cartea de față.

Astfel, maiorul losef Rhesak. fostul comandant al artileriei, a primit ordinul Sf. Anna, clasa a Il-a, iar căpitanul Domaszevski, șeful serviciului de geniu al cetății și garnizoanei Alba Iulia, a primit ordinul Sf. Vladimir, clasa a IlI-a. deși unii cunoscători ai realităților de la Alba Iulia din 1848-1849, au pus la îndoială vrednicia și vitejia, în general meritele acestora[69].

x

Astfel a luat capăt epopeea revoluției de la 1848-1849 la Alba Iulia, epopee dominată prin reușita și gloria sa de rezistența triumfătoare a cetății Alba Iulia la asediul forțelor insurgente maghiare conduse în partea a doua a revoluției, începând din decembrie 1848 până la înfrângerea finală în fața trupelor intervenționiste țariste ruse, în august 1849, de generalul polonez Bem. A fost o reușită de excepție, mai ales că forțelor conduse în ansamblu de generalul Bem le-a rezistat până la capăt, în întrega Transilvanie într-un mod asemănător doar cetatea Deva și "cetatea de piatră" a Munților Apuseni. Pentru istoria modernă a românilor, reprezintă un titlu de glorie deosebită epopeea de un eroism legendar scrisă în Munții Apuseni de oastea populară românască a lui Avram lancu. Axente Sever, Simion Balint și tribunii acestora, oaste denumită "landsturm" în informațiile germane, la care ne-am referit și noi, în principal, în lucrarea de față.

în mare, povestea dramatică a revoluției la Alba Iulia și a asediului cetății acesteia în 1849 este deja cunoscută în bibliografia românească a revoluției, pe baza consemnărilor dintr-o relatare după niște însemnări zilnice, reprodusă de istoricul Silviu Dragomir din Arhiva de Război din Viena în anii de la finele celui dc-al doilea război mondial[7]" și după însemnările lui Thalson, capelanul cetății, reproduse la puțin timp după revoluție într-o importantă colecție de broșuri document, publicate de cărturarii români în funte cu August Treboniu Laurian, Aaron Florian și

Ioan Maiorescu în limba germană[71].

Aflându- ne acum în posesia unui material documentar informațional copleșitor de bogat privitor la revoluția din 1848-1849 la Alba Iulia, pe care ni l-a oferit studierea pe îndelete a Arhivei de Război din Viena, avem

---

69. Ibidem, inv. 33. supliment.

7". S. Dragomir. Studii si documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848- 1849. vol. I. Cluj-Sibiu. 1944. p. 281-304.

71. Die Romanen der Osterreichische Monarchie. fasciculus 2, Viena. 1850. p. 148-163.

 posibilitatea să cunoaștem mai bine unele probleme istorice insuficient cunoscute și lămurite până acum.

Una din aceste probleme este aceea a forței cu care cetatea Alba Iulia a fost asediată de către insurganții maghiari și gradului în care ea s-a aflat mai ales în 1849 în pericol de a fi capturată.

Din acest punct de vedere este clar că generalul Bem a sesizat marea importanță strategică a cetății și ce pericol însemna rămânerea necucerită, în spatele trupelor sale, a unei atât de puternice și importante fortificații. Nu întâmplător, asediul a cunoscut aspectul cel mai dur și mai înverșunat atunci când Bem însuși s-a aflat lîngă cetatea Alba Iulia, ca de pildă la începutul lui aprilie 1849 și în iunie 1849.

Despre atacul culminant asupra cetății, din 24 iunie 1849, putem spune mai clar decât oricând, că acesta a relevat forța supremă a asediatorului, dar și capacitatea de rezistență a cetății, care, evident, nu ar fi putut fi luată decât de o forță superioară și de un asediu îndelungat[72] . Cu toate acestea, acea zi a adus pagube însemnate cetății, care pot fi apreciate drept o pagină întunecată și tristă din istoria modernă a orașului și a cetății.

în privința aprovizionări și dotării cetății cu alimente, deși sub acest aspect au existat o serie de raporturi neprietenești și încordate cu reprezentanții lui Avram lancu desemnați în același scop, se poate spune că aceasta a reprezentat cu adevărat o problemă, atât pentru garnizoană, cât și pentru populația civilă a cetății. Recunoscând că în același timp populația românească din Munții Apuseni se confrunta cu aceeași problemă gravă, nu putem să nu-1 înțelegem și pe comandantul cetății, colonelul August, care și-a considerat de datoria sa să se îngrijească de hrana celor aflați sub comanda și răspunderea sa, mai ales în condițiile în care el nu avea de unde să cunoască cât va ma dura asediul.

Istorici români îl critică și mai vehement pe colonelul August pentru zgârcenia sa în privința furnizării de armament pentru "landsturm-ul" românesc, din moment ce un George Barițiu aprecia că cetatea Alba Iulia dispunea de "cel mai bogat material de război din Transilvania".[71]

Așadar, chiar dacă din acest punct de vedere, cetatea stătea mai bine, colonelul August a dovedit și în gestionarea armelor și muniților o relativă zgârcenie, mai ales în privința tunurilor, care au fost refuzate sistematic "landsturm-ului".. Arme de foc mai simple și armament adecvat pentru ele, s- au mai dăruit lăncierilor în câteva rânduri, , dar și calitatea acestora a fost pusă la îndoială de unii, ca memorandistul memorialist Rubin Patiția din Alba

[72.] E. Hulea, Cronica evenimentelor albaiuliene la 1848-1849 ... p. 484-486.
[71]. G. Barițiu, op. cit.. II. p. 505.

Iulia, moț de origine, care scria în amintirile sale despre revoluția din 1848- 1849 următoarele: "Către toamnă, au sosit pentru gardiștii din Câmpeni niște puști ruginite și cu cremene. Se necăjeau feciorii să le scoată din rugină, le spălau la vale cu nisip"[74].

Primirea lăncierilor români din oastea populară în cetate a fost și ea privită cu evidentă circumspecție. Va fi fost o grijă și teamă în legătură cu preponderența numerică a românilor în cadrul garnizoanei și eventuala lor hotărâre de nesubordonare față de ofițerii austrieci, dar s-a afirmat deschis grija pentru ajungerea alimentelor și a armamentului, care ar fi fost pusă la îndoială în cazul acceptării de noi consumatori. Aceasta în condițiile în care s-a recunoscut deschis că românii bănățeni din garnizoană și cei veniți și primiți, din "landsturm" s-au dovedit foarte activi și zeloși în rechiziționarea și strângerea de alimente pentru garnizoană, ca și în aprovizionarea acesteia cu furaje pentru animale.

Privită în ansamblu, rezistența cetății la asediul din timpul revoluției a datorat neîndoielnic mult rațiunii și cumpătării conducerii acesteia, care a cumpănit și a luat la timp toate măsurile de apărare necesare. A contat și a cântării mult calmul și spiritul de organizare "nemțesc" dovedit de ofițerii austrieci, care nu întotdeauna s-a potrivit cu avîntul și entuziasmul românesc, probat în atâtea rânduri. Este limpede că și unul și altul dintre cei doi factori au contat și au.cântărit în reușita rezistenței în fața asediului insurgenților unguri.

Istoriografia românească și nu numai cea românească a dovedit că conducerea revoluției maghiare în frunte cu L. Kossuth a adoptat o poziție flagrant greșită față de alte popoare din imperiu, cărora le-a negat drepturile naționale elementare și cărora a încercat să le impună maghiarizarea, împingându-le în acest mod spre alianța cu Habsburgii de la Viena. în cazul românilor transilvăneni de o deosebită gravitate a fost hotărârea arbitrară și abuzivă de uniune forțată a Transilvaniei cu Ungaria, luată de dieta de la Cluj în mai 1848.

După cum s-a dovedit și se recunoaște, pretutindeni populația maghiară a urmat drumul revoluției maghiare, iar cea românească pe cel al revoluției române, stabilit în adunările naționale de la Blaj .

în cetatea Alba Iulia, unde autoritatea austriacă era indiscutabilă, conducerea episcopiei romano-catolice și populația civilă, câtă era de naționalitate maghiară, au trebuit să se supună "fără crâcnire" voinței și poruncilor comandantului și conducerii militare a cetății.

[74]. N. Josan, însemnările lui Rubin Palitia despre anii 1848-1849 în Munții Apuseni. în "Apulum", XI, 1973, p. 492.

în schimb maghiarii din "orașul de jos", mai ales din "Varos", s-au situat în general pe linia arătată, a revoluției maghiare, adoptând ori de câte ori au putut și au avut ocazia o atitudine de solidaritate cu asediatorii, concentrați în taberele de la Barabanț și Partoș, dar dovedind o oarecare prudență în această privință, de teama represaliilor pornite și venite din cetate.

Aliați de nevoie și conjunctură cu forțele habsburgice, românii, inclusiv cei de la Alba Iulia și din jurul acesteia, au căutat să colaboreze cu aceste forțe, reprezentate aici de cetatea Alba Iulia, contribuind atât cât le-a fost posibil la reușita rezistenței acesteia în fața insurgenților generalului Bem.

Fapt indiscutabil, în colaborarea cu "landsturm-ul" românesc, ofițerii austrieci din cetate au contat în primul rând pe serviciile și încrederea unor ofițeri români de carieră, ca locotenentul major Mânzatu provenit din Regimentul I românesc de graniță, pe care de fiecare dată l-au preferat prefectului român Axente Sever.

Cu toate acestea, prin faptele lor eroice legendare din Munții Apuseni, ca și prin contribuția directă și indirectă avută la apărarea cetății Alba Iulia, românii s-au acoperit la 1848-1849 de o binemeritată glorie.

DOCUMENTE DE LA ARHIVA DE RĂZBOI (KRIEGSARCHIV) DIN VIENA

Districtul de artilerie al garnizoanei c.c. Alba-Iulia

Jurnal

început din 25 martie 1849, adică din ziua când cetatea Alba Iulia a fost lăsată să se apere cu puterile sale, fiind asediată de inamic, si până în
12 august când a fost despresurată de către armatele de sprijin imperiale rusesti

Martie 1849

După ce vestea ocupării Sibiului de către insurgenți la 11 martie 1849 a fost confirmată ca fiind cu adevărat reală, de către tunarul Franz Demel de la postul districtual care, cu acel prilej, fusese luat prizonier dar reușise să scape și să ajungă la Alba- Iulia îmbrăcat în haine civile, iar mai apoi întregul traseu de la Sibiu și până la Sebeș a fost ocupat de armatele inamice, legăturile cu armata de aici fiind întrerupte, cetatea Alba-Iulia a fost obligată să se apere pe cont propriu, drept pentru care s-au luat imediat toate măsurile necesare în acest scop.

24. .

După ce încă din 20,21,22 și 23 onoratul Comandament al cetății pusese în vedere tuturor locuitorilor civili ai cetății Alba-Iulia să-și facă provizii pe trei luni, pentru ca nici garnizoana cetății să nu se vadă nevoită a duce lipsa vreunui articol de aprovizionare din Varos și din satele învecinate au fost rechiziționate, pe bază de adeverință, vitele de tăiat, bucatele, fânul, ovăzul, slănina, lemnul de foc și de construcție care au mai putut fi găsite.

Pg. 2

Podul peste Mureș de la Partoș a fost ars pe o treime iar celelalte două treimi au fost cărate în cetate, ca lemn de foc; după ce arderea podului a fost

 semnalizată (cu rachete de 6 funți) compania care fusese instalată la Partoș a fost retrasă în cetate.

Străjile de pe ziduri au fost întărite, s-a început construirea postamentelor și ridicarea tunurilor de apărare care nu fuseseră încă instalate în punctele fortificate; în fiecare dintre cele 7 bastioane a fost repartizată câte o echipă completă de servanți iar pentru a-i adăposti, ziua și noaptea, pe ei și străjile de infanterie, s-au ridicat două corturi; porțile Caroline, atât cea de sus, cât și cea de jos, au fost închise; prima dintre acestea a fost astupată cu bălegar, pantă dintre ele a fost parțial închisă cu palisade, parțial baricadată, cele două porți noi au fost încuiate de la apusul soarelui până dimineața iar ziua podul a fost ținut în permanemță ridicat și s-au început lucrările pentru apărarea cetății.

25.

După ce în Consiliul militar al onoratului Comandament al cetății s-a luat hotărârea ca punctele fortificate, pe numere, precum și apărarea acestora, să fie repartizate asupra garnizoanei, lucru care s-a și realizat printr-un ordin, iar tunurile de câmp au fost instalate în flancurile celor 7 bastioane, la ora 6 dimineața în atelierul cetății din cazemata nr.9 au fost transportate 1550 de livre de pulbere în scopul fabricării tuburilor cartuș necesare pentru tunurile de apărare precum și pentru umplerea bombelor goale depozitate acolo.

Pg. 3

La ora 11 înainte de masa, cetatea a fost pentru prima dată somată să se predea, de către un parlamentar al insurgenților. Acestuia i s-a răspuns că garnizoana nu este dispusă să-și trădeze monarhul ci este ferm hotărâtă să-si încheie viața sub dărâmăturile cetății.

Demolarea adăpostului de lemn pentru tunuri așezat lângă curtina dintre bastioanele I și II, care putea constitui o țintă pentru inamic și, în plus, se afla prea aproape de depozitul de pulbere și de cazemata nr.3, plină cu muniția fabricată, a început la ora 1 după masa.

La ordinul onoratului Comandament al cetății, pentru trăgătorii garnizoanei s-au repartizat, din rezervele districtului, 60 de bucăți de muschete de vânătoare complete precum și câte 60 de gloanțe de luptă, care au fost predate căpitanului Bollberg, în calitate de comandant al acelei subunități. De asemenea,

36 oamenilor din Regimentul de graniță iliric bănățean nr.13, sosiți aici și înarmați în majoritate cu flinte vânătorești inutilizabile, li s-au dat 152 de bucăți de puști cu cremene, preluându-se concomitent același număr de puști nefolositoare pentru a fi deocamdată depozitate.

Pg. 4

S-a ordonat amenajarea unor postamente pentru cele trei tunuri de 18 funți pe afete înalte, care au și fost realizate chiar în această înainte de masă. La ora 5 după masa în fiecare din cele 7 bastioane ale cetății s- ău transportat 93 de obuze goale de câte 3 ’funți, pentru ca, în cazul în care inamicul ar pătrunde în șanțul principal, ele să fie trase asupra lui ca să-i facă șederea acolo nesigură.

Servanții tunurilor din toate bastioanele au bivuacat peste noapte în bastioanele ce le fuseseră repartizate și au ținut aprinse toată noaptea <torțele necesare aprinderii> fitilului pentru tragerea cu tunul și obuzelor goale de 3 funți, însă inamicul, a cărui inaintare se prevedea, nu și-a făcut apariția.

26.

La ora 6 dimineața au fost instalate 3 tunuri de apărare de 18 funți pe postamentele si suporturile construite ieri, și anume, unul în curtina dintre bastioanele III și IV, unul pe drumul de gardă din dreapta bastionului V și unul pe drumul de gardă din stânga bastionului VI.

In bastioanele II, III, V și VI S-a ordonat amenajarea unor depozite^ de pulbere în care, după terminarea lor, să fie transferată muniția din cărucioare, neprotejată de focul inamic.

înainte și după masa toate convoaiele de atelaje disponibile au cărat în cetate nuiele ca să se facă palisade și gabioane pentru echiparea ambrazurilor din flancurile tuturor bastioanelor, iar între timp în curtina dintre bastioanele II și III a început instalarea a trei palisade de câte 18 și 24 de picioare, lucrare care a fost și ea terminată.

Dulgherii au fost puși să facă 4 postamente întregi, 8 provizorii și 3 de jumătate, acestea din urmă cu coadă de rândunică, pentru tunurile de apărare și pentru cele de câmp.

La ora 2 după masa pe drumul ce leagă Clujul de Alba Iulia a înaintat o coloană inamică de cca 800 de oameni. Cu vreo jumătate de ceas înainte de Alba Iulia,

37 ea s-a abătut din drum spre dreapta, către Bărăbanț, s-a încartiruit acolo făcându-și și două tabere în aer liber și instalând avanposturi.

Noaptea nu s-au observat decât focurile din tabere și cele de veghe, apoi s-au văzut lumini mișcătoare în munții dinspre

bastioanele II, III, IV și V.

27.

La revărsatul zorilor au fost descoperite puternice subunități de infanterie și cavalerie înlocuind avanposturile. Cele mai apropiate poziții inamice se găseau la cca. 3000 de pași distanță de cetate iar de pe bastioanele V și VI, pe șesul dintre turnul de pulbere și Bărăbanț, puteau fi văzute subunități mai mari sau mai mici de cavalerie.

Spre ora 10 1/2 înainte de masa la Lumea nouă , la cca. 2300 de pași de bastionul V, au fost văzuți vreo 20 de ofițeri călări care intenționau să recunoască terenul din fața lor.

Pg. 6

Ei au fost însă drastic respinși de o primă lovitură de tun trasă din cetate cu un tun de 18 funți, lovitură care, fiind bine țintită, a ajuns până acolo și chiar dincolo de ei, și a făcut ca întregul alai, fără a mai aștepta a doua sau a treia lovitură, să se împrăștie, să se regrupeze în apropiere de Bărăbanț și să se întoarcă la locul său.

La ordinul onoratului Comandament al cetății cele două porți noi au fost închise definitiv, în fața lor fiind așezat bălegar de baricadare, și s-a ordonat ca ele să nu fie deschise decât în cazul unei ieșiri din cetate.

întrucât existau temeri privind un atac asupra bastionului nr.V, tunul de asediu de 24 de funți a fost scos de pe platforma bastionului I, transferat în acel bastion și dotat cu muniție pentru 50 de lovituri precum și cu toate accesoriile aferente.

După masa s-au continuat lucrările de pământ pentru o mai bună apărare a cetății.

28.

La ora 3 dimineața inamicul a apărut în fața bastioanelor V și VI cu 6 tunuri de 6 funți, 4 obuziere de 7 funți și mai multe mortiere și a deschis focul asupra cetății, dar după ce a tras vreo 80 de lovituri puternice în cetate, a fost redus la tăcere prin câteva lovituri eficiente și bine țintite, trase din bastioanele noastre V și VI.

Pg. 7

In cetate n-au ajuns decât proiectile de 3 și 6 funți, un obuz de 7 funți și 3 rachete, care au explodat în aer, cu mult deasupra cetății, fără să atingă nici un om al garnizoanei. în schimb, s-a aflat că, pe câmpul de luptă de lângă magazia de pubere pentru timp de pace, unde se dislocase una dintre subunitățile sale, inamicul ar fi înmormântat 11 morți și că, în împrejurările amintite, i-ar fi fost distrus un tun.

29.

Pentru cazarea ofițerului supraveghetor al artileriei s-a găsit la Seminar un spațiu, iar pentru cazarea echipelor de servanți din cele 7 bastioane, alte 7 spații în clădirile militare și civile din preajmă, pentru ca, în cazul unui eventual atac, servanții să poată ajunge neîntârziat la tunurile la care ar fi neapărată nevoie de ei, ca să tragă imediat aupra inamicului.

După masa la ora 1 în cazemata nr.10, aflată în interiorul cetății, a fost transferată o cantitate potrivită de puști cu percuție și cu cremene, precum și gloanțe și cremene.

30.

Dimineața la ora 6 a început răsucirea frânghiilor pentru legarea palisadelor iar o altă echipă a început curățirea tuturor obuzelor de 7 funți încă disponibile, precum și a celor 200 de bombe de 10 funți și a celor 200 de 30 de funți care au fost apoi cărate la atelier, pentru a fi pregătite de tragere.

pg.8.

Comandamentul cetății și întregul corp ofițeresc au fost pentru a treia oară somați în scris să predea cetatea. Ca urmare, la ora 2 după masa toți ofițerii garnizoanei au ținut un consiliu în care s-a decis să se reziste până la ultimul om și astfel impertinentele pretenții ale inamicului au rămas fără răspuns.

La ora 1 după masa s-a început legarea palisadelor iar în cursul după-amiezii au și fost confecționate 8 bucăți de 18 picioare și 6 bucăți de 12 picioare.

Pentru ca țevile de tun așezate pe suporturi (tunuri de câmp de 3 funți) să poată fi folosite și pe flancuri s-a început confecționarea de afete; s-au strunjit 2000 de țevi de aprindere pentru obuzele goale de 6 funți, apoi s-au făcut, pentru toate tunurile de câmp, anume pentru fiecare calibru, câte 500 de bucăți de obuze și tot atâtea proiectile cu mitralii, cu

39 săculeți din pânză de in, iar cele cu săculeți de cânepă au fost luate de la tunuri și depozitate, pentru uzul bateriilor armatei locale.

31.

Pentru a cerceta forța și pozițiile inamicului, dimineața la ora 10, 5 companii de infanterie, 40 de cavaleriști și 2 tunuri de calibrul 6 au făcut o expediție împotriva subunității inamice care se mutase în cursul nopții de la Bărăbanț la Partoș, coloana urmând să fie acoperită de tunurile plasate în bastioanele V și VI, ținute pregătite în acest scop.

Pg. 9

Inamicul, luat pe nepregătite de acest atac, nu și-a

putut strânge destul de repede rândurile, avanposturile s-au retras spre Partoș și au fost lovite de pe Dealul furcilor de cele două tunuri așezate acolo. Intre timp două batalioane de infanterie și mai mulți cavaleriști s-au postat pe lunca de la Partoș, fiind și ei loviți de tunuri.

După ce s-a consumat toată muniția, s-a ordonat retragerea, care a și avut loc la ora 11 1/2; trupa plecată în expediție n-a suferit nici o pierdere, în timp ce din partea adversă au căzut 8 oameni, dintre care 2 husari ai lui Kossuth, iar un cal a fost capturat cu acest prilej. In cursul nopții au fost descoperite mai multe focuri de veghe ale inamicului la Partoș, la Bărăbanț și în munți, ultimele ca semnale.

Aprilie 1849

1 .

La ora 7 dimineața din observatorul din turnul catedralei s-a anunțat că puternice trupe inamice de sprijin, infanterie și cavalerie, cu multe tunuri și care de muniție și bagaje, trec Mureșul spre Partoș și își fac acolo o tabără mare.

Pg. 10

Această știre nu permitea decât presupunerea că inamicul își va reînnoi cu și mai multă forță atacul asupra cetății; între timp s-a ordonat ca întreaga cantitate de muniție din poterna nr. III să fie transferată în poterna nr. IV.

S-a ordonat ca servanții tunurilor din bastioanele I, II, III, IV, V și VI să fie gata de luptă, terenul din fața cetății să fie atent supravegheat, iar ofițerul de artilerie însărcinat cu inspectarea fortificațiilor să facă dese inspecții ale bastioanelor respective. Noaptea a trecut liniștită și nu s-a descoperit nimic.

2 .

încă de la revărsatul zorilor de pe bastioanele V, VI, III și II s-au observat mai multe subunități de infanterie și cavalerie înspre Partoș, la poalele dealurilor acoperite cu vii; asupra celor care se aflau în bătaia tunurilor din cetate s-a tras cu proiectile de calibru mare, determinându-i pe cei mai mulți să se retragă în munți iar de acolo, prin tufișuri, spre Partoș.

întreaga dimineața și după masa până la ora 5 1/2 s-a continuat transferarea muniției din poterna III în IV.

Pg.ll

La ora 5 1/2 în fața bastioanelor II și III, pe platoul neted al Dealului furcilor [5], în dreapta față de Fântânița împăratului'[6], dincolo de defileu, au apărut mai multe avanposturi decât de obicei precum și trăgători, iar din turn onoratul Comandament al cetății a primit știrea că dincolo de

Dealul furcilor se văd subunități puternice, cu multe tunuri. La puțin timp după asta, spre ora 6, tunurile plasate puțin la stânga față de Fântânița împăratului și complet acoperite, în majoritate obuziere și mortiere, au deschis un foc puternic asupra cetății.

întrucât inamicul era atât de bine acoperit, încât nu i s-ar fi putut administra decât foarte puține lovituri directe care să fie eficiente, ' nu s-a răspuns decât cu mortierele.

După ce a bombardat fără succes preț de vreo jumătate de oră cetatea, inamicul oprește focul și trimite, spre ora 1/2 la 7, un parlamentar cu mesajul verbal către Comandamentul cetății că, deși a deschis bombardamentul asupra cetății, este totuși dispus să-1 sisteze pentru o oră și să destineze această oră pentru gândire în privința predării cetății, cu mențiunea că, dacă în timpul stabilit, Comandamentul cetății nu poate sau nu vrea să se decidă să cedeze cetatea, este ferm hotărât să-și continue bombardamentul și să constrângă astfel cetatea să se predea, caz în care nici un om al garnizoanei nu poate spera la îndurare.

pg. 12

---

[75]In original "Galgenberg[1]- Dealul Spânzurătorii.; azi Dealul Furcilor, locul unde în 1785 au fost executati Horea si Cloșca

[76] Loc situat în S-V cetății Alba Iulia, azi numit Fântâna împăratului sau Fântâna Regelui.

41

După un cât s-a putut de scurt consiliu militar, la ora 3/4 la 7 seara, parlamentarul a fost trimis înapoi cu răspunsul că garnizoana nu-si va încălca nici cu un fir de păr cuvântul de onoare dat deja de trei ori și că mai degrabă își va da viața sub dărâmăturile cetății decât să o predea. După trecerea acelei ore, adică la 3/4 la 8 seara, Bem a început să bombardeze cetatea mai puternic decât inainte, cu obuziere de 7 și 10 funți, aruncând vreo 300 de obuze și un număr de rachete, dintre care multe au căzut în cetate, dar cele mai multe în fața sau mai sus de ea, pentru a înspăimânta cetatea.

De pe bastioanele II și III, loviturilor li s-a răspuns doar când și când, în schimb cu cele două tunuri de 10 din bastioanele II și III au fost trase fără grabă dar bine țintite, obuze, al căror efect a redus, pe semne, la tăcere tunurile inamice. După alte lovituri, cărora inamicul nu le-a mai răspuns, aceste bastioane au sistat cu desăvârșire focul, iar ca urmare s-a așternut calmul, întreaga noapte trecând liniștită.

Echipele de servanți au bivuacat întreaga noapte în toate

bastioanele, sub cerul liber.

Pg.13

Deși obuzele sau rachetele loviseră mai multe case ale civililor și ale militarilor, acestea n-au avut de' suportat mari stricăciuni, cu excepția ferestrelor. Incendii nu au provocat loviturile inamice iar multe dintre obuze nu au explodat. Doar două santinele din piața de lângă corturi au fost rănite de schijele obuzelor explodate în apropierea lor.

La examinarea mai multor obuze de 7 și de 10 funți care nu explodaseră în cetate, s-a descoperit că acestea fuseseră umplute doar cu pulbere sau cu foarte puțin material topit.

3 .'

S-a ordonat ca pulberea din șopronul artileriei, unde putea reprezenta un pericol, să fie mutată în poterna nr. 3, rezistentă la bombe și acum goală.

După masa s-a ordonat confecționarea unui postament pentru un mortier de 30 de funți din bastionul nr. VI și în plus, și a unuia pentru un obuzier de 10 funți.

4 .

întrucât Consiliului militar al cetății i s-a adus la cunoștință că, în cursul nopții de 3/4, Bem ar fi retras de la Partoș peste Mureș, cu 3 ambarcațiuni, o mare parte din armată și din tunuri, pentru ora 10

42 dimineața s-a ordonat o ieșire spre acel loc, pentru a se afla poziția actuală și forța inamicului, ieșire care s-a și realizat, cu 5 companii de infanterie, cu pichetul de cavalerie și cu 2 din tunurile de 6 funți.

Pg. 14

Cu acest prilej s-a constatat că inamicul își retrăsese toate tunurile de pe poziția de pe care bombardase cetatea cu o seară înainte, lăsând doar șase tunuri la Partoș. Coloana trimisă in expediție, care înaintase până la extremitatea spinării plate a Dealului Furcilor, a observat, în timp ce ocupa poziție, un batalion inamic care abia atunci își ocupa pozițiile și dinspre care, contra trupelor noastre, au fost trimiși trăgători care au deschis focul împotriva avanposturilor noastre.

Atunci tunurile noastre au înaintat și au tras repede, una după alta, mai multe lovituri bine țintite împotriva batalionului care nu apucase încă să-și ocupe pozițiile; fără a face uz de cele 6 tunuri ale sale, trupa s-a dispersat în trăgători, retrăgându-se mai aproape de Partoș. Intre timp observându-se că, din mai multe văgăuni ale munților din partea dreaptă, în sprijinul inamicului înaintau subunități de infanterie și cavalerie, s-a ordonat retragerea.

Bastioanele I,II și III au fost luate în primire de

echipele de servanți necesare, care au acoperit trupele de incursiune și au oprit înaintarea inamicului până la raza de acțiune a tunurilor. La ora 12 coloana a intrat înapoi în cetate.

Pg. 15

La ora 1 1/2 de pe bastionul I s-a observat o caleașcă cu 4 cai însoțită până la glacis de un călăreț inamic. îndreptând asupra caleștii două tunuri încărcate cu mitralii, ofițerul cu muniția, Mankovski, care efectua inspecția artileriei din punctele fortificate, a ordonat civilului aflat în ea să stea pe loc, menționând că la cea mai mică încercare de a se deplasa înapoi sau înainte, asupra lui se va deschide foc de mitralii și punându-i în vedere că, până la sosirea unui ordin superior, are a rămâne în drum. Civilul a arătat o scrisoare sigilată și a exprimat rugămintea de a fi admis în cetate.

întrucât știrea ajunsese deja la Comandamentul districtului de artilerie și de acolo la onoratul Comandament al cetății, civilul împreună cu caii și cu caleașca a fost adus în țetate, din ordinul onoratului

'Comandament al cetății, de către o patrulă de cavalerie, cu respectarea tuturor măsurilor prescrise în astfel de împrejurări.

După preluarea tuturor scrisorilor și a bagajului și punerea la adăpost a căruțașului și a 'civilului, și anume, a fiecăruia separat, trăsura și caii au fost puși sub pază bună, aminiții doi indivizi au fost interogați iar scrisorile și bagajul cercetate.

Pg. 16

Cu acest prilej s-a aflat că Consulul englez la București i s-a adresat în scris lui Bem[77], presupus domnitor peste întreaga Transilvanie, cerându-i să permită contesei engleze Weba Westa, soția căpitanului de cavalerie Webbe Werton Esquire, cazată în cetate, nu numai să părăsească cetatea și să călătorească prin Transilvania, ci chiar și să-i pună la dispoziție o escortă sigură până la București, trimițându-1 chiar pe propriul său valet ca să o aducă.

Acest valet sosise în cursul dimineții la Sebeș și predase scrisorile, examinate acum la onoratul Comandament al cetății, lui Bem, căpetenia rebelilor, aflat acolo. Acesta a promis să îndeplinească această rugăminte și și-a trimis chiar propriul echipaj după doamna contesă.

Acești doi indivizi, adică valetul și vizitiul, au fost deci puși sub pază bună iar în prezența Consiliului militar, Doamna contesă a fost întrebată care-i sunt intențiile. întrucât dânsa a răspuns că dorește să meargă la București,

plecarea a fost stabilită pentru a doua zi la ora 10.

5 .

La ora 10 Doamna contesă a plecat din cetate escortată, până la avanposturile inamice, de o patrulă de cavalerie, împreună cu amintitul echipaj al lui Bem și cu alte două care.

Pg. 17

Altceva demn de remarcat nu s-a petrecut.

6 & 7

In afara acțiunilor desfășurate la artilerie și la punctele fortificate, menite a asigura o cât mai bună apărare a cetății, n-a intervenit nimic nou.

77 **In original urmează:"den Insurgenten Häuptling" (căpetenia insurgenților), anulat prin punere în paranteză.**

8. .

Pentru a împiedica inamicul să stea in unghiurile moarte ale șanțului principal, în fiecare flanc al celor 7 bastioane s-a tăiat câte o adâncă ambrazură oblică, pentru ca șanțul să poată fi atins până la curtină.

9.

S-au amenajat 8 postamente provizorii pentru cele 8 tunuri de 3 funți, care au fost așezate pe afete provizorii și s-au adus accesoriile și muniția necesară.

10.

Din ambele părți, n-a intervenit nimic de remarcat. 11.

S-a obținut de la onoratul Comandament al cetății ca, pentru a proteja bombele pregătite pentru tragere împotriva scânteilor care ar zbura prin jur, serviciul de aprovizionare să pună la dispoziție pieile de bou proaspăt jupuite, iar după uscarea lor, acestea să fie înlocuite, ori de câte ori ar fi nevoie, cu altele proaspete.

La ora 3 după-masa, la sugestia Consiliului militar al cetății, s-a întreprins, cu 100 de țintași, 5 companii de infanterie, pichetul de cavalerie și două tunuri de 6 funți, o expediție spre Partoș. Insă, observându-se că dușmanul ar fi putut avea cunoștință de aceasta, întrucât ne-a și așteptat cu circa 3000 de oameni și 6 tunuri într-o poziție bună, pe la ora 4 s-a ordonat retragerea în cetate.

Pg. 18

Echipele de servanți ai tunurilor din bastioanele I,II și III au fost pregătite și astăzi, ca în toate prilejurile de

acest fel, să acopere trupa plecată în expediție.

12.

La ora 2 1/2 noaptea veghea din bastionul I a fost tulburată de o patrulă inamică de cavalerie care s-a apropiat de cetate descărcându-și armele; s-a retras însă repede când străjile au răspuns focurilor de armă.

Tunurile din aceste bastioane au fost imediat asigurate cu servanți, care au rămas pe lângă ele până dimineața.

13.

Cu aprobarea onoratului Comandament al cetății un oarecare Fedor Waluk, care lucrase conștiincios mai demult timp de 7 ani ca ajutor de tunar iar 4 ani ca salahor în district și fusese lăsat la vatră, a fost

45 inclus în rație pe durata asediului cetății, ca să slujească la tunuri.

Un postament pentru afete înalte (de zid), de 18 funți, a fost așezat în bastionul nr.I iar un postament de 10 funți pentru mortiere, pe drumul de gardă din dreapta si un postament întreg pentru un tun de fier de 12 funți a fost instalat în zona de legătură a bastionului I și s-au ridicat tunurile pe ele.

In fața bastioanelor II și III s-au arătat mai mulți ofițeri inamici plecați în recunoaștere din Partoș, dar asupra lor s-au tras mai multe lovituri bine țintite, zădărnicindu-le astfel intenția.

Pg.19'

La ora 3 după-masa din partea noastră au fost trimiși 5 cavaleriști ca patrulă de recunoaștere spre defileul care duce spre Fântânița împăratului. Ei au reușit să răzbată până în defileu. In acel moment asupra lor au fost trase mai multe focuri de către inamic; ei s-au retras, inamicul fusese însă alarmat și a inaintat cu întreaga sa forță, în jur de 3000 de oameni și tunuri, din Partoș.

14. .

La ora 4 după masa asupra defileului aflat în fața bastionului I s-au tras mai multe lovituri de probă dintr-un mortier de 10 funți și dintr-un obuzier de 7 funți. Atât obuzul cât și bomba și-au atins pe deplin ținta. .

La ora 10 1/2 noaptea, la ordinul onoratului Comandament al cetății, asupra unei cârciumi din *Varos* vizitate noaptea de numeroși insurgenți ("beim Riedlein") s-au tras mai multe lovituri de proiectil cu un tun de 12 funți. (Denunțătorul fusese însuși proprietarul casei). După știrile primite, chiar după prima lovitură toți cei adunați acolo s-ar fi împrăștiat în grabă iar casa n-a mai fost apoi frecventată.

15.

La amiazi, la ora 12, Șardul a fost ars de către insurgenți; altceva nimic deosebit.

16.

La ora 12 noaptea, in timp ce patrulau în glacis, în fața cetății, 5 oameni de-ai noștri au dat peste o însemnată patrulă de cavalerie.

Pg.20

Ambele părți și-au descărcat armele una împotriva celeilalte iar când cavaleria noastră s-a retras în șanțul exterior, străjile și trăgătorii din grupa de

46 intervenție au deschis, din bastionul nr II în fața căruia avusese loc ciocnirea, un foc de arme ușoare care l-a pus pe inamic pe fugă.

17.

In afara lucrărilor necesare pentru apărarea cetății și a celor zilnice de fabricare a muniției, nimic de remarcat.

18. .

La ora 9 dimineața din Partoș, pe lunca din stânga drumului, au înaintat spre cetate, până la o distanță de 1600 de pași, mai multe coloane. După ce au fost observate, aceste coloane au fost respinse cu lovituri de obuze trase din bastioanele I și II.

După masa pe la ora 4 s-au făcut trageri de probă din tunuri de 24 de funți, cu obuze de 7 funți și anume, (spre Partoș) la 3600 de pași distanță din bastionul nr.I iar din al doilea tun de 24, care era amplasat pe platforma bastionului III, spre viile episcopale (vreo 2500 pași), cu rezultate bune.

19 .

In afara fabricării muni.ției și a celorlalte lucrări menite a spori puterea de apărare, n-a survenit nimic demn de remarcat.

20 .

S-au continuat lucrările de apărare a cetății.

Pg.21

Din necesități de serviciu, având în vedere că pentru două mortiere de 30 de funți din bastionul nr.II și un obuzier de. 10 funți era neapărată nevoie de un subofițer la corpul de bombardament, caporalul Franz Nawratill de la compania a 14-a a Regimentului 5 artilerie de câmp, care fusese propus Direcției generale a artileriei prin raportul districtului nr.198 din 14 februarie a.c. ca pirotehnist și avea și calitățile necesare în acest scop, a fost numit pirotehnist în corpul de bombardament iar în locul caporalului la district Karl Scheiger, decedat la 16 aprilie în spitalul militar și al cărui post trebuia ocupat neîntârziat, și pentru că nu exista nici un caporal semiinvalid

în compania de artilerie de câmp din Alba Iulia, în urma propunerii și ofertei plecate de aici, tunarul Wasil Rudy de la districtul de artilerie al garnizoanei a fost promovat de către onoratul Comandament al cetății în funcția de caporal la district, din motivul că orice legătură cu Comandamentul artileriei era întreruptă și în speranța că Locul cel

 înalt va accepta această promovare fără a considera că s-ar fi încălcat prerogativele Direcției generale a artileriei.

21 & 22

Nu s-a întâmplat nimic demn de remarcat. 23.

înainte de masa, la ora 9, inamicul a ieșit din Partoș și a ocupat poziție, cu un batalion de infanterie și 60 de călăreți, dincolo de Dealul Furcilor. Din bastioanele II și III, asupra inamicului au fost aruncate obuze de 10 funți și bombe de 30 de funți; el a părăsit poziția, a trimis o companie la cărămidărie iar restul trupelor și le-a retras înapoi la Partoș, dar și acolo s-a tras asupra lui cu grenade de 7 funți din tunul de 24 de funți.

Pg.22

La ora 3 după masa s-a făcut o expediție de recunoaștere spre Bărăbanț cu o mică patrulă de artilerie, căreia i s-au alăturat voluntar și câțiva ofițeri ai garnizoanei. Cu acest prilej ofițerii au remarcat un locotenent-major inamic, călare, cu cal, echipament și arme, care a fost luat prizonier.

După aducerea lui în cetate, el a fost chemat înaintea Consiliului militar. S-a aflat cât de mare este efectivul trupelor lor din Bărăbanț și Partoș și ce căpetenii le comandă.

După ora 4 după masa în flancul drept în bastionul I au avut loc 4 trageri de probă dintr-un tun de 3 funți și 4 trageri de probă dintr-un tun de câmp de 6 funți, cu mitralii umplute cu pulbere explozivă. Cu acest prilej s-a văzut că, folosind acest fel de pulbere, nu numai distanța se atinge cu forță, ci și direcția se menține stabilă și ca urmare s-a vorbit cu șeful pirotehniștilor și s-a hotărât ca, pentru toate tunurile de pe flancuri, pulberea explozivă să fie pusă în cartușe de pânză de in, cu care să fie înlocuite cele de cânepă și cele încleiate, iar acestea să fie puse bine pentru armata mobilă locală.

Pg.23

24 .

Dimineața la ora 6 tunul de 24 de funți a fost transferat de pe platforma bastionului III pe bastionul I iar cu cele 2 tunuri de 24 de funți puse laolaltă s-a tras asupra localității Partoș cu obuze de 30 de funți; însă întrucât această localitate se găsea la mai mult de 3500 de pași distanță, și ca atare scopul urmărit nu a

 putut fi atins, focul s-a sistat; însă, din felul în care s-a ținut ascuns și nu a mai lăsat la vedere nici o trupă, se poate trage concluzia că inamicul a fost foarte înspăimântat și că e posibil să fi suferit pagube mari.

La ora 1 după masa 3 companii inamice de infanterie și două tunuri au pornit în marș de la Bărăbanț pe drumul Miceștiului, prin Șard, spre valea dintre munți. Despre scopul acestei mișcări Consiliul militar nu a aflat nimic.

La ora 2 după masa tunul de 24 de funți a fost dus la loc din bastionul I, pe platforma bastionului III.

Spre ora 10 noaptea, după o somație la care n-au primit răspuns, străjile din bastionul 7 au tras foc de arme ușoare asupra mai multor oameni care vorbeau între ei ungurește și care s-au apropiat până pe culmea glacisului; ei au cotit spre Varoș și nu s-au mai arătat toată noaptea.

Pg.24

25*.

In afara santinelelor de cavalerie, în zona inamicului nu s-a mai văzut nimic.

Dimineața la ora 6 din partea noastră a plecat o patrulă de cavalerie alcătuită din 25 de oameni spre Lumea Nouă și spre Viile lui Borza[70], prilej cu care a constatat că nici la Lumea nouă, nici la magazia de pulbere pentru timpuri de pace și nici în vii nu este nici o strajă inamică. Cu toate acestea, mai târziu patrula a fost observată de inamic, care a înaintat cu vreo 7 companii de infanterie și o jumătate de escadron din Bărăbanț spre Lumea Nouă pe lângă Viile lui Borza, au lăsat la magazia de pulbere o companie ca garnizoană și au instalat în ambele locuri avanposturi.

27. .

La ora 7 dimineața o subunitate inamică de infanterie, cam o divizie cu 20 care, a trecut Mureșul de la Bărăbanț spre Partoș.

28.

Din ambele părți - liniște. Se continuă cu sârguință construirea traverselor în bastioane. La ora 10 noaptea de pe bastioanele V și VI s-au observat două rachete de semnalizare pe partea Bărăbanțului, și anume la vadul Mureșului de la Sântimbru.

[78] Loc situat la periferia orașului Alba Iulia, acolo unde se află astăzi principalul cimitir al orașului.

29.

După masa la ora 3, asupra cărămidăriei și asupra

postului de gardă inamic de după Dealul Furcilor, din apropiere de Fântânița împăratului, s-au tras, cu bune rezultate, 14 lovituri cu ' bombe de 30 de funți din mortierele corespunzătoare și 14 lovituri cu obuze de 30 de funți din obuziere.

Ambele poziții au fost părăsite în grabă de inamic iar ca urmare focul s-a sistat.

La ora 10 noaptea din cetate s-au înălțat 6 rachete cu scopul inducerii în eroare a trupelor inamice de la Bărăbanț și Partoș, fapt care se pare că s-a și întâmplat, întrucât pe la ora 12 în fața cetății au apărut mai multe patrule inamice pe care străjile din bastioanele I și II le-au respins cu foc de arme ușoare.

30.

Dimineața la ora 6 la bastionul I a fost reținut un parlamentar inamic însoțit de un trompet; acesta aducea din partea colonelului baron von Stein (fost căpitan în corpul de ingineri c.c.) care, în absența colonelului Kemeny, avea comanda rebelilor, o scrisoare în care, chipurile, pentru a pune capăt atrocităților din Transilvania, chema cetatea la o discuție, menționând că are la dispoziție tunurile de asalt necesare atacării cetății.

Pg.26.

Consiliul militar al cetății, nedorind să negocieze cu rebelii, a refuzat și i-a transmis printr-un emisar actualului fals colonel' că n-are decât să-și instaleze după poftă tunurile de asediu și să procedeze după bunul său plac, căci cetatea va face uz de toate mijloacele de care dispune și va fi în stare ca în pofida oricăror amenințări, să evite o predare rușinoasă. Colonelul i-a răspuns mesagerului că discuția ar fi avut ca scop în primul rând punerea la adăpost a bolnavilor și a răniților săi.

Noaptea pe la ora 10 străjile din bastionul III și-au descărcat armele asupra unei patrule inamice apărute în fața acestui bastion; ea s-a retras în defileul din fața bastionului I, dar întrucât și acolo s-a tras asupra lor din bastioane, s-au întors la drumul spre Partoș.

Pg.27

Mai 1849

50

1.

După masa la ora 3 a plecat din cetate spre Partoș un

parlamentar la colonelul Stein cu o scrisoare în care se spunea că, întrucât în scrisoarea sa de ieri nu se spunea că ar vrea să aibă o discuție, de fapt o înțelegere, mai ales în legătură cu bolnavii săi, la această ofertă nu s-a putut răspunde nimic, însă că, din considerente umanitare și corecte, Consiliul militar nu are nimic împotrivă să participe la această discuție și că precizează ca loc de desfășurare a tratativelor jumătatea drumului spre Partoș (la cărămidăria pentru fortificații c.c.) în 2 mai a.c. la ceasul al 10-lea al dimineții, pentru comisiile celor două părți; dar întrucât colonelul Stein plecase pentru 8 zile de la punctul său de comandă, parlamentarul a adus scrisoarea înapoi.

2.

După ora 7 dimineața din observator și de pe punctele fortificate dinspre Partoș s-a observat că inamicul alege pe Dealul Furcilor mai multe puncte, le înconjoară cu stâlpi și cu pari și că probabil are de gând să marcheze și să deschidă paralele. Distanța fiind totuși cam mare, s-a trimis imediat acolo o patrulă de recunoaștere dintre vânători, care să-și formeze o părere din imediata apropiere a Dealului Furcilor. Patrula a ajuns, de fapt, atât de aproape, încât dacă ar fi fost cazul, ar fi văzut fără îndoială cum se făcea marcajul.

Ea a stat timp de trei ore în locul care îi fusese indicat fără a fi descoperită de inamic, dar n-a observat nimic relevant iar la ora 12 la amiază a fost rechemată în cetate.

Pg.28 3.

Onoratul comandament al cetății a ordonat ca ravelinele 11,12 și 13 să fie în permanență ocupate în timpul nopții, începutul făcându-se chiar de azi.

Un oarecare Samuel Szekely, acuzat de înțelegere cu inamicul și de ajutor în jafurile și crimele sale împotriva populației românești, delicte dovedite pe cale judiciară și cu martori, a fost adus de dimineață cu o patrulă din *Varos,* condamnat de tribunalul marțial la streang, pedeapsă comutată însă din cauza scurtimii zilei, la plumb și pulbere, a fost executat la ora 4 după masa.

La ora 6 după masa din bastionul VI s-au tras câteva lovituri de tun împotriva unor ofițeri care se

51 apropiaseră până la o distanță de 1000 de pași și care s-au dispersat imediat.

La ora 9 seara la cetate a sosit o patrulă a lui lancu cu o scrisoare, dar n-a fost admisă în cetate decât dimineața.

4.

Nu s-a întâmplat nimic relevant. 5.

După masa la ora 2 două companii de infanterie au plecat cu 4 care de bagaje de la Partoș spre Bărăbanț.

Pg.29

Mai mulți husari ai lui Kossuth, asociați în număr mare și deveniți impertinenți, s-au apropiat de cetate până la raza de acțiune a tunurilor dar au fost obligați să se retragă cu lovituri bine țintite de tun.

6.

După masa la ora 2 s-au tras câteva obuze asupra avanposturilor apărute în număr mare la postul de gardă de la Fântânița împăratului, iar asupra santinelelor de cavalerie, mai multe lovituri de tun.

Seara la ora 7 1/2 locotenentul major Mânzat[79] din Regimentul românesc de graniță nr.l a plecat cu 3 oameni, români din Landsturm, spre tabăra lui Iancu, de lângă Zlatna.

7.

Dimineața la ora 7 din observatorul din turnul catedralei s-a adus știrea că 10 care înhămate cu câte 4 cai și cu încărcătură grea înaintează dinspre Sebeș pe drumul spre Partoș, către acea localitate. La ora 8 puteau fi văzute deja în fața bastionului VII, dincolo de Mureș, la ora 12 au trecut Mureșul pe la Sântimbru și au apucat-o pe un drum de câmp, spre drumul principal către Cluj. Unul dintre ele s-a îndreptat spre Bărăbanț, celelalte 9 însă, împreună cu alte 16 care de țară, care le-au ajuns din urmă, (încărcate, pe semne, cu bagaje) au rămas în pădurice aflată lângă acel drum (Prater), plecând, după cum s-a aflat, încă în aceeași seară spre Teiuș.

Pg.30 8.

Din bastionul VI s-a adus un mortier de 10 funți în bastionul II și un tun de apărare, pe afet înalt, de 18 funți, în bastionul III, iar pentru ultimul tun de fier

”In original, numele apare scris "Munthsart", "Munzart"etc., variante explicabile prin necunoașterea limbii române de către autor

52 de 18 funți, disponibil și el, s-a amenajat un postament pe platforma bastionului I

9.

Un tun de 18 funți a fost ridicat pe afet și așezat pe postamentul amenajat. Al doilea tun de 18 funți și unul de 24 funți <au fost instalate> pe aceeași platformă cu postamentele lor.

La amiazi a sosit un parlamentar inamic cu o scrisoare adresată onoratului Comandament al cetății. După masa la ora 6, din bastionul II, s-au tras asupra unor ofițeri inamici care se apropiau de cetate, mai multe lovituri de obuz și una de mitralie, iar ca urmare aceștia s-au retras în grabă dincolo de drumul forestier.

10.

De ambele părți nimic relevant. 11.

In ambele părți a fost liniște. 12.

După masa la ora 3 pichetul de călărești, o subunitate de români bănățeni și o companie a Regimentului de infanterie a contelui Leiningen au fost trimise să rechiziționeze vite de tăiat. Când au ajuns pe lunca episcopească, în partea dinspre Partoș, pe unde ar fi trebuit să descopere și să evite o ambuscadă inamică, de ei s-au apropiat patrule inamice și au tulburat această trupă de rechiziție, care număra 29 de oameni și 8 cavaleriști. Subunitatea s-a dispersat în trăgători și aceștia s-au furișat printre pomii de la Canalul Sanitar, care i-au acoperit de inamicul care se ascunsese în viile de pe Dealul Furcilor, de unde îi deranja.

In sprijinul lor, din bastionul I asupra inamicului ascuns s-au tras câteva proiectile și s-a aruncat un obuz de 7 funți, după care inamicul s-a retras.

Trăgătorii noștri au înaintat până în apropierea podului construit peste Canalul Sanitar, când pe neașteptate, în fața lor,' pe drumul spre Partoș, au apărut 2 tunuri de trei funți și un mortier, au organizat o ambuscadă și au tras în ei. în acel moment din bastionul I, 5 tunuri au tras asupra poziției unde se instalaseră tunurile inamice; după a treia lovitură, inamicul a oprit focul și s-a retras. In via din stânga Dealului Furcilor, în zona Cărămidăriei din dosul Dealului Furcilor și în defileul de la • Fântânița împăratului se puteau vedea mai multe tunuri care au

53 deschis focul spre bastionul II. Deîndată, din bastioanele I și II, asupra tunurilor inamice instalate la vedere s-a deschis un foc viu și după câteva trageri și aruncări, acestea au fost nu numai reduse la tăcere, ci chiar silite să-și părăsească pozițiile.

Pg. 32

Trupa mică, cea care părăsise Partoșul, înaintase între timp spre cetate pe lunca din partea stângă a drumului principal, dar după primele lovituri trase asupra ei dintr-un tun de 12 funți, s-a ascuns într-o adâncitură de pe luncă și a stat ascunsă în cursul întregii acțiuni.

întrucât tunurile instalate în dosul Dealului Furcilor și în defileu nu fuseseră duse acolo de la Partoș, ci mai probabil, de la Cărămidăria pentru fortificații, unde din observator au fost văzuți mai mulți muncitori lucrând zile la rând, iar cetatea presupunea că se intenționa instalarea arsenalului și fortificarea lui, s-a folosit prilejul și, pentru precizarea unghiului de tragere, a încărcăturii de pulbere și a lungimii țevilor, s-au tras din cele 2 tunuri de 30 de funți și dintr-un mortier de 10 funți din bastionul II și

dintr-un mortier de 10 funți din bastionul I, câte două lovituri de probă cu bombe. Ca urmare, inamicul s-a retras spre Partoș cu trupa și cu cele 3 tunuri ale sale, iar trupa plecată să rechiziționeze vite de tăiat s-a întors în cetate, fără nici o pierdere, seara la ora 6 1/2.

Pg. 33

13.

înainte de masa la ora 10 un batalion de infanterie inamică cu 16 care și mai multe tunuri, venind dinspre Sebeș, a sosit la Oarda, unde, din cauza nivelului ridicat al apei Mureșului, a fost nevoit ca, până după masa la ora 4, să tot treacă cu bărcile dincolo, la Partoș. 14 .

Nu s-a întâmplat nimic remarcabil. 15.

împotriva grupei alcătuite din cavaleriști și români din divizia bănățeană, care păzea pe glacis vitele de tăiat ale cetății, a fost trimisă, dinspre depozitul de pulbere pentru timp de pace, o patrulă care s-a apropiat până la 7-800 de pași de grupul nostru de paznici și a deschis foc de trăgători. îndată dinspre Turnul de Pulbere și dinspre Lumea Nouă au fost trimise

54 alte detașamente. Acestea au alcătuit un lanț de trăgători care s-a întins de la Viile lui Borza și până la Lumea Nouă, trăgând asupra paznicilor noștri. Toate vitele au fost mânate până la șanțul din afară al cetății iar oamenii care aveau grijă de ele, cu excepția câtorva dintre ei, au înaintat spre trăgători. Din ambele părți s-a încins un foc viu de trăgători. Acesta l-a alarmat pe inamicul aflat în tabăra de la Bărăbanț, de unde au înaintat 2 tunuri, un mortier și cca. 3 divizii de infanterie împreună cu 50 de cavaleriști. Infanteria, aliniată în 3 coloane, a rămas acolo, desfășurând doar lanțul de trăgători de la Lumea Nouă până la Prater, lângă drumul spre Cluj.

Pg. 34

2 tunuri și un mortier au înaintat, acoperite de cavalerie, până la Lumea Nouă. Odată ajunse aici, după ce au apucat să pună tunurile în baterie și să tragă un foc împotriva paznicilor noștri, desfășurați și ei în trăgători, au fost în așa măsură bombardate din bastionul' V cu tunuri de calibru mare, încât după a patra lovitură au amuțit de tot, fiindcă loviturile trase de ei fuseseră prost țintite și ca atare, nu aduseseră nici un folos.

La Lumea Nouă mortierul a cotit la - stânga, în defileu, a înaintat spre cetate până la Cărămidărie, s-a instalat acolo, acoperit de tufișuri, trăgând doar două rachete, care însă au căzut, una la nici 50 de pași, a doua la vreo 300 de pași distanță de tunul propriu, mult mai aproape de ei decât de

cetate.

Din bastionul V s-au tras 3 obuze de 7 funți și din bastionul VI câteva lovituri bune de proiectil asupra locului unde era mortierul, iar ca urmare inamicul a părăsit în mare grabă locul și s-a retras spre Lumea Nouă.

La ora 1 santinelele de cavalerie instalate de inamic s-au retras în tabără fără a mai trage vreun foc, în timp ce paznicii noștri au rămas până seara la ora 6 pe glacis, păscând vitele, împreună cu care s-au întors apoi, ca în fiecare zi, înapoi în cetate.

Pg. 35 16.

La ora 9 și-a făcut apariția o ordonanță călare venind din tabăra de la Partoș, care a trecut în mare grabă peste dealurile cu vii dinspre Turnul de Pulbere. După predarea veștii, de acolo au pornit imediat alte 2 ordonanțe, dintre care una spre Bărăbanț, a doua spre

Micești, fapt care a făcut să se creadă că vor avea în curând loc mișcări de trupe inamice și a impus o mai mare atenție din partea ofițerului observator.

Spre ora 10 dimineața ofițerul respectiv a transmis știrea că din Partoș înaintează 1 1/2 batalion infanterie, întreaga artilerie cu tunuri și o baterie de rachete; se părea că aceasta din urmă ar avea de gând să-și instaleze tunurile dincolo de defileu și să tragă asupra cetății. însă înainte de a fi putut trage vreun foc, s-a tras asupra ei din bastioanele II și III cu câteva bombe și obuze de 10 funți și astfel i s-a zădărnicit intenția. Ei s-au retras imediat spre stânga dincolo de Dealul Furcilor, unde restul trupelor care înaintaseră mai ocupau poziție, acoperite fiind față de loviturile directe.

17.

La ora 2 1/2 dimineața de pe bastioanele IV, V și VI s-a observat că pe culmea cea mai înaltă a muntelui din față a fost aprins un puternic foc de semnalizare, care a ars până la ora 3 1/2, când a dispărut brusc.

Pg. 36

Ca și cu 2 zile înainte, și azi, la ora 10 înainte de masa, subunitatea inamică aflată lângă Turnul de Pulbere a vrut să tulbure trupa care avea grijă de vitele de tăiat scoase la pășune și au trimis trăgători, care au chiar tras câteva focuri, de la o distanță de unde armele nu băteau, asupra alor noștri, care însă n- au răspuns. Trăgătorii inamici și-au oprit focul dar au rămas până la ora 12 pe locul înaintat, iar apoi s-au retras.

La ora 3 după masa, de pe munții înalți dinspre Zlatna, printre bastioanele IV și V, au coborât 600 de pedestrași și 20

de oameni călări, împreună cu locotenentul-major Mânzat, din Regimentul românesc de graniță nr.l, plecat în ziua de 6 l.c. în tabăra armatei românilor. La poalele muntelui, în vii, au respins avanposturile inamice și au pătruns în șanțul exterior al cetății, punându-se la dispoziția onoratului Comandament al cetății.

Alarmată de focul de arme mici iscat cu acest prilej între cei din Landsturm și avanposturile ungurești, din Bărăbanț s-a pus în mișcare întreaga garnizoană, numai că era prea târziu. O divizie de infanterie și până în 50 de cavaleriști s-au apropiat de cetate până la punctul de bătaie a tunurilor, fiind

56 respinși prin câteva lovituri de tun trase din bastioanele IV și V.

Pg. 37

18.

.încă înainte de revărsatul zorilor insurgenții au adunat vitele locuitorilor din Orașul de jos, rămase peste noapte pe pășune, și le-au mânat în tabăra'de la Bărăbanț.

La ora 8 dimineața ei și-au împins avanposturile până pe lunca episcopească, foarte aproape de Orașul de Jos, încercuind și mai strâns cetatea.

La 10 1Z2 dimineața în fața bastionului VI a fost oprit un parlamentar din Bărăbanț, iar la ora 4 1/2 după masa, în fața bastionului I, unul din Partoș. Fiecare dintre ei aducea câte o scrisoare particulară.

După masa s-au împărțit oamenilor neînarmați din Landsturm ai locotenentului-major Mânzat 112 arme și cantitatea aferentă de muniție.

La ora 5 după masa, s-a făcut o nouă repartizare a oamenilor la tunuri, dată fiind creșterea, începând de ieri, cu’ 50 de oameni a numărului servanților garnizoanei.

19.

Locotenentul-major Tschopp din corpul de ingineri a plecat spre Partoș cu răspunsul la scrisoarea adusă de parlamentar.

20.

După ora 12 noaptea, pe la ora 3 dimineața, înainte de revărsatul zorilor, au fost văzute mai multe patrule în zona Orașului de jos, spre cetate. Străjile noastre din punctele fortificate au tras imediat asupra lor iar din ravelinele XI, XII și XIII s-a tras asupra lor cu tunuri de câmp și au fost curând respinse.

Pg.38

La puțin timp după asta, la Drâmbar, dincolo de Mureș, s-a văzut un foc puternic și luminos, care n-a durat însă decât foarte puțin (probabil un semnal).

21.

Nimic de remarcat, din nici o parte.

22.

La ora 8 dimineața o subunitate a insurgenților, aproximativ două companii, a plecat din Partoș, de cealaltă parte de Mureș, peste munte spre Blaj.

La ora 10 dimineața în fața bastionului I a apărut din nou un parlamentar de la Partoș cu o scrisoare (chestiuni private), ca și în ziua de 18 l.c.

La ora 11 o subunitate inamică, în jur de o companie cu 15 care, a pornit de la Bărăbanț probabil spre Zlatna.

23.

Patrule inamice de infanterie și cavalerie s-au apropiat până la raza de acțiune a tunurilor; întrucât asupra lor s-au tras câteva lovituri din bastionul V și din ravelinul XIII, s-au retras după câteva salve.

întrucât la sectorul de atelaje al artileriei s-au adunat în ultimul timp mulți oameni tineri și au fost procurați cai de prăsilă, Districtul de cavalerie a ordonat ca dimineața și după masa să se facă exerciții cu tunuri trase de cai, ceea ce s-a și început.

24. și 25.

Nu s-a întâmplat nimic demn de remarcat.

Pg. 39

26.

Locotenentul-major Mânzat de la Regimentul românesc de graniță nr. 1, sosit în ziua de 17 l.c. în cetate cu o subunitate din armata lui Iancu, după ce această armată a primit arme de foc, muniție și chiar haine, și- -a început marșul spre Zlatna astăzi, adică în 26 l.c., la revărsat de zori, pe același drum pe care venise în cetate, prilej cu care a distrus aproape în întregime inamicul aflat la Turnul de Pulbere și în clădirea depozitului.

Pentru situația în care ar fi avut de înfruntat o forță inamică superioară numeric, Comandamentul cetății a destinat 2 companii din Regimentul de graniță și un tun de 3 funți, care au primit misiunea de a ocupa poziție pe drumul spre Micești, în direcția Turnului de Pulbere, pentru a-i apăra în cazul unui atac inamic dinspre Bărăbanț și au rămas acolo până când subunitatea din Landsturm, îndeplinindu-și misiunea, a înaintat suficient de mult în defileu.

Alarmate de focul viu de trăgători de la depozitul de pulbere pentru timp de pace, subunitățile inamice au ieșit călare, la ora 1/2 la 8 din Bărăbanț și din Prater cu 4 tunuri

de cel mai mic calibru ca să vină în ajutor. între timp însă Landsturmul ajunsese în munți iar cele două companii de români erau deja în marș spre cetate.

Pg.40

Subunitățile inamice s-au grăbit spre depozitul de pulbere, au instalat două tunuri mult în spate, în drum, și altele două pe drumeagul care duce de la Lumea Nouă

58 la drumul principal, au tras câteva lovituri asupra celor două companii ale noastre, dar după ce mai multe lovituri puternice de tun trase repede una după alta din bastionul V și căzute acolo, i-au alungat de pe pozițiile lor, s-au retras cu tunuri cu tot pe lunca dinspre Bărăbanț. Celelalte 2 însă au rămas pe loc până pe la ora 8 fără a fi tras vreun foc, retrăgându-se mai târziu și ele în tabăra de la Bărăbanț. Infanteria și cavaleriștii lor au ocupat din nou turnul de pulbere și au instalat santinele de cavalerie.

Numărul oamenilor pierduți de insurgenți cu acest prilej, s-ar ridica, după spusele localnicilor, la 40. Pierderile Landsturmului nu sunt cunoscute.

Cele 2 companii de infanterie ale grănicerilor n-au pierdut nici un om, ba chiar au făcut 2 prizonieri, iar 3 dezertori inamici s-au alăturat subunității și au venit împreună cu ea în cetate.

27.

Din turnul bisericii a venit știrea că un batalion de infanterie inamică a plecat din Partoș spre Sebeș.

Un caporal din Regimentul Sivkovich, rănit în timpul ocupării Sibiului și ajuns prizonier la insurgenți, fugit din Sibiu și ajuns, îmbrăcat în haine țărănești românești, până la Drâmbar, a trecut Mureșul înot și s-a refugiat în cetate.

Pg. 41

înainte de masa la ora 11 1/2 în fața bastionului nr.I a apărut un parlamentar inamic venit din Partoș, cu o scrisoare particulară privitoare la Moara Cavalerilor[80].

28.

N-a intervenit nimic demn de remarcat.

29.

In fiecare dintre cele 7 bastioane ale cetății au fost transportate, în afara proiectilelor de 3 funți aflate deja în dotare, încă 100 de obuze goale de 6 funți.

In lipsa alicelor de fier de 3 și 6 loți[81] s-au deschis 200 de tuburi de mitralii de 12 funți, umplute cu alice de 3 loți, ca să se poată face 200 de tuburi de mitralii de câte 3 și încă 200 de câte 6 loți, pentru tunurile de pe flancuri.

[80]**In original "Rittermilhle"**

[81] Lot = veche unitate de măsurare a greutății, egală cu o jumătate de uncie (16,66 grame)

30.

La ora 12 la amiazi a sosit în fața bastionului I un parlamentar inamic de la Partoș cu o scrisoare către onoratul Comandament al cetății, privitoare la românii din landsturm plecați din cetate și luați prin surprindere de către inamic la Turnul de Pulbere.

La ora 2 după masa s-au transferat 2 tunuri de câmp de 6 funți cu muniție suficientă in ravelinele XI și XII, pentru eventualitatea că inamicul ar deranja trupa trimisă să secere lanurile crescute deja de un stat de om, ca să-i confere acesteia mai multă siguranță față de inamicul care ar tulbura-o.

Pg. 4 2

31.

Dimineața la ora 6 subunitatea din landsturm plecată din cetate în 26 l.c. a încercat să revină în cetate pe același drum, peste munți, dar intenția i-a fost zădărnicită de o subunitate a inamicului, care ocupase poziție la Turnul de Pulbere. Aceasta a ținut-o în loc până i-au sosit întăriri considerabile de la Partoș și Bărăbanț, cu mai multe tunuri, împreună cu care i-au urmărit pe români înapoi peste munți.

Iunie 1849 1.

A inceput seceratul lanurilor din imediata apropiere a glacisului.

Cu aprobarea onoratului Comandament al cetății, pe timpul cât cetatea este asediată și încercuită, Districtul l-a angajat ca fruntaș, cu rație de tunar, însă fără drept la bani pentru echipament, pe Michael Wolf, fost militar reangajat, lăsat la vatră de District în 1846.

2.

Din observatorul din turnul bisericii s-a raportat că la Partoș au sosit în jur de 3 companii de infanterie, un tun greu și două obuziere de 10 funți de ale rebelilor.

3.

Nu s-a întâmplat nimic demn de remarcat.

4. .

De la ofițerul-observator din turnul bisericii a venit știrea că inamicul a început lucrări de pământ dincolo de Dealul Furcilor. Ca urmare, spre locul indicat au fost aruncate mai multe obuze, care au avut ca bun efect sistarea acelor lucrări.

între orele 4 și 5 după masa în fața bastionului I a apărut un parlamentar inamic din Partoș cu o scrisoare către onoratul Comandament .al cetății, în care se solicita ca Moara Cavalerilor să nu mai fie bombardată din cetate.

5.

La ora 2 după masa cam două companii inamice au înaintat de la Partoș peste Mureș, spre Teiuș.

La ora 6 după masa, din turnul bisericii s-a raportat că vreo 9 companii de infanterie inamică cu 6 care, dar fără tunuri, au sosit la Partoș pe drumul dinspre Sebeș.

La 6 1/2 vreo 30 de oameni din subunitățile inamice detașate la Turnul de ulbere, în afara cetății, s-au apropiat de cetate voind să-i tulbure pe românii (locuitori ai Orașului de jos) ocupați cu muncile câmpului în apropiere de glacis. împotriva lor au fost trimiși imediat 40 de oameni dintre românii bănățeni iar ca urmare între ei s-a încins curând un foc de trăgători care ar fi ținut probabil mai mult dacă mai multe lovituri de tun trase din ravelinul XII și bastionul V nu i-ar fi constrâns să se retragă.

6.

Nu a intervenit nici o noutate.

7. .

La amiazi la ora 12 la bastionul I a sosit un parlamentar inamic de la Partoș cu o scrisoare adresată înseși persoanei domnului Comandant al cetății.

Pg.44.

La ora 5 după masa un ajutor de tunar aflat în inspecție în bastionul II, voind să încătărămeze saboții de gură ai tunurilor (pentru că plouase) , a fost lovit de trăznet iar pe un om care stătea de strajă în apropierea sa (un vânător) trăznetul l-a trântit, amețit, la pământ.

8. .

După ce Comandamentul cetății a primit din turnul bisericii înștiințarea că cca. 300 de oameni ai inamicului sunt ocupați, dincolo de Dealul Furcilor și în defileul de la Fântânița împăratului, cu lucrări de pământ (construire de baterie), la ora 9 înainte de masa din bastioanele I, II și III s-au tras 42 de lovituri cu 2 obuziere de 10 funți, cu 2 mortiere de 10 și cu 2 de 30 de funți asupra acelor locuri. Loviturile trebuie că au fost bine țintite, întrucât lucrul s-a sistat cu desăvârșire.

9.

Nu s-a întâmplat nimic demn de remarcat. 10.

Conform raportului primit din turnul bisericii, la ora 6 după masa, din Bărăbanț au fost mutate la Partoș 4 tunuri împreună cu un căruț de muniție și o fierărie de campanie. La ora *1* de pe bastionul III s-au văzut 3 companii de infanterie - inamică și mai multe tunuri dincolo de Dealul Furcilor și alte câteva tunuri dincolo de defileul de la Fântânița împăratului. întrucât acest lucru lăsa loc presupunerii că un atac asupra cetății este iminent, întreaga garnizoană a fost alarmată în liniște iar seara la ora 8 toate bastioanele au fost ocupate.

Pg. 45.

Tunurile au fost pregătite de tragere, obuzele goale de 3 și 6 funți au fost ținute gata pentru a fi aruncate jos, în șanțuri, iar coasele cu care urmau să fie întâmpinați inamicii care s-ar fi cățărat pe zid au fost puse la îndemână. Insă, întrucât până la ora 12 noaptea inamicul n-a dat nic un semn că ar vrea să atace, o parte din oameni s-a retras în cazarmă și s-a ordonat ca dis-de-dimineață punctele fortificate să fie ocupate în același mod. 11.

Deja de la ora 3, încă înainte de revărsatul zorilor, în conformitate cu ordinele primite, garnizoana și-a ocupat locurile repartizate, rămânând acolo până la ora 4 1/2 dimineața, pregătită pentru orice fel de atac; dar, întrucât până în acel moment nu s-a putut descoperi nici o mișcare amenințătoare a inamicului și nici altceva suspect, pe la ora 4 3/4 ea s-a retras înapoi în cazarmă.

12.

La ora 9 înainte de masa din turnul bisericii s-a raportat că, dincolo de Dealul furcilor, inamicul continuă construcția bateriei. Ca urmare, asupra locului indicat s-au tras 5 obuze de 10 funți din bastionul II cu cel mai bun rezultat, încât inamicul a fost nevoit să-și înceteze lucrul și s-a retras.

După masa la ora 4, 40 de oameni ai inamicului, foarte bine acoperiți de Dealul Furcilor și de vii, au reușit să se apropie până într-atâta de vitele care păsteau pe glacis, între bastioanele I și II, încât mai multe dintre gloanțele lor au căzut în bastioane.

Pg. 4 6

Atunci din ambele părți s-a deschis un foc rapid de trăgători. Aceia au fost însă atât de drastic respinși cu obuze

de *1* și 10 funți aruncate foarte bine din bastioanele I și II precum și cu câteva lovituri de tun, încât au oprit focul și s-au retras în dosul Dealului furcilor.

La ora 6 inamicul a încercat să-și continue lucrările de pământ care fuseseră împiedicate înainte de masa. A fost însă descoperit din turnul bisericii și a fost din nou alungat prin mai multe obuze aruncate din bastionul II. Ca atare, lucrarea a fost sistată.

13.

S-a încheiat construcția unui postament acoperit pentru un tun de fier de 12 funți, având zidul prevăzut cu o ambrazură îngustă, cu paravan. Altceva demn de remarcat nu s-a mai întâmplat.

14. .

In tabăra inamică de la Partoș, după masa, între orele 6 și 7, s-au tras, în direcția Vințul de Jos, vreo 8 rachete. După toate probabilitățile, au fost trageri de probă. Concomitent, dincolo de Dealul Furcilor- s-au observat în mai multe locuri, aburi de pulbere, cum se întâmplă de obicei când se flambează țeava mortierelor, înainte de aruncarea bombelor. Toate acestea ar fi putut fi pregătiri pentru un iminent atac.

Pg. 47

In rest, atât seara cât și noaptea au fost absolut liniștite.

15.

înainte de masa a apărut din nou un parlamentar de la Partoș cu scrisori particulare, în fața bastionului I.

Muncindu-se fără intermitențe, zi și noapte și schimbându-se de patru ori lucrătorii, în.bastionul III s-a făcut bonetarea ambrazurii la cuibul tunului[52] de fier așezat pe capitelul acestui bastion precum și alte lucrări necesare.

16.

Nu s-a întâmplat nimic deosebit.

17.

Au fost observate din nou trageri de probă cu rachete în tabăra inamică de la Partoș, la fel cu cele care au avut loc în 14, în rest atât ziua cât și noaptea au trecut liniștite de ambele părți.

[82] Traducere nesigură. In original "Kanonemebst", cuvânt inexistent

18.

Nu s-a petrecut nimic deosebit 19.

După masa la ora 5 inamicul, care lucra la bateriile din

dosul Dealului Furcilor, a fost alungat de la locul de muncă cu câteva obuze de 10 funți trase din bastionul II.

După masa la ora 7 trupele din cetate au făcut probe de aruncare a obuzelor goale în șanțul principal iar în fiecare bastion s-a repartizat cantitatea corespunzătoare de coase de asalt.

20.

La ora 5 dimineața s-a început tăierea arborilor înalți din *Varos,* care împiedicau vederea din bastionul V, lucrare care a continuat până la ora 9 fără nici o tulburare.

Pg. 4 8

Spre ora 9 1/4 o subunitate inamică de mărimea unei companii cu 2 tunuri a înaintat spre Lumea Nouă, s-a dispersat acolo în trăgători, pentru a-i alunga pe lucrătorii ocupați cu tăierea arborilor precum și acoperirea dată lor și care consta în țintași și români, însă încă înainte ca tunul lor să fi tras vreun foc, trăgătorii au fost respinși definitiv cu mai multe lovituri de tun trase din bastionul V. Ei s-au retras dincolo de Lumea Nouă și au înaintat, acoperiți de deal, până spre cărămidărie, dar tot n-au putut trage decât două focuri, când asupra lor s-au tras din nou câteva lovituri, puține la număr, dar rapide și cu bune rezultate, din bastionul V, încât au fost nevoiți să se retragă în graba mare spre Bărăbanț. S-au mai tras câteva lovituri și asupra tunurilor care se retrăgeau și a acoperirii acestora. După ce au ieșit din bătaia tunurilor, s-au oprit, dar s-au retras imediat după aceea dincolo de Lumea Nouă. între timp a sosit o nouă întărire din Bărăbanț, infanteria a mărșăluit de după Lumea Nouă, au format lanț de trăgători și, împreună cu subunitatea de trăgători sosită de la depozitul de pulbere pentru timp de pace, au pornit spre subunitatea noastră, care număra către 100 de oameni.

Pg. 4 9

întrucât trupele inamice venite între timp erau însemnate, aceasta a trebuit să se pună la adăpost, din cauza superiorității numerice, și s-a retras pe glacisul cetății.

Pentru a acoperi trupa noastră în timpul retragerii, spre Partoș au fost trimiși vânători care, odată ajunși pe glacis și fiind remarcați de către inamic, s-au dispersat în tiraliori și au înaintat atât de curajoși și hotărâți aproape până pe Dealul Furcilor, încât avanposturile inamice au eliberat terenul gol al Dealului Furcilor, fiind obligate să se retragă în dosul lui.

20.

In timpul focului de trăgători care a avut loc, dinspre

Partoș au *sosiJt* întăriri, s-au așezat în dosul Dealului Furcilor și au întețit focul; cu toate acestea, vânătorii s-au menținut încă multă vreme pe această poziție.

Când însă au sosit 3 mortiere și alte întăriri inamice, s-a considerat oportun să se ordone retragerea, care încet, s-a și desfășurat. Inamicul, cu cele 3 mortiere, a rămas stăpân pe locul ocupat mai înainte, pentru mult timp, de vânători. In același timp în și alături de defileu au înaintat din nou trupe inamice pentru a-i prinde pe vânătorii noștri; însă tunurile din bastioanele II și III nu numai că au împiedicat acest lucru, ci i-au și alungat de tot de pe Dealul Furcilor, spre dreapta față de defileu, de unde cele 3 mortiere, ascunse într-un șanț, au tras împotriva vânătorilor noștri, ajunși între timp în șanțul principal, 8 rachete, dintre care nici una n-a ajuns în acel șanț. Multă vreme n-au putut să se mențină nici în acea poziție acoperită, întrucât din ambele bastioane amintite au fost încolțiți cu vigoare, așa încât au fost nevoiți să se retragă iarăși.

Cu acest prilej am avut doi morți și un rănit; pierderile inamicului nu sunt cunoscute; e. posibil însă, după observațiile făcute în toate părțile, ca ele să fi fost de patru ori pe atâta.

21.

întrucât s-a primit știrea că inamicul ar lucra la baterii nu departe de cetate, în fața bastionului V, asupra locului unde se lucra, au fost trase mai multe lovituri de obuz și rachete din acest bastion V, iar ca urmare inamicul s-a retras imediat.

La ora 11 noaptea echipele de servanți de intervenție și străjile din punctele fortificate ale cetății de pe bastioanele I, II și III au raportat că de pe drumul spre Partoș și de pe Dealul Furcilor se aude tropăit de cai și zgomot de căruțe și că în același timp

65 în acele locuri au fost observate lumini; întrucât aceste semne creau temeri privind un atac inamic, garnizoanei i s-a ordonat să stea trează și să se poarte în așa fel în cazarmă, încât la prima alarmă toți să poată pleca spre locurile repartizate. Cu toate acestea noaptea a trecut liniștită, fără nici o tulburare.

întrucât Comandamentul districtului era foarte îngrijorat de dificultățile care' s-ar fi ivit, în cazul unui bombardament, în apărarea bastionului V, lipsit de conducerea unui ofițer sau pirotehnist, ba chiar și fără un caporal, ...[03]

Pg. 51

...aproape de avanposturile noastre, a irupt brusc și în aceeași clipă a început un foc atît de intens, încât trupa

noastră (detașamentul expediat), luat absolut pe nepregătite, s-a retras, inamicul a avansat cu energie spre Varoș iar trupele noastre s-au retras înapoi în cetate, cu care și cu muncitori cu tot, fără a-și fi îndeplinit misiunea.

După masa la ora 1 același detașament, întărit cu o companie din Regimentul baronului Bianchi, a fost din nou expediat de către onoratul Comandament al cetății și, cu toate că inamicul s-a împotrivit cu nu mai puțin curaj ca dimineața și a fost considerabil mai numeros, n-a reușit totuși să împiedice lucrătorii noștri să rezolve problema la moară.

Trupa noastră a fost viguros susținută din timp în timp cu lovituri de proiectile, obuze și rachete din bastionul VI și pe la ora 5 toate cele 5 pietre de moară precum și detașamentul trimis, se aflau în cetate.

Până la ora 7 după masa, în cursul întregii zile, au fost observate puternice trupe inamice cu tunuri, în dreapta și în stânga față de cetate, trecând peste munte și pe lângă Mureș. Ele nu s-au unit însă cu trupa din Partoș, ci și-au continuat grăbite marșul pe drumul spre Deva.

23.

înainte, dar mai ales după masa, au fost observate mari mișcări de trupe ale inamicului jur împrejurul cetății .

Pg. 52

Spre ora 7 după masa s-au auzit două focuri de semnalizare peste Mureș, cărora li s-a și răspuns

[83] De pe copia xerografiată lipsește fila cu sfârșitul zilei de 21 si începutul zilei de 22 iunie

66 imediat, din partea opusă, dinspre Cricău. Ca atare, date fiind aceste mișcări de trupe inamice, care țineau deja de două zile, precum și faptul că din observator se comunicase că un batalion inamic ar fi trecut de la Bărăbanț la Partoș și că s-ar fi instalat acolo dincolo de Dealul Furcilor și că în preajma bateriilor construite se văd oameni, onoratul Comandament al cetății a făcut toate pregătirile pentru o rezistență puternică' în cazul unui atac, iar apoi toate cele 7 bastioane au fost preluate de artilerie și de restul garnizoanei. La ora 8 seara fiecare om în parte stătea gat^ de luptă la locul său pentru ca inamicul nostru să fie cât mai dur întâmpinat, dar noaptea a trecut netulburată.

24 .

Dimineața la ora 4, 2 tunuri inamice, cu 2 companii de infanterie și o mică subunitate de cavalerie au înaintat pe lunca dintre Partoș și Varoș, spre acesta din urmă. Când au ajuns în bătaia focului din cetate, asupra lor s-a tras atât de eficient din bastionul I, încât încă înainte de a fi ajuns la

Varoș, mai mulți oameni au fost doborâți.

Concomitent spre cetate au înaintat și trupe inamice cu tunuri din Bărăbanț și s-a tras asupra lor cu tunurile, din bastionul VI.

Pg. 53

Ei s-au retras în *Varos,* au ocupat acolo o poziție acoperită și au deschis și ei focul asupra cetății cu tunuri de câmp. Li s-a răspuns însă atât de intens cu calibrele mari, și anume, de pe drumul de gardă al bastionului I și din bastioanele VI și VII, încât după 2 sau 3 lovituri a trebuit să se retragă cu tunurile lor.

Apoi la ora 5 1/2 inamicul a început să bombardeze intens de după Dealul Furcilor din bateriile sale bine acoperite, cu 2 tunuri, 6 mortiere, 2 obuziere și cel puțin 6 mortiere de rachete, bastioanele I, II și III de pe partea atacată au replicat cu aceeași intensitate, dar când s-a văzut că prin lovituri directe, inamicului puțin rău i se poate face, focul tunurilor a fost redus, iar la ora 10 a fost oprit de tot, numai mortierele din aceste bastioane au continuat să funcționeze împotriva inamicului.

Abia după ora 11 înainte de masa, după un bombardament ucigaș de 5 ore, care a produs mari stricăciuni aproape tuturor clădirilor aerariale și civile, iar pe unele le-a distrus de tot, asediatorul a

67 reușit chiar și să incendieze, cu o rachetă, grajdurile episcopești; intensificat de vântul puternic, incendiul a ridicat flăcări atât de înalte și atât de apropiate de casa de locuit a episcopului, încât chiar înainte de a se fi putut încerca stingerea focului, acoperișul de șindrilă al acestei clădiri a luat foc. Focul s-a întins mai departe la casele de locuit, la biserică, la turnul bisericii și la flancul drept al Arsenalului de artilerie, dînd naștere unui incendiu foarte mare.

Pg. 54

Pe durata incendiului inamicul a întreținut un foc și mai intens cu toate tunurile sale în direcția locurilor care ardeau și îndată mai multe bombe și rachete au aprins încă trei case acoperite cu șindrilă, casa generalului și mănăstirea franciscanilor. Cu vântul puternic care bătea, nici nu putea fi vorba despre o stăvilire a focului, numai la Arsenalul de artilerie s-a putut opri, cu ajutorul pompelor, întinderea focului de la flancul drept la cele două fronturi ale clădirii, despărțite între ele prin calcane. A fost salvată și partea din spate, acoperită cu țigle și despărțită printr-un calcan de partea din față, acoperită cu șindrilă, a casei generalului; clădirile auxiliare ale acestei case și cele de același fel ale

maiorului pieții, lipite de ea, au ars în întregime, împreună cu celelalte clădiri civile amintite și cu biserica franciscanilor.

Trei fântâni dintre cele mai bogate în apă din cetate au fost distruse de bombele aruncate, iar clădirea străjii principale a avut mult de suferit din cauza bombelor.

Paguba provocată aerariului și locuitorilor de către acest bombardament a fost foarte mare.

Până la ora 1 bombardamentul inamic a continuat fără oprire; pe la această oră a sosit în cetate un parlamentar cu întrebarea, din partea Comandamentului asediului, dacă cetatea nu dorește încă să se predea, căci în caz contrar el se vede nevoit să continue bombardamentul.

Pg. 55

Parlamentarul a primit pe glacis rezoluția că răspunsul la această întrebare va urma. întrucât, pe durata acestor tratative, atât focul inamic cât și al nostru au fost cu desăvârșire sistate, acest moment deosebit de favorabil a fost folosit pentru acordarea de ajutor și stingerea incendiului. Când parlamentarul

68 cetății a sosit în tabăra inamică cu răspunsul că garnizoana nu și-a îndeplinit încă toate îndatoririle de trupă credincioasă și vitează, și ca atare nu predă cetatea, comandantul insurgenților, baronul Stein, i-a răspuns parlamentarului: "Spuneți Domnului Comandant al cetății că admir credința, tenacitatea și sângele rece ale excepționalei garnizoane și-1 onorez pe fiecare în parte" și că este hotărât să accepte orice capitulare onorabilă propusă de Comandamentul cetății, dar că în caz contrar se va vedea constrâns să bombardeze în continuare și să atace mai departe.

Pericolul întinderii focului fusese înlăturat atunci când parlamentarul a snsit, la 4 1/2, din tabăra inamică în cetate.

La ora 5 după masa inamicul a reînceput bombardamentul, până la ora 8 seara, fără a mai folosi rachete, pe care, pe semne, le epuizase.

La aceeași oră și trupele inamice care înaintaseră înainte de masa în *Va ros* s-au retras cu tunurile lor spre Partoș și Bărăbanț, dar o parte a lor a mai rămas și în *Varos,* pe care, fiind că din cetate nu se putuse trimite o trupă care s-o păzească, au pus stăpânire.

Pg. 56

îngrijorat că rezerva de pulbere, a cărei fabricare se oprise de trei luni, a ajuns la doar 200 de quintale, și pentru că era posibil să trebuiască respinse și alte atacuri inamice iar armatele c.c. aflate în marș ar fi putut avea și ele nevoie, când va sosi momentul, să fie sprijinite cu muniție,

respectuos subsemnatul comandant a ordonat ca în cazul oricărui bombardament asemănător care ar urma, să nu se tragă cu tunurile decât dacă va fi neapărată nevoie și să se reducă pe cât posibil și focul de mortiere, în schimb să se dubleze atenția asupra flancurilor, pentru ca de acolo să se poată acționa eficient.

25 .

După ce a fost observat, inamicul, care încercase încă de la revărsatul zorilor să se apropie de cetate prin Varoș, a fost respins cu foc de arme mici și cu lovituri de tun, înapoi în Varoș, unde a rămas liniștit.

La ora 7 dimineața bombardamentul de dincolo de Dealul Furcilor asupra cetății a continuat și a durat fără întrerupere până la ora 7 seara, dar n-a mai fost atât de puternic ca ieri, mortierele de rachete n-au mai contribuit azi și nu s-a mai iscat nici un incendiu; cu toate astea, astăzi și în general, la clădirea

Depozitului de aprovizionare c.c. și la Monetărie s-a produs pagubă mare.

Curajul trupei a crescut astăzi văzând cu ochii și dorința de luptă izvorăște din fiecare privire a oamenilor, acum când există convingerea că nici pericolele care i-au amenințat, nici bombardamentul ucigaș al inamicului n-au reușit să încovoaie garnizoana. Spontan a răsunat la unison strigătul: "Vom menține cetatea și-i vom pedepsi pe rebelii care ar încerca să o atace!"

Aproape nici una dintre impunătoarele clădiri aerariale și civile n-a fost cruțată de bombe sau rachete incendiare și în plus, unele locințe, scări și acoperișuri au fost în întregime distruse, generalatul, arsenalul, catedrala, mănăstirea franciscanilor și clădirea gimnaziului au ars parțial și au fost atinse de bombe. Turnul catedralei, biserica franciscanilor, locuința episcopală, 2 case civile și toate clădirile auxiliare ale caselor generalului și maiorului pieții au ars în întregime. La arsenal a fost distrusă parțial locuința comandantului iar o cameră de căpitan, una de ofițer subaltern și 4 de trupă, în întregime. De asemenea, cetatea a suferit pierderi, chiar dacă nu marj., totuși simțitoare,' la furaj și la alte articole de aprovizionare depozitate la franciscani, în mănăstire și în biserică.

Numai înainte de masa, și asta foarte rar, loviturilor de dincolo de Dealul Furcilor li s-a răspuns cu lovituri de mortier asupra inamicului care bombarda; bastioanele V, VI și VII și drumul de gardă din stânga bastionului I l-au urmărit cu foarte mare atenție pe inamic, împiedicându-1 cu foc de arme

mici și cu lovituri de tun să se apropie de cetate.

Pg. 58

După masa la ora 3 locuitorii români din *Varos* au raportat că inamicul s-a ascuns în număr mare în casele de pe Strada Șurilor[1] iar ca urmare au fost aprinse, cu obuze, 4 case din acest cartier; focul s-a întins, iar până seara vreo 15 case erau în flăcări, care, după ce inamicul s-a retras, au fost stinse. Și în această noapte s-a bivuacat dar nu s-a întâmplat nimic demn de remarcat.

26 .

La ora 5 dimineața în *Varos* au fost observați inamici dând târcoale, izolați sau în subunități mici; asupra lor s-a tras cu arme mici sau cu tunul, după cum

---

[1] Azi strada Vasile Alecsandri.

 a cosiderat potrivit comandantul de artilerie din zona respectivă.

27 .

In afara câtorva, puține, lovituri trase asupra inamicului din *Varos* nu s-a mai întâmplat nimic deosebit.

28 și 29

Doar că la ora 3 după masa vreo 200 de care încărcate au trecut pe dincolo de Mureș, pe drumul Clujului, altceva nu s-a remarcat.

30.

Pe drumul de gardă din dreapta bastionului VI s-au instalat două postamente pentru mortiere și totul a fost pregătit pentru a arunca bombe în Orașui de Jos. înainte de masa două companii inamice au intrat în Varoș. Pe drumul de gardă din stânga bastionului V a fost construită o traversă.

Iulie 1849

1.

S-a ordonat construirea a două traverse în bastionul IV. După masa, de la locuitorii români ai Părosului a sosit știrea că hambarul episcopesc din Orașul de Jos este locuit de numeroși infanteriști și cavaleriști inamici și s-a- hotărât să se tragă, pentru a-i alunga.

La ora 5 într-acolo s-au tras mai multe obuze, rachete și proiectile, multe au atins clădirea iar inamicul a părăsit-o, însă incendierea acelui hambar nu s-a realizat, pentru că obuzele nu au dat peste material inflamabil. Casa vecină a fost aprinsă de un obuz și a ars; însă din cauza distanței, incendiul nu s-a extins și asupra hambarului.

2.

In afara faptului că producerea cartușelor oarbe pentru tunuri de câmp a continuat cu sârg și cu hărnicie în scopul constituirii unei provizii de 200 de bucăți pentru fiecare piesă, n-a intervenit nimic nou.

3.

Asupra unui detașament inamic care mărșăluia de la Partoș spre *Varos* s-a deschis foc de tun din bastionul I. Cu voia Comandamentului cetății la Comandamentul asediului a fost trimis un parlamentar de către episcopul de aici cu rugămintea să i se permită să-și aducă în cetate bucatele aflate în *Varos.*

4. .

Din cauza lipsei furajului pentru caii și vitele de tăiat ale cetății, la ora 1 oameni din Landsturm au fost trimiși să coseacă lanurile de lângă glacis. După 5 ore de muncă au fost deranjați de detașamentul de insurgenți de la Turnul de Pulbere, care dispersat în trăgători, înainta împotriva lor, deranjându-i în muncă cu foc de arme mici.

Pg. 60

Ei au pătruns până la Cimitirul Militar, foarte aproape de glacis, dar au fost întâmpinați de subunitatea de acoperire formată din români bănățeni, și fiind atacați și de 40 de cavaleriști, au fost respinși până la Viile lui Borza, și anume, până în apropierea depozitului de pulbere pentru timpuri de pace, iar acolo până la 30 de secui au fost doborâți, unul a fost luat prizonier și foarte mulți au fost răniți; din partea noastră din luptă au fost aduși 2 răniți ușor și unul grav.

In timp ce bătălia era în curs, toate bucatele cosite au fost cărate în cetate cu ajutorul mai multor care.

In cursul acestei acțiuni trupele noastre au fost puternic susținute de arti-leria cetății. Puternicul foc de trăgători care a avut loc cu acest prilej a alarmat inamicul din Partoș, care la ora 7 a trimis un tun de 3 funți, însoțit de 20-30 de cavaleriști, peste luncă și *Varos,* în sprijinul inamicului care-i deranja pe lucrătorii noștri.

Acest lucru a fost descoperit din timp de pe bastionul I, încă mai înainte ca tunul să atingă Orașul de jos și apoi s-au tras trei bine țintite lovituri de obuz asupra lui. Atât acoperirea, cât și servanții tunului, dintre care unii au fost cu siguranță omorâți, au părăsit tunul, au‘rămas câtva timp încordați, pe loc, apoi însă a apărut un om, s-a avântat pe cal, s-a întors repede și a pornit în graba mare cu tunul înapoi; acoperirea a pornit în galop după el și când au ieșit din bătaia tunului s-au adunat din nou și au plecat spre

Partoș.

Pg. 61

Astăzi încă de dimineață rebelii au arborat steagul tricolor (ung) în Varoș.

5.

Întrucât s-a primit știrea că de la Maierul Episcopal din *Varos,* unde s-ar găsi o mare rezervă de

72 cereale, inamicul ar fi cărat toată noaptea cu carele o cantitate însemnată de cereale treierate, iar pe cele netreierate le-ar fi lăsat în șură pentru a fi treierate înainte de a le căra, acest Maier a fost incendiat dimineața la ora 10 cu un obuz -și totul s-a prăpădit.

La ora 2 1/2 după masa pe drumul Sebeșului au trecut Mureșul spre Teiuș cca. 160 de cavaleriști inamici cu 3 călești, dar fără bagaje.

Seara câțiva voluntari viteji din garnizoana noastră s-au furișat, au luat drapelul uniunii arborat ieri de rebeli și l-au adus în cetate.

6.

Nu s-a întâmplat nimic deosebit. 7 .

Dimineața la ora 6 de la Bărăbanț, cu 3 care de muniție, au fost cărate 2 tunuri de câmp și 2 mortiere de rachete la Partoș și un tun de același fel a fost dus la depozitul de pulbere pentru timp de pace.

La ora 4 după masa 40-50 de oameni ai inamicului au năvălit dintr-odată de după Dealul Furcilor cu trei mortiere de rachete pentru a jefui vitele de tăiat ale cetății, care păsteau în fața bastionului II. Vitele au fost imediat mânate în șanțul exterior iar concomitent; din bastioanele II și III, s-au tras câteva lovituri asupra mortierelor și a acoperirii lor, iar ca urmare, ei s-au retras din nou în dosul Dealului Furcilor.

Cu excepția a două rachete care au ajuns în cetate, rachetele trase de ei au rămas pe glacis.

8.

Tunurile mutate ieri de' la Bărăbanț la Partoș împreună cu carele de muniție au fost duse la ora 5 dimineața înapoi la Bărăbanț.

9.

La ora 4 dimineața vitele de tăiat și celelalte vite ale cetății, precum și caii locuitorilor civili, au fost trimise la păsune în fața bastioanelor IV și V și concomitent s-a continuat cositul câmpurilor din imediata vecinătate a glacisului. Până la ora 9 nu s-a înregistrat nici o tulburare; pe la această oră însă o puternică subunitate de infanterie și mai mulți cavaleriști de la Turnul de Pulbere, întreaga

garnizoană de pe acest versant al muntelui și cea mai mare parte a Comandamentului asediului, staționat la *Varos,* au înaintat spre oamenii care apărau vitele trimise la păscut și lucrătorii, dorind să le zădărnicească

73 planurile, însă trupa noastră, care a înaintat brusc și cu curaj, i-a respins mult înapoi.

Intre timp însă la *Varos* au sosit întăriri dinspre Bărăbanț, care au năvălit, uniți cu restul detașamentului rămas acolo, asupra aripii drepte a trăgătorilor noștri, rămânând neobservați până aproape de glacis. Fiind însă întâmpinați cu lovituri de mitralii de pe bastionul V, s-au retras la *Varos.*

Pg. 63

Cei ce se retrăgeau au fost urmăriți cu vigoare de trupele noastre dar abia în grădinile, casele etc. cartierului s-a încins un foarte puternic foc de tiraliori. Trupa noastră, destul de curajoasă, a pus stăpânire pe mai multe case care îi slujeau inamicului ca ascunziș, au incendiat una dintre ele, împreună cu clădirile anexă, și l-au alungat pe inamic de acolo; alții i-au doborât pe cei care încercau să opună rezistență, au capturat o mică parte din echipamentul, bagajul, alimentele inamicului, unele lăsate în acele cvartiruri, altele aruncate când o luase la fugă. S-au capturat și mai multe scrisori, printre care se găsea și un Protocol al ordinelor, din care s-a aflat, și anume, dintr-un ordin de zi pe armată dat de căpetenia rebelilor Bem către trupa sa, cum că trupele imperiale rusești trebuie să fi intrat deja pe teritoriul Transilvaniei.

Pe durata bătăliei vitele fuseseră mânate în șanțul dinafară, iar cu acel prilej, întreaga cantitate cosită a fost cărată în cetate.

Trupa noastră a avut 9 morți, 18 răniți, un om a fost luat prizonier iar un om este dispărut. Inamicul a suferit însă, conform spuselor comandantului, ale celorlalți ofițeri și ale întregii trupe, o pierdere de 5 ori mai mare.

10.

La ora 1 după masa câțiva inamici s-au apropiat de cetate până în bătaia tunurilor și acolo, grânele fiind deja coapte, au dat foc miriștii în 16 locuri; însă pentru că vântul bătea spre Viile lui Borza, n-au ars decât bucatele care se aflau de la locul incendiului încolo, pe teritoriul inamic .

Pg. 64

La ora 2 după masa, lucrători din Landsturm au fost din nou trimiși să cosească lanurile de grâne și pe cele de porumb din apropiere de glacisul cetății, în fața bastioanelor IV și V (ca provizie pentru hrana cailor și

 a vitelor de tăiat din cetate, pe câteva zile). Ceea ce s-a obținut a fost imediat cărat în cetate.

Dincolo de Dealul Furcilor se afla un mortier inamic care a tras asupra lucrătorilor, dar cele mai multe rachete nu i-au putut atinge, distanța până la ei fiind prea mare, și au explodat în aer, fără a le fi pricinuit lucrătorilor nici cel mai mic rău.

Din bastioanele II și III acest mortier a fost redus la tăcere cu câteva obuze foarte bine țintite și cu 30 de bombe de 30 de funți.

Câmpurile au ars până la ora 7 1/2 seara, când vântul, și odată cu el, și focul, s-a potolit.

11.

Și astăzi au fost aprinse mai multe câmpuri de către inamic, iar incendiul a durat întreaga înainte de masă. După masa din partea noastră s-au cosit grâne.

12.

In curtea unei case de lângă glacis (ținând de IZaros) insurgenții au construit baricade și ridicături de pământ, pentru ca trăgătorii lor, acoperiți de ele, să poată trage asupra trupei noastre care lucra la fortificații în bastionul VII și s-o împiedice la lucru.

Pg. 65

Pentru a evita aceasta, din acel bastion s-au aruncat mai multe obuze asupra obiectivului inamic și s-au tras și câteva proiectile, care au distrus totul; câteva obuze au ajuns în casa amintită, unul dintre ele incendiind-o pe dinăuntru. Locuitorii casei au reușit totuși să stingă focul chiar de la început. Inamicul a părăsit baricada iar lucrătorii noștri au câștigat timpul necesar continuării lucrărilor.

13.

Astăzi, așa cum s-a întâmlat până acum mereu, s-a continuat toată ziua, cu multă eficiență, construirea traverselor, palisadărilor și a altor lucrări de fortificare deficitare.

14. .

Nu s-a întâmplat nimic demn de remarcat.

15.

întrucât de la mai mulți dezertori s-a aflat că inamicul și-ar fi evacuat toate tunurile de câmp și că la Partoș n-ar avea instalate decât un tun de asediu de 18 funți, 2 mortiere de 30 și 2 de 6o de funți, onoratul Comandament al cetății a hotărât ca un detașament care să constea din întreaga cavalerie și o companie de infanterie să cerceteze forța de luptă a inamicului.

Pg. 66

în acest scop a fost ales al 4-lea ceas al după-amiezii iar comandantului grupei de recunoaștere i s-a pus în vedere să evite orice pericol pentru trupa noastră.

Când apoi la ora stabilită trupa noastră a ieșit din cetate și a pătruns pe glacis, au înaintat și din vii, de la Turnul de Pulbere și de la *Varos* și de dincolo de Dealul Furcilor infanteriști și ceva cavalerie, nici una nefiind însă o forță puternică. Ei s-au dispersat în trăgători împotriva alor noștri. Tiraliorii din ambele părți s-au apropiat până la o bătaie de pușcă, intr-un foc destul de puternic, care a ținut destul de mult timp. Din *Varos,* de pe munte și de după Dealul Furcilor inamicul a tras cu rachete asupra trupelor noastre, dar nu le-a făcut nici un rău. După ce s-a constatat mărimea forței inamicului s-a ordonat retragerea succesivă a trupei noastre înapoi în cetate, care s-a și pus în aplicare. Când însă inamicul a observat că trupa noastră se retrage, cu întreg lanțul de trăgători, cu mortierul aflat sub acoperirea unei jumătăți de companii de infanterie, și mai ales cu aceasta din urmă, au creat o ambuscadă cam prea aproape de trupa noastră, și au tras în ea. Atunci comandantul subunității de cavalerie, locotenentul major Bartsch din Regimentul A.S. Ferdinand Max cavalerie ușoară s-a decis să ia, cu trupa sa, tunul.

Pg. 67

El a năvălit, împreună cu vitejii săi oameni, în carieră deși erau împiedicați de un șanț adânc, iar acoperirea mortierului trăgea puternic asupra lor, și a reușit ce el personal să pună stăpânire pe acel tun, toți servanții și mai mulți oameni din acoperire au fost doborâți iar restul detașamentului de acoperire a fugit. Cu excepția unui cal, cel al sublocotenentului conte Thiirheim din acea subunitate, care a fost rănit de o lovitură de baionetă, inamicul nu i-a pricinuit unității nici un rău. Jubilând, întregul și bravul detașament de cavalerie s-a întors în cetate cu onoranta captură: un mortier și o raniță de rachete. In uralele vitezei trupe, acești oameni au fost prezentați în fața postului principal de strajă ca exemplu și ca îndemn pentru întreaga garnizoană a cetății, pentru alte cazuri asemănătoare.

După cum s-a mai arătat, în afara acelui cal ușor rănit, nici un om n-a fost omorât sau rănit, ba chiar,

76 din cauza focului de arme mici al infanteriei, a atacului cavaleriei precum și din cauza focului tunurilor din bastioanele II,III,IV,V și VI, inamicul a suferit pierderi foarte mari ale trupei sale.

16.

După masa la ora 2 lucrătorii noștri ocupați cu cositul grânelor (oameni din Landsturm) au fost tulburați de două mortiere, dintre care unul a fost instalat dincolo de Dealul Furcilor iar al doilea la poalele Viei lui Borza.

Pg. 68

întrucât nu putea acționa, unul dintre aceste tunuri s-a retras în sus în munte, unde era tabăra inamică, celălalt însă a fost redus la tăcere cu câteva bine țintite obuze și bombe de 30 de funți.

17. & 18

Inamicul a tras fără rezultat câteva rachete asupra lucrătorilor ocupați cu cositul grânelor și cu tăiatul porumbului.

19.

Dimineața la ora 7 inamicul a tras din nou asupra cosașilor cu rachete, dintre care una a ajuns până la arsenal și acolo a explodat pe pământ, dar nici la arsenal, nici afară între lucrători, n-a cauzat nici cea mai mică pagubă.

20.

După masa la ora 1 inamicul a aprins în fața bastionului IV mai multe holde, care au și ars.

In urma raportului primit de la străjile din bastionul VII, cum că inamicul amenajează la glacis, într-un loc marcat, după un gard de scânduri, o banchetă iar pentru țintași, un post acoperit, pentru ca de acolo să tulbure străjile de pe ziduri și lucrările de fortificare, după masa la ora 6 într-acolo au fost trase mai multe lovituri de tun și de obuzier, atât de eficiente, încât în scurtă vreme acel post a fost în întregime distrus.

21.

Dimineața la ora 7 inamicul de după Dealul Furcilor a aruncat cu rachete asupra românilor ocupați cu seceratul. Una dintre ele a zburat până în cetate și a explodat acolo, fără a pricinui pagube. Câteva bombe din bastionul II l-au alungat pe inamic de pe pozițiile sale, iar tunurile au amuțit.

După masa la ora 3 rebelii au pătruns, acoperiți, din *Varos* până la 1000 de pași de lucrătorii ocupați cu

77 seceratul grânelor și cu tăiatul porumbului; militarii români bănățeni au apărut ca adversari, ripostându-le cu un foc calm de trăgători.

Intre timp, trimisă din cetate, cavaleria noastră - i-a lovit și ea, iar ca urmare ei s-au refugiat în *Varos,* însă imediat după aceea de la Turnul de Pulbere au înaintat mai mulți cavaleriști inamici și o mică subunitate de trăgători, restul, însemnat, al forțelor a rămas ascuns în Viile lui Borza și în Lumea Nouă. Această mică subunitate de la turnul de

pulbere a înaintat acum spre cavaleria noastră, ca s-o aducă mai aproape de depozitul de pulbere; aceasta însă, intuind șiretenia, i-a urmărit cu prudență, însă viguros, până la o distanță unde mai era încă în afară de pericol. Când inamicul a observat că planul i-a fost ghicit de către cavaleria noastră și când asupra trupelor sale a început să se tragă cu tunurile din bastionul V, s-a retras cu subunitatea sa spre Turnul de Pulbere.

Pg. 70

Întrucât drapelul negru-galben care, la 22 octombrie 1848, fusese pus la <statuia> împăratului Carol al VI-lea, deasupra Porții Caroline, este complet despuiat și deteriorat de vânt, de curând a fost procurat un altul asemănător, iar la ora 5 1/2 după masa, în prezența actualului Comandant al cetății, colonelul von August, a întregului corp ofițeresc și a întregii garnizoane a cetății, în timp ce se cânta imnul național cu acompaniamentul muzicii de trompetă a diviziei de vânători, noul steag cu deviza "Victorie sau moarte" a fost înălțat cu toată solemnitatea, în locul celui vechi, în bubuitul tunurilor din toate cele 7 bastioane ale cetății.

Chiar în timpul acestei acțiuni, cei ocupați cu arborarea, spectatorii și participanții la această solemnitate au fost deranjați de împușcături din arme mici trase din casele din *Varos* aflate aproape de glacisul cetății. Asupra acestor case s-a tras din bastioanele I și VII cu proiectile și s-au aruncat obuze, care au incendiat o casă din Varoș și au alungat inamicul din ascunzișul său.

Spre ora 7 inamicul a incendiat mai multe lanuri coapte așezate între Viile lui Borza și cetate, focul a fost foarte mare și a durat până la ora 1/2 10 noaptea.

La ora 10 noaptea din bastionul V au fost lansate 12 rachete, pentru a-1 deruta pe inamic.

22.

Nu a intervenit nimic nou.

Pg. 71

23.

Întrucât s-a primit știrea că, în mai multe locuri din Varoș, inamicii s-ar fi adunat în număr mare, asupra caselor indicate s-a tras cu proiectile și s-au aruncat obuze.

24. .

După masa la ora 4 când locuitorii români din Orașul de jos refugiați din *Varos,* de frica inamicului, în șanțul cetății, au pornit să-și cosească holdele aflate aproape de Strada Șurilor din acest oraș, ungurii, până la 100 de oameni,

care se găseau în Strada Șurilor, nu numai că au dat foc acestor holde, ci au tras atât de intens cu arme mici asupra proprietarilor, încât i-au obligat să se retragă înapoi în șanțul cetății.

împotriva acestor <atacatori> s-au tras din bastionul V câteva proiectile și obuze, în urma cărora ei s-au retras și au fost alungați.

25.

Dimineața la ora 4 s-a auzit un puternic foc de trăgători în munți, în zona defileului spre Zlatna, iar ca urmare, rebelii au înaintat spre acest defileu și au tras vreo 20 de rachete.

Această încăierare care a ținut aproape 3 ore a determinat Consiliul militar să considere că cea mai mare parte a armatei de asediu a fost îndepărtată de cetate, în scopul opririi unui atac din partea Landsturmului, în munții de la Ighiu[84] lucru confirmat și mai mult de faptul că de jur împrejurul cetății nu se găseau decât foarte puține patrule de cavalerie.

Ca atare, onoratul Comandament al cetății a decis să trimită pichetul să facă o recunoaștere a zonei de la Turnul de Pulbere și de-a lungul Viilor lui Borza, ocazie cu care s-a constatat că toate punctele de comandă ale străjilor instalate acolo sunt foarte slabe și există foarte puține posturi de veghe.

Pg.72

în urma acestui raid prin vii, străjile inamice au fugit, cavaleria de lângă munte s-a retras spre Partoș până la râpa de la viile episcopești, apoi s-au adunat așteptând ajutor din Partoș. Când întăririle au sosit

[84] In original "Magyar Egyen", localitate inexistentă, corectat de altă mână în "Igen". Azi comuna Ighiu.

79 intr-adevăr, au năvălit împotriva cavaleriei noastre, dar când au văzut că ea nu are de gând să se retragă ci așteaptă ciocnirea, ei s-au oprit, au ezitat, însă în acel moment subunitatea noastră de cavalerie, mai mică la număr, a năvălit împotriva lor, a luat doi prizonieri iar restul a scăpat cu fuga în munți.

In timpul acestei acțiuni, trăgători de infanterie au înaintat pentru a face cavaleria noastră să se retragă însă, prin mai multe lovituri de obuz trase din bastionul III, înaintarea lor a fost oprită.

Cu prilejul acestui atac n-a fost rănit nici un om și nici un cal de-al cavaleriei noastre.

în urma unui anunț venit de la locuitorii bine intenționați din Zaros, cum că în clădirea și în curtea

hambarelor episcopești inamicul s-a adunat în număr mare, având și mulți cai și care, la ora 1/2 8 seara, din bastionul VII s-au tras mai multe obuze asupra acelei clădiri, aceasta a luat foc iar inamicul, cu cai și care, a fugit.

Pg.73

26. După ora 12 noaptea s-a observat o mare agitație în *Varos,* iar apoi, pe la 2, s-a auzit scârțâit de care dinspre *Varos* spre Partoș, la ora 3 s-a văzut și un foc mare la Partoș. îndată după aceea, de la un dragon fugit din prizonierat și care a cerut să fie primit în cetate, s-a aflat, după ce a fost chestionat asupra celor ce se întâmplau la Partoș, cum că la ora 1/2 3 noaptea, rebelii au pornit de la Partoș spre Teiuș[65] dând, la ora 1/2 3, foc podului în urma lor.

De aceea, chiar în această noapte, onoratul Comandament al cetății a convocat Consiliul militar și s-a ordonat ca, la revărsatul zorilor, 5 companii de infanterie și pichetul de cavalerie să realizeze o cercetare a locurilor ocupate până acum de inamic, la Bărăbanț, la depozitul de pulbere pentru timp de pace, la Lumea Nouă, și în Orașul de Jos Alba Iulia, la Partoș și dincolo de Dealul Furcilor iar cu acest prilej toate alimentele, caii și vitele de tăiat ce s-ar găsi în acele locuri, să fie rechiziționate și aduse în cetate. La ora 4 dimineața expediția se întreprinde concomitent spre toate locurile amintite și, fără să dea peste vreun inamic în nici unul din aceste locuri, s-au adus în cetate până în 200 de capete de vite, o grămadă de fân, ceva bucate și alte alimente, lemn de construcție și de

’’Traducere probabilă.. în original "Devis", localitate inexistentă

£oc; dincolo de Dealul Furcilor șanțurile solide au fost stricate iar stâlpii, scândurile, parii, palisadele etc. care puteau fi de folos au fost adunate și cărate în cetate; posturile de strajă de acolo și de la Viile lui Borza au fost arse.

Pg. 74

La sosirea companiei noastre la Partoș, nu se mai afla decât un singur batalion inamic dincolo de Mureș iar când inamicul a observat că trupele noastre s-au apropiat, au tras imediat o șarjă, dar nimeni dintre ai noștri nu a fost atins.

Concentrarea inamicului la și dincolo de Oarda, pe întinsa luncă de la șosea a durat până la ora 9 dimineața iar retragerea spre Vințul de Jos, cu cca. 4000 de'oameni, <s-a petrecut> la ora 10.

în aceeași zi, seara la ora 8, a sosit în cetate, venind

dinspre munte, locotenentul-major Mânzat din Regimentul românesc de graniță nr.l cu subunitatea sa de români din Landsturm, de cca. 800 de oameni, <pentru> muniție[86].

27. .

Astăzi se continuă cu toată râvna rechiziționarea alimentelor și a altor lucruri necesare cetății.

Thomas Nutz, militar lăsat la vatră, care, atunci când corpul de asediu al rebelilor a pătruns in cetatea de la Micești, a fugit împreună cu șeful pulberăriei și a umblat toată vremea cu landsturm iar ieri a sosit aici împreună cu subunitatea locotenentului-major Mânzat, după prezentarea la Comisariatul militar, a fost introdus, începând de azi, în efectivele districtului, ca salahor.

Pg.75

Dimineața la ora 9 subsemnatul s-a edificat asupra stării clădirilor aerariale aflate în afara cetății, aflând că atât depozitul de pulbere pentru timp de pace cât și locuința servitorului din fața porții celei noi, precum și șoproanele de pulbere și atelierele, uscătoria de la sfărâmătorile de grăunțe de la Micești sunt distruse unele mai mult sau mai puțin, altele de tot și ca atare, subsemnatul nu va neglija ca, odată cu restabilirea legăturilor cu Viena, să înainteze cu supunere Arsenalului superior de artilerie protocolul detaliat al comisiei despre stricăciunile suferite de aceste clădiri.

[86] In original formulare confuză: " ...ist Oberlieutenant Munzart...zur Festung der nOtigen Munition vom Gebirge hier eingetrofen"

28.

Locotenentul-major Mânzat din Regimentul român de graniță nr. 1, dotat cu muniție, a pornit cu armata sa țărănească (800 de oameni, români), împreună cu care sosise aici în 26 l.c., înapoi spre munți.

Se continuă rechiziționarea alimentelor, furajului lemnului și a altor lucruri necesare.

29.

In virtutea unei informații primite de onoratul Comandament al cetății, cum că într-o oarecare casă de la Partoș s-ar afla bucate și ar mai fi ascunse și alte lucruri ale inamicului, s-a ordonat ca acelea să se rechiziționeze și să fie preluate, și concomitent să se aducă în cetate și banii incasați la Oficiul salinar de acolo. întrucât se știa că inamicul, care la Oarda era puternic numai dincolo de Mureș, a stabilit ca, de pe partea sa, să împiedice pătrunderea trupelor noastre în localitatea Partoș, s-a ordonat ca expediția să fie

întreprinsă cu o divizie de infanterie, cu întreg pichetul de cavalerie de aici și în plus, cu 2 tunuri de câmp și 2 mortiere.

După masa la ora 3 detașamentul amintit, împreună cu carele necesare pentru aducerea articolelor ce urmau a fi rechiziționate, a pornit de fapt spre Partoș și deși inamicul de dincolo de Mureș a tras imediat asupra lui cu arme mici și cu rachete, a sosit teafăr, la ora 1/2 4, la Partoș. Rachetierii noștri, care s-au
împotrivit inamicului, au consumat 37 de rachete dar cu cele două tunuri de câmp nu s-au tras decât 4 lovituri. Focul de trăgători din ambele părți a durat până la ora 1/2 8 seara, moment în care 4 tunuri inamice au sosit de la Lancrăm la Oarda. întrucât însă, între timp, sarcina trupei noastre fusese rezolvată, după ce mai înainte fusese trimisă casa de bani a Oficiului salinar, 4oo de ferdele de bucate, o capelă de campanie și 120 de cămăși, la ora 8 ea a început retragerea și a revenit în cetate. Asupra trupei noastre aflate în retragere inamicul a tras mai multe lovituri de tun, dar fără nici un rezultat.

Pierderi, trupa noastră n-a avut și nici un om n-a fost rănit.

30.

Se continuă și astăzi rechiziționarea, în împrejurimi, a diferitelor lucruri necesare cetății.

82

Astăzi au fost aduse în cetate de la Ampoița 20 de care de lemn de arin pentru producerea cărbunelui necesar continuării fabricării pulberii.

Pg.77

Toate sălciile de pe marginea Canalului Sanitar din *Varos* până la cărămidărie, care în timpul asediului opreau privirea spre inamic, au fost tăiate, lucrare pe care, de la Oarda, inamicul a încercat s-o împiedice cu lovituri de tun; însă întrucât poziția lui era de așa natură, încât nu le putea face nimic ccelor care munceau>, această lucrare a fost încheiată fără cea mai mică pierdere, chiar în aceeași zi.

31.

După masai la ora 3, la ordinul onoratului Comandament al cetății, o baterie obișnuită de 6 funți, cu 3 cărucioare, precum și 2 mortiere au fost constituite în convoi[87] și pregătite pentru o retragere imediată.

Pentru District au fost aduse în cetate 14 care de lemn de arin.

August 1849

1.

Dimineața la ora 6, 6 companii de infanterie, 20 de oameni din pichetul de cavalerie, o baterie mobilă de 6 funți, cu caii și cu oamenii necesari, sub comanda locotenentului major Lange de la Regimentul 5 artilerie de câmp, precum și un convoi de mortiere cu 2 piese, au pornit din cetate spre Partoș pentru a-1 împiedica pe inamic, împins eventual de la Sibiu, să treacă Mureșul la Partoș.

Trupele au ocupat poziție în dreapta drumului care duce spre Partoș, pe lunca din fața acelei localități, iar după o recunoaștere prealabilă a poziției și forței inamicului, s-a decis anihilarea forței inamice de la Oarda.

Pg.78

Spre ora 10 înainte- de masa trupele noastre au pătruns în Partoș. Constatând acest lucru, inamicul a deschis focul împotriva bateriei noastre, care i-a replicat viguros. Ca urmare, inamicul s-a retras cu un tun și cu un obuzier mai sus, pe malul stâng al Mureșului, unde bateria noastră i-a trimis în flancuri două mortiere. Atât acestea 2, cât și celelalte 4 tunuri ale bateriei au întreținut focul mai mult timp. Primele

---

[87] în original "Wurst"

 două s-au retras de pe pozițiile lor doar după ce i-au fost răniți doi cai iar unui tun i-a sărit șina de pe o roată. Curând după aceea însă, celelalte 4 tunuri l-au scos pe inamic din avantajoasa sa poziție și l-au redus la tăcere.

La ora 1 după masa 2 companii de infanterie au trecut cu plutele peste Mureș, la Oarda, .iar inamicul a fost urmărit până la Vințul de Jos. Cu acest prilej au fost capturate, parte la Partoș, majoritatea însă la Oarda, 15 care inamice și câteva proiectile de tun, care, la revenirea trupei, au fost aduse în cetate.

Dintre oameni am avut doi morți și un rănit .grav, iar dintre cai, unul mort și 2 răniți. Pierderile inamicului nu se cunosc.

Pe platforma de pe drumul de gardă din partea stângă a bastionului I s-a amenajat un postament de tragere întreg, pentru un tun de 12 funți.

La unii oameni din efectiv au apărut semne ale holerei.

2.

In urma primirii veștii că inamicul fugit ieri din Oarda ar fi reocupat pozițiile părăsite din Oarda, la ordinul onoratului Comandament al cetății, la ora 12 la amiazi, 6

companii de infanterie, 20 de oameni din pichetul de cavalerie și o baterie obișnuită de 6 funți, cu 3 cărucioare, sub comanda locotenentului major Lange, s-au deplasat din nou la Partoș.

Pg. 7 9

După ce au ocupat poziție pe lunca din dreapta drumului spre Partoș, au atacat forțele inamice din Oarda, care constau din 2 batalioane de infanterie cu 4 tunuri, și le-au aruncat din nou din Oarda. Datorită eficienței loviturilor și bunei plasări a tunurilor noastre, mortierul inamic din flanc a fost luat, ocazie cu care inamicului i-a fost distrus un tun și au fost omorâți mai mulți artileriști și câțiva cai.

Din trupa trimisă în această expediție doar un tunar a fost ușor rănit de glonț; inamicul, asupra căruia s-a tras mai multă vreme cu mitralii, a avut, după știrile primite, pierderi însemnate.

La ora 1/2 9 seara trupa plecată s-a întors în cetate.

Numărul bolnavilor de holeră crește și, până astăzi, au murit deja 8 oameni din această cauză.

3.

Astăzi după masa la ora 3 a fost trimis un mesager secret (român), îmbrăcat în hainele salahorului Nutz,

84 contra unei remunerații de 4 ducați c.c., pe căi lăturalnice, prin munți, la Sibiu la proprietarul pulberăriei, cu o comandă scrisă ca imediat după restabilirea legăturilor, să repare moara de pulbere de la Micești, distrusă de rebeli.

4. .

Calfa de lăcătuș Johann Wenz a fost primul din District care s-a îmbolnăvit de holeră și în răstimp de 24 de ore a murit.

5&6

Nu s-a întâmplat nimic demn de remarcat.

7, 8&9

Nu a intervenit nimic.

Pg.80

10.

La ordinul onoratul Comandament al cetății un batalion combinat de infanterie, o baterie mobilă de 6 funți împreună cu 10 oameni din pichetul de foc al cavaleriei a pornit la ora 6 dimineața spre Partoș pentru a împiedica rămânerea la Oarda a inamicuTui aflat acolo precum și pentru a împiedica o eventuală trecere a Mureșului. Trupa a mărșăluit pe drum înainte, s-a retras apoi după viile de pe Dealul Furcilor în dreapta, pe luncă, și a cantonat la Cărămidărie până la ora 3 după masa. între timp s-au făcut recunoașteri, trăgătorii au fost trimiși spre Partoș și în dreapta malului de pe această parte a Mureșului, spre Vințul de Jos.

Avanposturile inamice de dincolo de râu precum și cele 2 tunuri aflate în poziție întărită au deschis focul împotriva tiraliorilor noștri. Ca urmare, jumătatea de baterie de sub comanda sublocotenentului de district Bayer a răspuns focului tunurilor. Cealaltă jumătate de baterie, sub comanda pirotehnistului Nawratil, s-a plasat lateral și a luat ambele mortiere inamice în flanc. După mai multe lovituri bine țintite ale ambelor jumătăți de baterie, am reușit să aruncăm inamicul din poziția sa întărită. El s-a retras până dincolo de bătaia tunurilor, pe lunca dinspre Vințul de Jos, iar la ora 8 seara trupa s-a reîntors în cetate.

11.

Nu a intervenit nimic deosebit. 12.

întrucât s-a primit știrea că armatele imperiale rusești înaintează spre' Miercurea către Sebeș, la ordinul onoratului Comandament al cetății, pentru a preîntâmpina trecerea Mureșului de către inamic, la ora

6 dimineața au fost trimise din nou la Partoș un batalion combinat de infanterie, o baterie mobilă de 6 funți sub comanda locotenentului major Lange din compania a 14-a artilerie de câmp din Regimentul 5, 2 tunuri de câmp de 12 funți sub comanda pirotehnistului de district Ignatz Aulehla precum și întregul efectiv al pichetului de cavalerie de aici, cu misiunea de a susține alungarea insurgenților de către armatele rusești pe Valea Mureșului în jos, către Vințul de Jos sau Orăștie și a proteja construcția podului de la Partoș, iar după îndeplinirea ei, să-1 alunge pe inamic de la Oarda iar apoi, printr-un marș spre Vurpăr, să-i amenințe flancurile, să-i taie retragerea spre Vințul de Jos, iar în cazul în care s-ar obține rezultate favorabile în capturararea sigură a unor tunuri, bagaje etc. inamice, să treacă Mureșul cu bacul.

Ca atare, la ora 9 dimineața, când canonada de la Sebeș începuse să se audă și se putea observa retragerea inamicului spre Deva, trupa trimisă intr-acolo a pornit; două tunuri de 12- funți, sub acoperirea unei companii de infanterie, au înaintat rtumai până la Partoș, pe malul din partea aceasta a Mureșului, și anume, cele două tunuri de 12 funți, spre pod, o jumătate de baterie spre Caramba[00] și au tras în total 33 de lovituri asupra inamicului aflat încă până în acel moment la Oarda, dar care a început imediat să se retragă.

Concomitent s-a început construirea unui pod de plute peste Mureș, care s-a încheiat în prezența subsemnatului; la ora 12 acest pod putea fi trecut atât cu tunurile, cât și cu piciorul.

îndată ce întreaga subunitate a pornit, o trupă, constând

din 3 companii de infanterie cu 3 mortiere, s-a retras pe malul drept al Mureșului până la Pâclișa, unde s-a întâlnit cu cealaltă jumătate de baterie, cu două companii de infanterie, care înainte de asta alungase inamicul din Oarda, și împreună și-au continuat drumul până la și dincolo de Vurpăr.

Pg. 82

Dincolo de Vurpăr s-a văzut o subunitate inamică; aceasta a fost urmărită de trăgătorii noștri, majoritatea oamenilor ei fiind luați, fără împotrivire, prizonieri. Numai câțiva au fugit în munți, unde probabil s-au alăturat unei subunități mai mari, împreună cu care, cu o jumătate de oră mai târziu, au

[80] sau Karampa, numele unei cârciumi.

86 coborât din munți, fiind din nou observați. La înaintarea spre ei a trupei noastre, aceștia s-au pregătit de împotrivire așezându-se în ordine de bătaie, dar când două tunuri ale bateriei au înaintat pentru a deschide focul împotriva lor, comandantul inamic, însoțit de mai mulți dintre oamenii săi, a ridicat steagul alb și a cerut pardon pentru trupa sa.

După încheierea predării armelor, din partea noastră li s-a acordat pardonul, armele au fost încărcate în 4 care și, împreună cu întreaga subunitate inamică, alcătuită din 3 ofițeri și 190 de oameni, de la plutonier în jos, și în plus, un tun inamic de 3 funți, înhămat, împotmolit în Mureș, au fost aduși noaptea la ora 1/4 1 ca trofeu, în cetate.

După încheierea construcției podului de la Partoș, subsemnatul, comandant al districtului, am fost ales de către onoratul Comandament al cetății, de către Consiliul militar și de întregul corp ofițeresc al garnizoanei pentru a merge la Comandantul corpului de armate imperiale rusești, generalul-locotenent Liiders și a transmite înălțimii Sale urările de bun-venit ale garnizoanei din Alba Iulia. La ora 1 după masa sosind la cartierul general din Sebeș, am aflat că, încă în" aceeași, zi trupele inamice cantonate în Sebeș fuseseră urmărite până dincolo de Deva, după o bătălie aprigă, în care foarte mulți rebeli au fost omorâți sau răniți, au fost capturați peste 2000 de oameni și 10 tunuri și ca atare, după un asediu de 4 1/2 luni din partea insurgenților, cetatea a fost despresurată de trupele de sprijin imperiale rusești.

Alba Iulia, la 12 august 1849

Josef Aynsak, maior Comandant al Districtului de artilerie

KriegsArchiv, Wien, fond Ruland C. VI.,
Galizien, Bukowinen und Siebenbürgen
inv. nr. 55.

87

Jurnal privind asedierea cetății Alba-lulia de către insurgenții unguri în anul 1849, înaintat înaltei Direcții generale a geniului, cu raportul F. nr. 194 la 18 septembrie 1849

Extras din raportul către înalta Direcțiune generală a geniului despre asedierea cetății Alba-lulia în anul 1849

Cu toate că trupele inamice de încercuire au ajuns în fața Alba-Iuliei deja în 26 martie, cetatea a fost somată zadarnic să se predea deja în 19, de către Bem, și în 25 și 30 martie de către colonelul insurgenților Kemeny, a fost bombardată la 28 martie, dinspre nord, de către ultimii, la 2 aprilie de către primul, apoi din nou somată să se predea și a fost încercuită cu 8000 de oameni.

In 4 și 11 aprilie s-au întreprins expediții spre Partoș.

Negocierile tentate după aceea de către colonelul insurgenților Stein, comandantul asediului, au fost respinse.

întrucât Landsturmul, așezat în zona minieră de la Zlatna, ajunsese într-o situație critică .din cauza lipsei de muniție, a fost trimis acolo locotenentul-major Mânzat89 El a adus în cetate 800 de oameni, care au fost organizați, îmbrăcați și înarmați mai bine, au fost puși să jure pe Articolele de război, au fost dotați cu muniție și, în baza unei decizii a Consiliului militar, au fost conduși afară din cetate de către același locotenent-major, pentru a continua lupta în munți, întrucât situația proviziilor alimentare nu permitea o mai îndelungată ședere a Landsturmului în cetate.90

” In original adăugat de altă mână: "l[ler] Walach. Reg." Traducere: Regimentul I românesc

[90] In original, adăugat pe margine, de altă mână: "Den 17[,en] Mai hier eingekommen und den 25 Mai wieder mit Ausfall wieder hinaus wie er hinein gekommen ist".

Pg. 2

La 8 mai inamicul a început construirea bateriilor sale pe Dealul Furcilor și la așa-numita Lume Nouă. La 8 iunie ne-am văzut nevoiți să reducem porțiile de pâine și rațiile <de alimente> cu 1/3, iar la 22 iunie să începem construcția unei mori de măcinat acționate de cai, întrucât, cu toate măsurile de mai sus, făina pentru pâine n-ar fi ajuns decât până în 8 august.

Atât cu ocazia tăierii arborilor din grădinile de pe esplanadă, care închideau tunurilor perspectiva, cât și a luării prin forță a pietrelor de moară din Varos (Orașul de Jos), în 20 și 22 iunie garnizoana a trebuit să facă față mai multor lupte de ore întregi, cu atât mai îndârjite, cu cât, în acel moment, inamicul își concentrase la Bărăbanț și Partoș corpul de asediu, care atingea 15000 de oameni.

La 22 iunie inamicul a terminat două baterii la așa-numita Lume Nouă, cam în prelungirea bastionului V, la 700 de stânjeni de acela, iar pe Dealul Furcilor, baterii pentru 8 obuziere, 2 rachete de 6o de funți, 2 de 30, 16 de 1291, și pentru un tun de 18 funți, alături de altele de calibru mai mic.

La 24 iunie inamicul a bombardat cetatea, de la ora 5 dimineața până la ora 1 după masa; aproape toate clădirile aerariale au fost distruse până la a nu mai putea fi locuite, tractul vestic al arsenalului, clădirea Comandamentului cetății, rezidența episcopală, cele două biserici, clădirile școlii și seminarului, precum și câteva case particulare au ars în întregime92.

In timpul puternicului incendiu, când din cauza lipsei <de apă și a> arșiței enorme, muniția bateriilor grele de pe platforma bastionului III a trebuit să fie aruncată în șanț, a apărut un parlamentar inamic, cerând predarea cetății, în condițiile pe care' urma să le stabilim noi.

Era strict necesar să câștigăm timp . pentru stingerea focului, pentru a proteja de incendiu magazia de hrană și de aceea supus subsemnatul și domnul maior

---

Traducerea: a sosit la 17 mai iar la 25 mai a ieșit din nou spărgând

încercuirea, așa cum a intrat.

[91] In original adăugat ulterior, de aceeași mână: "8 Stk. 12 pfundige" Traducere: 8 bucăți de 12 funti.

[92] In original, adăugat pe margine, de altă mână: "Monturs ....(cuvânt ilizibil) und Gebâude" Traducere: ... de echipament și clădirea.

al pieței von Knebel, însărcinați cu parlamentarea, am amânat răspunsul până la ora 5 după masa, după care comandantului insurgenților i s-a declarat că nu de aceea garnizoana s-a achitat în modul în care s-a văzut de datoria ce-i revenea, ca să se poată gândi, măcar pe departe, la o capitulare.

Pg.3

Ca urmare, amenințând că ia cu asalt cetatea, șeful insurgenților, Stein a ordonat ca în 25 iunie, de la 6 dimineața până la ora 7 seara, cetatea să fie din nou bombardată.

Contabilul fortificației, Kreutzer, meșterul zidar, Balbauer, maistrul dulgher Kunert au acționat în mod excepțional nu numai prin sârguință și cu cele mai bune rezultate la lucrările de apărare ci și prin bunul lor exemplu și neînfricarea de care au dat dovadă la stingerea focului, de aceea, avându-se în vedere importantele servicii prestate de ei, cu supunere sunt propuși pentru o distincție țar purtarea lor exemplară din timpul asediului trebuie cu atât mai mult scoasă în evidență, cu cât, deși toți sunt bolnăvicioși ca urmare a serviciului obositor, au fost fără întrerupere activi.

Spre sfârșitul lui iunie s-a resimțit în așa măsură lipsa furajului, încât nutrețul pentru necesitățile zilnice ale vitelor de tăiat și ale pichetului de cavalerie precum și pentru vitele de tracțiune a atelajelor a trebuit să fie dobândit cu prețul unor lupte permanente de pe câmpurile apropiate.

In urma operațiilor executate de armatele imperiale aliate, corpul de asediu al insurgenților, constând din 9 batalioane, 28 de tunuri și 500 de cavaleriști, a fost nevoit ca în 26 iunie, să se retragă pe malul stâng al Mureșului și să ocupe poziție la Sebeș. Inamicul a ocupat totuși localitatea Oarda, așezată în fața localității Partoș, cu un batalion de infanterie, 4 tunuri și un escadron de cavalerie.

Pentru a studia poziția și intențiile insurgenților și a lua legătura cu armatele imperiale ruse, pe malul stâng al Mureșului, în flancul stâng al inamicului, a fost trimisă o patrulă de recunoaștere, formată din 25 de oameni, ai locotenentului-major Bartsch de la A.S. Max - cavalerie ușoară. Acesteia, pentru a o conduce, i- -a fost dat inginerul

locotenent-major Tschopp, care, după îmbolnăvirea locotenentului-major Bartsch la Sibiu, preluase comanda patrulei respective, patrulă care a reprezentat cu cinste armele austriece în bătălia

90 de la Sebeș, din 12 august, în cadrul avangărzii rusești.

Pg. 4

Subsemnatul consideră de datoria sa ca în continuare să arate că acest inginer locotenent-major a avut o contribuție esențială la lucrările de apărare, la toate incursiunile a acționat cu prudență și s-a purtat cu multă vitejie, și-a dovedit în cel mai înalt grad excepționalele calități pentru serviciul de stat major și de aceea merită să fie propus pentru o înaltă distincție și, avându-se în vedere aceste lăudabile calități, a și fost propus de către Comandamentul cetății pentru a fi distins.

La 27 iulie toate bateriile inamice de pe Dealul Furcilor au fost demolate de către garnizoană, Partoșul a fost ocupat de o divizie de infanterie iar efectele, proviziile de bucate și casele de bani lăsate în urmă acolo au fost aduse în cetate, după o luptă pe mal, care a durat 4 ore.

întrucât general-locotenentul von Hasford din armata imperială rusă a anunțat în scris că se află la Sibiu și că în curând va despresura cetatea, și pentru că, la 1 august, dinspre Miercurea se auzea bubuit de tun, garnizoana a întreprins în acea zi din nou o expediție, cu un batalion de infanterie, o baterie de 6 funți și cu pichetul de cavalerie93 spre Partoș; a împins dincolo de Mureș inamicul din Oarda și i-a luat multă muniție și care de transport, echipament și arme.

Ca urmare a detașării locotenentului-major Tschopp, la această expediție și la toate cele care au mai urmat, subsemnatul a asigurat serviciul de stat- major. întrucât în timpul nopții inamicul a ocupat din nou Oarda, în 2 august a avut loc o recunoaștere, cu care prilej inamicului i s-au produs pierderi mari, morți și răniți, iar un tun a fost în întregime distrus.

In timpul bătăliei de la Sebeș purtate contra insurgenților de către Excelența Sa generalul de infanterie baron Liiders, garnizoana Alba-Iuliei a făcut o nouă incursiune spre Oarda.

Pg. 5

înaintarea rapidă a trupelor imperiale rusești a tăiat pe deplin drumul spre Orăștie celor 4 companii și 4 tunuri ale insurgenților, care se aflaseră aici.

[93] In original, adăugat pe margine, de altă mână: "56 Pferde in aliem" -

Traducere: 56 cai în total

Prima jumătate, cu 3 tunuri, au fost luați prizonieri de către ruși, cealaltă jumătate, cu tunul lor, care trecuseră pe malul drept al Mureșului, la Vințul de Jos, au fost luați prizonieri de către coloana de incursiune, la Cârna94.

Din cauza scorbutului, tifosului și holerei au murit în timpul asediului 354 de oameni; în fața inamicului au rămas 18 oameni, răniți au fost 40 de oameni și 3 ofițeri.

Alba-Iulia, la 18 septembrie 1849

I. Domassevich inginer căpitan

[94] azi Blandiana

Relatare din jurnalul cetății Alba-Iulia

despre măsurile de apărare și dispozițiile privind întreținerea și aprovizionarea cetății, precum și despre evenimentele militare și politice survenite atât în interiorul ei, cât și în zona trupelor de asediu inamice, de la începutul tendințelor revoluționare ale insurgenților unguri din Transilvania, precum și în timpul asedierii și încercuirii de către inamic a cetății și până la completa ei despresurare.

(aprilie 1848 - 12 august 1849)[95]

După ce, în aprilie anul trecut (1848), mișcările din această țară au început să ia un caracter îngrijorător, s-a decis ca deîndată cetatea să fie adusă în situația de a se apăra, cel puțin în fața unui atac prin surprindere.

Situația slabă a garnizoanei (un batalion al Regimentului de linie al A.S. Carl Ferdinand) a impus reducerea măsurilor de apărare la menținerea centurii principale, precum și limitatarea comunicației care exista prin intermediul porților. Ca urmare s-au restaurat doar porțile și podurile mobile; poarta carolină superioară a fost asigurată prin palisadarea ravelinului de pământ din față, cazematele de locuit din ravelin și din contragărzile de la ieșirea prin poarta nouă - prin închidere cu palisade a șanțului principal iar gurile canalelor - prin gratii de fier.

Pg. 2

Concomitent s-a ordonat transferarea pulberii din magazia pentru timp de pace în cea pentru timp de război, materialul de artilerie - din cazematele fortificațiilor exterioare, în depozitele din interiorul cetății, gurile de foc au fost amplasate pe ziduri iar dispozitivul de apărare a fost comunicat tuturor genurilor de trupe. In fine, din ordinul înaltului Comandament general, cetatea a fost aprovizionată cu cele necesare efectivului din acel moment al garnizoanei pe timp de 15 zile.

In acest interval de timp, în urma ordinului comisarului regal, baronul Vay, am fost obligați să predăm cea mai mare parte a tunurilor din arsenal,

---

[95] de altă mână

 împreună cu muniția, Gărzii naționale ungare și batalioanelor de honvezi în formare; însă deja în luna iulie tendințele rele ale partidei revoluționare au devenit atât de evidente, încât la 29 iulie generalul-comandant a fost obligat să ia de aici o baterie de 6 funți și să și-o ducă la Sibiu iar pentru predarea de arme către Gardă, a instituit obligativitatea aprobării sale personale.

Pg.3

La sfârșitul lui septembrie 1848 generalul-comandant a transmis și ordinul ca indicațiile venite de la ministerul ungar să nu fie respectate, decât dacă sunt comunicate prin Comandamentul general.

OCTOMBRIE 1848

In 9 s-a cerut de aici o baterie de 6 funți și una de 3, precum și 1500 de puști cu percuție, care au fost trimise la Sibiu, iar la Mediaș, o jumătate de baterie de 3 funți împreună cu batalionul Carl Ferdinand, înlocuit aici de un batalion compus al Regimentului I românesc de graniță.

In 17 batalionul de grenadiri Uracca, care se aflase în marș spre Pesta și fusese rechemat, a escortat la Sibiu 12 tunuri de fier de 6 funți, în schimb un escadron Max, cavalerie ușoară, a fost aprobat ca pichet de foc în serviciul cetății.

In 16 (sic!) trupa batalionului românesc de graniță, aflat aici în garnizoană, s-a împotrivit chemării comandantului lor de batalion, locotenentul colonel Trausch, la Sibiu, declarând prin câte doi delegați din fiecare companie, că în acest caz vor părăsi și ei cetatea.

Pg. 4

O scrisoare a lui Kossuth, sosită sub nr.893 și datată 17 octombrie[96] îl somează pe comandantul cetății și garnizoana să se supună Consiliului de apărare și declară că cei ce nu vor da ascultare sunt liberi ca păsările. Corpul ofițeresc adunat decide în unanimitate să apere drepturile Majestății Sale împăratul și cetatea împotriva oricărui atac, iar hotărârea este înfățișată printr-un curier <generalului>-comandant.

Ca urmare, garnizoana este întărită cu 2 companii ale Regimentului de infanterie al baronului Bianchi,

[96] Adăugat pe margine, de altă mână "Beilage 1" (Anexa 1)

94 comandamentul cetății este împuternicit să declare stare de asediu, să pună corespondența sub supraveghere, trupele românilor sunt avertizate împotriva intrigilor, comandantul de batalion, locotenent-colonelul Trausch este lăsat în cetate până la noi ordine.

Cetatea este aprovizionată pe două luni, locuitorii sunt și ei îndemnați la aceasta, corespondența este controlată de un ofițer, casele de bani aerariale aflate în împrejurimi sunt preluate, se dispune îndepărtarea populației școlare și a clericilor, clădirile bisericești, școlare, seminariale și mănăstirești primesc destinație de cazărmi și adăposturi pentru bolnavi, se cere luneta cea mare a Institutului astronomic și cheia de la turnul catedralei.

Pg. 5

In 20 se declară starea de asediu a cetății iar locuitorii cetății și cei de pe esplanadă sunt dezarmați.

In 21 dimineața la ora 5, fără știrea comandamentului cetății, a avut loc un atac al landsturmului românesc din zonă asupra Varosului; din amândouă părțile au rămas mai mulți morți, câteva case de pe glacis au ars. In urma intervenției Comandamentului cetății se pune capăt luptei, Garda națională ungară este dezarmată, tuturor locuitorilor din *Varos* li se cere să depună jurământ de credință iar proclamația emisă la *4* octombrie de către generalul- comandant către toți locuitorii Transilvaniei este răspândită cât se poate de mult în împrejurimi.

Cele trei companii ale A.S. Carl Ferdinand, sosite cam în acest timp de la Turda și Aiud, sunt puse la dispoziția Comandamentului cetății pentru a se organiza protecția românilor adunați la Blaj. înaltul Comandament general a ordonat o expediție cu 3 companii și o jumătate de baterie împreună cu un escadron de cavalerie, la Vințul de Jos, pentru dezarmarea Gărzii naționale de acolo.

Pg. 6

Intre timp la Alba-lulia apare o delegație a locuitorilor din Vințul de Jos care se supune ordinelor Comandamentului cetății și ca atare se renunță la expediție, dezarmarea realizându-se printr-un ofițer trimis în acest scop.

Spre sfârșitul lui octombrie 1848 landsturmul românesc de pe malul drept al Mureșului s-a adunat în număr atât de mare la Alba-lulia încât, deși a fost

95 organizat în 3 legiuni, n-a putut fi totuși înarmat mulțumitor.

Prefectul lancu informează despre lupta dintre unguri și români de la Zlatna, în urma căreia acest orășel minier a fost transformat în cenușă; atât el cât și prefectul Axentie roagă

să li se dea tunuri, ceea ce însă nu se aprobă, din cauza numărului mic al tunurilor cetății. Ambilor li se trimite însă muniție de luptă și toate armele disponibile.

Apar așa de multe detășări din cetate, încât înaltului Comandament al cetății i s-au prezentat plângeri în acest sens, iar ordonata primire în cetate, ca remediu, a Landsturmului nu este considerată oportună de către Consiliul militar al cetății, din motive politice.

Pg. 7

In 29 niște voluntari[57] împinși de la Aiud spre Teiuș atacă Landsturmul aflat în tabără lângă Cricău, dar sunt respinși de către acesta.

Acest atac îi îndârjește în așa măsură pe români, încât cele mai multe familii ungurești din localitățile din jurul Alba luliei sunt distruse, fapt care trebuie pus pe seama alegerii nechibzuite a conducătorilor, care au îndemnat poporul la fărădelegi.

Locotenentului-major Winkler, de la Regimentul românesc de graniță, sosit la Alba Iulia cu 4000 de oameni din landsturm, i se dă, ca urmare a reglementării aprovizionării, o comisie pe români de rechiziție, după care el pornește spre Aiud.

împreună cu landsturmul din Blaj, sub comanda prefectului Axentie, comandantul Landsturmului, căpitanul Gratze de la Regimentul românesc de graniță nr. 1 încercuiește Aiudul și primește din cetate pentru această expediție, o jumătate de baterie și acoperirea necesară.

Pg. 8 .

Capii revoluționari, Gărzile naționale și honvezii fug însă la Cluj înainte de încercuirea completă a Aiudului; prin urmare Aiudul este ocupat de o companie Bianchi, sub căpitanul Meissner, un escadron Max cavalerie ușoară, sub căpitanul Schwarzenau, jumătatea bateriei de 3 funți, 1/2 companie Carl Ferdinand ca acoperire, detașate de aici, pentru a împiedica actele

[97] In original "dncentes", cuvânt inexistent. Probabil formă grafică greșită a cuvântului "onkentes" (în 1. maghiară, voluntari)

de violență, Landsturmul fiind împins spre Vințul de sus, pentru a preîntâmpina jefuirea orașului, așa cum se mai întâmplase.

Bolnavii garnizoanei, adăpostiți în cazemate, sunt transferați în clădirea mare a Seminarului, întrucât șederea bolnavilor în cazemate pe timp de iarnă duce la tuberculoză.

NOIEMBRIE 1848

In 9 înaltul Comandament general a ordonat pregătirea, în cel mai scurt timp a unei baterii de 12 funți, o a doua jumătate de baterie de 3 funți pentru inctfrsiuni este și ea pregătită, întrucât jumătatea de baterie care fusese destinată acestui scop se află la Landsturm, la Vințul de Sus.

Pg. 9

In 12 o companie Bianchi, sub căpitanul Degmek, un escadron de cavalerie ușoară, sub locotenentul Bothmer și o jumătate de baterie de 3 funți sunt trimise de aici domnului maior Riebel la Deva, ca întărire, împotriva insurgenților care au înaintat până la Brad; ca atare, în garnizoană nu mai rămân decât 5 companii întregi.

In 15 sunt aduși de la Blaj și puși sub pază cinci clerici despre care se spune că ar fi uneltele episcopului greco-catolic Lemeny, care ar avea legături cu revoluționarii.

In urma hotărârii Consiliului militar se trimite o comisie la Varos, care să cerceteze excesele și neînțelegerile de acolo.

In 19 căpitanul Gratze anunță că a intrat în Turda, dar nu trimite armele confiscate acolo, întrucât le-a împărțit Landsturmului; totodată anunță ocuparea Clujului de către locotenent-colonelul Urban.

In 24, pentru restabilirea liniștii, în *Varos* se alege un magistrat" provizoriu, scop în care cetatea deleagă o comisie militară iar protocolul acelei comisii este înaintat spre aprobare Comandamentului general.

Pg. 10

In 28 Compania baron Bianchi (căpitan Meissner) parte a garnizoanei Albei-Iulia, care s-a întors de la Aiud, precum și două companii Carl-Ferdinand sosite între timp, împreună cu jumătatea de baterie de 3 funți

[98] este vorba despre instituția Magistratului orășenesc

97 sosită de la Turda, primesc misiunea de a se alătura coloanei conduse de maiorul Teuchert, aflată în marș spre Arad.

DECEMBRIE 1848

In 3 ca înlocuitor sosește Divizia I a nou-alcătuitului Batalion transilvănean de vânători.

In districtele miniere sunt trimise 68 de quintale de pulbere explozivă.

Comisari de la Sibiu merg, peste Alba-Iulia, să cerceteze evenimentele tragice de la Zlatna.

In 5 Comandamentul escadronului de casă de la Teiuș anunță că judele scăunal Jablonczai, expediat de aici la Blaj, a fost omorât de către Landsturm în cârciuma de la Galda.

In 6 Landsturmul de la Blaj primește din nou arme și muniție; el are în jur de 5000 de oameni, se concentrează la Turda și Aiud însă, amenință aceste două orașe, după cum se spune, din cauza neîndeplinirii punctelor capitulării.

Pg. 11

In 9 Se aduce la cunoștință generală publicația Generalului-comandant despre jafuri, pustiiri și violențe, din 30 noiembrie.

In 10 două companii ale Regimentul I românesc de graniță pleacă de aici la Sibiu și Mediaș; pentru a le înlocui, la Alba Iulia sosesc companiile 15 și 16 Leiningen.

Cetatea protestează împotriva altor preconizate echipări de tunuri pentru câmpul de luptă, declinându-și pe viitor orice răspundere, întrucât deja de pe acum nu poate asigura în mod satisfăcător zidurile cu tunuri.

In 15 garnizoanei plecate i se aduce la cunoștință cu toată solemnitatea abdicarea Majestății Sale, împăratul Ferdinand și urcarea pe tron a Majestății Sale, împăratul Franz Josef.

Locotenent-colonelul Trausch este chemat la Sibiu, trupa acelei jumătăți din batalionul de graniță care se află în garnizoană la Alba Iulia și care protestează din nou împotriva ordinelor generalului comandant, este amenințată cu decimarea, iar Comandamentul cetății este împuternicit să reducă garnizoana cu o companie a Regimentului I românesc de graniță, în schimb să ia o companie Leiningen, iar comanda diviziei grănicerilor

98 români rămași să fie încredințată unui căpitan capabil să impună disciplina și subordonarea.

Pg. 12

Ca urmare, compania a 17-a Leiningen venită de la Sebeș intră în cetate, în schimb o companie de grăniceri români pleacă la Aiud.

Rechiziționarea de bucate în împrejurimi se desfășoară’ cu toată energia.

In 28 generalul Wardener, bolnav după retragerea din ciocnirea de la Ciucea, intră împreună cu inginerul locotenent colonel Glăser, în Alba Iulia iar cererea înaintată privind înlocuirea celor 3 companii de români și 2 companii Leiningen cu batalionul al 3-lea Sivkovich nu este considerată oportună de către Comandamentul general, întrucât retragerea de la operațiunile de pe câmpul de luptă a celor mai capabile trupe

și înlocuirea lor cu altele mai puțin capabile, ar face ca victoria micii armate să fie îndoielnică.

In 29 moare la Alba Iulia generalul Wardener și sosește la Alba Iulia corpul de armată de sub conducerea colonelului Rhemen, retras de la Cluj.

Pg.13

<Conducerea> magaziei de alimente de aici este aspru dojenită pentru delăsarea dovedită în măcinarea bucatelor, iar țuncționarii cu aprovizionarea sunt amenințați cu concedierea.

Coloanei mobile a colonelului Rhemen i se ordonă de către generalul-comandant să plece la Mediaș, maiorul Riebel, sosit de la Deva cu 4 companii și o jumătate de baterie de 3 funți rămâne până la noi ordine la Alba Iulia, iar generalul-comandant face cunoscut că va prelua personal comanda supremă a armatei transilvănene.

IANUARIE 1849

In 2 pichetul de foc 'Max - cavalerie ușoară patrulează de acum încolo zilnic spre Teiuș și Bărăbanț.

■Batalionul maiorului Riebel se află la Partoș, drumul spre Teiuș este păzit de Landsturm, sub comanda locotenentului major Mânzat din Regimentul I românesc de graniță.

In 4 este interceptată o scrisoare semnată Reich, cei bănuiți de relații de înaltă trădare cu insurgenții sunt arestați și cercetați.

In 9 se anunță că românii, sub prefectul Prodan, au incendiat și au jefuit Aiudul, omorând majoritatea locuitorilor.

Pg. 14

In 14 pe lângă un mare transport de muniție care pleacă spre Sibiu, o jumătate de baterie de 12 funți pornește spre Mihalț.

In 16 maiorul Riebel, aflat la Partoș, pleacă cu 6 companii și o jumătate de baterie de 3 funți spre Vințul de Jos, pentru ca, în funcție de împrejurări, să opereze spre Deva.

In 17 Legiunea română cere predarea mai multor locuitori din *Varos,* fapt considerat incorect și ilegal și respins fățiș.

In 18 după bătălia nefericită de la Gănești" armata transilvăneană se retrage la Mediaș, apoi la Sibiu, coloana

locotenent-colonelului Losenau spre Păuca, unde este trimis de aici și maiorul Riebel.

Locotenent-colonelul Dorasil revine de la Deva la Sebeș cu o divizie de vânători, în general, toate trupele detașate se concentrează în marș forțat, la Sibiu.

In 22 se află de bătălia și de victoria de la Sibiu asupra insurgenților, care pierd 5 tunuri și sunt împinși spre Slimnic.

Pg. 15

In 28 Domnul colonel August este numit ca locțiitor al comandantului cetății.

FEBRUARIE 1849

In 2 <funcționarii> de la aprovizionare sunt dojeniți pentru cantitatea neîndestulătoare de lemn de foc și sunt făcuți răspunzători pentru acest lucru.

Corpul principal de armată al insurgenților ocupă Ocna-Sibiului și trimite un corp de incursiune de 600 de oameni, 80 de cavaleriști și 4 tunuri peste Miercurea Sibiului și Sebeș, la Deva.

In 3 în baza upei decizii a Consiliului militar al cetății, în urma acestei vești, se întreprinde o expediție cu 5 companii și o jumătate de baterie de 6 funți, spre Sebeș, prilej cu care, drumul Sibiului fiind ocupat de inamic, curierul ministerial, maior Aubin, este escortat în munți, pentru a-și putea

---

"sau Găiești. In original, Galfalva

 îndeplini misiunea, iar apoi spre seară coloana de expediție este adusă înapoi la Alba Iulia.

Prefectul lancu roagă, pentru că în rândul oamenilor lui e foamete, să i se dea bucate, care i se și acordă, din curțile nobiliare părăsite din Abrud.

Pg. 16

In 5 în urma știrii că insurgenții au pierdut bătălia de la Ocna Sibiului și că, dispersați, se retrag peste Miercurea Sibiului, s-a întreprins o expediție spre Sebeș cu 4 1/2 companii, o jumătate de baterie de 6 funți și un escadron redus de cavalerie ușoară. Avangarda inamicului, luată prin surprindere în dimineața zilei de 5, la ora 3, la Sebeș, suferă o pierdere importantă în morți, răniți și prizonieri și este alungată din Sebeș cu pierdera bagajului, a câtorva cărucioare de muniție și a unui tun. Totuși, întrucât, după o luptă îmverșunată cu coloana principală condusă de Bem, sosită în grabă, călare, coloana de expediție s-a văzut nevoită să se

retragă, captura făcută n-a putut fi luată de acolo, cu atât mai mult, cu cât maj'oritatea insurgenților fugiți din Sebeș s-au salvat pe caii de ham, iar jumătății noastre de baterie, care a stat sub focul cel mai puternic al tunurilor inamice, i-au fost împușcați mai mulți cai iar un cărucior de muniție a fost sfărâmat. Alte detalii despre cei propuși spre recompensare dă 'raportul privind acesta luptă.

Pg. 17

In 7 generalul-comandant exprimă mulțumiri pentru expediția întreprinsă și pornește spre Orăștie.

In 8 prefectul lancu se plânge de foamete și lipsa muniției, de aceea i se trimite muniție și porumb, prin prefecții Băcilă[100] și Bălas[101].

In 9 refugiații de la Aiud se plâng de furturile și jafurile pe care prefectul Prodan le comite pe față. Maiorul Clococian[102] pleacă în 7, cu 6 companii, de la Sebeș peste Alba-Iulia și Zlatna, spre Brad, pentru a tăia retragerea inamicului. în 9 acest detașament va fi rechemat la Sebeș, ca urmare a bătăliei de la Piski[103] și a retragerii armatei noastre.

---

[100] în original, Bacsilie.
[101] în original, Ballass
[102] In original Klokotschan
[103] Asa în text

In 12 domnul comandant al cetății, generalul maior Horak, anunță că e bolnav, domnul colonel August preia comanda cetății.

In 13 străinii și suspecții sunt îndepărtați din cetate. Brigada Flatterheim se retrage de la Vințul de Jos înapoi la Alba Iulia, cu două batalioane Bianchi și 9 tunuri, întrucât puternic respinsă de inamic fiind, nu mai poate urma corpul principal revenit la Miercurea Sibiului.

Pg. 18

In 13 armata" insurgenților trece prin Oarda și Limba spre Blaj, cu 8000 de oameni și 22 de tunuri.

In 14. colonelul Flatterheim cu brigada sa, 9 tunuri și un important transport de muniție, pornește prin Sebeș și Miercurea spre Sibiu, unde ajunge nevătămat.

Mai mulți prelați din Blaj sunt primiți, la cererea lor, în cetate.

Administrația civilă a comitatului Alba Inferioară este solicitată să supravegheze toți oamenii suspecți și să republice proclamația din 21 ianuarie a.c.

In 18 Comandamentul cetății emite o proclamație către Vințul de Jos și Bărăbanț, pentru că aceste localități se opun administrației provizorii.

In 19 Se trimite prefectului lancu muniția cerută.

In 20 comanda escadronului de casă al Regimentului secuiesc de husari din Teiuș este pusă să raporteze urgent despre toate cele întâmplate în zona respectivă.

Pg. 19

Căpitanul Czernoevic comunică din Deva că la Aradul vechi a avut loc o bătălie pentru despresurarea cetății, prilej cu care inamicului i s-au luat 23 de tunuri. El raportează că a închis trecătorile dinspre comitatul Zarandului spre valea Mureșului și că va întări apărarea cetății de pe deal din Deva cu detașamentul său, întrucât o dată, într-un moment grav, garnizoana formată din grăniceri români a -fugit. în schimb, comportarea curajoasă a caporalului de șanțuri de fortificație Hannek, angajat la cetatea din Deva, este lăudată de inginerul locotenent colonel Tschopp, detașat la Deva în scopul completării măsurilor de apărare, care recomandă recompensarea acestui caporal.

In 24 comandamentul escadronului de casă din Teiuș se plânge împotriva acțiunilor prefectului Prodan iar rabinul evreilor din Alba Iulia, împotriva atrocităților

 prefectului, la fel și comuna Teiuș, și ca urmare, el este prins și adus în cetate ca arestat.

In 28 generalul comandant înaintează către Mediaș și ordonă o expediție spre Blaj, care, împreună cu o coloană compusă dintr-un batalion, o jumătate de baterie de 3 funți și o aripă de cavalerie și trimisă sub conducerea căpitanului Vever, să atace inamicul stabilit acolo.

Pg. 20

Sub comanda căpitanului Ohlschläger coloana de expediție alcătuită din 3 companii și două <tunuri> de 6 funți înaintează până la Coșlar, însă anumite combinații intervenite la armata principală dau coloanei căpitanului Vever altă direcție, prin urmare coloana de expediție se întoarce în cetate, cu atât mai mult, cu cât inamicul părăsise Blajul.

MARTIE 1849

In 5 înaltul Comandament general aduce la cunoștința cetății rezultatul favorabil armelor noastre al bătăliei de la Mediaș din 4 martie, în urma căreia Mediașul a fost ocupat.

In 8 pentru apărarea celor două Târnave este chemat

Landsturmul din zonele apropiate iar pentru conducerea acestei operațiuni este convocat de la Deva căpitanul Czernoevic, cu detașamentul său. întrucât acest lucru nu poate fi totuși realizat, este trimis de aici căpitanul Brandmeyer cu o companie Leiningen.

Pg 21

Căpitanul Czernoevic anunță că, din cauza mișcărilor inamicului, este obligat să înainteze cu o parte a detașamentului său spre Zam, iar cu cealaltă parte spre Hălmagiu, în comitatul Zarandului; i se trimite muniție iar locotenentul major Tschopp este numit în serviciul de stat-major al acestei expediții.

In 9 înaltul Comandament general ordonă eliberarea lui Prodan, ceea ce însă nu se execută, întrucât Prodan a fost arestat pentru numeroase crime, jafuri și incendieri și se află în cercetare judiciară.

In 11 înaltul Comandament general face cunoscut că inamicul a părăsit Sighișoara, în schimb a atacat Mediașul, de aceea nu se permit transporturi spre Sibiu, încotro acesta se îndreaptă.

In 12 ofițerii insurgenților, prizonieri aici, sunt consemnați in cazemate, mai multor locuitori și funcționari li se interzice ieșirea din cetate.

Comandamentul orașului Sebeș anunță că Landsturmul' este scos din Miercurea, de aceea căpitanul Brandmeyer primește misiunea de a se retrage pe malul drept al Mureșului, spre Sântimbru.

Pg. 22

Prefectul Boer anunță din Abrud că prefectul lancu nu poate veni la Alba Iulia, așa cum i s-a ordonat, pentru operațiunile comune de pe Târnave.

In "13 generalului conte Leiningen i se comunică la Făget că de la un tunar ajuns aici s-a aflat că, după o rezistență serioasă, Sibiul a căzut. Această știre’este confirmată de locotenentul Hietzgern de la Max-cavalerie ușoară, cu adaosul, că trimis fiind ca patrulă de cercetare, ar fi aflat mai înainte, de la Sibiu, că inamicul înaintează deja spre Miercurea, motiv pentru care s-a văzut nevoit să se retragă în cetate.

In 14 locotenentul Hietzgern este trimis pe post de curier al Consiliul militar al cetății, cu însărcinări verbale, la căpitanul Czernoevic la Deva.

Sosește căpitanul-auditor Nachlik de la Bianchi, cu o

jumătate de baterie de rachete destinate pentru Sibiu.

Podul din Partoș este ocupat de un detașament de insurgenți.

Pg. 23

Patrule de cavalerie sunt trimise ziua și noaptea, în toate direcțiile.

In 15 căpitanul-auditor Nachlik este trimis pe post de curier la colonelul rus Skariatin în Țara Românească, fiind recomandat atenției înălțimii Sale pentru a-i relata despre situația de aici.

In 16 consiliul militar al cetății decide ca zidurile joase dintre contragărzi și raveline să fie asigurate prin palisade împotriva escaladării, în poterna nr. 8, până acum închiriată, să fie amenajat un atelier pentru artilerie, în poterna nr. 9 (depozitul de materiale pentru șanțuri), un al doilea depozit de pulbere; fântânile de la arsenal, de la cazarma de infanterie și din piața postului principal de gardă să fie adâncite, și în fine, toate ambrazurile care dau spre câmp ale cazematele fortificațiilor exterioare să fie zidite până la o grosime de 3 picioare, ceea ce în scurt timp se și realizează.

104

Regimentul I românesc de graniță anunță de la Jina ocuparea Sibiului de către 20.000 de insurgenți, retragerea spre Turnu Roșu a .unei trupe de 3000 de oameni din armata imperială rusească și tăierea oricărei legături cu armata imperială aflată la Sighișoara.

Pg. 24

Detașamentul de la Partoș anunță că la Sebeș ar fi fost deja insurgenți călări.

Garda națională din Orăștie, sosită aici în 13 martie este primită, în baza unei decizii a Consiliul militar, în serviciul cetății și este inclusă în întreținere aerarială.

In 17 lemnul din podeaua podului din Partoș este scos. O scrisoare a directorului poliției din Sebeș informează că 10.000 de insurgenți intenționează să plece în Banat, peste Sebeș.

Printr-o scrisoare datată Turnu Roșu, 16 martie, anexată sub semnul A[104], șeful insurgenților, Bem, somează garnizoana să predea cetatea. Această scrisoare este adusă de poștamesterul din Miercurea, și se certifică doar simplu primirea ei, iar Consiliul militar decide că, obiceiurile militare nefiind respectate, să nu se dea răspuns, în schimb se iau toate măsurile de apărare posibile, proviziile de hrană și nutreț precum și numărul vitelor de tăiat se sporesc prin cumpărare,

întreaga garnizoană depune jurământ solemn.

Pg.25

Starea de spirit manifestată cu acestă ocazie atât de ofițeri, cât și de trupă nu lasă cu nimic de dorit.

In 18 se înalță corturile pentru bivuacare pe platoul de alarmă, acestea fiind ocupate în fiecare noapte de o divizie gata de intervenție.

Podul de la Partoș este ars, toate vehicolele din imediata apropiere sunt făcute inapte pentru construcția de poduri, plutele din lemn de construcție sunt distruse.

Consiliul militar al cetății decide în continuare:

-șoproanele de lemn pentru afete, așezate pe zidurile curtinelor I și II, care reprezintă pericol de incendiu pentru depozitul de pulbere și arsenal, precum și grajdurile provizorii din șanțul principal, pe drumul de gardă din dreapta bastionului III, care pot induce în

[104] Adăugat pe margine, de altă mână: "Beilage 2" (Anexa 2)

105 eroare apărarea, să fie demolate, cazematele de locuit ale ravelinului XI de la poarta nouă să fie asigurate prin palisadări-tambur care să se ridice în șanțul principal, la fel și reduta ravelinului amintit, care să fie consolidată împotriva unui atac pe la spate printr-o închidere cu palisade, să fie amenajate depozitele care mai 'sunt necesare pentru pulberea de pușcă din bastioane.

Pg. 26

Se publică starea marțială. Articolele de război sunt citite în fața trupelor pregătite de plecare.

Căpitanul Czernoevic comunică din Deva cum că, după ce, prin intermediul locotenentului Hietzgern, a aflat de starea de asediu, a pornit, cu întregul său detașament, în marș peste Abrud, spre Alba Iulia, dar că drumurile blocate și desfundate au făcut imposibilă continuarea acestui marș, motiv pentru care s-a întors la Deva, dar că se va adresa generalului conte Leiningen pentru a întări cu două companii garnizoana de la Alba Iulia. Căpitanul este solicitat să trimită cât mai repede aceste întăriri, iar dacă va fi posibil, să vină el însuși încoace.

In 19 domnul general conte Leiningen este încunoștiințat printr-un curier și prin scrisoarea încredințată acestuia, că cetatea a fost somată să se predea, dar că este ferm hotărâtă să se apere din toate puterile, fiind rugat să obțină trupe de rezervă pentru asediul regulat care va surveni cu siguranță.

Pg. 27

Tuturor locuitorilor civili li se pune din nou în vedere să se aprovizioneze pe trei luni.

Detașamentele de rechiziție, care acționează deja de mai multe săptămâni, sunt îmboldite să urgenteze preluarea bucatelor, fânului, ovăzului, slăninei, rachiului etc. care mai pot fi găsite în satele din împrejurimi, tot lemnul de construcție care se poate găsi în *Varos* este adus în cetate.

In 20 căpitanul Czernoevic intră în cetate, de la Deva, cu 2 companii de grăniceri bănățeni, o subunitate de plăieși, câțiva . . .[105] și un tun de 3 funți.

In 21 comandamentul avanpostului de la Partoș anunță că husarii umblă până dincolo de Lancrăm[106] și că Bem s-a îndreptat spre Sibiu.

[105] In original urmează cuvântul "Seressanem", neidentificat [106]. în original Langendorf.

106

In 22 garnizoanei i se aduce la cunoștință modul de comportare in cazul unui atac.

In 23 locuitorii din Orăștie roagă să le fie trimisă înapoi Garda națională, ceea ce nu se aprobă.

In 24 prefectul Axentie informează că 200 de cavaleriști și 800 de insurgenți înaintează spre Teiuș.

Pg. 28

Detașamentul și avanposturile din Partoș sunt retrase în cetate.

In fiecare bastion sunt instalate câte 3 străji, o echipă de servanți este în permanență pregătită, străjile de la tunuri sunt adăpostite în câte două corturi de fiecare ' bastion, se continuă amenajarea postamentelor încă neterminate, poarta carolină superioară din centura principală este astupată cu bălegar în grosime de doi stânjeni, podul de la poarta carolină inferioară este ridicat și numai prin acest pasaj mai este admisă comunicația cu Karosul, pentru circulația pedestră, pe timp de zi. Poarta nouă este închisă, podurile sunt ridicate și vor fi deschise numai în caz de forță majoră.

In 25 la ora 11 înainte de masa apare un parlamentar inamic al insurgenților cu scrisoarea anexată sub B[107], a locotenent-colonelului insurgenților Kemeny Farcas, cerând predarea cetății. I se răspunde în scris că garnizoana va apăra cetatea din toate puterile și va rămâne credincioasă jurământului făcut Majestății Sale, împăratul Franz losef.

Pg. 29

In bastioanele II, IV, V și VI se începe amenajarea depozitelor de pulbere de sub drumurile de pe zidurile de apărare.

Se continuă cu sârg demolarea șopronului pentru afete din

apropierea depozitului de pulbere pentru timp de război.

Din garnizoană se formează o companie de trăgători de elită, comanda acesteia fiind încredințată căpitanului Pohlberg de la infanteria Sivkovich; în bastioane se împart grenade de mână.

Judele regal din Orăștie, Kirchner, anunță din Orăștie că Brașovul a fost luat la 20 martie de către insurgenți și că, după ce a lăsat acolo o garnizoană, Bem se îndreaptă spre Sibiu, cu intenția declarată de a

[107] Adăugat pe margine, de altă mână: "Beilage 3" (Anexa 3)

107 ataca sau a încercui Alba Iulia pentru ca apoi să înainteze spre Banat.

In 26 la ora 2 după masa inamicul înaintează dinspre Teiuș peste munte, lăsând drumul național în stânga, spre Bărăbanț, cu 800 de oameni, așează avanposturi de-a lungul văii Ampoiului și a așa- numitului Prater.

Pg. 30

Pentru apărarea permanentă a fiecărui bastion este repartizată o companie și se fac exerciții pentru toate modalitățile de atac, iar apoi, pentru că garnizoana este alcătuită în mare parte din recruți, astfel de exerciții se vor face adesea.

Ravelinul nr. XI, de la poarta nouă, și ravelinul nr. XIII sunt ocupate fiecare de câte o companie cu un tun de câmp, prin urmare, o companie rămâne de rezervă pentru interiorul cetății, întrucât garnizoana constă numai din 10 companii de infanterie, dintre care una, aflată sub comanda căpitanului Beyer, a fost formată din trupa de la transporturi. Se renunță la toate celelalte fortificații exterioare, din cauză că nu sunt terminate precum și din cauza insuficienței oamenilor și a tunurilor. Flancurile bastioanelor sunt dotate cu tunuri ușoare de câmp.

In 27 se ordonă demolarea șopronului celui mare pentru materiale aflat lângă casa inginerului, din cauză că este inflamabil și induce în eroare apărarea.

Pg. 31

Căile de acces prin cele două scări din orilloane, care duc din interior la șanțul principal din fronturile III, IV precum și cele din flancul drept al bastionului V sunt deschise și asigurate cu uși rezistente de stejar căptușite cu tablă, pentru ca și noaptea să se poată trimite întăriri în ravelinele XI și XIII și pentru ca, în caz de forță majoră, trupa de acolo să poată fi retrasă.

Locotenentul Eduard Olszewski de la comisia de efecte

primește misiunea ca, împreună cu 4 oameni, să supravegheze permanent, din turnul catedralei, mișcările inamicului, dându-i-se și ocheanul Institutului astronomic.

In 28 la ora 3 dimineața inamicul plasează într-o adâncitură a terenului din fața fronturilor V,VI 6 tunuri de 6 funți, 4 obuziere și mai multe mortiere și trage asupra cetății, dar este obligat să se retragă

 grabnic spre Bărăbanț în urma câtorva lovituri bine țintite, trase din cetate.

In urma acestui bombardament cetatea n-a pierdut nici oameni, nici n-a avut de suferit pagube mari. Inamicul a avut mai mulți morți și un tun distrus.

Pg. 32

In 29 in urma deciziei Consiliului militar al cetății, din lemnul rezultat din demolarea șopronului se construiește o palisadă dublă, caponier și tambour, de la poarta ravelinului XIII până la curtina din fronturile V,VI, pentru asigurarea retragerii trupei din ravelin; poarta ravelinului XI este astupată cu bălegar, iar pentru ieșirile în exterior, în zidul de închidere dintre ravelinul XIII și contragarda XIX, se face o poartă solidă de stejar iar în fața acesteia, încă o închidere cu barieră; apoi în șanțul ravelinului XIII, prin închiderea cu palisade a aripilor contragardei XVIII, se crează un loc de adunare pentru plecarea în expediții; în galeria de apărare a acestei ultime contragărzi se face o ușă rezistentă, iar pe glacis, în fața ravelinului, se alege un loc de cimitir.

Magistratul din Varos este solicitat să furnizeze cetății 40 de boi, 25 de care de fân, 20 de care de paie, 400 feldere de ovăz.

Pg. 33

In 30, în baza scrisorii anexate sub C[106], căpitanul insurgenților, colonelul Kemeny Farcas somează din nou cetatea să se predea. întregul corp ofițeresc, cu acordul Consiliului militar al cetății, decide să nu se dea nici un răspuns și să se apere până la ultimul om.

Generalul conte Leiningen cere jumătate de baterie de rachete și anunță că armata imperială care înaintează prin Orșova spre Banat va veni în ajutorul cetății.

In condițiile încercuirii cetății, jumătatea de baterie de rachete nu poate însă pleca, iar generalul este rugat să expedieze prin curier o scrisoare datată 1 aprilie și adresată A. S. prințul Windischgrätz, în care se arată că armata de asediu inamică nu numără momentan decât 3000 de oameni, împotriva cărora cetatea se poate oricând apăra, însă în cazul în care cetatea va fi propriu-zis asediată iar inamicul va

primi întăriri, despresurarea ar deveni necesară.

---

[108] Idem, 4

Pg. 34

Astăzi inamicul a ocupat Partoș și Oarda cu trupe sosite de la Vinț̦ul de Jos ‘și a restabilit traversarea <Mureșului>. Prin urmare, armata de asediu ar putea număra, la ora actuală, 5000 de oameni.

In 31 în scopul cercetării forț̦ei și poziț̦iei inamicului, înainte de masa la ora 10 se întreprinde o incursiune spre Partoș cu 5 companii de infanterie, 40 de cavaleriști și două tunuri, sub comanda căpitanului Czernoevic. Chiar la începutul luptei sunt alungate avanposturile de pe Dealul Furcilor. Inamicul a luat apoi poziț̦ie la Partoș, cu două batalioane și un escadron de cavalerie; tunurile sale, mascate, au fost descoperite abia mai târziu. Asupra inamicului s-a tras cu tunurile de pe Dealul Furcilor și a avut mai mulț̦i morț̦i iar un cal a fost capturat.

In timpul expediț̦iei, inamicul a înaintat, cu cca. 1000 de infanteriști și un escadron de cavalerie, spre cetate.

APRILIE 1849

In 1 inamicul de la Partoș primește întăriri constând în tunuri, infanterie și cavalerie.

Pg. 35

In 2. Și astăzi înainte de masa au fost văzute în permanență întăriri inamice sosind de la Sebeș, Vinț̦ul de Jos și Bărăbanț̦ și ocupând Viile lui Mahmut.

După masa trupele inamice, în jur de 8000 de oameni, cu câteva escadroane de cavalerie, 24 de tunuri și multe rachete înaintează din Partoș spre Dealul Furcilor. Ca urmare, întreaga garnizoană a cetăț̦ii a ocupat fortificaț̦iile, în conformitate cu Dispoziț̦ia de apărare.

La ora 6 după masa inamicul a început să bombardeze intens și neîntrerupt cu toate tunurile sale, în majoritate obuziere și mortiere, plasate mascat în apropierea Fântâniț̦ei împăratului, primind o replică viguroasă din partea puț̦in numeroaselor mortiere ale cetăț̦ii.

După ce a tras timp de 2 1/2 ore, inamicul a sistat" focul.

Șeful insurgenț̦ilor, Bem, a trimis un parlamentar care a somat cetatea să se predea, adăugând că, după un timp de

gândire de o oră, bombardamentul va fi continuat, iar după ce va lua cetatea, lucru pe care îl

110 va obține fără îndoială, garnizoana nu se va putea aștepta la îndurare. După ținerea unui consiliu militar, parlamentarul a fost trimis înapoi cu răspunsul că garnizoana nu se va abate nici cu un fir de păr de la decizia, exprimată cu fermitate deja de mai înainte, de a apăra cetatea până la ultimul om.

Pg. 36

La ora 9 3/4 seara Bem a reluat bombardarea cetății, încă mai intens decât înainte, numai cu obuziere și mortiere de 7 și 10 funți, până la ora 11 noaptea.

Cu excepția acoperișurilor și ferestrelor, cetatea n-a suferit mari pagube și nici n-a avut decât doi răniți din trupă.

întreaga garnizoană a bivuacat toată noaptea pe ziduri.

In 3. Avanposturile inamice stau în această dimineață la marginea Dealului furcilor, dincolo de care se află tabăra trupei principale.

La amiazi se văd 6 tunuri cu carele de muniție aferente, sub acoperire de cavalerie, mergând de la Oarda la Sebeș.

O parte din infanteria inamică pornește în 4 coloane de la Fântânița împăratului spre tabăra de la Bărăbanț, cinci tunuri mai stau încă la poalele Dealului Furcilor, iar alături de Fântânița împăratului, 4 obuziere.

O coloană puternică de infanterie pleacă de asemenea, de la Partoș spre tabăra de la Bărăbanț, spre Oarda sunt trecute peste Mureș, cu 2 plute improvizate, trăsuri, bagaje și 3 escadroane de cavalerie.

Pg. 37

Un batalion de infanterie a ocupat poziție la depozitul de sare din Partoș. în vârfurile bastioanelor I,II,V și VI se fac ambrazuri șibonetări.

In 4 pentru a se cerceta ce forțe inamice au mai rămas în preajma cetății după bombardament, dimineața la ora 10 se întreprinde o incursiune spre Partoș, sub comanda căpitanului Czernoevic, la care participă 6 companii, și anume: l^{a} și a 2^{a} Vânători transilvăneni, a 14^{a} și a 15^{a} contele Leiningen, a 10^{a} Bianchi, compania a 10^{a} grăniceri români și trăgători, pichetul de foc, sub comanda locotenentului major Apfler și 2 tunuri de 6 funți, sub comanda pirotehnistului Aulela. Trupa de expediție a pătruns și de această dată, respingând avanposturile, până la limita extremă a suprafeței

Dealului Furcilor și a tras cu tunurile asupra batalionului

inamic, care înainta dinspre Partoș cu 6 tunuri. Intre timp, dinspre satul Pâclișa, s-au văzut trupe inamice înaintând spre vii, în flancul nostru drept. Prin urmare, dobândind convingerea că în Partoș și în proxima vecinătate, inamicul are cel puțin 3 batalioane de infanterie, 1 escadron de cavalerie iar în Bărăbanț 1 batalion de infanterie, 4 tunuri, mai multe mortiere și în jur de 80 de cavaleriști, restul trupelor trebuind să fi plecat spre Banat, sau să se afle undeva în sate mai îndepărtate, la ora 12 a început retragerea, fără a fi suferit nici o pierdere.

Pg.38

Viile și Turnul de Pulbere n-au fost încă ocupate de inamic.

După masa se permite accesul în cetate unui valet al consulului englez din București, sosit la Maierii Episcopești cu un echipaj tras de 4 cai care aparține șefului insurgenților, Bem. întregul său bagaj, precum și el însuși, este atent cercetat. Acest valet transmite Comandamentului cetății o scrisoare de la colonelul insurgenților, Kemeny, în care se arată că Bem i-a oferit acestui valet escortă, pentru a o însoți într- acolo pe soția căpitanului din cavaleria imperială, contele Webbewesten.

Acest valet avea pașapoarte englezești pentru sine și pentru contesă și s-a legitimat pe deplin asupra misiunii sale și ca atare, contesei i s-a permis, conform dorinței sale, să plece la București, iar în data de 5 a plecat de fapt. '

Pg. 39

In 5, avanposturile se află de jur împrejurul Partoșului, pe Dealul Furcilor, în defileul de la Pâclișa, la Bărăbanț și în Prater. Se lucrează cu toate forțele garnizoanei la amenajarea postamentelor, la închiderile cu palisade, la magaziile cu pulbere și la astuparea trecerii prin poarta nouă, care de acum încolo va rămâne definitiv închisă.

In 6 la Partoș podul pare a fi fost reparat, întrucât bacul nu mai este folosit.

In 7, avanposturi ca de obicei.

Un batalion de infanterie, un escadron de cavalerie sunt văzute luând drumul de la Sebeș spre Oarda, în timp ce un escadron de cavalerie și 6 tunuri de cavalerie cu 4 care de muniție și multe care de bagaje pornesc de la

Oarda spre Vințul de Jos. Infanteria sosită la Oarda este transportată în josul râului pe corăbii de sare.

In 11 la ora 3 după masa se întreprinde o expediție spre Partoș, cu 5 companii, 100 de trăgători, pichetul de foc și 2

tunuri de 6 funți.

Inamicul, avertizat de posturile de cavalerie și infanterie aflate în vii, pe o ridicătură de pământ de lângă Pâclișa, s-a postat cu 3000 de oameni și 6 tunuri în fața Partoșului.

Pg. 4 0

întrucât, din observator, acest lucru s-a descoperit la timp, trupa plecată în expediție a primit, prin ofițerii de ordonanță, ordin de retragere.

Un escadron de cavalerie, împreună cu Kemeny, s-a deplasat sub Dealul Furcilor. în Partoș mai pot fi văzute 6 tunuri.

In 13 o patrulă de cavalerie care a răzbit până la Fântâniță împăratului avertizează inamicul din Partoș, forța sa se arată a fi ca în data de 11.

In 15 sunt observate 2 batalioane de infanterie în marș, dinspre Sebeș spre Oarda.

In 18 trupele care, în mai multe coloane, au înaintat astăzi de la Partoș până la o distanță de 1600 de pași de cetate, au fost constrânse, cu lovituri trase din tunurile cetății, să se întoarcă din drum. Erau 4000 de infanteriști, 150 de cavaleriști; în afară de aceștia, la Pâclișa se mai află 2 companii iar Partoșul a primit astăzi, dinspre Drâmbar și Limba, ca întărire, 3 companii care au rămas la Oarda.

După masa s-au executat trageri de probă cu tunul de 24 de funți al cetății, cu obuze de 7 funți. Ele au atins 2000 de pași.

Pg. 41

In 19 inamicul folosește din nou bacul pentru traversarea Mureșului la Partoș. Pe semne podul de plute este distrus.

In 20 de la intrarea în ravelinul X și până la curtină, în șanțul principal se ridică o palisadă- tambur, în general garnizoana lucrează la confecționarea de traverse în bastioane, pentru a se apăra de loviturile laterale și din spate precum și împotriva schijelor de bombe. Din cauza lipsei pământului, aceste traverse primesc pe toată lungimea, depozite pentru pulberea de uz curent.

In 21 s-ar părea că trupele de asediu inamice s-au împuținat, atât la Partoș cât și la Bărăbanț.

In 23 atât la Partoș cât și la Bărăbanț inamicul a fost alarmat, rezultă că în prima localitate ar avea 1 batalion de infanterie, 80 de cavaleriști, 2 tunuri, 2 care de muniție iar la Partoș nu cu mult mai mult.

In cadrul unei recunoașteri întreprinse de mai mulți ofițeri din cetate a fost luat prizonier un ofițer al insurgenților.

Spre seară, de la Vințul de Jos au înaintat spre Oarda, peste Mureș, 2 batalioane puternice de infanterie, fără tunuri. Ele au fost trecute peste Mureș cu bacul.

Pg. 42

Comandamentul cetății îl înștiințează pe lancu, prefectul Landsturmului, că în cazul în care se va apropia de cetate pentru a primi muniție, cetatea se va pune în legătură nemijlocită cu el printr-o expediție organizată la Depozitul de Pulbere pentru timp de pace. Comandamentul cetății îl îmbărbătează pe el și pe toți ceilalți conducători ai landsturmului să reziste în zonele miniere.

In 24 prin Micești, Șard, trec, probabil spre Ighiu, 3 companii de infanterie a insurgenților și dau foc primelor două localități. Deși Turnul de Pulbere nu este ocupat de inamic, cele mai bune părți componente ale lui sunt jefuite de patrulele inamice care pătrund în clădire.

Spre Partoș și Bărăbanț pot fi văzute sosind aproape în permanență numeroase care cu furaj și alimente.

Partoșul este bombardat cu două tunuri de 24 de funți, cu obuze de 7 funți.

Pg. 4 3

In 25,26,27 lemnul de construcție care a mai putut fi găsit în Varos este cărat în cetate și se lucrează cu sârg la traverse.

Din Câmpeni prefectul lancu anunță că este încercuit de către inamic și ca atare, nu se poate mișca din munți, pentru a nu-i pierde.

In 28,29 s-a tras cu succes, cu bombe de 30 și cu obuze de 10 furfți, asupra posturilor inamice de la Cărămidăria pentru fortificații și de la Fântâniță împăratului (câte o companie).

Opt care transilvănene de povară au sosit, sub escortă de cavalerie, de la Sebeș la Bărăbanț, peste Drâmbar.

114

O patrulă de cavalerie se asigură că nici viile din apropierea depozitului de pulbere pentru timp de pace, nici depozitul însuși precum și așa-numita Lume Nouă nu sunt ocupate de inamic; acțiunea îl alarmează totuși pe inamicul din Bărăbanț, care înaintează din Bărăbanț, cu un batalion de infanterie și o jumătate de escadron de cavalerie, peste Lumea Nouă, spre depozitul de pulbere și, lăsând acolo o companie, se întoarce cu restul la Bărăbanț.

Pg. 44.

In 30 apare un parlamentar inamic cu o scrisoare de la colonelul insurgenților Stein. Această scrisoare precum și răspunsul Consiliul militar al cetății, remis printr-un

parlamentar, se găsesc anexate in extenso, la sfârșit, sub litera D[109]-.

După masa inamicul din Bărăbanț a fost alarmat de vânătorii noștri.

MAI 1849

In 1 pe Dealul Furcilor se văd oameni ocupați să marcheze ceva. în urma câtorva lovituri de tun se retrag.

în 2 Lumea Nouă (de fapt, moara aflată încă acolo) precum și Turnul de Pulbere sunt ocupate astăzi de câte o companie de infanterie de la Bărăbanț; în viile episcopești, la capelă, s-a instalat un pichet de infanterie.

De la Sebeș a sosit la Partoș o jumătate de batalion de infanterie.

în 3 pentru a nu permite patrulelor inamice să se furișeze sub fortificațiile exterioare și să perturbe străjile, pe timpul nopții toate ravelinele sunt asigurate cu pichete de câte 12 oameni, iar străjilor de pe bastioane li se interzice să facă foc iar patrulelor de cavalerie de pe fortificațiile exterioare - să strige peste câmp.

Pg. 4 5

Din cauză că a colaborat cu inamicul, Samuel Szekely, cizmar din *Varos,* este executat, în baza sentinței Tribunalului marțial.

în 6, înzestrat de către Comandamentul cetății, în înțelegere cu Consiliul militar, cu împuterniciri pentru

[109] Idem, 5. Alături mențiunea "fehlt" = lipsește. în fapt, se păstrează doar răspunsul către col. Stein. Anexa 6 sărită la numerotare

115 comandanții de legiuni ai landsturmului și însărcinat cu conducerea operațiunilor acestuia, locotenentul major Mânzat din Regimentul I românesc de graniță este trimis în munți. El reușește să se strecoare printre avanposturile inamice împreună cu trei grăniceri și să ajungă la tabăra landsturmului de la Presaca.

Din cauza lipsei de furaj pentru vitele de tăiat, rația este redusă de la 15 la 10 funți.

în 7 locotenentul major Mânzat anunță că a sosit la Presaca precum și că în Abrud se află 1000 de oameni ai insurgenților, că un trimis al lui Kossuth cu numele Dragoș ar vrea să trateze cu românii, că prefecții lancu, Dobra, Buteanu au avut o conferință cu el.

Pg. 4 6

El arată, de asemenea, că Landsturmul duce lipsă de alimente și muniție și roagă ca acesta să fie folosit în

cetate, ceea ce însă nu se aprobă.

In 8 se constată că, pe Dealul Furcilor, acolo unde cu câteva zile în urmă a făcut marcaje, inamicul face lucrări de pământ.

In zidul de închidere al ravelinului nr. XI și în contragarda XV se amenajează o poartă pentru ieșiri din cetate, asigurată cu obstacol mobil[110].

In baza unei decizii a Consiliului militar al cetății, din cauză că duc la zidurile contragărzilor, toate intrările galeriilor de mine sunt prevăzute cu uși rezistente de stejar, iar tenailloanele sunt închise cu palisade, pentru ca, în caz de forță majoră, pichetele din raveline să se poată retrage acolo. De asemenea, în scopul de a se facilita ieșirile și acordarea de sprijin, s-a decis ca în fiecare front să se deschidă scările din orillon, care să fie prevăzute cu uși rezistente căptușite cu tablă, apoi se începe construirea a două postamente acoperite pentru tunuri în bastioanele II și V.

Pg. 47

Un proiect al unei expediții spre Partoș, alcătuit de subsemnatul, este aprobat de Consiliul militar, realizarea lui este amânată însă pentru un moment mai potrivit.

In 9,10,11 se muncește cu toată râvna la lucrările de apărare începute.

[110] in original "spanischer Reiter" = "călăreț spaniol"

Se observă că inamicul muncește cu hărnicie la lucrările de pământ de pe Dealul Furcilor, lucru vizibil însă numai din observator.

In 12 un pichet de cavalerie, o subunitate a grănicerilor bănățeni • și companie de infanterie Leiningen rechiziționează vite de tăiat în *Varos.* Cu această ocazie are loc pe partea dinspre Partoș a I/arosului o luptă cu trăgători inamici. Inamicul apare brusc pe drumul Partoșului, la podul peste Canalul Sanitar, cu 2 tunuri și un mortier și lovește în trăgătorii noștri. Tunurile din bastionul I l-au constrâns însă curând să se retragă. între timp 3 tunuri inamice de la marginea Dealului Furcilor, la Cărămidărie, au tras asupra bastionului II, dar și aici au fost constrânși în scurt timp să înceteze focul.

Pg.4 8

De asemenea, tot astăzi s-au efectuat trageri de probă cu mortiere de 30 și de 10 funți, în direcția lucrărilor

proiectate de inamic la Cărămidărie.

În 13 un puternic batalion de infanterie a sosit de la Sebeș la Oarda, iar de acolo, ...în 22 de care,pare- se cu saci[111].

Bacul merge din nou, podul pe plute este stricat.

In 15 se publică regulamentul de stingere a incendiilor în timp ce se așteaptă un bombardament.

Batalionul de infanterie sosit în 13 la Oarda este trecut la Partoș.

Echipa care păzește vitele de tăiat care pasc spre Turnul de Pulbere dă o luptă de trăgători, timp în care vitele sunt mânate înapoi, sub ziduri.

Un batalion de infanterie, 2 tunuri, mortiere, 50 de husari ai inamicului înaintează dinspre Bărăbanț spre Lumea Nouă, tunurile grele ale bastionului V îi obligă însă să se retragă.

In 16 în Prater la moară în apropiere de Lumea Nouă și de Turnul de Pulbere se află acum permanent o companie de infanterie.

Pg.4 9

Pe sub Dealul Furcilor se văd înaintând 1 1/2 batalion de infanterie, câte 1 baterie de mortiere și de tunuri,împreună cu un escadron de cavalerie. Bastioanele II și III trag asupra lor iar ei se retrag cu toții spre

"'în original, propoziție incompletă: "von dort auf 22 Wăgen wie es scheint mit Sâcken"

117 defileul de la Pâclișa, unde sunt acoperiți și unde, din cauza depărtării, nu pot fi atinși.

In 17 pășunatul vitelor este din nou perturbat de trăgătorii inamici de la Turnul de Pulbere și Lumea Nouă.

La ora 3 • după masa pe muntele lui Mahmut apare locotenentul major Mânzat cu 800 de români înarmați din Landsturm; el întâlnește avanposturile inamice la turnul de pulbere. Cele 3 companii trimise de la Bărăbanț ca întărire, împreună cu 2 tunuri și un car cu obuze, precum și husarii, sosesc la turnul de pulbere abia atunci când landsturmul se află deja în suprafața protejată de tunurile cetății și de o divizie de infanterie care a înaintat din cetate; câteva lovituri de tun alungă inamicul înapoi.

La Oarda au sosit ieri de la Teiuș peste Drâmbar *4* mortiere mari și 2 obuziere de 10 funți.

Pg. 50

Conform deciziei Consiliului militar al cetății, Landsturmul este cazat în cazematele de la ravelinul X,

primește zilnic o porție de pâine și o cană de vin[112] sau 1/3 de cană de vinars de persoană, este organizat, instruit, armele sunt reparate, lănciile, 200 de bucăți, sunt înlocuite cu arme de foc.

Din Varoș sunt cumpărate toate vitele care pot fi găsite.

In 18 la Turnul de Pulbere s-au instalat forțe mai puternice iar în vii, avanposturi numeroase, care ridică multe adăposturi de scândură.

Pentru schimbarea avanposturilor de pe Dealul Furcilor, inamicul folosește o companie întreagă.

De la Bărăbanț și Partoș sosesc parlamentari cu scrisori, care după deschiderea lor în Consiliul militar al cetății, sunt înmânate destinatarilor.

Colonelul insurgenților, Kemeny solicită printr-o scrisoare din Bărăbanț ca, episcopului catolic, care este cam bolnav, să-i fie permis să călătorească la Sibiu sau la Cluj, iar episcopul reînnoiește el însuși această rugăminte. întrucât însă Excelența sa și-a numit deja un înlocuitor, Consiliul militar al cetății amână rezolvarea acestei cereri până când condițiile vor fi mai favorabile, lucru de care colonelul Kemeny este înștiințat printr-un parlamentar.

---

[112] în original "Seitel"

Pg. 51.

Colonelul insurgenților Stein cere printr-o scrisoare din Partoș foile de pensionare ale mai multor ofițeri domiciliați in afara cetății. I se răspunde* că Comandamentul cetății va plăti el însuși pensiile în cazul în care respectivii domni vor prezenta chitanțele necesare.

In 19 colonelul Stein este solicitat să restituie locuitorilor din *Varos* vitele luate lor de către husari, la care dânsul promite să-1 consulte pe colonelul insurgenților Kemeny pentru a clarifica lucrurile și apoi să dispună ceea ce este corect.

El anexează un înscris al lui Bem în care se aduce la cunoștință că a cucerit Banatul.

In 20 două companii, un tun tras de 6 cai, un cărucior cu pulbere și 10 care vin de la Sebeș la Oarda.

La viile episcopești se observă un nou post, așa încât acum cetatea este strâns încercuită și dinspre munte.

Pg. 52

In 22 Moara de Pulbere din Micești este aruncată în aer.

Inamicul tulbură în așa măsură, prin trăgători, păşunatul vitelor, încât se impune ca păşunatul să fie întrerupt iar vitele să fie mânate în şanțuri.

Si pe malul stâng al Mureşului apar avanposturi, care asigură ocuparea localităților Drâmbar şi Ciugud.

In 24 un puternic transport de muniție şi 6 tunuri au soisit astăzi de la Teiuş, prin Drâmbar, la Partoş.

In 25 luptă de trăgători, în timpul păşunatului vitelor.

După şedința de astăzi a Consiliului militar al cetății privind primirea în cetate, echiparea, înarmarea, dotarea cu muniție a celor 4 companii din Landsturm, li se decernează în mod solemn drapelul şi sunt puşi să jure pe Articolele de război, iar după mai multe zile de sfat, se decide trimiterea lor definitivă spre continuarea războiului din munți.

Pg. 53

Motivele sunt că, în caz contrar, pe de o parte, proviziile cetății s-ar epuiza prea repede, iar pe de altă parte, garnizoana cetății este suficientă pentru a- şi îndeplini sarcinile de apărare, în timp ce Landsturmul, ocupând forțele inamice în munți, ar ține departe de cetate o mare parte a acestora, iar

119 menținându-se acolo, ar influența cu siguranță moralul populației românești.

Locotenentul major Mânzat din Regimentul I românesc de graniță primeşte comanda, instrucțiunile şi o sumă de bani care va trebui decontată; prefectul Axentie îi este subordonat.

Pornirea landsturmului este stabilită pentru ziua de 26, înainte de revărsarea zorilor, iar pentru protejarea atacului pe care îl âu de dat asupra postului de la turnul de pulbere şi pentru primirea celor din landsturm în cazul unei eventuale retrageri, sunt destinate două companii şi 2 tunuri din cetate.

In 26 conform ordinelor primite, la ora 3 dimineața, locotenentul Mânzat, pe cât de viteaz, pe atât de prevăzător, pornește împreună cu Landsturmul lui spre Turnul de Pulbere.

Pg. 54

Deşi odată ajuns acolo, Landsturmul deschide prea devreme focul, el aruncă totuşi trupa aflată la Turnul de Pulbere înapoi în vii, omoară mai mulți ofițeri şi până la 50 de insurgenți, pierzând el însuşi până la 40 de oameni şi un tun de munte de 1 funt şi reuşeşte, înainte ca inamicul să primeascăU î.riri considerabile, în oameni şi tunuri, din Bărăbanț, să atingă munții, fără a fi urmărit în continuare.

Inamicul mai întreține o scurtă luptă cu divizia românilor bănățeni, care înaintase în scopul susținerii Landsturmului, dar, întrucât deja se luminase de ziuă, a fost alungat de

tunurile grele din bastionul V.

Divizia n-a avut pierderi, a făcut doi prizonieri și a adus cu sine 3 dezertori.

97 de oameni din Landsturm, despărțiți de către inamicul din Bărăbanț de <restul trupei> și neputând să răzbată, au fost nevoiți să revină în cetate. 20 dintre aceștia au fost asentați, la cererea lor, pentru serviciul militar c.c., restul fiind folosiți pentru lucrări de întreținere și alte munci gospodărești în cetate.

Pg.55

In 27 colonelul insurgenților Stein trimite un parlamentar cu o scrisoare privitoare la vitele luate celor din *Varos* și aduce la cunoștința cetății că Buda și Pesta s-au predat insurgenților și face cetății reproșuri pentru că sprijină Landsturmul.

In 28 judele orașului, Poklosi, se plânge împotriva insultelor din partea românilor din *Varos* și-i

120 indică cu numele pe mai mulți dintre ei, care l-ar fi amenințat cu moartea. După ce, conform ordinelor, o comisie i-a cercetat timp de mai multe zile, aceștia sunt pedepsiți exemplar.

Din cauza lipsei de furaj s-a început cositul lanurilor, a ierbii din cimitir și de pe contragărzi.

In 30 întrucât trupa de infanterie a cetății constă doar din fragmente a 5 regimente diferite, s-a considerat că, în interesul serviciului, conducerea și supravegherea lor în subunități mai mari, subordonate unor comandanți de batalion, este strict necesară. Ca atare, întreaga trupă de infanterie a cetății a fost împărțită în 2 batalioane a câte *4* companii; comanda primului dintre acestea a fost încredințată celui mai mare în grad, căpitanul Ohlschläger de la Batalionul de vânători transilvăneni, iar comanda celui de al doilea, căpitanului Beyer de la Regimentul de infanterie al A.S. Carl Ferdinand; de asemenea, detașamentul românilor bănățeni și Garda națională din Orăștie au fost puse sub comanda căpitanului Czernoevic de la Regimentul de infanterie al contelui Leiningen.

In 31 la ora 5 dimineața pe muntele lui Mahmut apare pe neașteptate landsturmul sub locotenentul major Mânzat și prefectul Axentie și pătrunde până la trupele de asediu de la poalele muntelui, mai sus de vii, dar este ținut pe loc până la sosirea unor puternice întăriri inamice din Bărăbanț și Partoș fiind obligat să se retragă înapoi în munți.

Șardul și Ighiul sunt din nou în flăcări.

Landsturmului apărut pe neșteptate și respins curând, nu i s-a putut veni în ajutor în timp util printr-o expediție din

cetate. •

IUNIE 1849

In 1 colonelul insurgenților Stein este solicitat să pună capăt jafurilor și crimelor pe care, in timp de noapte, insurgenții inamici încartiruiți la Bărăbanț le comit în *Varos,* țăranilor care s-au refugiat sub zidurile cetății cu familiile și cu avutul lor să li se permită să-și lucreze nestingheriți câmpurile, așa-numita Moară a Cavalerilor din Prater să fie cedată locuitorilor din *Varos,* ea fiind strict necesară pentru existența lor, postul de acolo să fie retras, iar în loc

121 să rămână doar o strajă[113], pentru ca locuitorii refugiați din *Varos* să se poată întoarce liniștiți la căminele lor.

Cositul fânului și al bucatelor pentru cetate precum și lucrările de apărare la care participă întreaga garnizoană, continuă cu succes.

In 2. Astăzi au sosit la Oarda patru companii de infanterie, un tun greu, două obuziere de 10 funți și o jumătate de escadron de cavalerie de la Sebeș, iar de la Teiuș, 43 de care.

In 3 colonelul insurgenților Stein face cunoscut că a dat cele mai aspre ordine trupei sale, ca să nu calce în *Varos,* însă se plânge împotriva sprijinirii românilor înarmați de către cetate, promite că se va convinge personal de situația Morii Cavalerilor și în acest sens cere ca judele orășenesc din *Varos* să fie delegat la Partoș, punându-se chezaș cu cuvântul său că nu e nici un vicleșug și nici o încercare de trădare la mijloc.

Pg. 58

In final face cunoscut că generalul Bem a fost ieri la Partoș și că, după ce a aprobat proiectul de atac, a plecat la Sibiu.

Podul de plute de la Partoș este din nou reparat.

In 4 se vede, dar numai din turnul observatorului, că inamicul execută lucrări de pământ pe Dealul Furcilor, lovituri de obuze îi întrerup activitatea, de fiecare dată pentru câtva timp.

In cursul după-amiezii Partoșul a fost alarmat.

In 7 sosește un parlamentar inamic cu o scrisoare a colonelului insurgenților Stein adresată Comandamentului cetății, prin care se solicită o întrevedere. Comandamentul cetății predă scrisoarea Consiliului militar al cetății; scrisoarea rămâne fără răspuns.

In 8, în urma unui consiliu militar al cetății, în privința proviziilor se decide reducerea porțiilor de pâine și a rațiilor cu 1/3, iar a drepturilor la lemn de foc, cu 1/5.

Toate vitele cornute care mai pot fi găsite în *Varos* sunt cumpărate iar cele ale particularilor din cetate sunt deocamdată conscrise.

Se vede din nou cum la Micești explodează un șteamp de pulbere.

---

[113] în original "sauvegarde"

Din turnul observatorului se văd 300 de lucrători care, sub spinarea Dealului Furcilor și de la marginea lui până la Fântânița împăratului execută lucrări de pământ. O canonadă puternică, efectuată de *2* tunuri de 10 funți, 2 mortiere de 30, 2 obuziere de 10 alungă acești lucrători militari.

In 9 conform ordinului Consiliului militar al cetății, cei 77 de oameni din landsturm care la ultima expediție în munți au fost izolați și obligați să se întoarcă, vor primi zilnic o pâine, 1/2 de funt de carne și 4 creițari m.c.[114]

Pășunatul vitelor este tulburat de trăgători inamici, grânele înalte le permit să se furișeze mai ușor.

In 11 pe sub Dealul Furcilor înaintează trei companii și anume, una pe sub vii, una în defileul de lângă viile episcopale una spre Fântânița împăratului; la Turnul de Pulbere sunt mai mulți oameni ca de obicei, la fel în tabăra de mai sus de Bărăbanț, de la cimitirul de acolo.

Avanposturile din Bărăbanț ajung până la Șard.

Pg. 60.

Localitatea Ciugud, față în față cu Părosul, de cealaltă parte a Mureșului, a primit în garnizoană o companie.

Cele patru tunuri pornite ieri de la Bărăbanț peste Drâmbar spre Oarda mărșăluiesc împreună cu trei companii de la Partoș spre Sebeș.

întrucât se presupune că va avea loc un atac asupra cetății, în cursul acestei nopți întreaga garnizoană s-a aflat pe bastioane și s-au luat toate măsurile impuse în cazul unui atac.

In 12 dimineața lucrările de construcție ale unei baterii la marginea Dealului Furcilor sunt întrerupte cu lovituri de mortier. După masa o luptă de trăgători la Dealul Furcilor, legată de pășunatul vitelor; trăgătorii inamici sunt constrânși de tunurile cetății să se refugieze sub Dealul Furcilor. Inamicul încearcă să continue construcția bateriei dar este din

nou alungat de mortierele noastre.

Mai mulți locuitori din *Varos* îl reclamă în scris pe judele orașului, pentru că ar ține cu ungurii și că le-ar fi spus că oricum insurgenții vor învinge cetatea.

---

[114] m.c. = monedă convențională

Pg. 61

In 13 judele este chemat să dea socoteală, împreună cu magistratul[115], în fața Consiliului militar al cetății; el se dezvinovățește.

Consiliul militar al cetății decide să se taie pomii din grădinile Verosului din fața fronturilor V și VI, iar apoi, pentru că inamicul menține ocupația militară asupra Morii Cavalerilor, aceasta să fie distrusă de tunurile cetății.

In 14 colonelul insurgenților Stein transmite printr-un parlamentar mai multe scrisori particulare. El întreabă dacă onoratul Comandament al cetății este dispus să ia în considerare propunerile verbale făcute locotenentului major inginer Tschopp, atunci când a fost ca parlamentar la Partoș, privind neutralitatea IZarosului și aduce la cunștință că cetatea Aradului a căzut.[116]

Inginerul locotenent major Tschopp prezintă în scris condițiile referitoare la *Varos* formulate verbal de Stein, care sunt anexate aici in extenso, împreună cu răspunsul, sub litera E.[117]

După masa inamicul trage la Partoș lovituri de probă cu mortierele și rachetele sale. Se văd bombe căzând pe Cărămidăria pentru fortificații. De la Teiuș sosesc la Partoș, peste Drâmbar, 23 de care încărcate cu butoiașe.

Pg. 62

In 15 sosește un parlamentar cu scrisori particulare .

In 17 inamicul execută din nou trageri de probă la Partoș.

In 19, holdele înalte fiind culcate de grindină, din vârful bastionului V se văd, în stânga și în dreapta cârciumei arse, la o distanță de 700 de stânjeni, două ridicături de pământ pentru tunuri.

Lucrătorii inamicului care, la Dealul Furcilor, construiesc bateria sunt constrânși, prin lovituri de mortier tras din cetate, să-și părăsească obiectul muncii.

Seara se fac exerciții cu grenade de mână pe zidurile cetății, coasele de asalt sunt împărțite în bastioane. Conform deciziei Consiliului militar al

"'vezi nota 4
"[6]adăugat pe margine , de altă mână : "Beilage 7" (Anexa 7)
"'idem , anexa 8

124 cetății, cei de la fortificații sunt însărcinați să pregătească o secțiune (un sector?)[118] în dosul fronturilor I, II și III, considerând cavalerii I și III drept bastioane iar clădirile episcopiei, arsenalului, monetăriei și magaziei drept curtine, și zidind sau palisadând deschizăturile de acolo. Aceste lucrări sunt începute imediat.

Pg. 63

In 20 în cursul nopții ridicăturile de pământ de la Lumea Nouă au crescut considerabil.

De la Teiuș a înaintat spre•Partoș o baterie de 12 funți și un escadron de cavalerie. De la ora 5 până la ora 9 dimineața se îndeplinește ordinul privind tăierea pomilor din grădinile Varoșului, în fața fronturilor V și VI.

în timpul acestei lucrări s-a încins o luptă între compania de români bănățeni care servea drept acoperire și trăgătorii inamici, care au înaintat de la postul de pe Lumea nouă. în cursul acesteia insurgenții, deși sprijiniți de două tunuri, au fost nevoiți să se retragă.

Cu întăririle primite de la Bărăbanț și de la Turnul de Pulbere, insurgenții, desfășurați în trăgători, înaintează din nou. A urmat o bătălie aprinsă în grădinile din *Varos,* după care, misiunea fiind deja îndeplinită, trupa de acoperire s-a întors în cetate împreună cu lucrătorii, iar concomitent, pentru a-i da de lucru inamicului în flancul stâng, o companie de vânători sub căpitanul Graf a înaintat din cetate spre Dealul Furcilor.

Pg. 64

întrucât, de la Partoș inamicul a primit întăriri importante și 3 mortiere, compania de vânători a început să se retragă încet spre cetate iar asupra inamicilor atrași astfel în apropierea cetății s-a tras cu mitralii și au pierdut mai mulți oameni. Rachetele trase de ei n-au avut nici un efect, pierderile noastre de astăzi fiind doi morți și un rănit.

In 21 se vede că se lucrează la baterie, pe Dealul Furcilor, și la Lumea Nouă. Lucrătorii sunt alungați cu câteva obuze și proiectile.

Noaptea au fost văzute multe lumini și s-a auzit bine scârțâit de care pe Dealul furcilor și de aceea

[118] în original "Abschnitt"

125 toată noaptea garnizoana a fost ținută gata de intervenție în cazărmi.

In 22 3 batalioane de infanterie, o jumătate de escadron de cavalerie, 5 tunuri de 6 funți, 2 obuziere, 2 cărucioare cu rachete și 8 cu muniție mărșăluiesc din Șard peste Bărăbanț și Drâmbar, iar tot de la Bărăbanț alte 2 batalioane de infanterie merg în vii. Dinspre munți însă, mai sus de viile episcopești, un țăran merge spre Partoș.

Pg. 65

De la Sebeș sosesc la Oarda 19 care încărcate. 0 jumătate de escadron de cavalerie, 4 tunuri, 1 cărucior de rachete împreună cu infanteria sosită în cursul dimineții la Partoș pleacă după masa spre Vințul de Jos, unde se încartîruiesc.

Spre ora 9 seara 33 de care acoperite cu vreascuri au trecut dinspre Partoș pe sub Dealul Furcilor (probabil, cu bombe).

Dimineața se aruncă obuze asupra lucrătorilor inamici de la Dealul Furcilor și de la Lumea Nouă.

întrucât moara înființată pe drumul spre monetărie abia poate produce făina de cucuruz necesară iar rezervele de făină ale cetății au început deja să scadă în mod îngrijorător, cei de la fortificații sunt însărcinați să facă o moară cu trei vârtejuri, considerată realizabilă, după modelul prezentat de ei[119]. Pietrele necesare vor trebui luate, sub acoperirea a două companii de grăniceri români transilvăneni, de la moara episcopească din *Varos,* din apropiere de așa- numita Grădină a Popii, scop în care se stabilesc și lucrătorii și carele de care e nevoie.

Pg. 66

Inamicul care, acoperit de lanurile de grâne, a înaintat de la Bărăbanț și Prater în lanț dens de trăgători, a împins avanposturile noastre precum și trupa înapoi în *Varos,* astfel încât divizia s-a întors în cetate cu misiunea neînedeplinită. După masa la ora 1 Comandamentul cetății a ordonat ca divizia care pornise mai devreme să fie întărită cu compania Bianchi, a încredințat comanda acestei expediții comandantului de batalion, căpitanul Beyer cu misiunea ca acele atât de mecesare pietre de moară să fie aduse cu orice preț în cetate. F^rintr-o intervenție rapidă și energică precum și datorită conducerii prudente și curajoase a

[1] [19]vezi în anexa 1 planul acestei mori

 amintitului domn comandant de batalion, această misiune a fost rezolvată cu curaj de către divizia grănicerilor, deși inamicul i-a atacat de această dată cu forțe mai însemnate decât dimineața. Artileria noastră a sprijinit din toate puterile, de pe zidurile cetății, expediția, atât dimineața cât și după masa.

In 23 bateriile de la Lumea Nouă s-au înălțat în mod considerabil în cursul acestei nopți.

Pg. 67

De la Teiuș sosesc la Bărăbanț două batalioane puternice de infanterie și un escadron de cavalerie.

Un batalion sosit de la Vințul de Jos s-a așezat pe șesul de deasupra viilor, la Turnul de Pulbere iar 3 companii care au mărșăluit pe la turnul de pulbere s-au postat sub Dealul Furcilor.

De la Partoș pleacă spre Bărăbanț, peste Drâmbar, 4 tunuri trase de câte 6 cai, sub acoperire de cavalerie,; la fel, două companii de infanterie pleacă și ele într- acolo.

Un alt batalion sosit de la Vințul de Jos a înaintat și el sub Dealul Furcilor.

Posturile de la Turnul de Pulbere au fost întărite cu o jumătate de batalion de la Bărăbanț.

In această noapte întreaga garnizoană bivuachează pe ziduri, așteptând cu curaj atacul, cavaleria și atelajele vin în cazemate, după cum, în ziua precedentă, tot acolo fuseseră transportați toți cei grav bolnavi, atât din spitalul principal, cât și din cele două filiale ale lui, aflate în seminarul mic și în clădirea școlii. în ultimă instanță echipele de stingere a incendiilor, cea a comisiei de echipament, cea ' a casei transporturilor precum și cea alcătuită din cei 77 de oameni din Landsturm rămași în cetate sunt pregătite, vasele și pompele sunt umplute cu apă,_ astfel totul fiind gata pentru atacul așteptat.

In această zi garnizoana cetății a finalizat cele mai multe dintre lucrările de pământ ordonate anterior, cu o sârguință demnă de toată lauda, în condițiile unor rații diminuate, întărindu-se doar cu ceva vin sau vinars; cu acest prilej se cuvine menționat că, la aceste lucrări, ca și la demolarea șopronului pentru afete și a grajdurilor improvizate a fost folosită exclusiv echipa diviziei de vânători și a companiei de infanterie a baronului Bianchi, cu dovedita lor hărnicie și sârguință.

în bastionul I au fost 2
" " II" 3

If H III ” 3^2$

La curtinele III și IV s-a amenajat o mare traversă de pământ cu magazii pentru pulberea de uz imediat, în bastioane s-au făcut bonetări la vârfuri, în bastionul II - un postament acoperit pentru tun și o apărătoare pentru spate în flanc, pământul necesar fiind adus de departe. De asemenea, tot în acest timp au fost încheiate toate palisadările.

Pg. 69

In 24 spre ora 5 dimineața, inamicul a ocupat Varosul cu 2 companii de vânători, 2 tunuri și câțiva husari.

în timpul marșului de la Partoș prin lunca episcopească, artileria acestei trupe a omorât mulți oameni.

Trupele care au înaintat spre cetate, cu tunuri, de la Bărăbanț s-au instalat inițial, acoperite, în Varos dar n-au putut suporta multă vreme focul tunurilor grele ale cetății.

La ora 5 1/2 dimineața bateriile de la marginea Dealului Furcilor au început bombardamentul cu două mortiere de 60 de funți, două de 30, 8 obuziere, 8 mortiere cu rachete, cu un tun de 18 funți care trăgea, acoperit, dintr-o groapă de pe vârful Dealului Furcilor, din apropiere de drumul spre Partoș și mai multe tunuri de calibru mic.

Fronturile de atac I-II și II-III precum și mai ales, clădirile aflate în dosul lor au fost acoperite, în adevăratul sens al cuvântului, cu bombe, obuze și proiectile. O bombă care a pătruns prin turnul observatorului și a explodat l-a pus în mare pericol pe locotenentul Olszewski de la comisia de echipament, aflat aSolo în misiune cu patru oameni; doar cu multă osteneală acela s-a mai putut salva.

Pg. 70

La ora 11 înainte de masa o rachetă a aprins grajdurile episcopești, acoperite cu șindrilă, focul s-a răspâdi-t cu mare iuțeală în jur, marea clădire episcopală, acoperită și ea cu șindrilă, s-a aprins și ea, vântul a dus flăcările la arsenalul aflat în apropiere și la catedrală, ambele au luat foc, cu turn cu tot. Inamicul și-a concentrat toate loviturile asupra

[120] asa în text. Se referă, probabil, la numărul lucrărilor executate

acestui punct, temperatura foarte mare zădărnicind toate încercările de stingere. Extinderea focului la arsenal a fost împiedicată doar de calcane, tractul vestic al arsenalului a ars în întregime. Concomitent s-a văzut cum clădirile Comandamentului cetății, seminarului și școlii, mănăstirea și biserica franciscană și clădirile alăturate locuinței maiorului pieții precum și mai multe case civile ard; vântul era

puternic, trebuind ca încercările de stingere, întreprinse cu toată energia de către căpitanul de cavalerie pensionat Popa, însărcinat cu conducerea acțiunilor de stingere, de contabilul Kreutzer și de locotenentul pensionat Ungard, să se limiteze doar la clădirile limitrofe, încă neatinse de foc.

Pg. 71

Acestea, fiind acoperite cu țiglă, ca, de exemplu, clădirea comisiei monetare, de aprovizionare și de echipament, a fost posibil să se împiedice izbucnirea focului cauzat de bombe și obuze incendiare.

Contabilul Kreutzer, meșterul zidar Balbauer, maistrul dulgher Kunert au acționat în mod excepțional nu numai prin sârguința și bunele rezultate obținute la lucrările de apărare ci și prin bunul lor exemplu și neînfricarea de care au dat dovadă la stingerea focului, lucru care trebuie scos în evidență cu atât mai mult, cu cât, deși toți sunt bolnăvicioși ca urmare a ostenelilor serviciului, pe durata asediului nici unul nu s-a anunțat bolnav.

Inamicul a continuat cu toată intensitatea bombardamentul până la ora 1 după masa. Pe la acea vreme, s-a anunțat, printr-un trompet, sosirea unui parlamentar, dar pentru că de pe Dealul Furcilor tot se mai trăgea asupra cetății, acela a fost alungat cu un foc de mitralie.

Pg.72

După ce ambele părți au încetat focul <de artilerie>, căci focul de arme mici din casele de lângă glacis, de-a lungul Canalului Sanitar și din fronturile V și VI a continuat fără întrerupere, parlamentarul maior Litsken de la husarii lui Karoly a fost primit la ravelinul XIII de către un ofițer. Cu toate că ceruse să vorbească cu dl. comandant al cetății, domnia sa ne-a delegat pe dl. maior al pieții von Knebel și pe subsemnatul, ca locțiitori. Parlamentarul a cerut, în numele comandantului asediului, colonelul Stein, ca cetatea să se predea. Ca să câștige timp pentru

129 stingerea incendiului, delegații au declarat că onoratul Comandament al cetății va da răspunsul printr-un parlamentar care va sosi după masă la ora 5 la Partoș, după care parlamentarul s-a îndepărtat. După ținerea unui consiliu militar, în care s-a decis ca cetatea să fie apărată până la ultimul om, căpitanul Czernoevic de la regimentul de infanterie al contelui Leiningen a pornit spre tabăra inamică pentru a declara colonelului insurgenților Stein, în numele Comandamentului cetății și al întregii garnizoane, că încă nu toate îndatoririle în apărarea cetății au fost îndeplinite în așa măsură, încât să poată fi vorba, măcar pe departe, de predare. Colonelul insurgenților, Stein, a răspuns că acordă cetății o capitulare în cele mai onorabile condiții, în caz contrar însă va bombarda în continuare și o va și asalta, dar că dă răgaz de gândire până mâine dimineață la ora 6 și ca atare, pe durata nopții se instituie armistițiul.

0 parte a trupelor inamice sosite la *Varos* a trecut în timpul armistițiului înapoi la Bărăbanț și Partoș.

Garnizoana a bivuacat întreaga noapte pe ziduri și cu toate că astăzi nu s-a putut găti, oamenii trebuind să se întărescă doar cu niște vin și pâine, toți erau senini, plini de încredere în ei înșiși.

Pg. 7 4

In cursul nopții oamenii de pe bastioane au cântat imnul popular, cântecele naționalităților din imperiu reprezentate în acestă cetate au răsunat pretutindeni, și astfel, cu poftă de luptă și cu încredere în propriul curaj, pentru dimineața următoare a fost așteptat un nou bombardament și asaltul cu care cetatea fusese amenințată.

In 25, întrucât din partea cetății nu s-a trimis alt răspuns la comandamentul asediului, la ora 6 acesta a ordonat reînceperea bombardamentului, continuându-1 fără întrerupere până seara la ora 7. Canonada a fost astăzi mai puțin intensă, n-a ars decât un șopron cu bucate recent cosite. Focul de arme mici a ținut și astăzi toată ziua pe partea *Va rosul* ui, fiind continuat chiar și în timpul nopții și primind din partea noastră un răspuns pe măsură de la oamenii din bastioanele VI,VII și I, tânăra noastră garnizoană provocându-i chiar pe insurgenți să atace.

Asupra glacisului acoperit de case (datorită cărora inamicul a cauzat extrem de mult rău apărării cetății)

130 s-au aruncat obuze, iar ca urmare, mai multe case din Strada Șurilor au luat foc.

Pg. 75

Si în această noapte garnizoana a bivuacat pe ziduri și a

fost încrezătoare.

Având în vedere rezervele nu foarte mari de muniție, artileria a răspuns focului inamic preponderent cu raortierele, întrucât s-a demonstrat că, din cauza pozițiilor acoperite ale bateriilor inamice, loviturile de tun n-au avut eficacitatea scontată, chiar dacă în cea de a doua zi a bombardamentului, spre seară, inamicului i-a fost demolat un tun de 18 funți. S-au remarcat în mod deosebit, prin loviturile eficiente și bine țintite ale obuzierelor și mortierelor, muniționistul Alexander Mankovski pe bastionul I, locotenentul major Lange și pirotehnistul Franz Nawratil pe bastionul II, locotenentul Beyer și pirotehnistul Aulela pe bastionul III, apoi pirotehnistul șef Johann Czischek în calitate de comandant al jumătății bateriei de mortiere.

După spusele dezertorilor, inamicul ar fi pierdut foarte mulți oameni și cai, noi am avut la trupele de infanterie 4 morți și 3 răniți; 2 tunari și locotenentul Walmisberg de la Regimentul de infanterie Leiningen au fost răniți ușor de schije de piatră.

Pg.76

Având în vedere că întreaga garnizoană s-a aflat pe ziduri pentru ca, în cazul unei încercări de atac, să fie la îndemână precum și pentru că locurile de cazare nu ofereau nici o protecție împotriva bombelor, faptul că pierderile noastre au fost atât de mici în oameni se datorește numeroaselor traverse precum și căilor de acces, pe scări, protejate împotriva bombelor, care au fost deschise peste tot în orilloanele bastioanelor.

Drumurile de gardă, parapeții din fronturile de atac, promenadele, curțile clădirilor episcopești, monetăriei, aprovizionării și arsenalului erau așa de pline de gropi provocate de bombe, încât trecerea prin aceste locuri a fost multă vreme dificilă.

în urma loviturilor inamice, toate clădirile cetății au suferit în așa măsură stricăciuni ale zidurilor, acoperișurilor, podinilor de grinzi, încât etajele multor locuințe, ca cele din clădirile arsenalului, monetăriei, casa transporturilor, cazarma de infanterie, clădirea Seminarului, aripa vestică a arsenalului, clădirea mănăstirii franciscane, clădirea

 școlii (toate acestea fiind adăposturi pentru trupă și bolnavi) au devenit în întregime nelocuibile.

Pg. 77

Bombele au distrus 3 dintre cele mai bune fântâni aerariale, de asemenea bazinul de apă de pe promenadă a suferit și el mari stricăciuni, plantațiile de pomi au fost și ele

distruse.

Magaziile de pulbere din traverse, acoperite în medie cu 3 picioare de pământ, au rezistat atât în fața proiectilelor verticale, cât și a celor orizontale.

De pe bolta gotică, groasă de 5 picioare, a depozitului de pulbere pentru timp de război, bombele de 60 de funți căzute pe ea au ricoșat, fără a lăsa vreun semn că ar fi zdruncinat-o. Obuzele de 10 funți n-au putut străpunge nici o podină de grinzi de 9 țoii sau o boltă de 6 țoii și la fel de puțin bombele de 30 de funți, dacă dădeau înainte peste lemnăria acoperișului. Bombele de 60 de funți au sfărâmat dintr-odată o podină de bârne de 9 țoii și o boltă de 6 țoii, chiar și în cazul în care deasupra bolții erau 2 picioare de pământ, însă n-au putut pătrunde prin două podini de bârne aflate una deasupra celeilalte și o boltă de 1 picior. Când bombele explodau, ele dărâmau de regulă și ziduri despărțitoare groase de un picior și jumătate.

Rezistența acoperișului postamentelor de tunuri, care erau confecționate din două straturi de grinzi, înalte de 8 țoii, puse de-a curmezișul unul peste altul și acoperite cu un strat de pământ de 5 picioare, n-a putut fi testată.

Pg.78

In 26, 27,28 și 29 foc de arme mici între trupele din bastioanele V,VI, VII,I și ravelinul XIII și insurgenții așezați în casele de pe glacis; artileria trage din timp în timp în direcția în care se observă mulțimi mai mari.

întreaga garnizoană bivuachează peste noapte pe ziduri, fără ca aceasta să ducă la creșterea numărului de bolnavi, ba chiar, dată fiind vremea bună, acest lucru pare să convină trupelor.

In 30 au fost văzute 2 companii de insurgenți intrând în *Varos.* Garnizoana amenajează, sub focul inamic, două traverse finale[121] și depozite de pulbere în bastionul VII; în cursul acestei activități au fost răniți 2 oameni.

[121] în original "Endtravers"

In bastionul VI se începe construirea unei traverse de spate[122] pentru tunuri, în flancul drept; în bastionul V, două traverse în flancuri, în bastionul IV, 4 traverse, dintre care două în flancuri; în bastionul III o traversă; din lipsă de pământ, acestea sunt îmbrăcate cu palisade și umplute cu bălegar, pe o grosime de 4 picioare.

Pg.79

întrucât în timpul apărării cetății precum și cu prilejul

incursiunilor și expedițiilor mai mulți oameni, de la plutonier și vagmistru în sus, s-au remarcat în mod deosebit prin vitejie și curaj exemplar iar numele lor au fost aduse de comandanți la cunoștința Comandamentului cetății, acesta a găsit cu cale, ca, în condițiile de absolută închidere și izolare în care se găsea cetatea, să însărcineze monetăria în numele Majestății Sale împăratul, cu baterea a 6 medalii de vitejie din aur și a 12 din argint, în scopul recompensării și stimulării trupelor.

IULIE 1849

In 1 focul de arme mici este întreținut în permanență de garnizoană și de insurgenți în partea dinspre *Varos,* chiar dacă nu cu mare intensitate.

Cu toate că garnizoana bivuachează nopțile pe ziduri, ea muncește totuși cu vigoare ziua, la traverse.

In 4 lipsa furajului pentru vitele de tăiat și pentru cai începe să se resimtă foarte tare; deja 'de câteva zile a fost nevoie ca furajul să se procure sub focul tiraliorilor inamici.

Pg. 80

Astăzi trupa care i-a acoperit pe lucrătorii care coseau grânele și tăiau cucuruzul a fost împinsă înapoi până pe glacis, însă întregul pichet de cavalerie a năvălit Ia timp, i-a lovit pe trăgătorii inamici care coborau din vii în aripa stângă, în timp ce, concomitent, trupa grănicerilor bănățeni, care înainta în pas de atac, a respins inamicul, în aripa dreaptă, până sub Turnul de Pulbere pentru timp de pace. Insurgenților le-au fost provocate, mai ales de către cavaleria noastră, prin acțiunea ei decisă, sub conducerea comandantului ei, locotenentul major Bartsch, pierderi însemnate în morți și răniți; a fost făcut și

---

[122] în original, "RUckentravers"

 un prizonier. Din partea noastră am avut doi răniți ușor și unul grav. în timpul luptei, grânele tăiate au fost aduse în cetate.

Insurgenții din Partoș, alarmați, au trimis, prin *Varos,* întăriri în oameni și un tun, dar tunurile noastre din cetate, care au sprijinit cu putere, prin lovituri oportune, absolut toate acțiunile din afara cetății, le-au împiedicat înaintarea, omorându-le și mai mulți oameni.

Pg. 81

în *Varos* insurgenții au arborat drapelul tricolor.

In 5 întrucât, în timpul nopții, inamicul a transportat, parțial, bucatele netreierate din clădirile gospodărești ale episcopiei în *Varos* iar cea mai mare parte o treieră acolo, acest maier este incendiat cu obuze.

Spre seară un român grănicer bănățean, se strecoară până la casele din *Varos* și, din mijlocul avanposturilor inamice, aduce în cetate drapelul tricolor care a fost arborat ieri.

In 9 datorită pășunatului și a cositului bucatelor, în dimineața aceasta se iscă un foarte încins foc de trăgători, în direcția Turnului de Pulbere, în fața fronturilor IV,V și V,VI, la care, din partea inamicului au luat parte trupele de la Turnul de Pulbere, cele din Lumea Nouă și *Varos* iar din partea noastră, 2 companii Leiningen, 2 companii de grăniceri transilvăneni, o jumătate de companie de grăniceri bănățeni, pichetul de cavalerie iar la urmă și o companie Bianchi. Cele 2 companii de români grăniceri transilvăneni au fost instalați inițial, ca rezerve, în șanțul ravelinului XI, la fel și jumătatea de companie de români grăniceri bănățeni, care au stat în șanțul ravelinului XIII.

Pg.82

In decursul luptei, aripa stângă a inamicului este aruncată înapoi, până la Turnul de Pulbere, de către două companii Leiningen. Insă, întrucât trăgătorii mai sus amintitei divizii au inaintat din *Varos,* dorind să cadă în flancul drept, locotenentul Walmisberg, aflat până atunci în rezervă, întreprinde un atac asupra acestei trupe inamice și o aruncă înapoi în *Varos.* însă, întrucât la *Varos* au sosit întăriri de la Bărăbanț și Partoș, el se vede înconjurat din două părți de inamicul care a înaintat din Lumea Nouă așa că se retrage spre cetate. în acest moment divizia Leiningen, o divizie de români grăniceri transilvăneni și o

 jumătate de companie de români bănățeni înaintează atacând spre *Varos,* îl aruncă pe inamic înapoi, îi pun la pământ pe toți cei care opun rezistență în case, în timp ce și compania a 10ª Bianchi, sub căpitanul Asboth, pătrunde în *Varos* la extremitatea aripii drepte, săvârșind același lucru iar ca urmare, inamicul părăsește Varosul până la Canalul Sanitar.

Pg.83

Pentru a evita angajarea într-o sângeroasă luptă de stradă în *Varos,* pe care din cauza numeroaselor grădini și șanțuri precum și a forțelor sale destul de reduse, trupa nu l-ar fi putut apăra multă vreme, nu s-a forțat izgonirea deplină a inamicului din *Varos* ci s-a pornit retragerea.

O mențiune deosebită merită în acest context căpitanul Krancz de la Leiningen, căpitanul Asboth de la Bianchi, locotenentul major Gyurich și locotenentul Walmisberg de la Leiningen, locotenentul Roiko de la grănicerii români transilvăneni, locotenentul Sonnenstein de la Bianchi și locotenentul Zunia de la grănicerii români bănățeni, atât datorită prudenței de care au dat dovadă în conducerea bătăliei

cât și datorită faptului că, prin vitejia lor personală, au servit drept exemplu mobilizator pentru trupă.

Inamicul a avut peste 40 de morți, mulți răniți și mai mulți prizonieri, pierderile noastre sau ridicat la 9 morți, 18 răniți.și un om dispărut.

Cu acest prilej a fost capturat ceva echipament și armament, iar dintr-o locuință de ofițer, cucerită de Bianchi, au fost aduse mai mu-fcț® ..prescrisuri, printre care un ordin de zi al șefului insurgenților, Bem, din care rezulta că Bem a fost respins de la Bistrița la Teaca, că între trupele sale își face loc descurajarea și dezertările iar trupele imperiale rusești, precum și cele imperiale austriece au pătruns în Bistrița și în alte localități din Transilvania și operează împreună[123]. Aceste vești bune citite în fața trupei au produs o extraordinară explozie de bucurie în rândul oamenilor.

Artileria cetății a sprijinit mișcările trupelor de incursiune în toate punctele de pe teren, cu o remarcabilă eficacitate.

In 10 inamicul a dat foc câtorva câmpuri și a încercat fără succes să împiedice cositul bucatelor de către cetate, aruncând asupra lucrătorilor obuze și

[123] adăugat pe margine, de altă mână "Beilage 9" (Anexa 9)

135 rachete de la Fântânița împăratului. Prin câteva obuze și proiectile, mortierele inamice sunt obligate să se retragă.

Pentru că se face simțită criza de alimente, se numește o comisie care inventariază alimentele de- care locuitorii cetății se pot lipsi, acestea fiind preluate pentru cetate, contra unei adeverințe.

Pg.85

In 12 Comandamentul cetății, ordonă, cu acordul Consiliului de apărare al cetății, să fie dărâmate clădirile alăturate bisericii franciscane, întrucât acestea stânjenesc accesul spre bastionul VII, induc în eroare apărarea și în plus, în urma bombardamentului și a incendiului care a urmat, sunt oricum nelocuibile.

In 15 la ora 4 după masa se ordonă o recunoaștere a forțelor de luptă inamice, misiunea fiind încredințată unei companii a românilor bănățeni, sub căpitanul Mikolesko, compania compusă de transport sub căpitanul Beyer și întregul pichet de cavalerie de la Max cavalerie ușoară, sub locotenentul major Bartsch.

După îndeplinirea misiunii, detașamentul de recunoaștere s-a retras de-a lungul posturilor inamice de la Lumea Nouă, de la Turnul de Pulbere și de la vii, tot timpul în luptă de

trăgători, înapoi sub zidurile cetății. Inamicul, care înainta repede pe urmele lui a tras intens asupra trupei noastre și a îndrăznit chiar, ca sub acoperirea unei jumătăți de companie de infanterie și a câtorva husari, să înainteze atât de mult cu un mortier, încât locotenentul major Bartsch cu pichetul său, întorcându-se din drum, s-a văzut obligat ca, din proprie inițiativă, în fruntea subofițerilor săi, să întreprindă, în strigăte de ura, un atac prin răspândire. Acești viteji și prudenți ofițeri de cavalerie, protejați de infanteria care înainta pe urmele lor în pas de asalt, au reușit să captureze personal mortierul și să-1 aducă în cetate. Acoperirea inamică surprinsă și uluită, a suferit o pierdere însemnată în morți și răniți, în timp ce din partea noastră doar calul sublocotenentului conte Thurheim de la Max cavalerie ușoară a fost rănit de o lovitură de baionetă.

în urma acestei recunoașteri s-a aflat că la Bărăbanț inamicul are o jumătate de batalion de infanterie, 2 tunuri, 2 mortiere și în jur de 50 de cavaleriști, la Lumea Nouă o companie în vii și la

Turnul de Pulbere 4 companii și câțiva husari, în viile episcopești o companie, în defileul de la Pâclișa o companie și 30 de husari, sub Dealul Furcilor o companie, la Partoș și Oarda cel puțin 1 batalion de infanterie, 1 escadron de cavalerie și 6 tunuri, în *Varos* 4 companii. Din spusele dezertorilor, însă, rezultă că aceste efective ar fi mai mari, existând posibilitatea ca inamicul nu-și fi arătat toate trupele și ca, în expedițiile împotriva cetății, să mai fi lăsat trupe la Bărăbanț și Partoș.

In 20 din cauza scorbutului care a apărut printre bolnavii, în majoritate răniți, adăpostiți în cazemate, cei mai mulți sunt transferați din nou în spitalul părăsit pe durata bombardamentului, întrucât din punct de vedere medical apariția scorbutului se datorește în primul rând locuirii în cazemate.

Inamicul dă din nou foc mai multor câmpuri. Pg. 88

In 21 după masa la ora 5, în sunetele imnului național[124], drapelul înălțat în mod solemn de către garnizoană în octombrie a anului trecut, lângă statuia lui Carol al VI[lea] deasupra porții Caroline, drapel care, între timp a fost distrus de intemperii, este coborât și înlocuit, în salvele tunurilor, cu altul nou, cu inscripția "Victorie sau moarte".

Comandantul cetății, în fruntea corpului ofițeresc, toastează în onoarea M.S. împăratul Franz losef și a M.S. împăratul Rusiei. Capelanul garnizoanei Dionisius Thalson ține, în toate limbile folosite în rândul efectivelor, o cuvântare

înflăcărată către trupe, care, mișcate de acest moment, se salută frățește între ele cu "trăiască!"

Văzând că garnizoana nu arborează drapelul tricolor, ci pe cel imperial, inamicul a deschis un intens foc de arme mici asupra corpului ofițeresc, plin de voioșie, și a trupelor care stăteau înghesuite la statuie. Focului i s-a replicat însă cu aceeași intensitate, iar asupra caselor de pe glacisul cetății, care îi serveau inamicului drept acoperire, s-au aruncat obuze.

Pg. 8 9

In această seară inamicul a dat din nou foc unor câmpuri din apropierea cetății.

---

[124] în original "Volkshymne"

In 22 se vede un pichet de cavalerie la Ciugud, mai multe patrule de cavalerie instalate pe înălțimile de deasupra acestei localități, spre Tău și Drâmbar, și se consideră ca foarte probabilă respingerea insurgenților pe Târnave.

In 23 se constituie o comisie de acordare a medaliilor de vitejie alcătuită din 13 ofițeri de la toate corpurile și genurile de trupe, sub președinția comandantului comisiei de echipament, locotenent colonelul Hofmogel. în conformitate cu statutele, după o examinare atentă a documentelor, această comisie urmează să acorde medalia de vitejie pentru stimularea acelor soldați care pe durata asediului s-au remarcat în mod deosebit cu ocazia incursiunilor și a expedițiilor și au dobândit, sau vor dobândi, în mod legitim dreptul de a fi recompensați.

In 24 judecând după ocuparea Dealului Furcilor, trupele inamice par a fi obținut întăriri din împrejurimi. De la Sebeș au sosit la Oarda trei tunuri.

Pg. 90

De la *Varos* inamicul aprinde mai multe câmpuri în fața bastionului V și este văzut, în număr mare, în casele apropiate. Asupra lui se aruncă obuze și se trage cu tunurile de pe zidurile cetății.

In 25 inamicul s-a întărit în cursul nopții la Bărăbanț cu 3 tunuri. La Partoș sosesc 3 companii de infanterie și 40 de care venite de la Sebeș.

De la Teiuș, peste Drâmbar, sosesc la Partoș 5 tunuri și 40 de husari.

Azi dimineață, dinspre Ighiu, s-a auzit un foc intens și destul de îndelungat, de arme mici. Din cetate se vedea că au fost aruncate și proiectile și că mai multe companii de

insurgenți din Bărăbanț mărșăluiau în pas alert peste înălțimile de la Șard prin valea Ampoiței, spre Zlatna.

Era Landsturmul, care, sub locotenentul major Mânzat, atacase o divizie de insurgenți în localitatea Ampoița, o urmărise până la Ighiu, însă acolo, dând peste trupe inamice mult superioare ca număr, s-a retras spre Zlatna, fără pierderi însemnate.

Pg. 91

Subunitatea noastră de cavalerie, plecată în recunoaștere, a făcut un raid pe terenul de la Turnul de Pulbere și de la poalele viilor, fără ca inamicul de acolo să îndrăznească să coboare iar husarii care înaintaseră au fugit la viile episcopești; între timp o

138 subunitate de husari a înaintat în galop din defileul de la Pâclișa, de-a lungul viilor episcopești, împotriva cavaleriei noastre ușoare, dar când aceștia au luat poziție de atac s-au retras înapoi în defileu. Urmărindu-i, cavaleria noastră, comandată de locotenentul major Karl Apfler de la Max - cavalerie ușoară, care îndeplinea funcția de adjutant pe lângă Comandamentul cetății, a luat doi husari prizonieri, întrucât, însă, de pe Dealul Furcilor un însemnat lanț de trăgători inamici înainta spre flancul drept, a fost nevoit să pună capăt urmăririi, pentru a nu i se tăia retragerea, așa că pichetul nostru s-a retras, fără pierderi, înapoi în cetate.

Pg. 92

Constatând prezența unui mare număr de efective ale insurgenților, care și cai în curtea clădirilor gospodărești ale episcopiei, în interiorul barosului, asupra acestui obiectiv s-a aruncat cu obuze, clădirile amintite și câteva case învecinate fiind incendiate.

In 26 în această neobișnuit de întunecoasă noapte, în *Varos* s-a auzit mult scârțâit de care, spre ora 2 noaptea nu s-au mai văzut obișnuitele focuri de veghe la viile lui Mahmut, în schimb, spre Bărăbanț și Partoș, se vedea roșeață de foc.

Neașteptata retragere a insurgenților a fost confirmată de dezertorii care au sosit pe la această vreme la cetate și oamenii fugiți din prizonierat, care au mai adăugat că insurgenții de la Partoș și Drâmbar au trecut pe malul stâng al Mureșului iar podul de plute de la Partoș a ars la ora 3 noaptea.

Conform deciziei Consiliului militar al cetății, la revărsatul zorilor, întreaga zonă de pe malul drept al Mureșului[125] a fost recunoscută cu 5 companii de infanterie și pichetul de cavalerie, proviziile lăsate în urmă de inamic la Bărăbanț și *Varos* precum și 200 de vite rechiziționate, fânul, bucatele, lemnul de foc și de construcție etc. au fost cărate

în cetate, folosindu- se toate mijloacele de transport avute la dispoziție, bateriile construite pe Dealul Furcilor și la Lumea Nouă, precum și toate adăposturile pentru tabără au fost distruse. Scândurile și uneltele de săpat șanțuri găsite au fost cărate în cetate.

[125] în text urmează "Ubergangen, und die Maros Portoer..." (străbătută iar ... de la Partoș)

La sosirea trupelor noastre de la Partoș s-a văzut că inamicul a ocupat localitatea Oarda, aflată pe malul opus, cu un batalion de infanterie, un escadron de cavalerie și 6 tunuri și a împins posturi de cavalerie până la Ciugud.

Cu prilejul acestei recunoașteri subsemnatul a remarcat că inamicul a distrus în așa măsură Cărămidăria, îmcât în acest an fabricarea cărămizilor strict necesare pentru repararea fortificațiilor nu se va putea în nici un caz realiza. De asemenea, insurgenții au jefuit ferestrele, ușile și gardurile depozitului de pulbere pentru timp de pace și locuința angajatului depozitului și în general, au distrus groaznic aceste clădiri.

Pg. 94

Seara a sosit locotenentul major Mânzat cu Landsturmul, ca să ia muniție de la Alba Iulia.

In cursul zilei de astăzi au fost văzute 2 batalioane de insurgenți și cca. 30 de husari (probabil garnizoana de la Bărăbanț) mărșăluind peste Limba spre Oarda. După masa pe șesul de la Lancrăm[126], cu fața spre Sebeș, au fost văzute 8 batalioane de infanterie, cca. 500 de cavaleriști, 24 tunuri așezându-se în poziție de atac, în timp ce bagajele plecau spre Vințul de Jos.

Pentru a pune capăt dezordinilor apărute între românii din *Varos* după plecarea insurgenților, s-a trimis o companie ca garnizoană acolo.

Pg. 95

In 27 insurgenții care se concentrează stau în tabăra de la Lancrăm. Oarda este ocupată la fel ca ieri.

în scopul aprovizionării cetății, în toate localitățile din jur, se execută, cu toată sârguința, rechiziții, de către echipe trimse în acest scop.

In 28, după obținerea muniției, locotenentul major Mânzat pornește cu Landsturmul spre munți și ocupă cu acesta malul drept al Mureșului, de la Geoagiu până la Ilia.

Insurgenții concentrați în tabăra de la Lancrăm au pornit

azi după masa spre Sebeș în timp ce Oarda a rămas ocupată de inamic, la fel ca ieri.

In 29 se trimite o comisie la Partoș ca să ridice casa de bani a oficiului salinar precum și uneltele, bucățele și vitele de tăiat lăsate în urmă de insurgenți. Luând în considerare inamicul, acesteia, în

---

[126] vezi nota 12

140 afară de mai multe care, care să-i permită îndeplinirea misiunii, i se alătură o divizie Leiningen sub comanda căpitanului Krancz împreună cu două tunuri, 2 mortiere și pichetul de cavalerie. După o luptă de trăgători purtată pe ambele maluri ale Mureșului, care a durat 4 ore și la care, distrugând temeinic bateriile inamice, a luat parte și compania de transport aflată sub Dealul Furcilor și comandată de căpitanul Beyer de la Cari Ferdinand - Infanterie, misiunea a fost îndeplinită fără pierderi, 400 de ferdele de bucate, casa de bani, o capelă de campanie a unui regiment și 120 de cămăși fiind aduse în cetate, în pofida faptului că inamicul a tras asupra trupelor noastre cu 4 mortiere și tunuri.

încă înainte de retragerea noastră din Partoș inamicul a primit o întărire în oameni și 4 tunuri din Lancrăm.

Din scrisoarea, foarte măgulitoare, predată de locotenentul major Mânzat Comandamentului cetății în 26 seara, scrisoare adresată de dl. General-locotenent și comandant al Corpului de armate din Transilvania Consiliului militar al cetății și garnizoanei, garnizoana află primele știri directe și autentice despre cele petrecute la armatele din Ungaria și Italia.

Pg. 97

Știrile din această scrisoare, anexată sub litera F[127], aduse azi înainte de masa la cunoștința corpului ofițeresc și a efectivelor precum și scrisoarea Corpului de armate din Transilvania adresată efectivelor au produs o bucurie de riedescris, o adevărată sărbătoare pentru întreaga garnizoană.

Acesta era răspunsul la o scrisoare plecată de aici în 27 aprilie, dar mesagerul nu putuse răzbate mai curând printre trupele de încercuire pentru a ajunge în cetate.

In 30 sălciile plantate pe malul Canalului Sanitar, întins până la Partoș, care au oferit un mare avantaj inamicului atât cu prilejul înaintărilor dinspre Partoș, prin acoperirea trupelor și tunurilor, cât și al ocupării Varosului, și care, la începutul asediului, din cauza evenimentelor care au survenit, n-au mai putut fi înlăturate, au fost tăiate din ordinul Comandamentului cetății.

[127] adăugat pe margine, de altă mână : "Beilage 10" (Anexa 10)

Lucrătorii au fost perturbați de lovituri de tun trase din Oarda.

Seara, o patrulă alcătuită din 25 de oameni de la Max - cavalerie ușoară sub comanda locotenentului major Bartsch, căruia i se alătură și inginerul locotenent major Tschopp, este trimisă peste Drâmbar, Vingard, Spring, spre Ludoș, pentru a cerceta pozițiile și intențiile insurgenților plecați de la Alba Iulia.

în 31 Comandamentului cetății i se predă o scrisoare adusă de un mesager și anexată la sfârșit, sub litera G[129] din partea Domnului feldmareșal Hassford din armata imperială rusă, prin care se anunță că în curând trupele rusești vor sosi la AlbA Iulia și roagă să i se trimită informații despre situația cetății.

0 scrisoare a prefectului Bălășescu, anexată celei de mai sus, aduce la cunoștință că în 31 armatele imperiale rusești vor ajunge spre Miercurea și poate chiar va înainta peste Sebeș.

Domnului general i se mulțumește[129], în numele garnizoanei, pentru măgulitoarea recunoaștere a prestațiilor efectivelor și i se aduce la cunoștință că, datorită operațiunilor trupelor imperiale rusești, cetatea este deja eliberată de insurgenți și că numai Oarda mai este ocupată, că se face din nou aprovizionare, că efectivele, în ansamblu, sunt sănătoase și au un moral ridicat și că cetatea va întreprinde o expediție cu 6 companii și o baterie mobilă de 6 funți și 3 mortiere, cu scopul de a-i scoate pe insurgenți din Oarda, iar în cazul în care aceștia vor fi respinși la Sebeș de către trupele imperiale rusești, cetatea va amenința, pe Mureș în jos, flancurile și spatele inamicului; iar în cazul în care știrile privind înaintarea inamicului spre Teiuș se vor adeveri, se va crea o diversiune și în această direcție.

AUGUST 1849

In 1 pentru a îndeplini promisiunea făcută domnului feldmareșal von Hasford privind colaborarea la viitoarele sale operațiuni, dimineața la ora 6 un batalion de infanterie, pichetul de cavalerie, o baterie de 6 funți precum și 3 mortiere, sub comanda

[128] idem, 11
[129] idem, 12

 căpitanului Beyer de la A.S. Carl Ferdinand Infanterie sunt trimise la Cărămidăria pentru fortificații, unde și-au făcut tabără.

Subsemnatul a preluat serviciile de stat-major, întrucât inginerul locotenent major Tschopp fusese trimis cu o patrulă pe malul stâng al Mureșului.

Cu acest prilej, subsemnatul consideră de datoria sa să amintească faptul că în toate expedițiile, acest inginer locotenent major s-a comportat în mod remarcabil și cu cele mai bune rezultate, a dat totdeauna dovadă de vitejie personală și prudență în luptă, aptitudinile sale pentru Serviciul general de încartiruire fiind recomandate în mod deosebit.

Pg. 100

întrucât s-a auzit o canonadă la Miercurea Sibiului, coloana care avea tabăra la Cărămidărie a înaintat spre Partoș, jumătatea de baterie și mortierele fiind dispuse în flancul drept, spre cârciuma Karampa, o divizie Leiningen a ocupat Partoșul, împreună cu o companie de transport, care să acopere tunurile, în timp ce restul trupei a luat poziție, acoperită.

Era ora 10 dimineața când s-a dezlănțuit o luptă aprigă, cele 6 tunuri inamice au fost reduse la tăcere, inamicul a fost respins de pe mal, după ora 1 după masa fiind constrâns să se retragă spre Vințul de Jos și imediat o companie Bianchi sub căpitanul Asboth, o companie de grăniceri bănățeni, sub căpitanul Micolesko precum și căpitanul Beyer de la Carl Ferdinand . . .[130]

pg.101

Subsemnatul împreună cu locotenentul major Gyurich de la Leiningen am trecut pe o plută Mureșul la Oarda, inamicului fiindu-i luate 15 care de muniție și transport și câteva efecte și arme.

Inamicul a avut mulți morți și răniți, rămași pe câmpuri și la Oarda, din partea noastră pierderile au constat în 2 morți și un rănit. Un cal de la o baterie a fost omorât de o mitralie, un tun a trebuit scos din luptă, fiind stricat.

Locotenentul Lange de la Regimentul 5 artilerie, care comanda bateria, a condus bateria cu obișnuitul sânge rece, prudență și vitejie, pirotehnistul Nawratil și-a dovedit și acum, ca și în cazul bombardamentului,

---

[130] in orginal, fraza incompletă

 aptitudinile și vitejia personală, tot așa precum și pirotehnistul-șef și comandant al bateriei de mortiere, Johann Czischek, care, cu acest prilej, s-a dovedit demn de a fi distins și elogiat.

Căpitanul Krancz, locotenentul major Gyurich, locotenentul Walmisberg de la Leiningen, căpitanul Asboth și locotenentul Sonnenstein de la Bianchi precum și căpitanul Micolesko de la românii bănățeni merită să fie în mod deosebit remarcați, în legătură cu această luptă.

Pg. 102

în 2 în rândurile efectivului izbucnește holera.

La aflarea veștii că inamicul a ocupat din nou Oarda 6 companii de infanterie, o baterie de 6 funți și pichetul de cavalerie, sub comanda căpitanului Ohlschläger de la batalionul de vânători transilvăneni, înaintează din cetate spre Partoș.

Subsemnatul a îndeplinit și de această dată serviciul de stat major.

Printr-o acțiune în flancul drept al inamicului dinspre Pâclișa cu o jumătate de batalion de infanterie și o jumătate de baterie, forțele inamice din Oarda, constând din 2 batalioane, au fost divizate, întrucât cealaltă jumătate de baterie a înaintat de la Partoș în flancul drept, la cârciuma Karampa.

Pg.103

Ca urmare a acestei manevre, tunurile inamice, postate vizavi de cârciuma Karampa, au ajuns în foc ‘încrucișat și s-au retras împreună cu ambele batalioane și jumătatea de escadron de cavalerie pe drumul Sebeșului. Inamicului i s-a demolat un tun și a pierdut mulți oameni, printre care și artileriști și câțiva cai de ham.

Din partea noastră un tunar a fost ușor rănit de un glonț.

Spre seară, încă din timpul luptei, inamicul a primit întăriri în trupe și tunuri de la Lancrăm[131].

In 2 Comandamentul cetății aduce la cunoștința feldmareșalului din armata imperială rusă von Hasford cele două expediții precum și faptul că, în cazul atacului asupra Sebeșului, cetatea va colabora.

Proiectul în acest sens este elaborat în scris de către Consiliul militar al cetății.

---

[131] vezi nota 12

In 4 are loc un măciniș de probă la noua construita moară a

cetății, care a fost considerată corespunzătoare. Totuși, pentru ca în cazul unei avarii, să nu se ajungă într-o situație disperată, s-a ordonat punerea în funcțiune a tuturor morilor din împrejurimi, mai ales pentru că, chiar în cazul unor rații reduse de pâine, garnizoana mai are la dispoziție făină doar până la 18 august.

Pg. 104

De asemenea, administrația comitatului este solicitată să furnizeze lemnul de foc necesar și să rechiziționeze vite de tăiat în satele din jur.

In 5,6,7,8 și 9 se află că Bem ar fi ocupat din nou Sibiul.

Prefectul Axentie anunță din Geoagiu că oamenii din Landsturm sunt descurajați și nemulțumiți de lipsa hainelor și pentru că multe dintre promisiunile făcute lor n-au fost respectate și că de aceea ar fi mai bine să fie trimiși acasă.

Theodor Syelmeryan din Valper[132] este pedepsit cu 100 de lovituri de băț pentru spionaj și trădare față de națiunea sa și față de împărat, la fel evreul Vidger Leib cu 60 de lovituri.

Pg.105

Prefectul Axentie raportează despre acțiunile sale din munți și trebuie recunoscut că el și lancu au atras spre ei o parte a forțelor inamice de la cetate și că s-au apărat cu bărbăție dar în același timp, trebuie protestat hotărât împotriva zvonurilor care s-au răspândit, cum că lancu ar fi aprovizionat de mai multe ori cetatea și ar fi despresurat-o, întrucât actele dovedesc că lancu a primit muniție și provizii din partea cetății.

In 12 întrucât s-a primit veste că rușii au recucerit Sibiul, că domnul general de artilerie von Ltiders a înaintat spre Miercurea și că va ataca inamicul la Sebeș, în dimineața asta la ora 6, Comandamentul cetății a trimis la Cărămidăria pentru fortificații 6 companii de infanterie, și anume, 2 companii Leiningen, o companie Bianchi, o companie compusă de vânători, o companie compusă de transport și o companie de români bănățeni, o baterie obișnuită de 6 funți, 2 tunuri de 12 funți, restul pichetului de cavalerie și un detașament de pionieri alcătuit din cei fugiți din prizonierat,

[132] asa în text. Localitate neidentificată

145 pentru ca la momentul oportun, să respingă inamicul de la Oarda , să facă un pod peste Mureș la Partoș iar apoi, printr-un marș asupra Bărăbanțului și trecând peste Mureș, să amenințe flancul drept al inamicului și să-i împiedice retragerea.

Pg.106

Trupa de expediție a fost pusă sub comanda căpitanului Ohlschläger, căruia i s-a alăturat și maiorul pieții Knebel, pentru a reprezenta Comandamentul cetății pe lângă domnul general comandant al armatelor imperiale rusești.

■Subsemnatul a asigurat serviciul de stat major, locotenentul Olszewski de la comisia de echipament a fost folosit ca ofițer de ordonanță.

Cu toate că la ora 8 1/2 s-a auzit deja o canonadă la Sebeș, înaintarea planificată spre Partoș și Pâclișa a fost amânată până când, la o înălțime egală cu a Oardei, au fost văzute armatele imperiale rusești urmărindu-i pe insurgenți, pentru ca printr-un atac pretimpuriu să le taie insurgenților orice posibilitate de a se alipi la ariergarda corpului principal;

Pg.107

prin urmare, aripa stângă, constând dintr-o divizie de infanterie Leiningen, o companie Bianchi 2 tunuri de 12 funți și o jumătate de baterie de 6 funți a înaintat repede spre Partoș în timp ce aripa dreaptă, alcătuită dintr-o companie de vânători, o companie compusă de transport și o companie de români bănățeni, o jumătate de baterie de 6 funți s-a pus în marș spre Bărăbanț. Inamicul n-a mai așteptat atacul la Oarda ci s-a retras atât de repede, cu 4 companii și 4 tunuri, pe drumul spre Vințul de Jos, încât numai asupra ariergardei s-a mai putut trage. Lăsând în urmă la Partoș cele 2 tunuri de 12 funți, compania Bianchi și detașamentul de pionieri, care în răstimp de două ore a făcut pod din plutele avute la dispoziție, divizia de infanterie Leiningen cu o jumătate de de baterie a pornit cu toată graba spre Pâclișa, pentru a-i împiedica pe insurgenți să treacă pe malul drept al Mureșului.

Pg. 108

Având în avangardă compania de vânători comandată de căpitanul Graf, întreaga coloană a mărșăluit, cu tot efortul, până spre Cârna, dincolo de Vințul de Jos, de unde se putea deja vedea că trupele din Oarda sunt izolate; 2 companii cu 3 tunuri au fost luate în prinsoare de ruși, celelalte două companii, numărând

146 peste 296 de oameni cu 5 ofițeri, care, împreună cu un tun de 3 funți, se salvaseră pe malul drept al Mureșului, au fost nevoite să se predea, parțial, avangardei, cu tunul de 3 funți cu tot.

Descoperind pe malul drept al Mureșului un tun inamic înnămolit, tun pe care cu ajutorul vânătorilor, l-a scos și l-a înhămat din nou, locotenentul major Apfler de la Max - cavalerie ușoară a avut o participare remarcabilă la acest eveniment.

La fel, locotenentul major Gyurich de la infanteria Leiningen, cel care, mai târziu, a parcurs fără ordin, cu compania sa, Mureșul, a dobândit merite prin capturarea mai multor insurgenți împrăștiați prin tufișurile de pe malul stâng al Mureșului.

Întrucât la Bărăbanț și Vințul de Jos au apărut dezordini între locuitori, pentru asigurarea securității persoanelor și a proprietății, în aceste două localități a fost lăsată o companie Leiningen sup căpitanul Krancz, care a mai adus în cetate încă 15 prizonieri, un car de muniție, unul de bagaje și 34 de arme. După îndeplinirea misiunii ea a pornit în marș spre cetate, unde a ajuns la ora 12 noaptea.

In timpul unei aprige urmăriri continuate până la Orăștie, insurgenții aruncați din Sebeș de către ruși au pierdut 10 tunuri, 2000 de prizonieri, peste 1500 de morți și răniți. Restul, împreună cu 42 de tunuri și 8000 de infanteriști și 1500 de cavaleriști s-au predat la Deva amintitului domn general de cavalerie Ltiders, comandantul corpului de armată, iar după aceea, alți 2000 de oameni cu 30 de tunuri s-au predat la Dobra.

Acești prizonieri și tunurile au fost aduși la Alba Iulia, unde va trebui să-și aștepte viitoarea destinație, pe care, printr-un ordin al Comandamentului general au și primit-o.

pg.110

Dacă se sintetizează experiența dobândită în cursul încercuirii cetății, rezultă că, din cauza lipsei unor adăposturi și depozite rezistente la bombe, de cea mai mare urgență este cazematarea curtinelor; că reduta din capătul ravelinului nr. VIII de la poarta carolină superioară trebuie să primească escarpe zidite, ravelinul propriu-zis de acolo - o poternă de acces în anvelopă, escarpele înălțate la maximum - o esplanadă care să le acopere cum se cuvine, pe toată lungimea lor iar casele de pe glacis, de-a lungul canalului sanitar, să fie demolate; că contragarda ravelinului XIII este

147 mult prea înaltă, pentru a se putea realiza un foc eficient spre fortificațiile exterioare; că la ravelinele IX și X trebuie să se închidă doliile, drumul de gardă din dreapta bastionului are urgent nevoie de un zid de protecție împotriva loviturilor directe; porțile au nevoie de poduri mobile corespunzătoare și în ultimul rând, tenalioanele să tie dotate cu cazemate defensive.

Pg.111

Poziția cetății mai reclamă apoi o fortificație independentă dincoace de Lumea Nouă, niște fortificații asemănătoare la marginea Dealului Furcilor în apropiere de Fântâniță împăratului și de Cărămidăria pentru fortificații,

pentru a evita un bombardament al cetății; o altă cerință urgentă ca podul de la Partoș să nu fie reconstruit pe vechiul loc, ci lângă o cârciumă izolată (numită Carampa) aflată în dreapta față de Partoș, drumul Sebeșului începând de la răscrucea de unde drumul o ia spre Vințul de Jos să fie orientat spre pod, iar de acolo spre Fântânița împăratului și pe sub Dealul Furcilor în *Varos,* fapt care ar evita podurile peste Valea Morii și canalul sanitar; un dublu cap de pod la Mureș ar asigura cetății o eficiență strategică, pe care ar putea-o valorifica pe valea Mureșului și în comunicația cu Sibiul.

Ar fi de asemenea, avantajos dacă clădirile bisericești arse, mănăstirea franciscană, împreună cu biserica și rezidența episcopală ar fi cumpărate de la autoritățile religioase și ar fi transformate în cazărmi, dar mai ales, remiza pentru mijloace de transport din Turda ar fi transferată în cetate, iar poșta ar trebui mutată de aici în *Varos.*

Alba Iulia, la 8 septembrie 1849

J. v. Domaszewski Inginer căpitan

UT,

ANEXA NR. 1

Copie
Kossuth Lajos, la 8 octombrie 1848, nr. 893 /3

După ce, din mila lui Dumnezeu și victorioasa .. .[133] vitezelor noastre trupe, cauza sfântă a patriei noastre este în așa măsură asigurată,_____încât întreaga putere militară a rebelului Jellachich din Alba Regală a fost lovită cu putere în cap și a fugit spre Viena, iar banda de hoți a generalului Roth, alcătuită din 10.000 de oameni, a fost capturată, împreună cu toți conducătorii de oști și ofițerii

ei, în scurt timp întreaga forță a vrăjmașilor noștri va fi nimicită cu desăvârșire, iar hoardele scăpate în mod rușinos cu fuga, vor fi alungate cu totul din țară, în numele regelui și al națiunii, conform dispozițiilor Dietei, prin prezenta se ordonă în modul cel mai sever și sub pedeapsa cea mai aspră, tuturor comandanților de cetăți angajați în Ungaria, Transilvania, Slavonia și Croația și tuturor militarilor aflați în cetăți ca,

1. în timp de 7 zile de la publicarea prezentei ordonanțe în Buletinul oficial, să fie arborat peste tot drapelul tricolor ungar și de asemenea,

2. față de Ungaria și țările aliate cu ea să se jure credință și să se dea de bună voie ascultare ordinelor Comitetului de apărare a țării, iar tuturor comandanților de cetăți li se ordonă ca, în același răstimp, să remită Comitetului de apărare a țării o declarație scrisă în acest sens, în caz contrar oricine va neglija îndeplinirea ambelor acestor îndatoriri va fi considerat trădător de țară, va fi declarat în afara legii și oricine va fi liber să-1 prindă sau să-1 împuște.

Concomitent se aduce în mod irevocabil la cunoștință, că în cazul în care cineva se va eschiva de la îndeplinirea poruncitelor îndatoriri, de îndată ce vitejia armatelor noastre va asigura triumful cauzei patri'otice, prin alungarea din țară a bandei de hoți a trădătorilor, toți cei neascultători aflați în .cetăți vor fi pedepsiți fără milă, ca trădători de țară.

Care ordonanță va fi comunicată tuturor comandanților de' cetăți, pentru a fi respectată și publicată'în cetăți.

[133] Asa în text. Deasupra corectat de altă mână : "die Siege” = victoriile

Comisia de apărare a țării
Kossuth Lajos
La 8 octombrie 1848, Nr. 922/p

Prin prezenta, Domnului Comandant al cetății i se ordonă ca, sub amenințarea de a fi tras în modul cel mai sever la răspundere și de a fi acuzat de trădare de patrie, imediat după primirea acestei ordonanțe, să timită fără întârziere, pentru Garda național@ din Cluj, 4 tunuri de 6 sau de 3 funți, dintre cele aflate în cetate, pe deplin utilate și cu materialele de campanie necesare, împreună cu muniția de tragere aferentă, precum și cu caii de ham și să le predea delegatului împuternicit pentru acel oraș.

în cazul în care caii de ham ar trebui cumpărați, prin prezenta Dl. Comandant al cetății este împuternicit în acest sens, iar orașul regal Cluj este obligat să acopere aceste cheltuieli. Despre cele realizate se va raporta urgent.

Comandamentul cetății, Nr. 2164 &2165
înaltului Prezidiu al Comandamentului general i se transmit, spre înaltă decizie, prezentele două acte, cu adaosul că întregul corp ofițeresc și funcționarii militari au considerat în unanimitate că, întrucât primul decret nu este nici semnat de Majestatea Sa, nici contrasemnat de vreunul dintre miniștri, nu poate fi considerat legal și sunt gata ca, până la alte ordine legale, să apere cetatea împotriva oricărui atac, indiferent din ce partea ar veni.

ANEXA Nr. 2

Copie
De la Comandamentul general al armatei superioare a Transilvaniei

Către
Comandamentul c.c. al cetății
ALBA IULIA

Aducând Comandamentului cetății la cunoștiință faptul că armata mea a cucerit Sibiul și Turnul Roșu iar armatele austriece și rusești, cu generalii Puchner, Grăser, Pfersmann și lovic, au fost alungate dincolo de granița Transilvaniei, în Valachia, prin prezenta somez Comandamentul cetății să predea cetatea dlui. locotenent colonel baron Kemeny, care are misiunea de a asedia cetatea.
La predarea cetății, acelor domni ofițeri care doresc să primească servicii ungurești, li se asigură transferul, în gradul pe care îl au în prezent, iar celorlalți, plecarea liberă, împreună cu bagajele lor.
în cazul în care Comandamentul cetății ar refuza să respecte această somație, cetatea va fi asediată de o întreagă armată, iar la cucerirea ei, garnizoana se va afla la bunul plac al cuceritorilor.

Turnu Roșu, la 16 martie 1849

f wv W7. 33.

ANEXA NR. 3
Copie
Comandantul de trupe Kemeny

Către
Cetatea Alba Iulia și Comandamentul militar

Cartierul general Teiuș , la 25 martie 1849

După ce dl. general Bem a cucerit cu bravele sale trupe nu numai Sibiul, ci și Brașovul, după ce acum Transilvania se află în mâini legale, după ce românii[134] și sașii nu mai pot avea o comportare revoltătoare, după ce feldmareșalul baron Puchner cu trupele sale a fugit din țară, fiind constrâns să se refugieze pe teritoriu străin și, în mod absolut firesc, acolo a trebuit să depună armele, Comandamentul și Consiliul militar al cetății vor trebui să admită că Alba Iulia singură, în mijlocul țării, nu se mai poate menține; sânge nevinovat a curs deja destul, iar pentru ca în țară acest lucru să înceteze odată, somez Comandamentul cetății să se predea.

Condițiile sunt următoarele:

Acei ofițeri care doresc să treacă în serviciul ungar își păstrează gradul și solda, acei subofițeri și soldați de rând care vor să treacă, de asemenea, și vor fi repartizați în trupele ungare.

Acei ofițeri care nu vor să treacă sunt liberi să plece cu arme și bagaje și solda pe o jumătate de lună; trupele care nu vor să treacă depun armele și primesc pentru drum solda pe o

jumătate de lună. în caz contrar, dacă aș fi atacat cu dușmănie, sau aș fi nevoit să asediez cetatea, sau dacă aceasta ar ajunge, indiferent prin ce mijloace, în mâinile mele, soarta trupelor și a cetății va depinde numai de mila învingătorului.

în numele comandantului de armate Bem

Kemeny m.p. comandantul trupelor jjîf PJ'IV' icA.

---

[154] în original "die Walachen"

ANEXA NR. 4

De la colonelul Kemeny, comandantul trupelor

Către
Domnul Comandant al cetății și toți Domnii ofițeri
din ALBA IULIA

După cum stau operațiunile militare în Transilvania, consider că, în căzui în care domnii ofițeri ar fi fost bine informați, ar fi fost imposibil să nu accepte prima mea somație; înțeleg foarte bine ce însemnează onoarea militară, limite însă trebuie să existe peste tot, între fermitatea militară și răzbunare trebuie să existe limite, omul trebuie să rămână întotdeauna om, chiar dacă este soldat; aceasta este credința mea, însă nu vreau să o impun nimănui. Domnii mei! Pentru a Vă convinge despre cum stau lucrurile în Transilvania, trimit trei numere din "Siebenbiirger Bote"[135] pe lângă trei proclamații ungurești; dacă nu le dați crezare, Domnii mei, și pentru a vă convinge singuri de situație, sunteți liberi să trimiteți trei domni ofițeri la Sibiu, iar de acolo, la Brașov, și alții trei la Cluj, sub protecția mea, pentru ca să se convingă personal că atât ziarele cât și proclamațiile sunt adevăruri adevărate.

Deci, domnii mei, puteți cere mai mult de la mine, pentru a nu vă lăsa trași pe sfoară? Eu vreau să vă salvez, și <să evit > vărsarea de sânge și din partea noastră. Eu sunt de fapt soldat, dar nu mă dezmint a fi și om. Domnii mei, sunteți absolut încercuiți, dacă nu astăzi, atunci mâine veți fi în mâinile mele, cu cât va curge mai mult sânge, cu atât mai tragică va fi situația Dvs. Acceptați , deci, noua mea propunere prietenească, iar condițiile pe care vi le-am oferit mai de mult le mențin și acum.

Sper că, dacă veți judeca bine situația, veți găsi că aveți de a face cu un om care vede foarte bine ce mulți oameni nevinovați sunt implicați în această chestiune.

Bărăbanț, la 30 mai[136] 1849 .
Kemeny m.p. *l'MV'.* **S 5.**
colonel și comandantul trupelor

[135] ziar care apărea la Sibiu. în original scris initial "Boden", corectat de altă mână.
[136] De altă mână : recte martie

ANEXA NR. 5

Copie

Alba Iulia, la 30 aprilie 1849[137]

Domnului colonel Stein,
la
OARDA

In ultima sa somație, predată cetății prin parlamentarul trimis, generalul Bem s-a exprimat în sensul că el este pe deplin conștient că atâta timp cât o cetate nu și-a epuizat mijloacele de rezistență nu poate intra în tratative cu inamicul atacator decât cu prețul onoarei sale militare.

Ceea ce s-a întreprins până acum împotriva cetății nu a paralizat deloc capacitatea sa de rezistență, efectivele sunt decise să lupte până la ultimul om pentru menținerea cetății și să respecte jurământul făcut Casei imperiale de Austria.

Vă puteți, deci, lua măsurile în vederea atacului, cetatea va ști să vă întâmpine.

Comandamentul cetății a procedat întotdeauna după cum i-au dictat onoarea și datoria, pustiiri revoltătoare și fără rost au fost văzute de pe zidurile cetății în localitățile incendiate din tot jurul; ele vor cădea asupra făptașilor.

Acum, în decursul asediului, cetatea nu va face uz decât de acele mijloace de rezistență pe care 'le are la îndemână, mijloace sancționate prin dreptul popoarelor și prin folosirea lor seculară, și ca atare, nu există nici un motiv pentru tratative speciale în acest sens.

August m.p.
colonel, comandantul cetății

[137] adăugat ulterior, de altă mână

ANEXA NR. 7'"
Copie
Comandamentul corpului de asediu
Către
Comandamentul c. c. al cetății
la
ALBA IUL IA
Partoș, la 14 iunie 1849
Am onoarea de a de a transmite, în anexă, o petiție și două scrisori particulare . în același timp rog să mi se comunice dacă oferta făcută verbal locotenentului major Tschopp privitoare la oraș a fost luată în considerare.
în final comunic predarea Aradului către guvernul meu.

Stein m.p.
colonel ungar

Isi dLisWI. LM K *1^7.* ? 5.

ANEXA NR. 8
Copie
Consiliul militar al cetății Alba Iulia

Către
Comandamentul suprem al corpului de asediu ungar
la
PARTOȘ

Alba Iulia, la 16 iunie 1849

La oferta verbală a domnului colonel Stein, transmisă Comandamentului cetății prin domnul inginer locotenent major Tschopp, ca *Va rosul.* să fie ocupat de trupe ungurești, iar între acestea și cetate să se tragă o linie de demarcație, de-a lungul căreia să nu fie permis din nici o parte un atac, <considerăm că> cetatea nu ar avea nimic de pierdut prin aceste măsuri, întrucât Varosul, și așa înfometat, nu-i poate oferi cetății un sprijin insemnat în alimente; de altfel eventualele provizii care s-ar mai fi găsit ar fi putut fi cărate în cetate încă dinainte de începerea asediului. în cazul acceptării acestor condiții, <suntem asigurați că> domnul colonel Stein garantează prin

---

[138] Anexa nr. 6 lipsă

 cuvântul său pentru viața și proprietatea fiecărui locuitor, iar acestora le va fi permis să părăsească Varosul și să se aprovizioneze cu alimente.
Unul sau doi comisari numiți de Comandamentul cetății în

Varos ar urma să vegheze asupra respectării stricte a condițiilor; <la afirmația că,> în cazul neacceptării, va sosi momentul când comandamentul corpului de asediu se va vedea constrâns să supună *Varosul* cu forța armelor și că, în acea clipă, trupele nefiind întru totul disciplinate, nu va mai putea garanta pentru nimic și va trebui să se teamă că secuii nu vor. mai face nici o deosebire de naționalitate, vârstă și chiar de sex, Comandamentul cetății se vede obligat să răspundă că, în conformitate cu legile și prescripțiile regulamentare, linia de demarcație a oricărei cetăți, de la vârfurile drumului acoperit până la o distanță de 600 de stânjeni, este în general, cea stabilită de bătaia tunurilor și de la această realitate militară nu se pot face concesii.

, Amintita neutralitate a barosului ar putea fi înțeleasă doar în așa fel, ca nici una dintre cele două părți beligerante să nu intre în el și nu ca el să fie ocupat de una dintre părți, ceeace, ar reprezenta în fapt, o cedare și o recunoaștere a unui guvern străin, motiv pentru care amintitele oferte nu pot fi în nici un caz acceptate.

în privința așa-numitei Mori a Cavalerilor, din apropierea Praterului din Bărăbanț, în așteptarea unui răspuns favorabil la oferta făcută la data de 1 luna trecută, acea moară a fost până în prezent cruțată. în cazul în care acea ofertă nu ar fi acceptată, <cetatea> se va vedea nevoită să tragă asupra postului de acolo, care uneori se încumetă să intre chiar și în *Varos.*

August m.p.
colonel comandant al cetății

y 011/. • 33,

ANEXA NR. 9
Copie
De la Comandantul suprem al Transilvaniei

ORDIN DE ZI

Cartierul general, Teaca la 29 iunie 1849

Cu sincer regret mi s-a adus la cunoștință că, în luptă, la primul bubuit de tun, unii honvezi (apărători ai patriei) și chiar unii ofițeri au luat-o la fugă și că se îndepărtează prin țară în toate direcțiile înspăimântându-i pe locuitorii credincioși cu tot felul de vești înfiorătoare. Pe timp de război pe măsura acestor indivizi este pedeapsa cu moartea.

De aceea ordon tuturor comandanților de district să-i prindă pe acești dezertori (fugari), să-i țină cu apă și cu pâine, să le caute batalioanele și să-i trimită acolo legați, ca să fie condamnați după legile războiului, iar sentința să-mi fie înaintată mie pentru confirmare.

întrucât acest fel de dezertori îndrăznesc să tragă asupra unor case acoperite cu paie, ca să le aprindă și să incendieze mai multe sate, îndepărtând locuitorii de cauza bună a ungurilor și făcându-i să încline spre ruși, fac de datoria fiecărui ofițer de infanterie și de cavalerie să-i găurească de îndată cu sabia pe acești infractori, .iar cavaleria va trebui să-i împuște cu pistolul.

Acei ofițeri care nu vor da ascultare acestui ordin vor fi traduși în fața tribunalului militar și vor fi degradați.

Acest ordin va fi adus la cunoștința tuturor ofițerilor și a întregului efectiv în trei zile consecutive.

Bem m.p.
Confirm că această copie este identică cu originalul,
Kotso m.p.maior
Magyari m.p. căpitan

.TvA. 33

ANEXA NR. 10
Copie

Comandamentul Corpului de armate c.c. din Transilvania

Către
Consiliul militar al cetății
ALBA IULIA

Scrisoarea adresată domnului locotenent major Eisler, comandantul Regimentului 1 românesc la 27 luna trecută ne-a fost predată astăzi de către cei doi bravi oameni trimiși de acolo; întrucât amintitul locotenent major a fost între timp numit la comanda subunităților acestui corp aflate la Oravița și Weisskirchen[139] <scrisoarea> a fost deschisă de noi.

De nedescris a fost bucuria la primirea veștilor bune de la o atât de destoinică garnizoană cum este cea a cetății Alba Iulia iar convingerile înalt onorante și demne de laudă exprimate în acea scrisoare au umplut inimile tuturor camarazilor de război c.c. de recunoștință sinceră și mândrie.

Convingeri asemănătoare au însuflețit atât trupele acestui corp, cât și pe cele ale armatei c.c. , care astfel vor fi capabile să asigure până la urmă o rezolvare fericită cauzei drepte pe care noi toți o apărăm.

între timp, unele lucruri au decurs, temporar, în alt sens decât cel la care, poate, ne-am fi așteptat.

Timișoara și Aradul sunt cucerite, prima cetate deja de mai multe zile, și anume, de șeful insurgenților, Bem, cu trupele aduse din Transilvania, și de Vecsey, cu trupele care s-au aflat dincolo de Mureș.

în locul feldmareșalului prinț Windischgrätz chemat la Curte, comanda trupelor din Ungaria și Transilvania a fost preluată de generalul de artilerie baron Welden, care a stabilit imediat un alt plan de operațiuni și care, pentru a întări armata principală concentrată, a dispus evacuarea, în cea mai desăvârșită ordine, a

[139] Așa în text. Azi Bela Crkva, în Iugoslavia

 trupelor imperiale din Pesta, întrucât acest oraș este dominat de Buda.

Banul baron Jellachich a înaintat cu toate forțele sale (sub numele de Armata de sud) pe malul drept al Dunării, spre sud pentru a opera de aici.

Porțile de Fier au fost luate, cu o forță însemnată, de Bem iar Caransebeșul a fost părăsit de bună voie de noi, pentru a ocupa poziție în locuri sigure, în cheile muntoase din spate.

Generalul maior Theodorovich, cu corpul sârbo- austriac, se află de la Tisa până spre Vârșeț.

Asupra situației armatei transilvănene aducătorii vor informa verbal. Un corp de trupe rusesc de 3000 de oameni a pătruns deja în Transilvania, sau va ajunge până la primirea acestei scrisori. în Italia războiul cu Piemontul s-a terminat în cinci zile, prin două bătălii ucigătoare la Mortara și Novara iar tratativele de pace se apropiau, în 17 al lunii

trecute, de finalizare. Toscana s-a întors din nou la ordinea legală iar în zona Romei această ordine va fi curând restabilită prin intervenția Neapolului, Spaniei și Franței precum și a Austriei, iar predarea Veneției este așteptată.

Cartierul general, Mehadia la 8 mai 1849

Malkowsky m.p.
Găsit cosit confor4U August m.p.

colonel
comandantul cetății

Ibidem,

ANEXA NR. 11
Copie

Către
Domnul comandant al cetății, von August
la
ALBA IULIA

Vă aduc la cunoștință, Domnule comandant al cetății, că trupele imperiale rusești au ajuns deja de 10 zile la Sibiu; am fi pornit imediat de aici spre Alba Iulia pentru a-i acorda ajutorul de care ar fi avut nevoie, dacă ar fi avut urgentă nevoie de el. întrucât însă am fost asigurați de eroismul soldaților c.c. aflați în garnizoană, care deși puțini la număr sunt însă foarte viteji și se mai pot apăra un scurt răstimp singuri, vom da pentru moment operațiunilor noastre militare

altă direcție, dar sperăm că în scurt timp ne vom vedea și ne vom saluta cu bucurie.

Doresc de la Dvs., Domnule Comandament al cetății și de la vitejii Dvs. soldați o scrisoare cu o scurtă descriere a situație de acolo, rămânând al Dvs. și al vitezelor trupe c.c. din garnizoana Alba Iulia prieten,

Sibiu, la 18/30 iulie 1849

von Hasford m.p.
general locotenent imperial rus

vnv-M- [52]>

ANEXA NR. 12

Comandamentul C.C. al cetății din Alba Iulia Nr. 1299

Către
Excelența Sa, preaonoratul Domn general
locotenent von Hasford
La Miercurea Sibiului sau Sebeș

Având onoarea să răspundă la onorata scrisoare a Excelenței Voastre, datate Sibiu 18/30 luna curentă, Comandamentul cetății prezintă înălțimii Voastre, în numele întregii garnizoane a acestei cetăți, cele mai calde mulțumiri pentru binevoitoarea recunoaștere a îndeplinirii, după puteri, a datoriei față de împărat și monarhie.

Prin operațiunile de până acum-ale trupelor aliate rusești, după retragerea din data de 26 l.c. a corpului de asediu al insurgenților la Sebeș, cetatea Alba Iulia a fost pusă în situația de a nu se mai considera încercuită, folosind

prilejul pentru a-și face din nou aprovizionarea, pe mai mult timp.

De pe urma aprigului bombardament al conducătorilor insurgenților,Bem și Stein, care a avut loc, capacitatea de apărare a cetății a avut de suferit numai în sensul că au fost distruse sau incendiate clădiri în care erau spații de cazare sau depozite; perseverența și curajul efectivului nu au fost însă zdruncinate, ci, din contra, a crescut mult.

în condițiile prezentate, garnizoana poate întreprinde o expediție spre Partoș, cu 6 companii de infanterie, o baterie obișnuită de 6 funți și 3 mortiere, după ce inamicul va fi obligat să se retragă din Oarda, localitate aflată dincolo de /râu/, și apoi pe malul drept al Mureșului, să amenințe flancul inamicului și să-1 hărțuiască din spate.

în final, Comandamentul cetății are onoarea de a da Excelenței Voastre asigurarea respectuoasă că el împreună cu întreaga garnizoană așteaptă cu nerăbdare momentul de bucurie în care va putea saluta frățește pe aliatul, pe cât de viteaz, pe atât de loial al împăiatului și domnului nostru.

al Excelenței Voastre respectuos și întrutotul ascultător,

August m.p. colonel

Cetatea Alba Iulia , la 19/31 iunie[140] 1849

Conform unor informații abia primite, se pare că insurgenții își au avanposturile la Mirăslău și că înaintează cu 4000 de oameni spre Teiuș. înacest caz garnizoana va organiza o diversiune spre Teiuș sau Sântimbru.

/CtiUw i/-
•LX-----+)

[140] corectat de altă mână, în "iulie"

ANEXA NR. 13[141]
Extras din original

Preaputernice Domnule regent,

înainte de toate mă gândesc la transporturile noastre militare, am văzut o subunitate a acestora, care aduce sulf și salitră de la Oradea la Sibiu. Harnașamentul este sub orice critică; el distruge caii, frânghiile sunt făcute din câlți. Căpitanul de cavalerie Papp, care a echipat această subunitate la Oradea, nu se pricepe la nimic și merită să fie alungat. Vă cer ajutor cu atât mai grabnic, cu cât starea transporturilor militare are o influență cu atât mai mare, cu cât armata se află mai departe de locurile de depozitare și îl recomand pe locotenentul major Symony în locul căpitanului Papp. Emit în numele domnului regent ordinul de a mi se trimite neîntârziat mortierele, toate bombele și artileriștii care știu să umble cu mortierele. în 8 zile trebuie să fie aici. De la Oradea rog să-mi fie trimis căpitanul Friwitz, el este un bun mortierist; mai mult nu cer de la el. Apoi vă rog să-mi dați împuternicire pentru bombardament și un domn delegat guvernamental pentru sancționarea capitulării. îmi asum răspunderea pentru succes, fără pierderi din partea noastră.

Partoș, la 1 mai 1849

Stein m.p.
colonel
Găsit conform cu extrasul din original
Debreczin, la 7 mai 1849
Karl Koult m.p.
concepist la Ministerul de război

'J&cLWH , w. a

[141] Cele două documente care urmează nu fac parte dintre anexele propriu-zise. Ele se află alături de ele; fiind de interes, le numerotăm în continuare

ANEXA NR. 14

ORDINUL COMANDAMENTULUI CETĂȚII ALBA IULIA

din 29 mai 1850

Majestatea Sa., împăratul Rusiei, a conferit cu mărinimie, pentru viteaza și curajoasa perseverență în eroica apărare a Alba luliei în cursul atacului rebelilor maghiari și secui din principatul Transilvaniei, apărare care a constituit o strălucită afirmare la Alba Iulia , care s-a apărat singură timp de cinci luni, din martie până în august, în fața lui Bem, a credinței față de Casa domnitoare a Austriei, fostului comandant al artileriei, domnul maior losef Rhehak [142]ordinul Anna clasa a 2ª iar directorului geniului, domnul căpitan Domaszewski ordinul Vladimir clasa a 4*

Majestatea Sa, împăratul și regele nostru preamilostiv a permis, prin decretul din 6 mai 1850, celor amintiți să accepte și să poarte aceste ordine.

Aceste decorații, dobândite pentru meritele din timpul eroicei apărări a Alba luliei, sunt transmise Comandantului cetății, care le va aduce la cunoștința întregii garnizoane spre deosebită onoare și mândrie.

August m.p. general maior Bidem, mV. nr 33.

Extras din lista de lucrări efectuate in scopul apărării cetății, in anii 1848-1849

Din cauza situației dificile a garnizoanei (inițial un batalion de infanterie) apărarea s-a rezumat la centura principală și s-au făcut următoarele:

S-au reparat porțile și podurile mobile.

Ravelinul final de la poarta carolină superioară a fost palisadat.

Șanțul principal a fost închis cu palisade, din cauza cazematelor.

Gurile de canal au fost asigurate cu gratii de fier.

[142] așa în text

Pulberea din turnul pentru timp de pace a fost transferată

î-n depozitul pentru timp de război iar materialul de artilerie - din cazematele fortificațiilor exterioare, în depozitele din cetate

Tunurile au fost amplasate pe ziduri

A fost elaborată dispoziția de apărare a cetății

Cetatea a fost aprovizionată pe 15 zile. Mai târziu

Cetatea a fost aprozizionată pe 2 luni.

Tineretul ■ școlar și clericii au fost îndepărtați din cetate iar în clădirile bisericești au fost amenajate cazărmi și spitale

Locuitorii de pe glacis și din cetate au fost dezarmați

Bolnavii din cazemate au fost transferați în clădirea Seminarului

La înaintarea inamicului spre cetate, s-au mai realizat următoarele:

Zidurile moderne dintre contragărzi și raveline sunt asigurate împotriva escaladării, cu palisade

Poterna nr. 9, rezistentă la bombe, a fost amenajată ca depozit de pulbere iar poterna nr. 8, ca atelier de artilerie.

Ambrazurile cazematelor au fost zidite în afară pe o grosime de 3 picioare

Podină podului de la Partoș a fost demontată.

Au fost instalate corturi pentru bivuacare pe platoul de alarmare, ocupate în fiecare noapte de divizia de intervenție.

Podul de la Partoș a fost ars.

Un șopron pentru afete din curtinele I și II a fost demolat din cauză că prezenta pericol de incendiu, iar un grajd din șanțul de pe drumul de gardă din dreapta bastionului III, din cauză că inducea în eroare apărarea.

Acolo unde lipseau, au fost amenajate depozite de pulbere în bastioane.

în fiecare bastion au fost stabilite permanent 3 străji și echipa de servanți pentru un tun; pentru aceste posturi de pază, în fiecare bastion au fost instalate câte două corturi.

Poarta carolină superioară a fost astupată cu bălegar în grosime de 2 stânjeni.

Podul de la poarta carolină inferioară a fost ridicat, accesul fiind permis doar ziua, pentru pietoni

La poarta nouă, porțile au fost încuiate iar podul ridicat.

S-a format compania de trăgători de elită și in bastioane au fost repartizate grenade de mână.

Cele 10 companii ale garnizoanei au fost repartizate, pentru apărare, câte una la fiecare bastion și s-au făcut exerciții pentru toate genurile de atac. Ravelinele XI, XIII

au fost ocupate de câte o companie și un tun de câmp. O companie rămâne ca rezervă, în interior.

Șopronul pentru material de fortificații este demolat din cauza pericolului de incendiu

Scările din *orilloane* în fronturile III, IV precum și cele din flancul drept al bastionului V au fost deschise și prevăzute cu uși rezistente, pentru apărătorii din ravelinele XI și XIII

166

Extras

din devizul de cheltuieli pentru lucrările de apărare din anii 1848-1849

Lucrări de pământ Bonetări..... l8^{oUJ}

Banchete în centura principală: l lo8°-curtină, ravelin IX-94°, contragarda XV-79°, ravelin XI-47°, ravelin XII1-52^{0}, în total 1400°

cu.....204°

16 traverse de pământ.....392°
1 traversă cu croșete în bastionul nr.ll.....105°
8 traverse palisadate.....90°
pentru 236 palisadări-tambur.....40°
" 16 " simple.....3°
" un dig la șanțul principal, drumul de gardă din dreapta, al bastionului nr.Vll.....36°
" 23 magazii de pulbere în traverse și ziduri.....48°
" astuparea porții Caroline superioare.....70°
" " "în ravelinul XI.....3°
Altele, haznale, galerii, etc.....52°

TOTAL.....1098°

în acest scop au fost necesare 5614 zile de lucru, la fiecare .° circa 5 zile

Lucrări de zidărie

prevăzute 525 zile pentru zidari 866 pentru salahori[144] Considerate necesare:

"Lucrări de dulgherie

6842° lemn diferit, demolat
1067° căptușite cu scânduri, demolate
2500° acoperișuri de șindrilă demolate
689 zile pentru dulgh.2087 zile pentru salah.

Pentru

236° palisadări-tambur pentru curtine:
6 buc. de 15’[14]’ lungime și 9”[14<] grosime

[143] în original aici si după toate celelalte cifre din această secțiune,urmează simbolul neidentificat al unei măsuri de capacitate : °
[144] lectură probabilă
[145] simbol folosit probabil, pentru "picior"
[146] idem, pentru "toi"

2” de 9’ " și 7” "
4" de 12’ " și 7” " total 2834 p.[147]
93 palisadări simple, a câte
8 buc. de 10’și 9” total 779 p.
91 palisadări de traverse a câte
5 buc. de 12’ / 9” total 725 p.
1401 lemn nou, diferit, tăiat în patru, legat
54 lemn nou de stejar " ”
1067 lemn vechi, moale "
pentru alte lucrări, uși, căptușiri, țevi de
fântână etc.

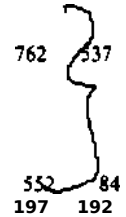

TOTAL pentru lucru 2200 zile

dulgheri 2900 zile

Utilizarea faptică a foiței de muncă și a costurilor aferente

497 zidari, dintre care 1/5 militari, cu 282fl.
1467 dulgheri " ” 1/2 ” 540 fi.
2426 salahori civili a câte 34 cr.[14’] m.o[14’]. 746 fi.
Pentru supraveghere 222 fl.
Total: 1790 fl.

Materiale de zidărie 40.000 cărămizi, 600’cubi de var, 1200’cubi de nisip etc. 500 fl.
Materiale de dulgherie repartizate și utilizate după cerințe
10533 lemn nou, diferit, tăiat în 4, folosit 2848 plătit 1736 fl
716 rechiz.
2226 lemn vechi
1067 "vechi
562 stâlpi
334 scânduri noi
1248 " vechi Plătit pentru material nou 436 fl.
556 lăți
22000 cuie

Pentru muncă profesionistă plătit 1051 fl.
Total 5513 fl.

Palisadări principale 1. Legătura tenalioanelor cu punctele de deschidere[1”] a bastioanelor și curtinelor 2. Ravelinul VIII și legăturile cu ravelinul XIV 3. închiderea șanțului de la ravelinul XIII 4. caponiere duble din ravelinul XIII spre bastionul V 5. închiderea șanțului de la ravelinul X spre curtină 6. " prelungirii drumurilor de gardă ale ravelinului XI
7. gâtuirea ravelinului XI 8. ” " redutei XI
9. piața armelor de la ravelinul XI

[147] asa în text. Prescurtare neidentificată
[148] creitari
[149] monedă austriacă
[150] în original "Bastionschalter"

Dispoziție

privind apărarea cetății Aibă iuiia împotriva unui atac prin surprindere

în baza ordinelor prezidiale nr. 519 și 520 din 22 mai 1848, cetatea se va limita doar la apărarea incintei principale, apoi a celor două căi de acces principale, poarta carolină și poarta nouă, împreună cu ravelinele nr. VIII și XI, așezate înaintea celei din urmă. Ca atare, nu există intenția de a se apăra în mod direct *anvelopa* extinsă și ravelinul nr. IX din fața bastioanelor I și II și nici anvelopa aflată în fața ravelinului XIV și a contragardei XV, ca și toate celelalte raveline, cu excepția ravelinelor VIII și XI, amintite mai sus; din contră, dimensiunile forțelor de apărare, adică, efectivele și gurile de foc, avute la dispoziție impun renunțarea la ocuparea punctelor fortificate ale cetății, cum s-a arătat mai sus, realizînd în schimb o apărare eficientă prin lovituri de tun și arme mici, trase din bastioane și ravelinele de la porți, nr. VIII și nr. XI, prin respingerea cu succes a încercării atacatorului de a se stabili în punctele fortificate propuse pentru apărare; de asemenea palisadările din șanțul principal, din fața bastioanelor nr. III și nr. IV au ca scop îngreunarea unui atac pe la spate asupra grupului de cazemate de la poarta nouă și în general, asupra căii de comunicație prin poarta nouă, precum și îngreunarea pătrunderii în șanț, la zidul crenelat de la ravelinul XIV.

Ravelinele XI și VIII împreună cu partea palisadată a *anvelopei* de-lungul pantei spre poarta carolină vor asigura comunicația nestingherită cu exteriorul prin poarta principală.

Luând în considerare aceste principii, pentru cazul unui atac, se vor lua următoarele măsuri:

- Privind serviciul de patrulare:

  în cazul în care există amenințarea unui atac, se va lua măsura ca, ziua și noaptea, atât de la poarta carolină, cât și de la poarta nouă să pornească patrule. Pentru acest serviciu exclusiv, poarta carolină inferioară primește doi caporali și 6 soldați. în caz de alarmă sau la ordin,

169 pentru acest serviciu de patrulare compania a... a regimentului ... furnizează efectivul stabilit pentru poarta carolină inferioară iar pentru poarta nouă, compania ... a ..-[1]

Fiecare patrulă, constând dintr-un caporal și 3 oameni, pornește din oră în oră, concomitent, de la poarta carolină și de la cea nouă și anume, ambele patrule pornesc la prima oră spre dreapta față de poartă, controlează întreg terenul până la o bătaie de pușcă distanță de zidurile cetății și se întorc la poarta carolină respectiv la poarta nouă, unde raportează despre drumul făcut și se retrag în cetate. în drum, trecând pe lângă postul principal de strajă ' își prezintă raportul și comandamentului străjii, raport care, dacă a survenit ceva deosebit, va fi înaintat imediat comandamentului pieții și al cetății, iar în caz contrar, la raportul de dimineață.

La a doua oră din cele două porți pornesc celelalte două patrule, spre stânga, fac acela ătat și în conformitate cu prevederile reglementare. în caz că patrularea este stabilită doar pentru timp de noapte, ea va începe la lăsarea serii și se va încheia când va fi zi plină.

•Referitor la posturile de strajă și alte puncte de comandă

Toate cele 7 bastioane precum și ravelinele VIII și XI și poarta carolină inferioară vor avea de acum încolo în permanență străji, zi și noapte.[2] Acestor străji va trebui să li se ordone, pe lângă supravegherea gurilor de foc și alungarea oricui ar dori să intre în cetate, cu excepția ofițerilor, să nu intre în vorbă cu nimeni, din punctele cele mai înalte ale fortificațiilor să urmărească fără întrerupere terenul din exteriorul cetății și șanțurile, motiv pentru care străjile puse la șopronul de lemn al artileriei în bastionul 5 cele de sus, de la depozitul de pulbere pentru timp de război din bastionul

II, se vor muta imediat în vârful bastioanelor.

Chiar și dacă sunt neînarmate, grupurile mai mari de oameni nu vor fi admise prin porți, ci, pentru aceste cazuri porțile de barieră de la poarta carolină inferioară și accesul spre poarta nouă prin contragarda 15 vor fi închise și după împrejurări, podurile vor fi ridicate, pentru ca să poată fi anunțat Comandamentul cetății.

Aceste măsuri vor fi realizate de către ofițerii de la inspecția spitalului și anume, chiar și atunci când nu este caz de alarmă, dar există temeri că ar putea avea loc o acțiune inamică împotriva cetății, situație în care amintitul ofițer se va deplasa imediat la poarta carolină inferioară, luând cu ' sine, de la comandamentul pieții, cheia barierei îndeplinind cele scrise mai sus.

•Reguli în caz de alarmă

îndată ce străjile instalate în punctele fortificatesau patrulele aflate în misiune semnalizează, prin focuri de armă, reluate imediat de posturile cele mai apropiate, pe întreaga circumferință a cetății, apropierea inamicului, fie în masă, fie pe subunități sau izolat, sau îndată ce a tras tunul de alarmă din bastionul 7, comandantul șef al străjilor va pune să se bată în grilaj la cazarma de infanterie, tamburul cazărmii va prelua <semnalul> și va bate toba atât în curtea cazărmii, cât și din vârful bastionului nr. VII, pentru a alarma atât trupele aflate eventual în *Varoș,* precum și pe maistrul fortificațiilor și pe caporalul de șanțuri, care locuiesc acolo: iar aceștia, pe drumul cel mai scurt, se vor prezenta în cetate, pe platoul de alarmă din fața cazărmii de infanterie.

La semnalul de alarmă, trupele cazate în cazarma de infanterie, în cazematele 20, 21, 22 și 23 (ultimele, pe drumul cel mai scurt,

171 prin bariera din palisadă și prin rampa de lemn de la poarta nouă) se deplasează cu arme și bagaje in interiorul cetății și se aliniază pe platoul de alarmă, în fața cazărmii de infanterie. Cheile barierei din palisadă din ambele părți ale podului stabil de la poarta nouă se vor afla la plutonierul companiei I care, după trecerea prin palisadă, încuie poarta-barieră și predă cheia comandantului efectivului sau al străjii, în reduta XI.

Spre locul de adunare se grăbesc și toți

profesioniștii angajați la comisia de echipament care au misiuni la comisia de echipament precum și trupa care se găsește în casa transporturilor, cu subofițerii săi, caporalii de șanțuri, fruntașii de șanțuri, maiștrii de fortificații, trupa pricepută la artilerie de la Carl Ferdinand. <Toți servanții> artileriei de câmp și de garnizoană se aliniază în prima curte a arsenalului, de unde, vor fi repartizați de către domnul comandant al districtului de artilerie la deservirea tunurilor sau la îndeplinirea altor misiuni, după cerințele de moment.

Pg. 5

Domnii comandanți ai trupelor, ai comisiei de echipament, al pieții, artileriei precum și cei ai Direcției locale de fortificații se vor prezenta, în caz de alarmă, la mine și vor rămâne alături de mine, unde vor primi în continuare ordine și vor conduce înfăptuirea dispozițiilor date prin prezenta.

Toți ceilalți ofițeri ai garnizoanei, care nu sunt repartizați la trupe, cu excepția celor ai artileriei garnizoanei și ai departamentului de echipament, care, aceștia din urmă se vor prezenta imediat la departamentele lor, se adună de asemenea, pe platoul de alarmă din fața cazărmii de infanterie; mai departe, din partea fiecărui gen și branșă de trupe mi se va trimite un plutonier sau un caporal, om eficient și de

încredere, cunoscător al limbii germane, ca ordonanță.

Pompele de apă precum șicarele de apă aferente vor fi ținute pline și vor fi așezate în fața porților principale ale clădirilor, pentru ca profesioniștii din comisia de echipament să le poată duce cu ușurință în punctele amenințate. Coșarul cu calfele sale se va prezenta și el, în caz de alarmă, pe platoul cazărmii și va îndeplini ordinele pe care le va primi.

' Ofițerul de la inspecția spitalului va ridica podul de la poarta carolină, va pune să se încuie bariera și nu . va permite intrarea în cetate decât trupelor de linie, care vor sosi din *Varos,*

patrulelor, caporalului de șanțuri, maistrului de fortificații și fruntașului de șanțuri.

Pg. 6 •

Reguli în interiorul cetății

Comandamentul străjii va întări imediat străjile instalate pe fortificații cu cei doi oameni care țin de ele, care se vor instala în vârful bastionului și, de acum încolo, în calitate de posturi de avizare, vor avea misiunea ca, prin trimiterea unui om, să transmită pe platoul de alarmă orice informație privind cele ce se întâmplă în afara cetății și în șanțurile ei.

De asemenea, straja principală trimite o patrulă pe străzile cetății. De pe platoul de alarmă compania a V"ª pornește neîntârziat și ocupă bastioanele I,II, III și IV. Compania a VI~ª dă 3 plutoane pentru ocuparea bastioanelor V,VI, VII și un pluton pentru ocuparea curtinei porții Caroline superioare.

în acest fel fiecare bastion primește câte un pluton.

Ca regulă, comandanții de companie stau în bastionul din mijloc dintre cele încredințate formației lor pentru apărare. In anumite cazuri însă, pot sta acolo unde condițiile de moment le reclamă prezența.

Compania a 2"ª dă un subofițer și 12 oameni pentru poarta nouă din incinta

173 principală, care au misiunea de a incuia porțile de acolo și de a ridica podul mobil, însă vor porni în această misiune abia în urma unui ordin al meu, împreună cu un ofițer-inginer, desmnat în acest scop-.

Aceste trupe își vor pune armele în piramidă în gheretele porților, se vor dota cu uneltele depozitate în căsuțele posturilor de strajă și, instalați lângă roțile de manevră a podului, vor sta gata de acțiune.

Pg.7

Trupele se instalează acoperite, în interiorul bastioanelor și-și mențin avanposturile pe parapeți. Ei vor respinge cu baioneta tentativele de escaladare cu ajutorul scărilor, în timp ce tunurile și trăgătorii luptă împotriva inamicului din exterior și din șanțurile cetății.

întăririle pentru bastioanele atacate sunt trimise de pe platoul de alarmă și de aceea

efectivei de pe bastioane nu trebuie să aibă rezerve. în plus, cele două bastioane învecinate suprijină și ele bastionul atacat cu jumătate din efectivul lor. Toate rapoartele din bastioane vor fi trimise concomitent pe platoul de alarmă și la comandantul de companie.

Companiile a 3"[a] și a 4~[a] , ca rezerve "■principale în scopul sprijinirii efectivelor din bastioane și de la cele două căi de comunicație prin poarta carolină și poarta nouă, rămân aliniate pe platou.

Reguli pentru trecerea prin poarta carolină

De pe platou compania a 2"[a] intră, cu toți ofițerii ei, trecând prin poarta carolină superioară, în ravelinul VIII și ocupă palisadele, conform indicațiilor ofițerului-inginer, care li se va alătura, dar care se va întoarce imediat pe platou.

Pg. 8

Pe toată durata alarmei, (așa cum s-a ordonat mai sus) ofițerul de la rezerva de foc, care va avea asupra sa cheia, va lăsa podul mobil și va deschide bariera de la poarta carolină inferioară iar comandantul

174 ravelinului VIII va deschide palisada doar pentru curieri și ștafete.

Dacă are loc un atac la poarta carolină inferioară, întreg postul aflat acolo, inclusiv echipa de pompieri, o va apăra, în modul cel mai dârz, dinspre casele străjilor și dinspre poartă. Dacă retragerea este inevitabilă, ea va avea loc în ravelinul nr. VIII.

în cazul în care acest post este învins, tunul ravelinului nr. VIII începe să tragă cu mitralii de pe crenele asupra rampei, infanteria trage de după palisade asupra inamicului care a reușit să răzbată, în timp ce concomitent, ' bârnele baricadei, gata pregătite, vor fi așezate în culise, pe trecerea de la ravelinul VIII.

Dacă s-ar întâmpla ca cel care conduce ravelinul să considere indispensabil a se retrage prin poarta-barieră în flancul drept al redutei, atunci rezerva care va trebui lăsată în aceasta din urmă va trebui să acopere cu armele retragerea și, de pe parapetul redutei, să țină piept cu baioneta și să-1 respingă, împreună cu trupele care se retrag, pe inamicul care,

cu siguranță, înaintează în dezordine.

Cele două tunuri din flancul redutei conlucrează concomitent pentru apărarea drumului acoperit din ambele părți.

Pg. 9

Dacă, în caz de extremă necesitate, retragerea ar trebui să aibă loc din reduta însăși și acest lucru ar deveni imposibil, pentru că, din cauza temerii că atacatorii s-ar atașa și ar putea pătrunde astfel în interiorul cetății, aș fi fost nevoit să ordon mai devreme ridicarea podului de la poarta carolină superioară, atunci nu mai rămâne altceva de făcut, decât ca, peste parapetul din flancul drept al redutei și peste rampa de lemn pregătită, efectivul din ravelin să se retragă în șanțul principal, să ocupe acolo ambele flancuri inferioare, de unde, acoperit de parapet și secondat de tunurile din flancurile bastioanelor și de

175 focul de arme mici de pe curtina porții Caroline superioare, să poată lupta împotriva atacatorului și să se poată menține.

Pentru a se evita ca tunurile din reduta ravelinului să fie capturate, ele vor fi stricate. în final, mai menționăm doar că, la trecerea prin poarta carolină venind dinspre platoul de alarmă, efectivul din ravelin ia cu sine toate băncile din fața căsuței străjii de la poartă și le folosește pentru a se urca pe ele ca să ajungă la găurile de tragere din barieră și din baricadă.

. La plecare, comandantul ravelinului 8 va lua de la domnul maior al pieții, de pe platoul de alarmă, toate cheile de la barierele acelui ravelin, iar pe cele de la poarta carolină superioară și de la poarta nouă din incinta principală le va lua, de la comandamentul străjii, subofițerul care va fi trimis să manevreze podurile mobile de la aceste porți.

Pg. 10

•Reguli la trecerea prin poarta nouă în momentul în care se dă alarma, compania I, cazată în cazematele 16 și 17 (18 și 19 rămân pentru convalescenți) pornește în grabă și ocupă ravelinul XI, în modul următor:

Un subofițer cu 12 oameni închide (în cazul în care paza redutei n-a făcut-o deja) bariera din contragarda 15, ridică podul mobil, așează grinzile baricadei în culisele trecătorii, timp în care

armele stau puse în piramidă. Un caporal de șanțuri, un maistru de fortificații și un fruntaș de șanțuri»-se vor deplasa și ei, urgent, de pe platoul de alarmă spre poarta nouă pentru a fi de față la ridicarea podurilor, ca să acorde ajutor și îndrumare.

Apoi efectivul amintit mai sus împreună cu postul' de pază al porții contragărzii se retrage în ravelinul 11, așează acolo în căsuța porții troliul podului[3] ridică și aici podul și încuie poarta. întră apoi în căsuța

176 porții redutei ravelinului, se instalează lângă mașinile de ridicat și așteaptă comanda de ridicare de la comandantul ravelinului.

50 de oameni se instalează în interiorul ravelinului 11, își stabilesc avanposturile pe parapet; în caz de atac asupra porții contragardei, tunurile deschid focul, trupa respinge prin atac la baionetă tentativele de escaladare.

Pg. 11

Sprijinul pentru această trecere, ca și pentru cea prin poarta carolină, sosește din interiorul cetății, unde din când în când vor fi trimise rapoarte.

□n ofițer și 40 de oameni ocupă meterezele din cazematele 16,17,18 și 19 și pe cele din zidul de închidere dintre ravelin și contragărzile alăturate.

Restul companiei ocupă palisadele din dreapta și din stânga podului stabil, lor putând să li se alăture și straja redutei și efectivul care fusese însărcinat cu ridicarea podului și care acum este disponibil.

în caz de atac asupra ravelinului și în general, asupra oricărui punct fortificat, comandantului numit în acel loc i se va alătura un inginer.

în cazul unei retrageri inevitabile, ea se va desfășura succesiv, în ravelin și apoi în interiorul cetății, dacă' nu cumva înainte de asta a fost nevoie să se ridice podul de la poarta nouă din incinta principală.în acest caz trupa se va retrage în flancul inferior, în șanțul principal și acolo va ocupa poziție, așa cum s-a arătat la ravelinul de la poarta

carolină, și va lupta în continuare împotriva inamicului.

Prezenta dispoziție, care se referă la momentele principale ale apărării, va fi înmânată tuturor comandanților, cu ordinul ca, mai ales la infanterie, ea să fie adusă în amănunt la cunoștința domnilor ofițeri. Cunoașterea numerelor punctelor fortificate ale cetății permit domnilor ofițeri să se orienteze asupra

177 obligațiilor enumerate aci și să-și conducă fără întârziere trupele pe fortificații.

Alba Iulia, la 15 februarie 1849

G. August von Auenfels
colonel comandant al
cetății[4]

Nr. 593 1850
11/59

Către

înalta direcțiune generală c.c. a geniului

la Viena

ALBA IULIA, la 18 mai

Pentru îndeplinirea însărcinării primite prin rescriptul nr. 4022 din 30 decembrie 1849 al înaltei Direcțiuni generale c.c. a geniului, acesteia i se subșterne cu respect proiectul conceput de subsemnatul într-o prezentare cuprinzătoare, constând în planurile A,B,C,D,E,F și memoriul G, privind extinderea cetății Alba Iulia poruncită de Majestatea Sa împăratul, prin preaînaltul decret din 1 decembrie 1849 nr.220/op, observând-se respectuos că, în măsura în care corespundeau scopului arătat mai sus al preînaltului ordin, s-a ținut cont, pe cât posibil, de propunerile și părerile cuprinse în memoriul din 1812 al decedatului domn general locotenent Scholl despre Alba Iulia; în general însă, pentru neajunsurile fortificațiilor de la Alba Iulia, constatate personal în timpul asediului, s-a încercat găsirea îmbunătățirilor considerate corespunzătoare, bazate pe condițiile strategice permanente și pe experiența ultimei campanii și armonizate cu întregul sistem de fortificații din sudul monarhiei.[5]

Proiectul de față constă din patru părți distincte; iar pentru că fiecare în parte sporește considerabil capacitatea de rezistență și sfera de acțiune a cetății, ele vor fi delimitate și în cele ce urmează.

Pg.2

a. despre cazematările rezistente la bombe, ce se propune a fi construite în interiorul cetății, pentru cazarea trupelor și ca depozite de artilerie, apoi despre clădirile pentru provizii, despre amenajările și modificările la fortificațiile exterioare, după cum apare în planurile B,C, și E și în memoriul G până la pg.25.

b. despre consolidarea fronturilor de atac de la nord și sud, prin intermediul punctelor fortificate detașate A,B,C,I,K (planuri b și D, memoriu pg.15-33).

Aceste fortificații urmăresc concomitent crearea unui spațiu de campare pentru 6000-8000 de oameni.

c. despre fortificațiile din Orașul de Jos, prin turnurile D,E,F,G,H (planuri D și F) pentru a consolida frontul de est, dar mai ales, pentru a extinde spațiul de campare la 30.000 - 40.000 de oameni.

d. despre construirea capului de pod S la Partoș și Oarda, cu construcțiile sale alăturate și exterioare L,M,W,Z (plan D,E,F), pentru a domina căile de comunicație din valea Mureșului și spre Sibiu iar în cazul în care armata de pe câmpul de luptă ar fi constrânsă, prin forța inamicului sau prin accident, să se retragă sub zidurile ‘ cetății, dinspre sud. Transilvania ar putea fi apărată, sau, cel puțin, s-ar putea aștepta momentul favorabil pentru o nouă ofensivă.[6]

21 mai 1850

Memoriu (litera g)

PRIVIND EXTINDEREA CETĂȚII ALBA IULIA, PORUNCITĂ DE MAJESTATEA SA ÎMPĂRATUL PRIN PREAÎNALTUL DECRET DIN 1 DECEMBRIE 1849, CU REFERIRE LA PLANURILE A,B,C,D,E și F

Dacă Alba Iulia este privită exclusiv ca un punct fortificat, fără a se ține seama de sfera de influență pe care ar dobândi-o în cazul unei armate care ar opera în Transilvania, ba chiar și fără a se lua în considerare influența asupra terenului aflat în afara bătăii armelor, la o primă privire ar putea fi decelate acele neajunsuri ale acestei cetăți care vor fi prezentate mai jos, a căror înlăturare, dacă se vrea ca ea să corespundă măcar într-o oarecare măsură numelui ei, a devenit o stringentă necesitate, (planurile A și D)

INTERIORUL CETĂȚII ȘI CENTURA PRINCIPALĂ

întrucât complexul militar al cetății constă doar dintr-o cazarmă de infanterie pentru 4 companii, dintr- un foarte sărăcăcios arsenal, căruia îi lipsesc încăperile de care ar avea nevoie, o cazarmă pentru artileria de câmp pentru o companie și un spital pentru 200 de oameni, precum și din clădirea magaziei de provizii, nevoia de locuri de cazare pentru efectiv, de depozite și magazii pentru resorturile artilerie și aprovizionare, de spitale, se resimte cu acuitate chiar și pe timp de pace.

Clădirile comisiei de echipament stabilite aici sunt rele, aproape părăginite, abia pot oferi un adăpost precar materialelor de rezervă, iar, dat fiind faptul că în cetate se află o reședință episcopală, cele mai bune locuri de construcție din și așa neîndestulătorul spațiu interior, sunt ocupate cu clădiri bisericești.

în cazul unui asediu regulat al cetății, aceste lipsuri s-ar resimți în mod serios și ar face ca cetatea să fie cucerită mult mai repede decât arată aparențele, pentru că în plus, spațiile rezistente la bombe pentru cazarea efectivelor, cele necesare pentru materialele artileriei și ale comisiei de echipament precum și pentru spital lipsesc, existând doar un Turn de Pulbere pentru timp de război, care cuprinde 1140 măji de pulbere.

Ca atare, în situația sa actuală, cetatea nu poate satisface nici măcar nevoile propriei garnizoane și cu atât mai puțin poate aproviziona cu muniție și alimente o armată care s-ar retrage pentru o vreme sub scutul zidurilor ei sau care ar opera în teren. Ea n-ar putea fi, deci, clasificată nici măcar între acele cetăți, care pot apăra doar petecul de pământ pe care sunt construite, fără a juca vreun rol în apărarea țării.

Un alt neajuns, chiar și în cazul unui inamic dotat doar cu mijloace reduse de atac, este acela, că în interor .a fost păstrat aspectul deluros original, fapt care face ca primul etaj al clădirilor să nu fie acoperit de parapeții centurii, putând servi drept ținte loviturilor inamicului, parapeții curtinelor sunt prea scunzi, toate clădirile din interior sunt construite din material slab, escarpele centurii principale și anume, cele ale bastioanelor VII, I, II și III sunt vizibile pe jumătate, parte de pe șesul văii, parte de pe Dealul Furcilor, șanțurile din fața bastioanelor I și VII sunt puțin adânci și înguste, flancurile bastioanelor fronturilor I și VII oferă prea puțin spațiu pentru tunurile care ar trebui instalate acolo ca să apere șanțul, motiv pentru care o breșă neapărată prin fortificații exterioare sau un atac sunt aici cu atât mai de temut, cu cât drumuț de gardă din stânga, fiind o rămășiță a vechii fortificații, este construit din material slab.

Pg. 4

Centura principală, bastionată, are în schimb ziduri de escarpă foarte puternice, inexpugnabile, înalte de 30 până la 36 de picioare, șanțuri adânci, iar în orilloanele bastioanelor, poterne cu trepte, abrupte, ușor de apărat, care duc spre șanțul principal, utilizabile pentru expediții. Acestea, ca și cavalerii I și III, pot fi considerate avantaje.

Cu excepția fronturilor VI și VII, în celelalte curtine există poterne ridicate cu 12 picioare deasupra adânciturii șanțurilor.

FORTIFICAȚII EXTERIOARE
TENALLIOANE și CONTRAGARDE

Dacă se examinează fortificațiile exterioare, *tenallioanele* (flancuri detașate, mai scunde, ale bastioanelor) se remarcă în mod deosebit prin poziția lor neadecvată; ele sunt așezate prea departe de

 flancurile bastioanelor și de aceea, pentru a nu ascunde flancurilor bastioanelor focul din spate, ar -trebui să fie mai scunde iar pentru că în cazul cuceririi contragardei, ar fi dominate și controlate, ar fi absolut improprii pentru ca, de pe drumul de pe zidul lor, să se apere șanțurile și să se lupte împotriva celor care ar vrea să treacă peste șanț, ar putea fi folosite cel mult ca acoperire a poternei din orillon și în caz de incursiuni, pentru a constitui cu ușurință în șanț un loc de adunare.

Deși contragardele, cu escarpe de 20-23 de picioare, acoperă bine bastioanele, drumurile lor de gardă sunt însă prea lungi, drumul de pe zid, prea îngust, expuse ricoșeurilor, odată cu căderea ravelinelor . încetează și apărarea contragardelor; acestea au scurte galerii în capitale ’și în cele două drumuri de gardă, în aripi cazemate pentru apărarea șanțurilor ravelinului, însă fiind închise în spate iar meterezele fiind prea înalte, nu sunt potrivite pentru dotarea cu tunuri.

Galeriile și cazematele acestor contragarde au nejunsul că accesul spre primele în loc să se facă dinspre fortificațiile din spate, se face dinspre șanțul principal, intrările cazematelor nu sunt asigurate, dacă aceste cazemate ar fi ocupate de inamic, i-ar da acestuia posibilitatea de a trage asupra escarpei și a pune în pericol săpătorii de galerii.

Pg. 6

Prin urmare, aceste cazemate pot fi folosite ca adăpost pentru efectivul ravelinelor și contragardelor numai atâta timp cât asediatorul n-a apucat încă să-și instaleze contrabateriile împotriva ravelinului.

în plus, contragarda XIX maschează bastionului VI vederea asupra anvelopelor XX, XXI și terenul aflat în fața drumului de gardă din stânga. La fel se întâmplă cu drumul de gardă din dreapta al contragardei XVIII, așezată în fața ravelinului XIII, în privința ținerii sub bătaia tunurilor a terenului exterior, ascuns revelinului din cauza ei.

RAVELINE

Ravelinele, având escarpe înalte de 21-28 de picioare, au, cu excepția celor cu numărul VIII, IX, XIV flancuri duble pe toată lungimea. Flancurile mai joase, cazematate, nu sunt potrivite pentru a primi tunuri,

183 fiind închise în spate și având, meterezele la înălțime prea mare, în schimb drumurile de pe ziduri le conferă posibilitatea ca de deasupra solului, să țină în bătaia tunurilor șanțurile contragardelor.

Pg. 7

Reduit-ele ravelinelor XI,XII,XIII (în penultimul neterminat, în nr. IX și X de asemenea, doar marcat) nu au nici un fel de însemnătate, din cauza micimii lor.

Ravelinelor le lipsește un acces asigurat din spate, întrucât intrarea se face prin porți neasigurate, practicate în gâtuirile din adânciturile șanțurilor. Galeriile lor suferă și ele de același neajuns ca și cele din contragarde și ca urmare, nu sunt de mare folos. De asemenea ravelinelor IX și X le lipsesc zidurile de gâtuire[7].

În altă ordine, de idei, ravelinul VIII este slab, o fortificație finală, care nu acoperă nici măcar poarta carolină superioară și podul mobil (de fapt se are în vedere punctul fortificat întâlnit sub numele de *reduit* al ravelinului VIII, pentru că așa numitul ravelin VIII este o parte componentă a anvelopei). Parapeții ravelinelor și ai contragardelor au rămas, în marea lor majoritate, neterminați.

Pg. 8

ANVELOPELE

Întrucât cetatea este construită pe un podiș care se ridică la 80 de picioare deasupra văii și are trei fronturi așezate foarte aproape de marginea acestuia, anvelopa care înconjoară această parte a dobândit și ea o înălțime considerabilă deasupra glacisului; escarpa ei are la poale între 8 și 12 picioare, gâtuirea este căptușită numai pe anumite porțiuni cu zid în rest este terasată și taluzată în pământ.

Conform destinației ei, ea ar trebui să acopere, dinspre vale și Dealul Furcilor, zidul escarpei centurii principale, lucru care nu se realizează însă, din cauza greșitei ei așezări. Este evident că în proiect s-a neglijat desenul profilului, căci dacă escarpele anvelopei ar fi fost așezate ceva mai departe, ar fi fost posibilă o terasare cu mai multe rânduri de foc suprapuse, așa cum s-a reușit foarte bine la partea joasă, între XX și XXI.

Aripa de sud-est a anvelopei XXIII, XXIV, XXV poate fi văzută și dominată în întregime de pe Dealul

 furcilor, la fel aripa nordică XX, care urcă brusc spre ravelinul XIII, de pe șesul văii, motiv pentru care amintitele părți ale anvelopei nu sunt de apărat.

Pg. 9

Partea mai mică a anvelopei, ieșită în afară în felul ravelinelor, (numită ravelin VIII) din fața curtinei I și VII, ar putea fi considerată, la fel cu cea deja amintită dintre XX și XXI, o fortificație care ar ține în mod fericit sub bătaia tunurilor glacisul dinspre Orașul de Jos, dacă ar exista o cale de acces (poternă cu trepte) care să ducă din șanțul principal într-acolo, așa cum s-a realizat cea de după XXIII și între XX și XXI.

Ravelinul de pământ de la poarta carolină inferioară are prea puțină autonomie, nu are cazemată, ravelinul de pământ XXVI este în aceeași situație, având în plus neajunsul că accesul prin spate este greoi și prea îndepărtat.

Calea principală de acces în cetate, cea din partea estică, prin cele două porți Caroline duce peste o rampă, vizibilă în întregime din vale; în schimb cea prin poarta nouă este bine acoperită.

Contraescarpele anvelopei sănt căptușite numai pe porțiuni cu zidărie, în rest ca mai sus, toate contragardele și ravelinele sunt taluzate în pământ, sub un unghi destul de ascuțit. Drumul acoperit care înconjoară cetatea este mai mult marcat decât regularizat de fapt sau terminat.

Pg. 10

Sintetizând caracterul general al acestei fortificații, executate după modelul lui Vauban, cu 7 bastioane, cu contragardele și anvelopele ca înlocuitoare ale drumului acoperit și cu ravelinele ca sectoare puternice ale drumului acoperit, ea ar putea fi considerată, în întregul ei, o centură simplă dar puternică, lipsită de adăposturi și depozite rezistente la bombe însă cu clădiri slabe, ușor de distrus, expuse focului inamic ca urmare a situației din interior.

In situația actuală, capacitatea de rezistență a cetății, dacă ar fi pusă în fața unui atac bine condus și a unor mijloace de asediu corespunzătoare, ar putea fi apreciată la cel mult 14 - 20 de zile, întrucât pe Dealul furcilor și paralelele naturale care înconjoară cetatea, inamicul găsește suficientă acoperire, ca să poată începe atacul construind o a doua paralelă, să facă breșă în zidăria escarpei frontului sudic al

 centurii principale, pe jumătate vizibilă de acolo, iar dacă i s-ar părea că pierde prea mult timp cu asediul, ar putea distruge printr-un bombardament tot ce este în interior, fără a se mai îngriji de construcția de baterii, întrucât caracteristicile terenului care îl acoperă îi permit să se limiteze la instalarea doar a postamentelor.

Pg. 11

După provocarea unei breșe în zid în escarpa, și ea pe jumătate vizibilă din vale, a drumului stâng de gardă al bastionului I, un inamic îndrăzneț, cu trupe încercate, ar putea, de asemenea, să încerce un asediu în acel loc, masându-și nestânjenit trupele acoperite la poalele anvelopei XXV până la XXIII, care este de neapărat și amenințând efectivul garnizoanei cu escaladarea zidurilor în alte puncte, să împartă rezistența.

Iar dacă un atac regulat în partea nordică a cetății ar lăsa, din cauza terenului mlăștinos din spate, o întindere (centură) mai mică, asediatorul ar avea acolo avantajul de a se putea acoperi cu ușurință în acel teren foarte înclinat, prost acoperit de bătaia tunurilor, pentru că nu poate fi văzut bine, situat în imediata vecinătate a fronturilor V,VI, iar peste terenul mlăștinos își poate amenaja o cale de acces spre șanțurile de comunicație.

Pg. 12

După cum rezultă din cele, spuse, sfera de acțiune spre exterior a cetății este nesemnificativă, întrucât în situația ocupării de către inamic a Dealului Furcilor și a înălțimilor care îl înconjoară și a neasigurării trecerii peste Mureș, ea ar fi constrânsă la apărarea pasivă a spațiului cuprins între fortificațiile cetății, așezările în interior putând fi distruse chiar de departe.

Dacă s-ar dori ca cetatea să corespundă menirii ei, aceea de a fi un punct de sprijin al unei, armate care operează în teritoriu, sau al uneia care, după o înfrângere, s-a retras sub protecția ei, iar după redobândirea capacității de luptă, fie prin completarea materialului, fie prin reorganizare, a pornit din nou la luptă, ea constituind un depozit sigur pentru materialele de război necesare acesteia, cetatea ar trebui să permită unei armate mai mici, aflate în defensivă și instalate în apropiere de Alba Iulia, ca prin schimbarea malului Mureșului, să pună în pericol legăturile unei

 armate inamice mai puternice, care s-ar deplasa spre Ungaria sau ar înainta dintr-acolo spre Transilvania, Cluj sau Sibiu, determinând-o să lase un corp mai puternic de observație în fața Alba luliei și provocând astfel o divizare a forței de luptă inamice, sau chiar să împiedice înaintarea întregii armate inamice, construirea unui cap de pod permanent și autonom la Oarda (Partoș) și fortificarea Dealului Furcilor și prin aceasta, constituirea unei tabere fortificate [PLANUL D] ar fi primele măsuri indispensabile, care vor fi tratate mai pe larg în cele ce urmează; aici s-a considerat deocamdată necesar să se anticipeze doar o observație privind amenajările propuse pentru interior, urmând ca în cele ce urmează să ne ocupăm de neapărat necesarele

ÎMBUNĂTĂȚIRI ALE INTERIORULUI ȘI ALE CENTURII PRINCIPALE
[PLANURI B și C]

Pentru remedierea grabnică a neajunsurilor semnalate, adâncirea interiorului pare a fi necondiționat necesară.

Pg. 14

Această măsură n-ar avea în realitate consecințele care ar părea inevitabile la prima vedere,, întrucât canalele principale și clădirile mai mari au fundament adânc iar pământul scos ar putea fi folosit pentru umplerea bastioanelor goale, pentru amenajarea parapeților curtinelor, și a cavalerilor, pentru regularizarea drumului acoperit precum și pentru înălțarea anvelopei. Cheltuielile în acest scop n-ar trebui să depășească 20.000 florini m.c.

Nu considerăm necesar nici ca adâncirea să aibă loc în întregul interior, ci ar trebui să cuprindă numai terenul din dreapta drumului care duce de la poarta nouă la poarta carolină superioară, mărginit de bastioanele IV.V.VII, VI, unde se propun noi localuri, în timp ce partea stângă, cu clădirea vechiului depozit de provizii, a monetăriei, a arsenalului și cu catedrala, ar putea rămâne neschimbată.

O a doua măsură de îmbunătățire ar fi cazematarea curtinelor I-II, II-III, III-IV, IV-V, V-VI, (așa cum apare în planul C) , cu o stradă ușor în pantă în fața acestor cazemate.

Pg. 15

Aceste adăposturi ar putea cuprinde 2100 de oameni și, împreună cu cazematarea cavalerului III și

187 amenajarea în clădirea A, rezistentă la bombe și așezată la gâtuirea acestuia, a unor ateliere și depozite pentru artilerie, n-ar trebui să depășească 50.000 de florini.

Cantitatea de pământ scoasă de aici ar trebui folosită ca și cea din interior, apoi, în bastionul VI ar trebui construit un al doilea depozit de pulbere B, care ar costa cca. 30.000 florini, pentru 1000 de măji de pulbere, iar în careul C, o clădire pentru provizii, pe care în timp de pace ar putea-o folosi comisia de echipament și depoul de mijloace de transport. Suma necesară în acest scop ar putea fi de 40.000 florini.

Cu acest prilej trebuie totuși remarcat că, transferarea comisiei de echipament în țări <provincii?> învecinate sigure se poate doar cu greu realiza, întrucât Comandamentul armatelor dorește să le țină, în propriul său interes, până în ultimul moment în țară, că în târgul Turda există un prețios depou de mijloace de transport care, pentru a nu cădea în mâinile inamicului, ar fi în orice caz mai bine situat la Alba Iulia, unde, în timp de război, este oricum pus la adăpost.

Pg. 16

In război, mijloacele de transport sunt adesea atât de neîndestulătoare, încât ducerea lor din Turda se realizează adesea prea târziu, cum au dovedit, din păcate, și ultimele evenimente militare.

Pavilionul ofițeresc D, aprobat mai demult, dar nerealizat din cauza evenimentelor militare intervenite, ar putea costa 100.000 fl.

O necesitate stringentă este apoi un spital rezistent la bombe, pentru 800 de oameni, costurile de construcție ale căruia s-ar ridica la 150.000 florini. Locul de la E pare a fi cel mai potrivit, dată fiind apropierea de spitalul existent, care cuprinde 200 de oameni.

Clădirea comandamentului și a statului major împreună cu grajdurile cavaleriei F și clădirea șantierului de fortificații G ar putea fi extinse ulterior. Cheltuielile pentru construcția lor s-ar ridica la 150.000 fl.

Poziția acestor construcții noi și cea a clădirilor mai mari existente s-ar putea combina în așa fel, încât să poată fi folosite pentru sectorizare și apărarea breșelor și chiar, primind tunuri ușoare de câmp pe acoperișurile lor de pământ, să servească în mod avantajos în lupta împotriva inamicului pătruns în cetate.

188

Pg. 17

Pentru ca, pe de o parte, să se folosească pământul scos iar pe de altă parte, să se asigure curtinele împotriva loviturilor ricoșate și flancurile împotriva loviturilor din spate, de asemenea pentru a concentra focul asupra bateriilor inamice din exterior, iar în caz de nevoie, chiar și pentru a-i folosi la secțorizări în bastioane, se propun cavaleri de pământ în mijlocul bastioanelor II,IV, V și înălțarea cavalerilor din bastioanele I și III.

Prin retragerea și spargerea parapetului efectul loviturilor ricoșate ar putea fi mult diminuat, breșele ar putea fi mult îngreunate, motiv pentru care se propune adoptarea acestei măsuri la bastioanele II, V și VI și la cavalerii I și III.

În acest fel, n-ar mai trebui lăsat decât un parapet slab pentru trăgători, cu poterne de acces de-a lungul zidului de acoperire, pentru ca și de acolo, cu ajutorul trăgătorilor, inamicul să poată fi împiedicat să se apropie.

Postamente pentru tunuri, rezistente la bombe, care să servească în același timp și ca traverse, pe vârfurile bastioanelor, pentru mortierele care acționează pe capitale și mai târziu pentru tunuri așezate perpendicular pe ele, ar veni în sprijinul primului scop, întrucât prin crenelurile inițial obturate, bateriile de dărâmare și cele pentru breșe ar putea fi luate din spate.

Cheltuielile pentru lucrările amintite sunt estimate la 50.000 florini.

ÎMBUNĂTĂȚIRI LA FORTIFICAȚIILE EXTERIOARE [PLANURILE B,C,E]

Neajunsurile prezentate mai sus ale *tenallioanelor* pot fi remediate temeinic prin cazematare și prin amenajări în vederea instalării tunurilor precum și cu o legătură, realizată prin intermediul unui zid autonom spart, obținându-se un șanț în formă de foarfecă, cu mai multe locuri de adunare în șanț, pentru plecarea în incursiuni.

În acest caz poternele de la curtine ar trebui amenajate în golul șanțului, înaintea intrărilor acestora să se facă gropi de lupi și, alături de porți, să se construiască poduri mobile.

Pentru legătura cu ravelinele și șanțurile-foarfecă ar trebui amenajate poterne subterane, iar dacă nu s-ar dori acest lucru, ci s-ar prefera folosirea de *caponiere* duble cu

căi de comunicație la sol (Coffres) sau folosirea exclusivă a celor dintâi, cum s-a propus în cazul fronturilor (VII-VI, I-VII, III-IV) din cauza podurilor fixe și a terenului mlăștinos, atunci ar trebui să se renunțe la cazematarea *tenallioanelor,* care n-ar mai putea fi realizată.

Aceste cazemate protejează efectivul ravelinului, care se retrage la gâtuirea lor prin *tambur* sau *caponier* și facilitează recucerirea cu arme albe a fortificației pierdute. întrucât la o adâncime de 8...[8] sub adâncitura șanțului subsolul conține apă bună de băut, fântâna necesară cazematei ar putea fi amplasată în *galerie majeure,* la gâtuirea ravelinului.

Pg.20

Ca și la bastioane ’ și din aceleași motive, și în cazul ravelinelor IX,X,XIII retragerea și spargerea parapetului și amenajarea unor postamente stabile pentru tunuri pe vârfurile capitalelor ar putea fi foarte avantajoasă. în flancurile mai scunde, cazematate, ale ravelinelor X-XIII ar trebui sparte zidurile fațadei, cazematele devenind în felul acesta adecvate pentru instalarea tunurilor și putând prinde în bătaia armelor șanțurile cotragardei; atunci porțiunile izolate de zid le-ar proteja “din spate, pentru a realiza legătura dintre poternele cu trepte, ca în ravelinul XIII, cu ravelinele. în fine, și intrările cazematelor spre contragarde ar trebui asigurate cu *tamburi* iar crenelurile pentru tunuri ar trebui zidite.

Galeriile din *capitalele contragardelor* ar putea fi duse pe sub pământ în bastioanele respective, de unde, printr-o fântână, s-ar putea ajunge în ele.

Galeriile din capitalele contragardei XV pot avea intrarea din șanțul cavalerului, căci numai prin căi de acces situate în fortificațiile din spate s-ar putea trage unele foloase din aceste galerii.

Pg. 21

Pentru a face ineficientă minarea drumurilor de gardă ale bastioanelor, dinspre contragardele cazematelor cucerite, după ce în prealabil s-a practicat o deschidere cu ajutorul minelor cu fum, ar trebui ca, de-a lungul zidăriei interioare a escarpei de la platforma poternei cu trepte, să se facă galerii de pândă.

Contraescarpele din fața ravelinelor X-XII precum și cele ale contragardelor XV-XVIII pot rămâne taluzate în pământ, pentru că în acest fel sunt foarte avantajate incursiunile rapide de mari dimensiuni și retragerile. Acest aranjament este important pentru forturile detașate, pentru

ca, în cazul unui atac asupra acestora, asediatorul să poată fi oprit la timp de subunități puternice din cetate, iar în flancuri, lucrările de asediere să fie împiedicate prin incursiuni din cetate. în acest caz însă, drumul acoperit al acestor contragarde și raveline ar trebui în așa fel regularizat, încât zidăria escarpei ultimelor să fie bine acoperită.

Pg.22

Pe platoul de adunare de la începutul drumului acoperit din fața porții noi(ravelin XI) ca principală cale de comunicație cu exteriorul, ar utea fi utilă construirea unei cazemate pentru infanterie, o parte a contraescarpei să fie îmbrăcată cu zidărie.

Neajunsurile descrise ale anvelopelor care înconjoară cele două fronturi de est și unul de sud sunt prea evidente, pentru a nu propune și o îmbunătățire a acestora. Și asta, pentru că anvelopa permite ca, din vale, de la o distanță de 300 de stânjeni, aproape jumătate din zidăria escarpei centurii principale să poată fi văzută; iar fiind ea prea scundă și vizibilă, fără sectoare și căi de comunicație sigure cu interiorul, nici ea însăși nu poate fi apărată.

Pg.23

Printr-o adecvată ridicare a drumului pe zid al anvelopei și a parapetului acest neajuns poate fi înlăturat dacă se renunță la toate formele mărunte, întregi sau pe jumătate, de bastioane sau *tenallioane,* iar în locul lor s-ar face un drum acoperit, iar în intrândul din colțul aflat în fața umerilor ravelinelor IX și XIV s-ar amenaja cazemate pentru infanterie care, prin intermediul *galeriei majeure* care s-ar face la gâtuirea anvelopei, ar fi legate de fortificațiile din spate, așa cum se vede din planurile B și C.

Privind rampa de la poarta carolină această intervenție (acoperirea escarpei) ar trebui aplicată acelei părți a anvelopei din partea dreaptă a drumului de gardă a bastionului VII doar în măsura în care acolo se renunță la drumul acoperit și ar fi construită doar o ridicătură acoperitoare de pământ, așa cum se prezintă în planul de secțiune E.

La partea de anvelopă a drumului de gardă din stânga se poate fie muta mai departe în față piciorul taluzului și ridica drumul pe zid și parapetul acestei părți, fie, în cazul în care prima variantă pare prea costisitoare, se poate amenaja doar un zid acoperitor cu acces pentru infanterie.

Prin înălțarea drumului pe zid și a parapetului, drumul

acoperit din fața ravelinului IX ar trebui menținut pe linia prezentata în plan, aripa dreaptă a anvelopei, începând de la XXV, ar trebui tratată ca zid acoperitor, la fel cu partea de la rampa porții Caroline și cea din fața bastionului I.

Pg. 24

Partea inferioară, care cuprinde bine glacisul în bătaia armelor, a ravelinului VIII, i s-ar asigura soliditatea printr-o poternă care să ducă spre *caponier,* în șanțul principal al curtinei I-VII, la ravelinul de pământ VIII, numit până acum *reduit* ar trebui înălțat, la fel cu anvelopa, drumul pe zid și parapetul, fapt care l-ar face întrucâtva mai cuprinzător iar printr-o cazemată de infanterie legată prin trepte de amintitul *caponier* și așezată la gâtuirea ravelinului, acesta ar putea fi apărat cu succes; în schimb, ar dispărea puțin adâncul șanț din față.

Calea de acces prin acest ravelin s-ar prezenta, în această situație, ușor înclinată.

în scopul unei mai bune cuprinderi în bătaia armelor a glacisului, ravelinul XXVII, așezat înaintea porții Caroline • inferioare, ar trebui lărgit prin avansarea vârfului capitalelor, dotat cu șanțuri, *escarpe* și *contraescarpe* și cu o cazemată la gâtuire, drumul acoperit din ambele părți ar trebui regularizat cum se arată în plan iar prin cazemate in intrândurile din colțuri, ar putea fi făcut mai solid și anume, prin retragerea sub protecția galeriei de apărare în partea inferioară la XXI, și cea de la umeri în partea inferioară a așa-numitului ravelin VIII, precum și prin îmbrăcarea cu zidărie a gâtuirii drumului acoperit din fața anvelopei.

Pg.25

întrucât drumul de gardă din dreapta contragardei XVIII ia vederea asupra terenului din jur, ar trebui redus cu cât ar fi necesar și construite ziduri de închidere a gâtuirii, urmând a nu mai fi folosit decât ca loc acoperit de adunare.

Cheltuielile pentru fortificațiile exterioare 500.000 de florini.

îmbunătățirile propuse la ar putea fi estimate la

FORTIFICAȚII DETAȘATE ȘI AVANSATE

Așa cum s-a amintit deja mai sus, avantajele conferite asediatorului de Dealul Furcilor sunt prea multe, pentru a se putea neglija păstrarea acestuia. Pentru a asigura eficiența acesteia trebuie avute în vedere mai ales următoarele: capacitatea de a ține în bătaia armelor râpele de la poalele Dealului Furcilor, de a împiedica instalarea inamicului și afluirea lui dinspre Bărăbanț pe malul drept al Mureșului, și apoi, deplasarea pe lângă Pâclișa, de-a lungul poalelor munților, până pe podișul de la sud și vest de cetate; în focul abundent de la distanță; în utilizarea a numeroase mortiere în spațiu acoperit.

Locul de construcție ales pentru fortificația C ar trebui să corespundă acestor cerințe, prin structura sa, adaptată la forma terenului, întrucât prinde în bătaia armelor, pe toată lungimea ei, paralela naturală aflată în fața cetății, iar gâtuirea acesteia fiind dominată de cavalerii din spate, cucerirea acestei fortificații nu ar avea o prea mare importanță asupra apărării în continuare a cetății.

Cucerirea nu va fi însă lesnicioasă, întrucât în cazul în care înaintează pe drumul dinspre Bărăbanț peste Pâclișa, inamicul este nevoit să-și amenajeze fortificațiile de asediu în condiții foarte dificile, pe un teren care nu permite extinderea (învăluirea pe flancuri) și asta pentru că pe munții din părți nu se poate circula, fiind plini de prăpăstii adânci, cu margini abrupte iar mlaștinile de pe margine sunt de netrecut.

După cum arată planul D înălțimile dominante se află la peste 600 de stânjeni de această forificație iar terenul urcă într-o suprafață netedă spre aceste înălțimi, defilarea s-ar putea realiza cu ușurință.

Acest fort principal beneficiază de șanțuri înguste dar adânci, cu escarpe și contraescarpe îmbrăcate, primele având bolți deschise, care ar putea fi amenajate pentru foc de arme mici și ca adăpost. La drumul acoperit se renunță, întrucât expedițiile se organizează din interiorul cetății și zidăria escarpei

 este prea puțin asigurată împotriva loviturilor de spargere.

Acolo unde se dorește o mai bună cuprindere a șanțului în

bătaia armelor, sau unde există temeri privind producerea unei spărturi, parapetul acestui profil de *tenallion* este retras față de escarpă, ricoșeurile sunt împiedicate prin alinierea liniilor, împotriva loviturilor din spate este însă foarte probabil să trebuiască realizată o traversă care să meargă paralel cu drumul de gardă. Capitala de atac a fost dotată cu un postament stabil pentru mortiere, rezistent la bombe.

Cazemata rezistentă la bombe cuprinde întreg interiorul fortificației în bătaia armelor, asigură retragerea efectivului datorită unui loc de adunare bine apărat la gâtuire, fără a periclita siguranța cazematei; calea de acces de acolo spre spate duce peste un pod mobil și un *caponier* pe care s-ar putea face un drum pavat cu lemn, pentru tunuri.

Pg. 28

Cazemata are două nivele, motiv pentru care este înconjurată de un șanț adânc de doi stânjeni.

La nivelul inferior ar trebui adăpostite materialele de aprovizionare și muniția; la nivelul superior - instalate obuziere. Mijlocul cazematei ar trebui folosit ca loc de cazare; pe acoperișul de pământ al boitei care, în direcția atacului, ar trebui să aibă parapeți de pământ, ar putea fi instalate tunuri grele, pe afete înalte, accesul într-acolo fiind asigurat printr-o casă a scărilor rezistentă la bombe, ca la turnurile Martell, care ar trebui să adăoostească și fântâna.

Luneta A cu o cazemată la nivelul solului la gâtuire, numai pentru infanterie, un postament de tun rezistent la bombe în vârful capitalei, putând fi folosi după împrejurări, pentru tunuri sau mortiere, flanchează atacul asupra fortului C și asigură fortul respectiv împotriva unui atac asupra gâtuirii.

Din motivele invocate la C, parapetul drumului de gardă din stânga al lunetei este retras față de escarpă, la fel se renunță la drumul acoperit.

Pg. 29

Contraescarpa are o *galerie majeure* aflată în legătură cu cazemata, care are în primul rând rostul de a ține șanțul în bătaia armelor, lucru care altfel ar fi deficitar. Ieșirea din aceasta din urmă nu este

194 importantă, pentru că flancarea câmpului din față se realizează din bastioanele III și IV și cavalerii lor, precum și din ravelinele X și XI și din fortificația principală, C. Legătura cu cetatea se realizează prin intermediul *caponierelor.* Fortul *B ,* așezat în cel mai înalt punct al Dealului Furcilor, întregește raza de acțiune a armelor asupra râpei fortificate. Așezarea mai joasă a lunetei din fața acesteia este condiționată de forma terenului; vârful rotund al Dealului Furcilor poate fi folosit drept cavaler prin simpla escarpare, ambele fortificații amintite, dominate de fortificația independentă din spate, vor fi despărțite printr-un șanț, legătura dintre ele realizându-se printr-o poternă, iar cea cu cavalerul, printr-un strat de piatră spartă în șanț[5].

Contraescarpele au *galerii majeurs,* ' aceste fortificații de la gâtuire au o cazemată de infanterie la nivelul solului și nu au drum acoperit.

Fortificarea Dealului Furcilor se poate ridica la 60.000 de florini.

Pg. 30

Pentru preîntâmpinarea unui atac din spate asupra capului de pod despre care va fi vorba ulterior și pentru flancarea fortului B pe dealul D se va face o fortificație turn. De asemenea, pentru a obține un loc sigur și încăpător pentru tabără, în jurul Orașului de Jos (Varos) s-au construit turnurile E,F,G,H, care sunt înconjurate de șanțuri de pământ, pentru marcare, iar carențele în cuprinderea reciprocă în raza de acțiune a armelor pot fi rezolvate pe loc de către un corp de armată, iar în câteva zile, prin construirea unor fortificații de pământ.

Pentru a construi aceste 5 turnuri ar fi nevoie de 200.000 florini.

în partea nordică a cetății, chiar în fața V-VI, se află un teren extrem de dezavantajos, care coboară în mai multe trepte și este ascuns bastioanelor. Dacă s-ar face aici o încercare de regularizare a glacisului, ar fi nevoie de săpături și umpluturi enorme, fără ca scopul propus să fie întru totul realizat. Intuind slăbiciunea acestui punct, constructorul cetății, a pus chiar în fața ravelinului XIII contragarda XVIII, care la fel cu XIX din fața bastionului VI, acoperă escarpa, în schimb ascund vederii bastionului câmpul exterior.

Pg. 31

195

Ar fi fost cu siguranță mai bine dacă în locul acestor

contragarde <constructorul> s-ar fi mulțumit cu un drum acoperit și nu ar fi sustras acțiunii salutare a armelor un teren care prezintă oricum dezavantaje. Dar întrucât aceste fortificații, construite cu mare cheltuială, există deja, ajutorul nu poate fi căutat decât într-o fortificație detașată.

Fortificația I, care cuprinde bine în bătaia armelor terenul povârnit și înlătură dezavantajele paralelei naturale din față și, dominând lucrările asediatorului de pregătire a atacului împotriva fronturilor V-VI, le cuprinde din flancuri, ar putea elimina neajunsurile menționate și ar putea conferi acestor fronturi cel puțin forța celorlalte.

Fortificația I constă din două părți distincte, ale căror escarpe ar trebui prevăzute cu bolți deschise; parapeții părții din față sunt și aici retrași, din cauza breșelor, iar pentru prevenirea ricoșării și pentru o mai bună cuprindere a șanțului în bătaia armelor, sunt sparți.

Pe părțile proeminente se amenajează postamente rezistente la bombe, pentru tunuri în care, după deschiderea crenelurilor în parapeți, se amplasează mortiere pe direcția capitalelor iar perpendicular pe acestea, tunuri. Retragerea din partea din față a este asigurată printr-un tambur la gâtuire.

Luneta așezată în spate I[1] domină interiorul acestei fortificații iar pe deasupra ei, câmpul din față iar după pierderea fortificației din față, flanchează lucrările de asediu înaintate. Are o cazemată amenajată pentru amplasarea unui obuzier, contraescarpele din fața flancurilor sunt dotate cu *galerie majeures;* legătura spre spate se face printr-un *caponier,* ca și retragerea efectivului în cazemată și <acordarea de> sprijin din cetate[1]'; nu este drum acoperit.

Ca fortificație de întregire ar putea servi *luneta* K, care cuprinde bine în bătaia armelor atât poalele povârnișului și pe cel al fortului I, iar împreună cu *ravelinul* XXVII, glacisul părții de sud, iar în prăpastia X, recunoaște și râpa de la așa-numita Lume Nouă ...[ll] din cauza poziției joase, cucerirea ei de către inamic nu prejudiciază în nici un fel cetatea. Această *lunetă K* a fost dotată cu ziduri cu breșe la *contraescarpe* o *galerie majeure,* la gâtuire o cazemată

196 de infanterie, în vârf un postament rezistent la bombe, pentru tunuri iar pe drumul de gardă, parapeți retrași.

Această consolidare, estimată la 400.000 florini, a frontului V-VI ar putea fi justificată prin împrejurarea că, în cazul în care asediatorul ar alege aceste fronturi pentru atac, cheltuielile pentru fortificarea Dealului Furcilor care, în cazul cuceririi cetății dinspre această parte, nu ar putea fi

menținut, ar fi fost zadarnice și pe cale de consecință, și capul de pod ar fi foarte periclitat.

CAPUL DE POD DE LA OARDA ȘI FORTIFICAȚIILE AUXILIARE AFERENTE (PLANURILE D și E)

Chiar dacă fortificațiile și amenajările sugerate aduc capacitatea de rezistență a cetății la un nivel înalt, o fac capabilă să acorde între zidurile ei protecție unei armate, o înzestrează cu toate cele necesare în caz de război, capacitatea ei de manevră, influența ei strategică asupra legăturilor cu restul țării, în susul și în josul Mureșului, apoi spre Sibiu și Târgu-Mureș este desăvârșită doar prin construirea unui cap de pod la Oarda (Oarda de Jos).

Pg. 34

După o atentă examinare a terenului, așezarea acestei construcții pe malul stâng'al Râului Morii, la vărsarea lui în Mureș, ar putea corespunde cel mai bine, întrucât și Direcția națională a construcțiilor civile intenționează să construiască mai în aval un nou pod stabil peste Mureș și dorește să dea cursului Râului Morii, al cărui canal al morii și-ar menține vechea gură de vărsare, direcția marcată în plan cu linie punctată.

Acest cap de pod, strict necesar, s-ar găsi aici atât în afara razei de acțiune eficientă a tunurilor de pe înălțimile de la Pâclișa, de pe malul drept al Mureșului, cât și a celor de pe coasta muntelui din stânga Oardei, însă înălțimea din stânga (platoul Oardei) va trebui ocupată de o fortificație autonomă W și de turnul Z, învelit cu o fortificație de pământ, întrucât odată intrată în mâna inamicului, această înălțime ar face foarte dificilă o pătrundere rapidă din capul de pod.

Pg. 35

Prin urmare, această fortificație are rostul de a facilita această mișcare de atac asupra inamicului, de a

197 face dificilă, împreună cu turnul D, înaintarea inamicului pe drumul care duce de la Cluj și Târgu- Mureș, prin satele Drâmbar și Limba, spre Oarda și de a împiedica instalarea inamicului în râpa R, întrucât aceasta, aici aflată sub scutul fortului W, poate fi ocolită în amonte pe Râul Morilor, pe vechiul drum care duce la Sebeș și care acum nu mai este folosit decât de localnici.

Luneta L, pe malul drept al Mureșului, flanchează capul de pod și împiedică atacul pe la spate al acestuia; ea însăși este protejată de mlaștina aflată lateral. în plus, în fața podului, pe malul drept, s-a mai stabilit *luneta* M care permite să se

câștige un important spațiu de campare, aflat între ea și mai sus amintitele forturi și să se realizeze legătura și sprijinul reciproc dintre ele .

în ce privește locul de construcție, forma și amenajarea unui cap de pod înconjurat cu drum acoperit, trebuie remarcat că s-a preferat un contur de *tenallion,* datorită faptului că acesta permite o mai mare concentrare a eficienței la distanță a focului tunurilor și un spațiu interior mai mare, ceea ce în cazul unui contur bastionat ar fi fost mai greu de realizat, ca de altfel și acoperirea *escarpelor* care, fără fortificații exterioare, ca raveline, foarfeci de șanțuri etc., ar fi fost mai puțin completă și ar fi necesitat cheltuieli mai mari; în schimb, conturul bastionat s-a aplicat la gâtuirea închisă cu ziduri autonome; escarpelor li s-au prevăzut bolți cu breșe, care ar putea servi ca adăpost pentru efectiv și pentru apărarea.drumului acoperit și a unghiurilor moarte ale șanțurilor.

Cele trei cazemate cu câte două nivele prevăzute și cu un tambur, acoperit de parapetul capului de pod răspândesc asupra câmpului exterior un abundent foc încrucișat, cu obuze goale și pline, și domină prin poziția lor, în toate direcțiile, interiorul capului de pod, așa încât inamicul pătruns acolo și ajuns sub focul mitraliilor, să nu se poată menține, trupa retrasă de pe ziduri se retrage succesiv de pe pod lăsând continuarea apărării capului de pod pe seama artileriei din cazemate, care poate primi un ajutor însemnat în lovituri de tun din cealaltă parte, de la turnul dotat cu pod mobil, de la gâtuirea lunetei M.

Primul nivel, cel al cazematelor, ușor coborât față de nivelul solului având un șanț în față, este destinat

198 depozitării alimentelor și pulberii, al doilea nivel pentru amplasarea obuzierelor, iar partea mediană a acestuia pentru instalarea priciurilor pentru trupă. Pe acoperișul boltit, de pământ, s-ar putea construi garapeți și s-ar putea amplasa tunuri grele pe postamente înalte. Scări și fântână ca la turnurile Martell.

Planul transversal Anexa E ar putea prezenta ideea într-un mod mai intuitiv decât o face această succintă descriere.

După cum s-a mai spus, *luneta* M are la gâtuire un turn înalt de un etaj, cu pod mobil și parapet, pentru a împiedica pătrunderea pe malul drept al Mureșului, după cucerirea capului de pod și pentru realizarea intenției exprimate mai sus.

Aripa dreaptă a capului de pod și cele două *lunete* aferente, *L și M* de pe malul drept al Mureșului răspândesc foc încrucișat asupra inamicului care ar dori să înainteze de la

Bărăbanț spre Dealul Furcilor și-1 constrâng să facă și aici lucrări de asediu, să se împartă și să-și asigure spatele împotriva învăluirilor, pe care mlaștinile întinse din fața Dealului Furcilor le favorizează, atât dacă pornesc din cetate, cât și din capul de pod.

Pg. 38

Cheltuielile pentru capul de pod și pentru cele patru fortificații aferente lui pot fi estimate la 200.000 florini. Cu excepția capului de pod și a cetății, ca nucleu, caracterul tuturor fortificațiilor luate individual este de natură defensivă; întrucât însă, între forturi se pot face foarte bine manevre, schimbarea malului este ușor de realizat, caracterul general ar putea fi caracterizat ca ofensiv.

Fortificațiile noi, autonome, pretind o garnizoană de infanterie redusă ca număr, întrucât apărarea lor se bazează în primul rând pe tunuri, astfel că armata va fi lipsită de un număr minim de forțe.

Pg.38

Socotindu-se garnizoana cetății la 3000 de infanteriști, un escadron de cavalerie a 150 de cai, două companii de artilerie a cetății, a 200 de oameni, pentru capul de pod, 8oo de infanteriști, pentru lunetele aferente, 200 și pentru fortificația detașată, 300 de infanteriști, pentru cele trei fortificații detașate de la Dealul Furcilor, 600 de infanteriști, pentru cele două fortificații din partea de nord a

199 cetății 400 de infanteriști, pentru cele cinci turnuri 250 de oameni, în starea de asediu, pentru Alba Iulia, capul de pod și forturile detașate ar fi nevoie de o garnizoană permanentă de 6100 de oameni, alături de un detașament de pionieri și de săpători de 50 de oameni, în timp ce pentru cetatea nerestructurată singură mai demult a fost nevoie să se ia între 5000 și 7000 de oameni, după cum arată în memoriul său din 1812 despre Alba Iulia, domnul general locotenent Schell.

În încheiere, ne permitem să spunem câte ceva în legătură cu influența pe care o Alba Iulie extinsă și apărată ofensiv, bineînțeles dacă între zidurile ei s-ar fi retras un corp de armată, ar fi în stare să o exercite asupra legăturilor inamicului, a căror amenințare sau capturare ar putea avea efecte însemnate asupra rezultatelor campaniei.

Pg. 40

Fiind nucleul unei tabere fortificate, dotate cu provizii pentru toate nevoile războiului, cu un acces liber dar asigurat, cu ieșire liberă dar protejată, cetatea poate dezvolta o influență masivă asupra exteriorului, motiv pentru care ea se află într-un avantaj decisiv față de inamicul care

ar apărea în fața Alba luliei și care, din cauza necesităților armatei sale, nu ar putea rămâne concentrat pentru multă vreme; în condițiile de mai sus, ar fi posibil ca inamicul care înaintează dinspre Mediaș sau Sibiu peste Miercurea și Deva spre Ungaria sau invers, să fie constrâns să mențină, să asedieze capul de pod sau să lase o. forță mai mare acolo și implicit, să-și împartă forțele, în caz contrar riscând să-și piardă legăturile și să-și pună în pericol spatele și flancurile, căci chiar în defensivă fiind, corpul nostru de armată instalat la Alba Iulia poate însoți, mergând pe malul drept al Mureșului în jos, mișcările inamicului, sau poate să i-o ia înainte, mergând peste Zlatna, prin valea Crișului, peste Brad spre Șoimuș și acolo, sub protecția unui cap de pod care ar fi fost construit în timpul campaniei din fortificații de pământ, ar traversa Mureșul și ar putea cauza multe greutăți inamicului slăbit în urma detașărilor (în altă ordine de idei trebuie remarcat că valea ....[12]-ului care se varsă la Șoimuș, o adevărată trecătoare, poate fi apărată cu trupe puține împotriva unei forțe oricât de mari), muntele neumblat acoperind din ambele părți acest marș în flanc, iar acolo fie se pot primi întăriri din Ungaria, prin valea Crișului,

200 pentru a-1 ataca pe inamic, fie, în cel mai rău caz, se poate reveni peste Zlatna la Alba Iulia.

Pg. 41

La fel de problematice și implicând dese detașări, ar fi trecerile, dinspre Turda sau Blaj, din valea Arieșului peste Abrud sau în valea Ampoiului, peste Zlatna, și în valea Crișului, la Brad, pentru un inamic care înaintează spre Ungaria pe drumul Clujului, pornind de la Turda, Târgu-Mureș sau Mediaș peste Blaj .

în toate aceste situații, inamicul care înaintează spre Ungaria va ajunge acolo cu forțe mult slăbite.

Pg. 4 2

La toate mișcările amintite s-a presupus că trecătorile de la Porțile de Fier și Vulcan sunt ocupate de un corp de armată de graniță cu forța principală la Hațeg, pe măsura înaintării inamicului spre Timișoara sau Arad, înaintează în spatele sau în flancul inamicului, încercând să se unească cu corpul de armată aflat la Alba Iulia său la Soimuș, în cazul în care acest lucru nu s-ar fi întâmplat deja înainte de ajungerea inamicului la Alba Iulia.

Un cap de pod din fortificații de pământ la vărsarea Târnavelor în Mureș, o poziție întărită la Simeria Veche, la vărsarea Hațegului ar putea completa sistemul de fortificații din sudul Transilvaniei, care, legat de cel din sudul Ungariei prin Arad, Szegedin, un cap de pod la vărsarea Dravei în

Dunăre, Esseg și Peterwardein, ar putea constitui un întreg închegat.

Dacă se admite cazul unei armate inamice care operează dinspre Ungaria spre Transilvania, armata noastră respinsă de la Șoimuș va trec Mureșul, va ocupa acolo o tabără care va amenința flancul și spatele inamicului sau, după împrejurări, se va întoarce peste Zlatna la Alba Iulia, lucru pe care corpul de armată de la Hațeg îl va fi făcut deja.

Pg. 4 3

Devenind din nou puternici din punct de vedere tactic și amenințând ofensiv flancul și spatele inamicului prin concentrarea acestor forțe la Alba Iulia, se va putea acționa asupra legăturilor sale, i se va putea împiedica înaintarea, el va fi nevoit să-și facă tabără sau să se împartă, iar în acest din urmă caz, armata sa slăbită, care a apucat-o înainte prin interiorul țării, poate fi ajunsă din urmă prin marșuri repezi înainte ca acel corp de observație rămas la Alba Iulia să se fi unit cu ea, și constrânsă să se

201 lupte; dacă însă s-ar întâmpla ca acestă mișcare să eșueze, în cel mai rău caz corpul nostru de armată s-ar putea retrage din nou sub zidurile cetății.

întrucât în cazul rămânerii pe loc la Alba Iulia, armata inamică ar fi nevoită să se răspândească în localitățile din jur pentru a-și procura cele necesare, printr-un cap de pod la Oarda s-ar crea noi prilejuri pentru atacuri și victorii • parțiale, căci noi putem interveni cu forțe covârșitoare numeric împotriva inamicului dispersat.

Pg. *4 4*

Așa cum cetatea Alba Iulia extinsă ocrotește sudul Transilvaniei până la Cluj, o tabără fortificată amplasată la Dej ar putea avea același rol în nordul Transilvaniei.

Valoarea primei fortificații ar putea crește datorită împrejurării că mijloacele insuficiente, nesigure și costisitoare, de transport ale sării din inepuizabilele saline de pe Mureș, diversitatea produselor naturale ale Transilvaniei, vor duce la înființarea unei linii de navigație cu aburi de la Arad până la salina de la Uioara, care să treacă pe la Alba Iulia sau care să se întindă până la Partoș și ale cărei avantaje sunt mult prea evidente, pentru ca această măsură să mai poată fi mult timp tergiversată.

Dacă se sintetizează costurile cetății extinse Alba Iulia, acestea vor fi următoarele:

•pentru așezămintele militare, îmbunătățirile în interior și ale centurii principale..... 1.300.000 fl

•îmbunătățirile și extinderea fortificațiilor exterioare .....500.000 fl

•fortificații detașate și fortificarea taberei cu turnuri 4.200.000.fl

•capul de pod de la Partoș și fortificațiile auxiliare și detașate aferente . . . . 2.000.000 fl

Total.....5.000.000 fl

Această sumă s-ar putea reduce considerabil în cazul în care execuția ar fi lăsată exclusiv pe seama trupelor, cărora ar trebui să li se alăture o companie de mineri, una de săpători, una de pionieri, două companii de meseriași alcătuite din armata a 3'ª, în timp

ce lucrările pregătitoare cum ar fi construcția de barăci, fabricarea țiglelor, deschiderea carierelor, amenajarea unui atelier de lăcătușerie și fierărie, ridicarea în straturi orizontale a terenului care urmează a fi fortificat și elaborarea detaliată a proiectelor de construcție se pot face deja în acest an.

Alba Iulia, la 6 aprilie 1850

J.von Domaszewski
inginer căpitan

Nr.4789 1851
11/59[13]

20

Către

direcția geniului ia Aibă iuiia

Asupra proiectului de extindere a cetății Alba Iulia înaintat cu raportul din 21 mai 1850 și cu referire la rescriptul din 30 decembrie 1849, nr. 4022, vi se aduc, deocamdată, la cunoștință <u>următoarele:</u>

Propunerile domnului căpitan de geniu von Domaszevsky privind optimizarea cetății Alba Iulia au în vedere:

înlăturarea neajunsurilor existente în sânul cetății, și anume lipsa locurilor suficiente de cazare pentru efectiv și întărirea zidurilor de incintă

regularizarea și consolidarea fortificațiilor existente

întărirea localității prin fortificații exterioare

asigurarea traversării râului Mureș, printr-un cap de pod la Partoș, prin care, în legătură și cu unele dintre fortificâțiile exterioare propuse, se intenționează obținerea unui loc sigur de campare.

Reparațiile și construcțiile noi sintetizate la. nr. 1 ar necesita
cheltuieli însumând aproximativ..... 1.400.000 fr.
regularizarea și consolidarea fortificațiilor existente
500.000
fortificațiile exterioare.....1.200.000
iar capul de pod, cu construcțiile aferente... 2.000.000

total....5.100.000 fr.

(Din eroare, în memoriu s-au menționat numai 5.000.000)

Pg. 2

în privința punctelor 2 și 3, acestea n-au fost luate în considerare de către Comisia centrală de fortificații, întrucât nu este vorba decât de consolidarea sau îmbunătățirea fortificațiilor existente și de amenajarea unor, clădiri militare, care țin de domeniul fondului ordinar de fortificații și au fost separate definitiv încă de dinainte.

Prin urmare suma se limitează la 3.200.000 fr.

204

A. pentru întărirea cetății prin fortificații exterioare

Aceste fortificații se împart iarăși în două categorii:

cele care au ca scop exclusiv întărirea cetății

cele al căror scop principal este obținerea unui spațiu de campare

la a. intră fortificațiile exterioare A.B.C.J.K la b. intră fortificațiile D.E.F.G.H.

Spațiul pentru campare care se obține prin acestea din urmă este atât de neînsemnat și atât de puțin potrivit pentru campare, încât construirea atâtor fortificații nu pare deloc justificată. 0 astfel de întărire n-a fost considerată utilă nici de către Comisia centrală de fortificații.

La cele 3 turnuri E.F.G. se poate renunța fără probleme.

Spațiul de campare ar putea fi obținut din altă parte.

Turnurile D și H au și altă destinație și ca atare, modificate, e bine să se păstreze. Despre ele se va vorbi mai târziu.

Pg. 3

La a., fortificațiile A.B.C.K.J.

Necesitatea de a ocupa Dealul Furcilor a fost unanim recunoscută cu mult timp înainte, parțial pentru a-1 lipsi pe inamic de acest teren bun pentru lucrările sale de asediu, parțial pentru a nu i se permite ca, întru totul protejat de focul din cetate datorită versantului care cade abrupt spre mlaștină, să cucerească înălțimile, tocmai acele înălțimi ale Dealului Furcilor, unde terenul favorizează ducerea paralelelor și apropierea de cetate.

Căpitanul de geniu von Domaszewsky a propus pentru Dealul Furcilor fortificațiile B și C, aceasta din urmă fiind fortificația principală. Conform planului și raportului, împotriva acestei alegeri nu se poate obiecta nimic, ea este motivată în mod corespunzător, la fel ca și desemnarea lui C ca fortificație principală.

în altă ordine de idei, prezentul plan de situație este atât de rău, încât după el nu se poate face nici o apreciere privind dispoziția cea mai potrivită a traseului acestor lucrări și prin urmare, ne vom limita la următoarele observații cu caracter general:

Lucrarea C.,doar ca fortificație exterioară, estj mult prea întinsă și ca atare reclamă o garnizoană prea

205 mare și mult prea multe tunuri. Principiul conform căruia fortificațiile exterioare trebuie rânduite in așa fel, încât să poată fi întreținute cu relativ foarte puține trupe nu este deloc respectat.

Pg. 4

Acest principiu poate fi respectat numai în cazul în care prin întreținerea câtorva, puține, puncte fixe, se va asigura întregul.

2. Punctul B. ar putea fi înlocuit fără probleme cu un turn. în partea de nord-est a cetății și pe direcția nord terenul oferă inamicului avantaje asemănătoare cu cele din partea opusă. Versanții abrupți nu pot fi apărați de pe punctele fortificate ale cetății, motiv care justifică amplasarea punctului fortificat J.

Observațiile făcute pentru C sunt valabile și pentru acesta din urmă (J). La fortificațiile exterioare A și K, prezentate ca având exclusiv rolul de a sprijini punctele fortificate C și J, se va renunța, _le nefiind neapărat necesare.

Punctul fortificat D, considerat important și de către Comisia centrală de fortificații, și care, în legătură cu B, acoperă din spate capul de pod și, în plus, împreună cu fortificațiile auxiliare ale celui din urmă, face ca spațiul până la Mureș pe de o parte, și până la mlaștină - Canalul Sanitar - pe de altă parte, respectiv între aceste linii, să poată fi utilizat pentru campare, este indispensabil.

în fine, dacă punctul H ar fi împins puțin înainte vezi punctul marcat cu creionul- ar putea înlocui punctul K și, pe de altă parte, ar acoperi intrarea în drumul Clujului, imediat în apropierea mlaștinii. De aceea propunerea privind acest punct este acceptată.

Pg. 5

Ca atare, ca fortificații exterioare vor fi propuse punctele B, C,J,D și H (în poziția sa avansată). De prisos sunt E,F,G,A și K.

Prin urmare, din suma de 1.200.000 fr. preliminată pentru fortificații exterioare, se vor scădea:

pentru fiecare dintre punctele fortificate E,F,G,A și K câte 40.000 fr, total 200.000.

- dacă se vor calcula pentru fiecare punct B,D,H câte 50.000 fr., total 150.000 fr. iar pentru fiecare dintre fortificațiile exterioare C și J 200.000 fr. rezultă că, întrucât în total sunt necesari doar 550.000 fr., față de propunerile căpitanului de geniu Domaszewsky, se pot economisi cca. 650.000 fr.

8. Capul de pod de la Partoș

Sarcina nu pare a fi rezolvată în mod satisfăcător. Capetele de pod în general și cu atât mai mult cele permanente, trebuie calculate mai ales pentru efectuarea unor operațiuni tactice de mari dimensiuni, lucru posibil doar atunci când în fața podului există un spațiu de formare, care, în caz de necesitate, ar putea oferi un spațiu sigur de campare măcar unei părți a corpului de armată, divizii de armată etc. care acționează acolo.

Pg. 6

Această condiție nu se respectă aici, și s-ar respecta și mai puțin dacă Râul Morii s-ar regulariza în modul indicat în plan, întrucât el, curgând tocmai prin fața capului de pod, ar împiedica practic orice înaintare sau retragere în prezența inamicului. Capul de pod este văzut exact ca și un cap normal de pod de cetate (în modul tradițional), în care numai podul însuși este asigurat.

Fortificațiile exterioare W și Z sunt calculate mai mult

pentru necesitatea de a-1 ține pe inamic departe de redanul de pe care se poate supraveghea amplasamentul capului de pod și nu sunt în nici un caz suficiente pentru a facilita ofensiva și pentru a asigura retragerea.

Proiectul trebuie oricum refăcut; înainte de asta însă este necesar să se stabilească.

a. locul unde va fi construit noul pod de la Partoș

b. modul precis și în care va fi regularizat Râul morii, ținându-se cont de interesele tactice cărora trebuie să le răspundă fortificațiile. Acest râu poate trece pe lângă noyau-ul[14] capului de pod, dacă acest lucru este absolut inevitabil, dar fortificațiile capului de pod însuși, dintre amplasamentul punctului W și Mureș, trebuie să-1 lase în spatele lor, cu cât mai departe, cu atât mai bine.

Pg. 7

Aici se pot da indicațiile privind ordinea fortificațiilor capului de pod și *noyau (reduit[15]) .*

în locul unui atât de impunător fort, cum este cel pe care . îl propune amintitul domn căpitan de geniu, ar ajunge o fortificație mult mai mică (reduit) situată la o distanță potrivită față de Mureș, care ar trebui să constea dintr-o anvelopă bine construită și flancată,

207 întărită printr-o clădire defensivă, cazematată, care să conțină locuri de cazare.

în afara punctelor W și Z ar mai trebui ocupate și punctele a,b,c, marcate pe plan cu creionul, iar punctul L, ca baterie închisă, ar trebui împins, pe cât posibil, înainte.

Punctele (a) și D ar trebui sâ fie suficiente pentru acoperirea spațiului de campare de dincolo de acestă linie, D (a) amintit mai sus, cu condiția ca, în caz de necesitate, între ele să se construiască fortificații de capăt (baterii) .

Punctul fortificat M poate să lipsească cu totul.

Cu restricțiile indicate aici și în pofida faptului că ar urma să se construiască 3 fortificații permanente noi (la a,b,c), suma preliminată de Comisia centrală de fortificații pentru acest cap de pod, de cca. 1.230.000 fr, cel puțin n-ar fi depășită.

Deși construcțiile de întărire propuse pentru Alba Iulia ar putea fi realizate abia în 1857, Direcția geniului este de pe acum însărcinată să se ocupe de locuitorii de la periferie vizați, pentru ca, la începutul anului 1857, dacă nu mai curând, să poată să prezinte ofertele acestora și pentru ca, în cazul, probabil, că între timp se va construi podul peste Mureș și, în legătură cu el, drumul și se va regulariza râul, să știe să apere interesele militare, în ideea fortificațiilor care urmează a se realiza ulterior.

în altă ordine de idei, nici construcția podului, nici amintita regularizare a râului nu se pot înfăptui înainte de obținerea prealabilă a unei autorizații de la noi.

Viena, la 31 decembrie 1850 semnătura indescifrabilă

Mai jos, de altă mână: Nr. 469 Inspecția c.c. a geniului din Sibiu Sibiu, la 25 aprilie 1851
două semnături indescifrabile

Prezentată la 26 aprilie 1851 nr. 168
Memoriul este la dl. director

PLANȘE

Planșa I

Planul morii cu cai

1. Direcția c.c. a geniului, Alba Iulia
2. Anul militar 1852
3. Costuri de realizare 1190 florini monedă convențională
4. Plan litera A al morii cu cai, cu trei vârtejuri, construite în cazemata nr. I în anul 1849, în timpul asediului
5. Profil E-F
6. Profil G-H
7. Profil C-D
8. Plan
9. Profil A-B
10. Troliu cu cai
11. Troliu (fix)
12. Vârtejuri
13. Ladă pentru făină
14. Pasarelă
15. Bănci portante
16 .Jgheab

Ibidem, m v. nr. 39

PLANȘA II

Plan A

1.Plan - raport al cetății Alba Iulia pentru anul 1812

17 Detaliile apărării

Corpul de apărare a fost folosit astfel: pentru ocuparea tuturor bastioanelor și a ravelinelon 11 și 13, peste tot cu o companie, iar a celorlalte raveline cu trăgători de elită.

Șanțul din fața ravelinului 13 și din spatele ravelinului 11 au constituit locuri de adunare pentru plecare în incursiuni. Plecările înseși aveau loc din flancul drept al ravelinului 13 și din cel stâng al ravelinului 11, înaintea căruia fuseseră amplasate obstacole mobile.

Din cauza zidurilor scunde, joncțiunile aripilor contragardelor și ale flancurilor ravelinelor au fost înălțate cu pereți de palisadă iar la ravelinele 11 și

13 au fost deschise în plus și porțile din aceste ziduri, care fuseseră obturate.

Galeriile de mină și de apărare din contragarde, care

fuseseră zidite au fost deschise și prevăzute cu porți.

Poternele cu scări în *orilloanele* bastioanelor și anume, în flancul stâng de la I și II, în stângul și dreptul de la III și IV, dreptul de la V, VI și VII au fost deschise și prevăzute sus și jos cu uși de stejar căptușite cu tablă iar pentru acoperirea lor, *tenailloanele* au fost închise cu palisade.

Ravelinul XIII a primit *caponieră* palisadată care din cauza lipsei de lemn a trebuit să primească forma marcată.

De asemenea s-a realizat palisadarea în șanțul principal a fronturilor III și IV, pentru securitatea gâtuirii ravelinului 11, în timp ce ravelinul 11 a primit o secțiune palisadată și o închidere palisadată a gâtuirii *reduitului.*

Pentru ravelinul X s-a realizat o *caponieră* palisadată. Nu la fel la ravelinul IX , a cărui gâtuire neîmbrăcată și neînchisă poate fi luată din spate.[10]

Palisadarea ravelinului 8 și a *anvelopei* lipite în stânga lui s-a realizat pe coronamentul parapetului în scopul acoperirii porții Caroline, întrucât în concepția inițială a înaltului Comandament militar cetatea trebuia apărată împotriva năvălirii unor gloate neregulate.

Traversele de pe drumul de gardă din stânga *cavalerului* I și a umărului drept al *cavalerului* III au avut ca scop ca, împreună cu clădirile crenelate, care constituie în același timp curtina dintre cei doi cavaleri și după închiderea străzilor dintre ele, să realizeze b sectorizare.

în spatele fronturilor VI și VII a fost amplasat depozitul de materiale iar în spatele fronturilor I și II, precum și în bastionul V, șopronul pentru producerea materialelor de artilerie.

Traversele și apărătorile de spate necesare au fost realizate parțial din pământ,parțial în grabă cu palisade; toate podurile mobile și mașinăriile au fost făcute noi.

3.clădiri arse - religioase - militare clădiri deteriorate - militare

- particulare clădiri nou construite palisadări noi

4 .Alba Iulia la 29 martie 1813, Scholl m.p., maior în corpul de ingineri

5 .Văzut, de Finetti m.p., locotenent colonel

6 .Alba Iulia la 16 martie 1850 J.von Domaszewski, inginer căpitan

7 .Desenat de Sallaba, m.p., inginer locotenent major
8 .Copiat de Swoboda

PLANȘA III

Plan B

l.Plan de situație al cetății c.c. Alba Iulia, ridicat a la vue cu ajutorul planșetei

A. Trecere existentă cu lanțuri a. locuri în care în cazul nivelului scăzut al apei, Mureșul poate fi trecut cu carul, cu caii sau pe jos b. locuri în care, de asemenea în cazul nivelului scăzut al apei, Râul Morii și Sebeșul pot fi trecute 2.Detalii ale asedierii
Cele 2 baterii de 12 funți, 2 de obuziere, 2 de mortiere, 2 de 6 funți și mai multe standuri de rachete amplasate pe Dealul furcilor, în aripa dreaptă a liniei de asediu precum și cele 2 baterii de 6 funți plasate în aripa stângă, în stânga și în dreapta drumului spre Șard au aparținut construcțiilor de asediu ale ungurilor, arsenalul și parcul de artilerie fiind la Partoș. Asupra cetății s-a tras de pe Dealul Furcilor cu un tun de 18 funți, 12 de 12 funți și cu 2 mortiere de 6o și 4 de 30 de funți, cu 8 aruncătoare de rachete și mai multe <tunuri> de 6 funți, apoi de pe drumul Șardului, cu 12 tunuri de 6 funți. în Partoș rezerva principală cu trei batalioane, la fel cele de pe aripa stângă din Bărăbanț, au constituit, cu menționatele subunități de intervenție și securitate de infanterie și cavalerie corpul de asediu. Pe drumul i spre Pâclișa erau locuri amenajate pentru caii de cavalerie. Lanțul avanposturilor a fost format la linia

marcată cu albastru, cea de la Varos până la râu fiind ocupată numai până la intrarea în Orașul de Jos de către unguri. în acest plan incomplet, cotele marcate la bastioanele respective și în celelalte locuri nu corespund realității și de aceea vor fi trecute într-un alt plan, complet, care va fi trimis ulterior.

3.Privire de ansamblu

în medie, situația permanentă a corpului de asediu era alcătuit din: 9 batalioane de infanterie, 900 de cavaleriști și 24 de tunuri. Legăturile cu Clujul prin Partoș, pe care cetatea le-a întrerupt, au fost transferate de insurgenți pe malul stâng al

Mureșului peste Oarda, Limba, Ciugud, Drâmbar; în această din urmă localitate, legătura cu Clujul s-a restabilit cu ajutorul unui bac.

4.Poalele muntelui
5.Râul Mureș
6.Satul Șeușa
7.Satul Ciugud
8.Satul Limba
9.Satul Oarda de Sus
10.Satul Drâmbar
11.Satul Oarda de Jos
12 .Alba Iulia (Orașul de Jos)
13 .Alba Iulia (Orașul de Sus și Cetatea)
14 .Dealul Furcilor.
15 .Cărămidăria
16 .Fântâniță împăratului
17 .Partoș
18 .Canalul Sanitar
19 .Viile episcopești
20 .Mureșul vechi
21 .Mureșul foarte vechi sau așa-numitul Mureș Mort
22 .Râul Ampoi sau al Bărăbanțului
23 .Drumul poștal dinspre Cluj
24 .Drumul de la Bărăbanț
25 .Râul Ampoi
26 .Drumul dinspre Șard
27 .Lumea Nouă
28 .Drumul dinspre Zlatna
29 .Depozitul de pulbere pentru timp de pace
30 .Drum lateral peste munte spre valea Ampoiului
31 .Drumul spre Pâclișa

32 .Satul Pâclișa
33 .Drumul poștal spre Sibiu
34 .Drumul spre Lancrăm
35 .Drumul poștal spre Deva
36 .Drumul spre Bărăbanț și care duce spre Arad de- a lungul malului drept al Mureșului
37 .Companie
38 .Batalion
39 .Escadron
40 .Aripă
41 .Lanțul avanposturilor
42 .Alba Iulia la 30 octombrie 1812 ridicat și desenat de

Haggenmiiller, căpitan în corpul de geniu
43 .Copiat de Svoboda
44 .Alba Iulia la 14 martie 1850
J.Domaszewski,inginer căpitan
45 .Râul Sebeș

Planșa IV

l.Plan litera B

2. Cetetea
3. Anul militar 1853
Suma cheltuielilor 6793 florini, 1 creițar
4. Cetatea Alba Iulia
5. Văzut, Inspecția geniului din Sibiu, 1 mai 1853
Kirchner, colonel de geniu
6. Desenat Kupelwieser, locotenent major

Planșa V

1. Direcția geniului c.c. Alba Iulia

2. Plan I
despre lucrările de apărare efectuate în cetatea Alba Iulia în 1849 și altele, impuse de asediul de patru luni, cu referire la devizul nr.IV

3. Anul militar 1851
Costul realizării 5513 florini 6,8 creițari
4. Georg baron August von Auenfels, general maior comandantul cetății
5. Desenat de Josef Kunerth, plutonier

Planșa VI

1. Direcția geniului c.c. Alba Iulia

2. Plan II

despre lucrările de apărare efectuate în cetatea Alba Iulia în 1849 și altele, impuse de asediul de patru luni, cu referire la devizul nr.IV

3. Anul militar 1851 Costul realizării 5513 florini 6,8 creițari
4. Georg baron August von Auenfels, general maior, comandantul cetății
5. Desenat de Josef Kunerth, plutonier
6. Legenda:
6.1.1.1 V,V,VI și VII - bastioane; de la VIII la XIV - raveline, de la XV la XIX - contragarde; de la XX la XXV - anvelope în tuș și colorate în galben sunt lucrările de lemn executate în timpul asediului
Galben punctat - palisadările, obstacolele mobile și palăncile executate în 1849
Negru punctat -idem în 1848

Planșa VI

1. Direcția geniului c.c. Alba Iulia

2. Plan III

despre lucrările de apărare efectuate în cetatea Alba Iulia în 1849 și altele, impuse de asediul de patru luni, cu referire la devizul nr.IV

3. Anul militar 1851
Costul realizării 5513 florini 6,8 creițari
4. Georg baron August von Auenfels, general maior, comandantul cetății
5. Desenat de Josef Kunerth, plutonier
6. Profil 1.2
7. Schița unei traverse
8. Secțiune longitudinală după...
9. Schița magaziei de pulbere

10. Schița postamentului acoperit
11. Profil după .'. .
12. Secțiune longitudinală după...
13. Profil în lungime după a b
14. Tamburare
15. Profil după c d

16. Profil după c d

1. Plan de situație al împrejurimilor Alba luliei după o ridicare a la vue

Planșa VIII

cu prezentarea proiectelor de fortificații, așa cum au fost ele prezentate în anul 1850 și cu completările care s-au dovffi<flitJdiitecHeaeeaB®âadâmd radeedere progresele artileriei

Plan I

2. Sibiu, la 23 martie 1862, Gaisler, colonelul în statul major al geniului

3. Alcătuită și desenată după o vedere a la vue luată de ofițerii de geniu trimiși la Alba Iulia în vara lui 1861, de Theodor Gsund, locotenent major c.c. de vânători

Planșa IX[151]

REPARTIZAREA bastioanelor, ravelinelor și a altor obiecte fo Lficate spre apărar

Atribuit o p c f s d t	rt Numele spre apărare	Co trupelor
		f.l a rouă s u u 1 Im u t n d g b por tabu e n a ț e r ri și r i e i i r i

[151] întrucât planșa nr. IX are dimensiuni foarte mari, cuprinsul a fost reprodus în două părți, fiecare poziție primind un număr, ca atare, cele două poziții care poartă același număr vor fi citite una în continuarea celeilalte

l.I Reg. de inf. nr. 1 ambele drumuri de gardă, ambele flancuri și curtina până la poarta carolină,	cpt. Krancz 14'	2 1 9 5 154 . 1 .31	Bastionul	. apoi jumătatea de curtină din dreapta
2.II Batalionul de vânători și jumătățile de curtină transilv	cpt, Oel 1 nr.II ambele drumuri schiager din stânga	237 10 80 1	Bastionul gardă	din dreapta și
3.III Compania nr.III, cele două dru- muride gardă de curtină din	cpt. Bayer compusâ de flancurile și jumătatea transp."Cari stânga Ferdinand"	2 12 6 97 - 1	Bastionul	
4 . IV Reg.l rom de graniță bastionului flancul drept nr. 16 curtină învecinată	cpt Szabo 10	3.1.8.5.110	2 Bastionul nr.IV gardă ale	și jumătatea de
5.V Leiningen , ambele drumuri de inf. nr.31 stg. și jumătatea de curtină învecinată	cpt. Brand- mayer 15	3 3 10 9 148	3 Bastionul nr. V gardă flancul	
6.VI Bat. de vânători stg. și jumătatea de transilv. învecinată, flancul dr. și curtină învecinată	cpt. Greef 2	3 1 9 11 78 1 2	Bastionul nr. gardă, flancul curtină	jumătatea de
7.VII Reg.l rom drumul de gardă . de graniță stg. și jumătatea de nr. 16 învecinată, flancul dr. și jumătatea învecinată	cpt. Fligely 9 VII	2166 90 1 2	Bastionul nr. din stg. flancul curtină	din curtina porții Caroline
FORTIFICAȚII EXTERIOARE				
8.XI Români bănățeni .poarta nouă de la bastionul	Itmaj Hudowski	....2...3.	fortificațiile sale exterioare și anexe	2.6.6.180...2 Ravelin XI, III și IV, cu
9.XIII Regiment de graniță	cpt. Mikulesko 13	6.5.160.1.1	Ocupă ravelin XIII	

fortificațiile exterioare și anexă
10 .X Reg. de inf cpt. 10 3.1.9.6.86 1.1 Ocupă ravelin X în fața bast.II și
br.Bianchi Asboth XIII
11-Garda naț. cpt. - 4.2.8...66.....
din Orăștie Zeidler 12. Reg. 2 rom. It. Deta- 1....3.1.25…
de graniță Russ șament nr. 17
13 . Compus, de cpt. - 1. 7.6 86
trăgători Bollberg
14 .Pentru aruncarea grenadelor de mână
15 .Coase de asalt
16 .Efectivul neînarmat al casei transporturilor

REPARTIZAREA ȘI FOLOSIREA EFECTIVULUI ÎN APĂRARE OBSERVAȚII l.Un șir dispersat în trăgători pentru ocuparea flancului stg. al Căpitanul Pohlberg bastionului și a jumătății de curtină de la poarta carolină , un folosirea comp, de șir tot dispersat în ■ trăgători pentru ocuparea flancului drept și trăgători a jumătății de curtină învecinate din stg. Pe fiecare drum de Majoritatea acestor gardă al bastionului se instalează o jumătate de șir acoperit trăgători vor fi în coloană, care are misiunea de a arunca scările sau de a-1 folosiți în bastionul arunca in șanț cu baioneta pe inamicul apărut pe parapet. I
la fronturile I VII
Cel de al 4~iea șir stă în rezervă în dosul cavalerului, pentru sprijin sau înlocuire 2. Un șir împărțit în două jumătăți care vor fi instalate în coloană in dosul mijlocului celor două drumuri de gardă.
Un șir dispersat în trăgători pentru ocuparea flancului stg și a curtinei învecinate din dreapta, un șir stă în rezervă pentru sprijin unde va fi nevoie în bastion
3. Un șir împărțit în două jumătăți care vor fi instalate în Curtina de la poarta coloană în dosul drumurilor de gardă.Un șir dispersat în
nouă și a flancurilor
trăgători pentru ocuparea flancului stg și a curtinei învecinate învecinate rămân ne din dreapta, un șir stă în rezervă acoperit, în dosul traversei ocupate atâta timp
celei mari
cât ravelinul XKmai

este> în puterea

noastră sau

palisadarea în șanț

n-a fost forțată
4. Un șir împărțit în două jumătăți care vor fi instalate Este valabil și aici în drumurile de gardă. Scopul acestei instalări este- împiedi- ceea ce s-a spus mai carea escaladării pe scări; un șir dispersat în trăgători ocupă sus. flancul drept al bastionului și curtina învecinată. Cel de al treilea șir constituie rezerva, acoperit de traversa din flancul stg. în coloană; la fel cel de al 4-laa șir va fi instalat în coloană ca rezervă, în flancul drept.
5. Un șir împărțit în două jumătăți care vor fi instalate în coloană în mijlocul celor două drumuri de gardă ale bastioanelor Un șir dispersat în trăgători ocupă flancul stg și curtina învecinată, un șir dispersat în trăgători pentru ocuparea flancului drept și a jumătății de curtină învecinată,. un șir va fi instalat la gâtuirea bastionului pentru a servi la înlocuirea trăgătorilor sau pentru sprijin.
6. Un șir împărțit în două jumătăți care vor fi instalate în mijlocul celor două drumuri de gardă ale bastioanelor un șir dispersat în

trăgători ocupă flancul drept și jumătatea de curtină învecinată, un șir, ținut acoperit pe cât posibil, va sta ca rezervă, gata pentru a-i înlocui pe trăgători sau sprijin de alt fel.

7. Un șir împărțit în două jumătăți care vor fi instalate în coloană în mijlocul celor două drumuri de gardă ale bastioanelor. Un șir dispersat în trăgători ocupă flancul drept al bastionului și jumătatea de curtină învecinată; un șir, ținut acoperit pe cât posibil,va sta ca rezervă, gata pentru înlocuirea trăgătorilor sau sprijin de alt fel.

8. Un șir împărțit în două jumătăți care vor fi instalate în coloană în mijlocul celor două drumuri de gardă ale bastioanelor;.ocupă cele două flancuri ale ravelinului; primul șir constituie rezerva în redurt-ul ravelinului, cel de al 4-lea șir ocupă cazematelești crenelurile zidurilor de închidere. Straja *reduitului* va fi considerată ca ținând de apărarea ravelinului, ea împiedică un atac pe la spate sau va fi folosită pentru ridicarea podului în *reduit*

9. Ocuparea și apărarea,conform instrucțiunilor și ordinelor primite chiar la începutul înaintării și așa cum compania a 13'a bănățeană, cu raportul din 16 aprilie, le-a dezbătut amănunțit.

10. în cazul unui bombardament, dl. căpitan Asboth instalează jumătate din trupa sa sub bolta porții Caroline iar cealată jumătate la poarta nouă.în cazul în care se așteaptă un atac inamic asupra fronturilor bastioanelor I, II III el se va deplasa prin *orillonul* din stânga bastionului III în jos, în șanțul principal, ocupă, cu două șiruri, palisada care, de la curtină spre ravelinul X, închide perpendicular șanțul Concomitent celelalte două șiruri se grăbesc pe ravelinul X și ocupă drumurile de gardă și flancurile.

Tamburul va fi instalat pe *tenaillon* și va da semnalele pentru companii. Un caporal și 12 oameni vor fi instalați în partea dreaptă a ravelinului. Misiunea principală

218 este apărarea cea mai dârză a ravelinului. în cazul retragerii, un subofițer, un fruntaș, un dulgher rămân jos, la ușa de fier a *orillonului* pe care o bat în cuie după trecerea ultimului om.

11. Garda națională ocupă palisada din șanțui principal în fața porții noi alături de cazematele 16 și 19 și, în funcție de părerea comandantului ravelinului XI, va ocupa și va apăra și crenelurile cazematelor

12. Se atașează companiei căpitanului Szabo și servește ca rezervă principală, la fel cu cavaleria în interiorul cetății 13. Cea mai mare parte a acestor trăgători va fi folosită în ravelinele fronturilor 1 până la 7, lucru valabil și pentru ravelinul XI .la poarta nouă, și pentru ravelinul XIII de la bastioanele V-VI.

14. în cazul atacării frontului bastionului, companiile cărora li s-a repartizat apărarea vor pune la dispoziție efectivul și vor face cu el exerciții de aruncare a.grenadelor

15. Pentru fiecare din cele 7 bastioane se propune un număr de 35 de coase de asalt, iar pentru ravelinele XI și XIII, câte 25 bucăți. Acestea sunt destinate pentru a respinge cu forță o escaladare a zidurilor cu ajutorul scărilor și a o împiedica. Fiecare comandant care conduce trupele din bastioane se îngrijește și ca trupa sa să facă exerciții de folosire a coaselor.

OBSERVAȚIE

în cazul unui atac la lumina zilei garnizoana ocupă pozițiile desemnate mai sus doar în situația de alarmă formală; în rest toți rămân în cazărmile și cazematele respective Numai echipa de stingere a incendiilor își va ocupa, în cazul în care inamicul va trage asupra cetății, locurile indicate.

---

[1] Locuri goale în text

[2] Pe margine, adăugat de altă mână: Bastionul 1 cpt. Krancz de la Leiningen

		Bastionul	Olschläger " Vânători	
	II "		Bayer cu compania	
....(cuvânt ilizibil)		Bastionul		
	IV "		Szabo compania 10 1	
românesc		Bastionul		
	V "		Brandmayer de la	
Leiningen		Bastionul	Graef "	
	VI "		Vânători	
		Bastionul	Fligely compania 9 1	
românesc		Raveline		
		Ravelinul	" Mikulesko compania	
		XIII	21	
bănățeni				
		" XI	It. maj. Hudowski "	
13 "				

Br. Bianchi cpt. Asboth. "

10 ca rezervă
principală a bastioanelor I, II,și III îi este repartizat

[3] traducere nesigură. în original "Aufzugs-Wallbaum"
[4] în josul paginii, de altă mână : Georg August von Auenfels
[5] De la "bazate pe condiții strategice..." adăugat pe margine, de aceeași mână. Tot pe margine, sters cu pana "privind evenimentele" "în cursul campaniei împotriva rebelilor transilvăneni precum si.."
[6] de la "iar în cazul..." traducere aproximativă; textul prezintă numeroase ștersături și intercalări, care îl fac aproape ilizibil
[7] în original, "Gorgemauem"
[8] în original "Tiefe" = adâncime, măsură necunoscută
[9] în original "Koffer"
[10] în original urmează "bastionul V le domină pe ambele", șters cu pana
[11] frază confuză în original:"... auch in der Schlucht X das Ravin bei der sogenannten neuen Welt einsieht"
[12] nume indescifrabil în text (Kyancz, Kujancz)
[13] Emitentul nu este specificat în document. Este vorba, probabil, de Comisia centrală c.c.de fortificatii, cu sediul 1a Viena, actul fiind trimis la Alba Iulia prin forul superior de la Sibiu
[14] Asa în text; ***noyau,*** în franceză sâmbure, fig. partea din mijloc
[15] asa în text; ***reduit*** în franceză întăriturâ mică, cuprinsă în alta mai mare
[16] Traducere probabilă; pe copia de lucru marginea textului este tăiată..

LISTA ILUSTRAȚIILOR

1. Alba Iulia și satele din împrejurimi.
2. Alba Iulia și locuri legate de evenimentele din 1848-1849.
3. Cetatea Alba Iulia. Plan schematic.
4. Poarta a l-a a cetății Alba Iulia.
5. Poarta a IlI-a (Carol) cetății Alba Iulia (exterior).
6. Poarta a IlI-a (Carol) cetății Alba Iulia (interior).
7. Pavilionul ofițerilor din garnizoana Alba Iulia din 1851-1853.
8. Catedrala romano-catolică din Alba Iulia, cu tumul său, utilizat în 1848-1849 ca punct militar de observație.
9. Cetatea Alba Iulia, văzută dinspre vest, de pe înălțimea Mamut, după 1850.

LA CITADELLE D’ ALBA IULIA EN 1848 - 1849 (D’Apres des documents provenant de 1’ ARCHIVE DE GUERRE de VIENNE(AUTRICHE)
(Resumee)

Avant 1’annee 1848 la viile d’Alba Iulia, bien que la plus grande partie de district de la Basse-Alba (ou Alba Inferieure), detenait ici une importance secondaire, comme source politique et culturelie, par comparaison avec les villes de Blaj et de Aiud. La premiere presentait de ce point de vue une importance exceptionnelle pour les Roumains, la seconde pour les Hongrois. L’explication c’etait que sa couche intelectuelle assez reduite etait impregnee par le conservatorisme de clerge et des militaires qui etaient dominants. De plus le developpemenl economique de la viile etait plutot modeste et sa structure surtout agraire. Il y avail, quand-meme, quelques families roumains bourgeoises, assez riches, commes les families Cirlea, Rozor el Berghianu, mais qui se contenlaient d’ une existence politico- culturelle modeste, Presque toutes ces families etaient des familes d’artisans el des commercants.

En dehors de la cittadelle, qui ă part son importante gamison, se retrouvait comme loute armee de 1’Empire, sous 1’autorite autrichienne, comprenait aussi une population civile de quelques centaines d’habitants, d’une composition ethnique mixte - Roumains, Hongrois, Alemands, Juifs - au sud-est de la basse-ville, qui avail sa partie principale avec le pouvoir administratifs approximativement lă ou aujourd’ hui on trouve le vieux centre-ville et qui etait connue sous la denomination de “VAROS”.

Comme la majorites des centres urbains du centre et du nord de la Transylvanie, celui - ci detenait une direction hongrois, ou de toute maniere, d’orientation philo-hongroise. Ainsi n’y -a-t-il rien d’etonant ă ce que les premieres manifestations revolutionnaires aient lieu ici aussi les echos de la revolution hongroise qui a commence le 15 mars 1848 et qui s’est faite rapidement ressentie dans toute la Transylvanie.

Mais apres la receptiondesinstructions de la part du gouvemament revolutionnaire de Budapest le16april 1848, â “Varos” on est passe ă 1’organisation d-une garde nationale hongroise qui dans le temps est arrivee ă 4oo membfes et on a encoredecode que la viile contribue avec un contingent de 190 recrues ă la formation de1’armee revolutionnaire hongroise.

La non-respect des lois votees par la diete de Cluj en ce qui concemait 1’abolissement du servage et des corvees, des abus de toute

sort contre les paysans roumains des elements fonciers et bourgeois hongrois, ont

222 fait qu'a leur troisieme assemblee nationale les Roumains se decident de s'armer pour se defendre.

A ce moment-lă apres que la Vienne imperiale, considere avoir regagne des positions plus sures et d'avoir rompu les relations avec la Budapest rebelle, passant ă des actions militaires plus decidees contre celle-ci, les Roumains ont declare eux aussi avec 1'Empereur de Vienne, qui au moins, leur avait promis de leur accorder et de respecter leurs droit elementaires, pendant que les revolutionnaires de Kossuth leur niaient tout droit. Ainsi est il arrive que les Roumains de la region luttent aux cotes de la gamison de la cittadelle d'Alba Iulia, qui etant autrichienne est restee constamment a cote de 1'Empereur de Vienne.

Apres la troisieme assemblee nationale de Blaj, le Comite National Roumain de Sibiu, conduit par Simion Bărnuțiu, a commence ă organiser une partie de la Transylvanie comme "pays roumain", ayant 1'avis de la commande supreme militaires de la Transylvanie comme "pays roumain", commandee par le general baron Puchner.

En octobre 1848 a lieu 1'organisation de 15 prefectures et legions et leurs sous-divisions roumaines. Alba Iulia et les alentours etaient subordones ă la prefecture et ă la I-ere legion Blasiana, ayant la siege e Blaj, dirigee par le prefet Axente Sever, mais en meme temps, des montagnes jusqu'â la viile d'Alba Iulia il y avait aussi ă III - erne prefecture Auraria Gemina, ayant la siege a Câmpeni, dirigee par Avram lancu.

Alba Iulia constituait ainsi en quelque sorte une interference, parmi les plus etendues et les mieux organisees prefectures roumains de la Transylvanie, dirigees par les meilleurs prefets. A Alba Iulia le C. N. R. de Sibiu a designe comme viceprefet le cure local, loachim Băcilă, decision prise uniquement au debut du mois de decembre 1848. Le retard de la decision etait du sans doute a situation extremement complexe qui y existait, fait pour lequel celui "vise" pur le poște respectiv des le mois d'octobre, a ete verifie aussi par le C. N. R. de Sibiu que par le comandament de la gamison d'Alba Iulia.

A ce moment quand les rapports roumaino-hongrois s'etaient exacerbes et les Roumains etaienl conseilles de contribuer au desarmement des gardes hongroises, les gardes hongrois et les unites militaires hongroises ont donne le signal de la violence contre les Roumains dans la region d'Alba. Ainsi, le 17 octobre, la garde hongroise attaquait-elle la maison de Joachim Băcilă ou plusieurs Roumains etaient surpris et arretes. Ils ont ete emprisonnes dans la prison de la viile et maltraites sans etre coupables.

Apres la proclamation hostile de Louis Kossuth envers " le peuple

valach”, de 10 octobre 1848, loachim Băcilă recevait par Axente Sever, 1’ordre de desarmer les insurgents locaux.

223

Le matin du 21 octobre, sans que le comandament de la citadelle le sache, a eu lieu par surprise l’imminente ataque des lanciers fountains (nommes aussi “landsturm” par les sources de langue allemande) contre les “Varos”. L’ attaque spontannee des Roumains a eu lieu sous la direction du commandant roumain de la legion “tribun” de la legion, Antoine Rozor. II y a eu des mortes ” des deux cotes”, et quelques maison du teritoire preș de la cittadelle, nominee “glacis”, ont brule.

Suite a 1’intervention du comandant de la citadelle, les lutes cessent et la garde hongroise est desarmee. Oh a demande a tous les habitants du “Varos” de deposer le serment pour l’Empereur.

Les jours suivants, la citadelle d’Alba Iulia, dirigee par son comandant, le general Horak, recoil de la part du Avram lancu, la noUvelle qu’a Zlatna a eu lieu un grand conflit, roumaino- hongrois, suite auquel la viile miniere a ete grievement detruite par allumage et sa region a compte un nombre important de victimes.

Dans ces conditions douloureuses. Avram lancu et Axente Sever demandent qu’on prete quelques canons, mais ils n’en recoivent pas la permisson, la motivation etant leur nombre reduit. Les Roumains recoivent, quand-meme, tous, Ies armes et la munition afferente disponibles.

Face au danger de la lutte qui risquait de prendre des proportions, loachim Băcilă se decide a demander 1’ aide de la citadelle et ainsi la lutte est-elle arretde.

Apres le “Landsturm”, qui a eu un moment de concenntration important dans la region Alba lulia-Teiuș, y a commence le deplacement pour desarmer les gardes hongroises des villes de Aiud, de Turda et de Cluj.

Pour retablir l’ordre et la paix dans la viile, le 24 octobre 1848 ă Varos on elit un nouveau magistrat provisoire. Au meme moment on elit un nouveau conseil de la viile, dans lequel il y a pour la premiere fois des Roumains. Le protocol du conseil a ete remis pour etre aprouve el confirme au comandant de la cittadelle.

Le 28 janvier, la gamison de la citadelle, motivam que la general Horak etail malade, le colonel August est nomme ă la place du comandant de la cittadelle.

En fevrier-mars 1849, apres la grande lutte du Pont de Simeria (Piski), le 8 fevrier 1849, l’armee hongroise, conduite par le general Bem, a eu quelques succes importants, qui ont ete couronnes par la conquete

de la viile de Sibiu, le 11 mars et la mise enfuite des trupeș autrichiennes et leurs aides tzaristes, en Valachie. Le 14 mars, l'ennemi occupait le pont de Partoș, sur le Mureș, et les jours suivants, un fort commando de la cittadelle, a detruit ce pont et a transporte dans la cittadelle tout la bois utilisable.

Le 16 mars, le conseil militaire de la cittadelle decide faire assurer par des pallissades Ies murailles entre les contragardes et ravelins contre l'escalade. dans la poteme 8, jusqu'ă ce moment loue, amenager un atelier pour l'artillerie et toutes Ies embrassures qui donnent sur le champ, etre murces jusqu'ă une hâuteur de 3 pieds.

On mentionne que le 13 mars 1849, la garde nationalle saxonne de Orăștie, arrvee ă Alba Iulia, a ete recue ă la base d'une decision de conseil de la ciladelle. dans les effectifs de la gamison et a ete incluse dans l'entretien d'etat (erariale), etant recue ici avec plus d'entusiasme que Ies detachamenls roumains.

Le 18 mars on met les bivouacs sur le plateau d'alarme de la citadelle. celles-ci etant occupees chaques nuit, par la troupe militaire prete a intervenir.

Les joumees de 20-23 mars 1849. Ie commandant de la citadelle a mis en vue ă tous les habitants civils de la citadelle de faire des provisons pour les trois mois ă venir. et de Varos et les villages voisins on a requisitionne. par des quittances, du betail ă sacrifier. des aliments, de 1' avoine et le bois de constuction et ă bruler, done tout le necessaire qu'on pu trouver.

Les portes Carolines, celle d'en haut et aussi celle d'en bas (la I-ere et la Ill-e Portes), ont ete fermees et bouchees avec la bouse, et la pente d'entre les deux portes a ete fermee par des barricades et partialllement par pallissades. Les deux portes ont ete verouillees du coucher du soleil, jousqu'au matin. La porte Caroline Superieure a ete obturee avec la bouse grosse de 2 mettres.

Une mesure exceptionnelement interessante, a ete le fait qu'on a designe le lieutement Olszevski, des efectifs, accompagne par 4 hommes des soldats de la gamison. ă surveiller les mouvements des ennemis, du plushaut point de la cittadelle, de la tour de la cathedrale romaine - catholique, l'officier respectif ayant ă sa disposition et la longue-vue et la lunette de 1'Institut Astronomique du bâtiment de la Bibliotheque Bathyaneum.

Le 29 mars, le magistrat de Varos est sollicite a foumir 40 boeufs, 25 chariots remplis de fains et 80 kilos d'avoine, apres le moment ou 10 jours avant, les detachements de requisition, qui actionnaient depuis quelques semaines, ont ete stimules ă urgenter la requisition de tous

produits alimentaires qui puissent etre trouves dans les villages voisins, ainsi que tout le bois de Varos.

Dorenavant commence le siege proprement-dit de la cittadelle d'Alba Iulia, qui avec la citadelle Deva, etaient les seules fortifications non-conquises en Transylvanie par les troupes hongroise de Bem. A cote des celles-ci, il restait non-conquise, grâce ă 1'heroisme legendaire des soldats de Avram

lancu, la zone centrale des Carpates Occidentaux, transformee par eux dans une cite inexpugnable.

Lx distingue general Bem a accorde une grande attention ă la prise des deux cites, mais il n'a pas apprecie comme il le fallait la resistance des Roumains des montagnes. Des qu'il se trouvait ă Tumu Roșu, le 16 mars 1849, 11 adressait une lettre ă la cite d'Alba Iulia, â laquelle il offrait des conditions honorables de capitulation. La gamison refuse pourtant de se rendre, declarant decidement sa fidelite ă 1'Empereur de Vienne.

Le 25 mars 1849, la direction de la cite a ete, de nouveau, sommee de se rendre, par un parlementaire des insurgents, respecțivement du colonel Kemeny, auquel on a repondu par les mots suivants: "La gamison n'est pas disposde de trahir son monarque et elle est bien decidee de mourir sous les mines de la cite".

Le general Bem, prăoccupe par l'occupation de toute la Transilvanie et d'une partie de la Hongrie, n'a pas pu rester tout le temps aux alentours d'Alba Iulia, et il a ete sous les murs de la cite seulement quelques fois, quand, d'ailleurs le siege aussi de la cite a connu des moments d'intensite maximale. Pour le reste le siege a ete conduit soit par le conte Kemeny, soit par le colonel Stein. Mecontent du rendement des ceux-ci, le general Bem dcrivait avec depit ă Kossuth, que les Hongrois ont en Transylvania assez d'aspirants aux fonctions publiques, "mais il n'y a aucun general qui sache comment conquerir una cite".

Les evenements des annes 1848-1849 d' Alba Iulia, sont descrits dans leur ensemble dans le rapport fait par le capitain de genie, Domaszewski, le chef du service de genie de la cittadelle, et les evenements des mois mars-aout 1849, plus detailles, dans le rapport commun du commandant Joseph Aynsak et du commandant Joseph Rhesak, le dernier etant le chef du service d'artillerie de la cite.

La joumee la plus difficile de 1'historique de ce siege a ete le 24 juin 1849, quand, dans la presence du general Bem, apres l'occupation de la "Colline des Fourches" (pres de la citadelle), par des forces insurgentes, on a envoye d'ici sur la cite, un nombre record de projectiles surlout dans la partie Ouest et Nord de la cittadelle, ou ils ont produit des degâts assez

graves.

Conformement au raport des deux officiers d'artillerie, ce jour-lâ a eu lieu "un bombardemenl criminel de 5 heures", qui a produit de grands degâts presque ă tous les batiments d'etat (erariales) et civils. Les bâtiments de 1'Arsenal d'Artillerie et les granges episcopaux catholiques ont souffert une grande destruction, surtout ă cause de 1'incendie provoque, favorise aussi par un vent puissant, qui, pratiquement a empeche 1'extinction du feu.

226

Pendant ce moment difficile pour la cite, le colonel Stein a envoye un autre parlementaire, en lui confianl le message: "Dites ă monsieur le commandant de la citadelle que j'admire la fidelite, la tenacite et le sang froid de 1'exceptionelle gamison et j'honnore chaqun pour soit-meme" et qu'il est bien decide d'accepler toute capitulation onorable proposee par le comandant de la cite, mai le cas contraire, il va continuer ă attaquer et ă bombarder la cite.

Trois fontaines parmi les plus riches en eau de la cite, ont ete delruites par les bombes ennemies, et un projectile de canon a penetre la tour de la cathedrale romaine-catholique qui servait aussi comme point d'observation, ou a explose. mettant en grande difficult^ le lieutenant Olszevski, qui, ă grande peine, ă 1'aide des soldats qui 1'accompagnaient, a pus se sauver.

Preoccupe par le diminution de la reserve de poudre a canon , dont on avail arrete la fabrication depuis 3 mois, le comandant de la cite a ordonne "respectueusement", qu' au cas d' un bombardament pared, on ne tire les canons qu'a une necessite immediate et qu'on redouble l'attention sur les flancs pour pouvoir agir en tout efficience.

Fait exceplionnel, le 30 juin 1849, done quelques jours apres la difficile epreuve du 24 juin, 1'entreprise d'Etat pour la fabrication des monnaies a ete deleguee, au nom de l'empereur, ă battre 6 medailles (de courage) d'or et 12 medailles en argent, pour pouvoir recompenser les troupes.

Le jour de 17 mai 1849, de Zlatna sont descendus et ont penetre dans la citadelle. apres avoir penetre les avantpostes ennemis au pied de la montagne, ă la dite Tour de Poudre, environ fantasins de "landsturm", conduits par le lieutenant Mânzatu, provenu du Regiment I roumain de frontiere, de Orlat.

Mais bientot on a decide d'expedier les lanciers de la cittadelle et les faire se diriger pour continuer la guerre dans les monlagnes.

Les motifs invoques par le Conseil militaire, ont ete d'une part les provisions qui s'epuisaient tres vite et d'autre part la gamison de la

citadelle qui etait suffisante pour la defendre, pendant que le "landsturm", tout en occupant les forces armees dans les montagnes, retiendrait eloignee de la citadelle une partie des fosces ennemies et en la mentenanl la, elle influencerait positivement aussi le moral de la population roumaine.

Le lieutenant Mânzatu recoit la comande des lanciers roumains de la direction de la cittadelle, de meme que les instructions et un somme d'argenl, et le prefet Axente Sever lui est soubordonne, hierarhie arbitraire, etablie tout en preferam d'une maniere claire, visible, les militaires de carriere.

227

Le depart du "landsturm" de la citadelle a ete fixe pour le 26 mai 1849, ei il s'est produit le meme jour, bien avant l'aube, et pour soutenir l'attaque du point ennemi de la Tour de Poudre, on a destine 2 compagnes et 2 canons de la citadelle.

D'apres l'opinion exprimee dans le rapport du capitaine de genie Domaszevski, les roumains, arrives a la Tour de Poudre, ont ouvert top vite le feu contre l'ennemi, qui Ies attendait lă, et qui, rapidament a recu des aides importantes de Barabanț et de Partoș.

97 hommes de "landsturm", un peu eloignes du reste de ia troupe par l'ennemi et qui ont constate qu'ils. ne pauvaient plus avancer vers Ies montagnes, ont du revenir vers la citadelle. 20 d'entre eux ont ete charges sur demande du service militaire, et le reste ont ete retenus pour des divers travaux d'entretien et d'autres travaux menagers dans la citadelle et pour la citadelle.

Conformement au rapport de Axente Sever en concemant ses faits revolutionnaires, cette troupe roumaine a ete dirigee par le courageux vice- prefet Ioan Maior de Rădești, qui s'est retire vers la citadelle dans la meilleur ordre, en luttant courageusement jusqu'aux alentours de la citadelle.

Les 80 hommes recus dând la citadelle, diriges par le vice-prefet Maior, ont prete, pendant leur sejour des grandes services. Ils ont fauche toute l'herbe des douves et les alentours en la transformant en fain, qu'ils ont mis dans les casemates. Ces gens lă entraient avec du courage dans les grandes dangers, pour eteindre le feu qui s'allumait ă cause des bombes et des raquettes de la citadelle. Le capitain de cavalerie Georges Popa, reconnu par la direction de la gamison, a recu une ration alimentaire et 100 florins pour le service rendu avec ces gens-lă pour eteindre l'incendie.

Le 31 mai 1849, de la colline de Mamouth vient par surprise l'armee populaire conduite par Avram lancu et Axente Sever, qui reussit ă ariver jusqu'ă la Tour de Poudre, au pied des montagnes, mais par

l’arrivee ici des forces importantes de Barabanț el Partoș, et ils ont ete obliges retoumer aux montagnes.

Le capitain Domaszevski aprecie que le “landsturm” roumain est apparu trop par surprise et qu’il a ete repousse trop rapidement pour qu’on puisse intervenit. Par la suite, le campement roumain, apres avoir perdu 24 hommes, a ete oblige a se retirer sur la vallee d’Ampoi, jusqu’au village de Tauți.

Dans cette situation, appreciee comme plus accrue, le conseil de la citadelle decide de reduire le pain et les rations alimentaire .par 1/3 et les droits de bois de fain par 1/5.

Conformement a une autre decision du meme conseil militaire, les 77 roumains du “landsturm” recevraient chaque jour un pain, 1/2 fonts de viandes et 4 sous.

Le 13 juin on decide de couper tous les hauls arbres des jardins du “Varos” qui se trouvaient devant les bastions V et VI, et parce que 1’ennemi maintenait 1’occupation militaire du Moulin des Chevaliers, on a decide qu’il soit detruit par les. canons de la citadelle. A 1’occasion d’avoir coupe les arbres, il y a lieu une bataille entre les roumains de Banat, qui servaient comme recouvrement et les tireurs ennemis infiltres dans la zone dite “Lumea Nouă”(Le Nouveau Monde), de nos jours habitee par les Tziganes de la viile.

Le 31 juillet 1849, le capitain Mânzatu et le prefet Axente Sever, ont frappe de nouveau avec plus de forces les insurgents hongrois, qui se trouvaient autour de la citadelle. Ceux-ci ont quitte la citadelle et ont passe le pont sur le Mureș, en se retirant au delă de la riviere. Conformement au rapport de Axente Sever, celle-ci a ete la demiere attaque de 1’armee populaire contre les insurgents hongrois, apres laquelle les Roumains sont entres avec les bataillon de Axente Sever dans la citadelle d’Alba Iulia.

Ainsi a-t-on ddlivre la cittadelle, juste au moment ou de Sibiu arrivaient vers Alba Iulia les forces interventionistes russes, dirigds par le general Luders et le feldmarechal Hassford.

Au debut du mois d’aout 1849, le siege de la cittadelle d’ Alba Iulia, ă la defense de laquelle les Roumains ont tellement contribud, a 6t6 leve.

La citadelle d’ Alba Iulia, comme la citadelle de Deva, pouvait etre fiere de sa resistance glorieuse, les deux qitadelles resistant jusqu’au bout devant les troupes hongroises dirigees par le general Iosif Bem.

L’historiographie roumaine de la revolution critique la gamison de la cittadelle d’Alba Iulia, surtout de 2 points de vue, pour son avarice par rapport aux Roumains sur le plan de la furniture envers ceux-ci d’aliments et pour son attitude par rapport au soutien accorde a 1’armee de Avram lancu, avec Tarmament et la munition .De ce point de vue, la critique roumaine est encore plus grave, paraissant en quelque mesure justifice, du moment ou un homme tres bien informe comme Georges Bariţiu, appreciait que la citadelle d’Alba Iulia disposait du “plus riche materiel de guerre de Transylvanie”.

La reception des lanciers roumains dans la citadelle a ete regardde avec circonspection et aussi la peur d’une preponderance du nombre des Roumains au cadre de la gamison et devant leur eventuelle decision de ne pas se subordoner devant les officiers autrichiennes.

Regardee dans son ensemble avec de la seriosite et de la raison, la resistance de la citadelle pendant la revolution a du beaucoup ă la raison et

ă l’espril de moderation de sa direction.Le calme et l’esprit organisateur allemands prouvă par les officiers autrichiens ont compte beaucoup. sans doute, mais ne sont pas alles de pair avec l’elan et l’enthousiasme roumains.

Allies par necessite et conjuncture avec les forces autrichiennes, Ies Roumains, ci-inclus ceux d’Alba Iulia, ont cherche ă colaborer avec ces forces, contribuant eux aussi, dans la mesure du possible, ă la reussite de la resistance devant les insurges de Bem.

Fait indiscutable, dans la colaboration obligee avec le “landsturm” roumain. Ies oficiers autrichiens d’Alba Iulia ont compte en premier sur Ies services et la confiance des certains oficiers roumains de cariere, comme le lieutenant Mânzatu, provenant du Regiment I roumain de frontiere, de Orlat. lequel a ete aussi le prefere chaque fois des prefets Avram lancu et Axente Sever.

Cependant, par leur faits heroiques des Montagnes Occidentales aussi que par la contribution directe et indirecte ă la defense de la citadelle d’Alba Iulia, Ies Roumains se sont couvert en 1848 et 1849 d’une gloire meritee.

LA LISTE DES ILLUSTRATIONS

1. Plan de viile Alba Iulia et les villages d’environ.
2. Plan de viile Alba Iulia et ses lieux lies des eveniments du 1848- 1849.
3. Plan schematique de la citadelle Alba Iulia.
4. La Porte I-ere de citadelle Alba Iulia.
5. La Porte Ill-eme (Carol) de citadelle Alba Iulia (exterior).
6. La Porte Ill-eme (Carol) de citadelle Alba Iulia (interior).
7. Le pavilion des officiers de la gamison Alba Iulia, de 1851-1853 (L’edifice “Babillon”).
8. La cathedrale romaine-catholique d’Alba Iulia, avec son tour, utilise en 1848-1849 comme point militaire d’observation.
9. La citadelle Alba Iulia, vue de direction ouest, d’au dessus de la colline Mahmut.

Fig. 1 -Alba Iulia și satele din împrejurimi.

Fig. 2 -Alba Iulia şi locuri legate de evenimentele

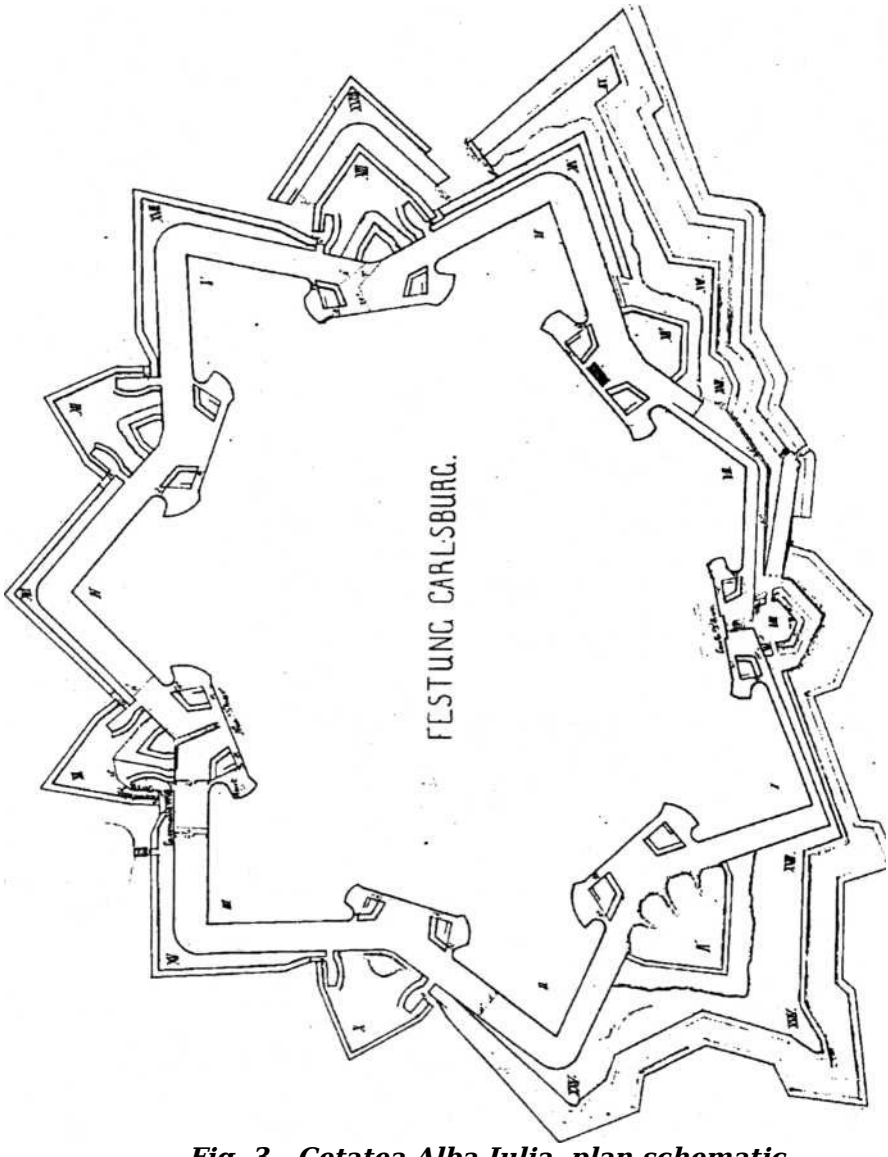

Fig. 3 - Cetatea Alba Iulia, plan schematic.

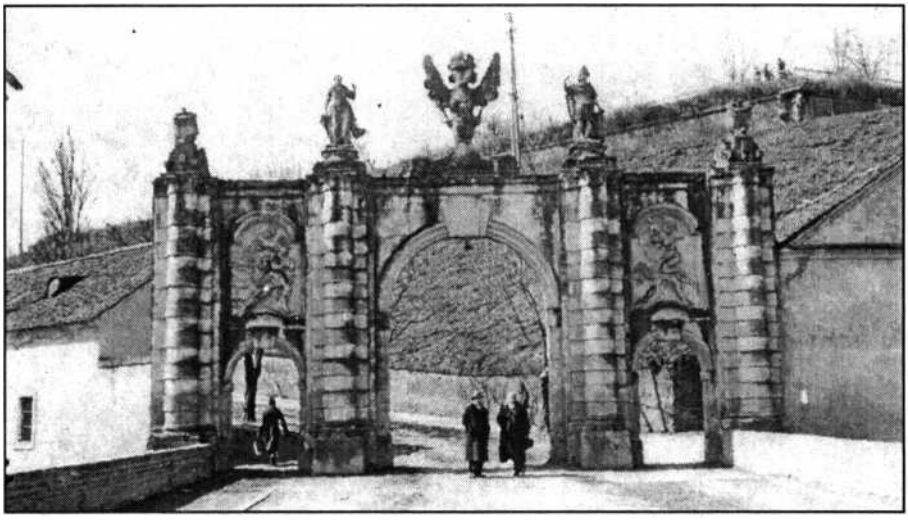

Fig. 4 - Poarta a I-a a cetății Alba Iulia.

Fig. 5 - Poarta a Ill-a (Carol) a cetății Alba Iulia (exterior).

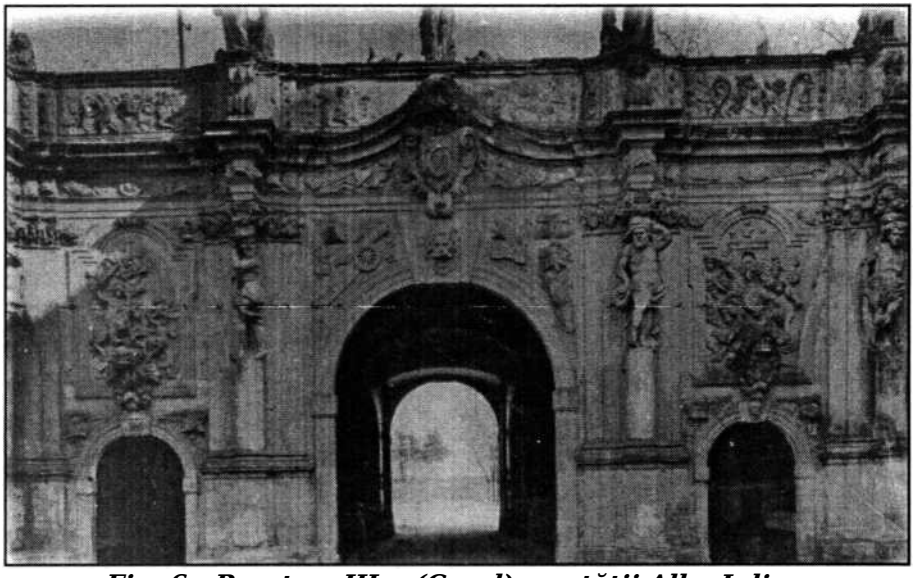

Fig. 6 - Poarta a III-a (Carol) a cetății Alba Iulia (interior).

Fig. 7 - ***Pavilionul ofițerilor din garnizoana Alba Iulia construit***

în 1851-1853.

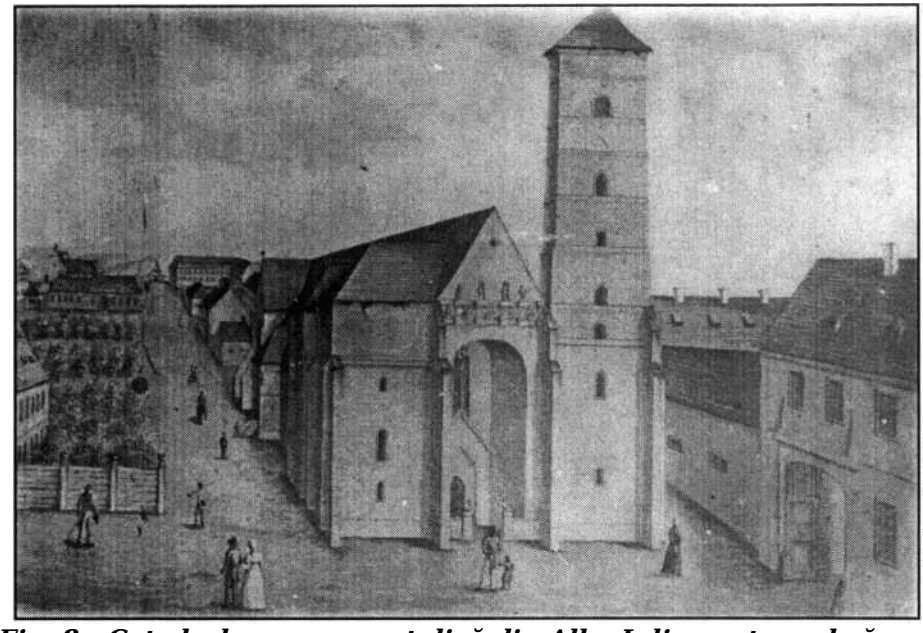

Fig. 8 - Catedrala romano-catolică din Alba Iulia, cu turnul său utilizat în 1848-1849 ca punct militar de observație.

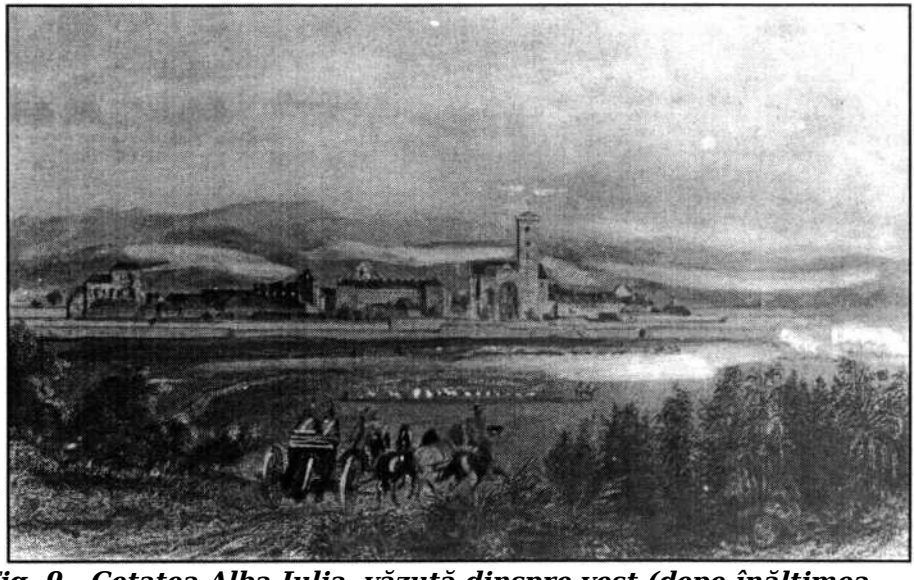

Fig. 9 - Cetatea Alba Iulia, văzută dinspre vest (depe înălțimea Mamut), după 1850.

CUPRINS

I. Cuvânt înainte ..... pag. 3
II. Notă asupra ediției ..... pag. 4
III. Studiu introductiv pag. 6
IV. Documente de la KriegsArchiv din Viena ..... pag. 35
V. Lista ilustrațiilor ..... pag. 221
VI. Rezumat în limba franceză ..... pag. 222
VII. Lista ilustrațiilor în limba franceză

BANCA COMERCIALA ROMANA

A lansat un nou card...

BCR *VISA* Electron

... card de debit emis în lei pentru persoane fizice.

Poate fi folosit oriunde este afișată sigla *VISA* (în țară sau străinătate).

Solicitați eliberarea unui card **BCR *VISA* Electron** în perioada 2mai - 4 august 2001 și intrați automat într-un concurs dotat cu un premiu de 3.000 $ (alimentarea contului Dvs. cu 250 $ lunar timpdeunan).

în plus, puteți câștiga prin tragere la sorți un premiu de 100 $

Pentru informații suplimentare adresați-vă unităților BCR din toată

în fiecare săptămână din perioada sus menționată.

Tipar offset
S.C. “ALTIP” S.A. Alba Iulia
sub comanda nr. 21/A - 2001
Alba Iulia
ROMÂNIA